

**МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ
ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ**

**МИКОЛАЇВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ВІСНИК

АГРАРНОЇ НАУКИ ПРИЧОРНОМОР'Я

СПЕЦІАЛЬНИЙ ВИПУСК 2(26)

Том 1

Миколаїв – 2004

**МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ
ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ**

**МИКОЛАЇВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ВІСНИК

АГРАРНОЇ НАУКИ ПРИЧОРНОМОР'Я

СПЕЦІАЛЬНИЙ ВИПУСК 2(26)
Том 1

**МІЖНАРОДНА НАУКОВО–
ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
“СОЦІАЛЬНО–ЕКОНОМІЧНІ
ПРОБЛЕМИ СЕЛА В
ПОРЕФОРМЕННИЙ ПЕРІОД”**

Миколаїв – 2004

Миколаївський державний аграрний університет

Науково-теоретичний фаховий журнал “Вісник аграрної науки Причорномор’я” Миколаївського державного аграрного університету.

Редкол.: В.С.Шебанін (гол. ред.) та ін. - Миколаїв, 2004

Спеціальний випуск 2(26), том 1, – 2004. – 360 с.

Міжнародна науково–практична конференція “Соціально–економічні проблеми села в пореформений період”.

У спеціальному випуску викладено теоретичні засади та практичні результати вирішення соціально–економічних проблем села в пореформений період.

Рекомендовано до друку вченою радою Миколаївського державного аграрного університету.

Протокол №10 від 22.06.2004

Точка зору редколегії не завжди збігається з позицією авторів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР: *д.т.н., проф. В.С.ШЕБАНИН,*

ЗАСТУПНИК ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА: *д.е.н, проф. І.І.ЧЕРВЕН,*

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ СЕКРЕТАР: *к.ф-м.н., доц. А.Т.МАЛЬЦЕВ*

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

д.е.н., проф. І.Н.Топіха, д.е.н., проф. М.Ю.Куліш, д.ю.н., проф. О.В.Скрипнюк, д.е.н., проф. Л.О.Мармуль, д.е.н., проф.М.М.Караман, д.е.н., проф. В.Г.В'юн, д.е.н. проф., В.Д.Пантелеєв, к.е.н., доц. В.П.Клочан, д.с.г.н., проф. В.С.Топіха, д.с.г.н. С.М.Агапова, д.с.г.н., проф. Б.О.Вовченко, д.с.г.н. Т.І.Неждукченко, д.с.г.н., проф. В.П.Коваленко, д.с.г.н., проф. Т.В.Підпала, к.с.г.н, доц. М.І.Гиль, д.с.г.н., проф. С.Г.Чорний, д.с.г.н., проф. М.М.Козут, д.с.г.н., проф. А.В.Тихонов, д.с.г.н., проф. В.П.Гордієнко, д.с.г.н., проф. В.І.Жарінов, д.б.н., проф. А.І.Орлюк, к.с.г.н, доц. Л.М.Шевченко, к.т.н., доц. С.І.Пастушенко, д.т.н., проф. Ю.В.Селезньов, д.т.н. Б.І.Бутаков, д.т.н., проф. Б.Г.Тимошевський, д.т.н., проф. Г.С.Топілін, д.т.н., проф. Л.І.Грачова, д.т.н., проф. В.Д.Будак, д.т.н., проф. В.О.Пермяков, д.т.н., проф. С.Ф.Пічугін, д.т.н., проф. О.Ф.Яременко, д.т.н., проф. В.В.Стоянов.

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ СПЕЦІАЛЬНОГО ВИПУСКУ:

д.е.н., проф. П.Т.Саблук, д.т.н., проф.В.С.Шебанін, д.е.н., проф. О.В.Крисальний, д.е.н., проф. І.І.Червен, д.е.н., проф. В.Я.Месель-Веселяк, д.е.н., проф. М.Й.Малік, д.е.н. проф. І.Н.Топіха, д.е.н., проф. М.П.Сахацький.

Адреса редколегії:

**54010, Миколаїв, вул. Паризької комуні, 9,
Миколаївський державний аграрний університет, тел. 34-41-72**

СУЧАСНИЙ СТАН І ПОДАЛЬШИЙ РОЗВИТОК ЗЕРНОВИРОБНИЦТВА НА МИКОЛАЇВЩИНІ

*О.М.Гаркуша, доктор економічних наук
Миколаївська облдержадміністрація*

На сучасному етапі розвитку сільського господарства важливою задачею є забезпечення належних обсягів виробництва зерна, яке має вирішальне значення для всього аграрного сектора економіки. Зернове господарство — основа аграрного виробництва, а рівень його розвитку є одним з найважливіших показників стану економіки України (у тому числі Миколаївської області). Перед галуззю постають важливі задачі збільшення урожайності, покращення якості продукції, забезпечення сталого виробництва. Майже на всіх етапах розвитку суспільства виробництво зерна завжди було і нині залишається важливим джерелом багатства країни.

Для одержання більш повного уявлення про зміну валового збору зерна і впливаючих на нього факторів по Миколаївській області в цілому та їх рівні по аграрних підприємствах провідних форм господарювання розглянемо табл.1.

Таблиця 1

Валовий збір зерна в цілому по Миколаївській області та впливаючі на нього фактори (всі категорії господарств)

Показники	1997р.	1998р.	У середньому за I період	1999р.	2000р.	У середньому за II період	2001р.	2002р.	У середньому за III період
Факторні									
Площа, тис.га	800,7	603,9	702,3	681,2	627,6	654,4	922,4	943,7	933,1
Урожайність, ц/га	23,7	17,7	21,1	20,4	14,7	17,6	29,5	25,8	27,6
Результативний									
Валовий збір, тис.ц	18990	10693	14842	13874	9210	11542	27182	24301	25742

З наведених у таблиці даних видно, що за останнє дворіччя спостерігається позитивна тенденція як по урожайності зернових культур, так і по валових зборах зерна.

Кінцевою метою будь-якого підприємства, що займається зерновиробництвом, є підвищення економічної ефективності цієї галузі. Основні показники останньої у середньому по всіх категоріях господарств Миколаївської області наведено у табл.2.

Таблиця 2

**Економічна ефективність зерновиробництва в цілому
по сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області**

Показники	1997р.	1998р.	У середньому за I період	1999р.	2000р.	У середньому за II період	2001р.	2002р.	У середньому за III період
Урожайність, ц/га	23,7	17,7	21,1	20,4	14,7	17,6	29,5	25,8	27,6
Прямі витрати праці на 1 ц зерна, люд.-год.	0,98	1,4	1,19	1,16	1,78	1,47	1,47	0,76	1,12
Собівартість 1 ц реалізованого зерна, грн.	10,6	13,8	11,93	15,82	28,18	22	23,39	24,35	23,9
Середня реалізаційна ціна 1 ц, грн.	14,7	12,26	14,53	18,4	40,12	29,26	33,77	28,06	30,9
Прибуток (+), збиток (-) (грн.) в розрахунку на:									
а) 1 ц	4,1	-1,5	2,6	2,58	11,94	7,26	10,38	3,71	7,05
б) 1 га (умовний)	97,2	-26,6	54,9	52,63	175,52	114,1	306,21	95,72	201
Рівень рентабельності, %	38,7	-10,8	21,8	16,3	42,4	29,3	44,4	15,2	29,8
Рентабельність продаж, %	27,9	-9,5	17,9	14,1	29,7	24,9	30,8	13,2	23

Розглядаючи показники ефективності галузі у динаміці по дворіччях, слід вказати, що по одних з них (ціна реалізації 1 ц, прибуток з 1 га і рівень рентабельності) вона підвищується, по других (собівартість реалізації 1 ц зерна) — знижується, по третіх — єдина закономірність в їх зміні відсутня.

При цьому ефективність зерновиробництва в III-му періоді в порівнянні як з I-м, так і з II-м була більш високою. Додатковий прибуток з 1 га становив відповідно 146,1 і 86,9 грн. На кожен одиницю затрат на виробництво та реалізацію зерна було одержано відповідно по 8,0 і 0,5 грн. додаткового прибутку.

Якщо розглянути питому вагу Миколаївщини в загальнодержавних показниках, то можна зробити висновок, що в середньому за 2001-2002 рр. вона була більшою і по площі, і по валовому збору, ніж в обидва попередні дворіччя. При цьому частка області в третьому дворіччі перевищувала рівні як першого, так і другого періодів: за площею — в 1,3 рази, за валовим збором — 1,4 рази. Це свідчить про підвищення ролі досліджуваного регіону в розвитку зерновиробництва країни.

Зернові грають провідну роль в посівах сільськогосподарських культур Миколаївщини. Причому, в останні роки роль зерновиробництва в економіці її аграрних підприємств помітно зростає (про що свідчать дані табл. 3).

Таблиця 3

**Місце зерновиробництва в економіці сільського господарства
Миколаївської області (всі категорії господарств), %**

Показники	1997р.	1998р.	У середньому за I період	1999р.	2000р.	У середньому за II період	2001р.	2002р.	У середньому за III період
Питома вага зернових культур в:									
- площі сільгоспугідь	39,6	29,2	34,4	18,9	31,2	25,1	45,8	89,8	67,8
- витратах праці	20,2	17,9	19,1	19,8	21,5	20,7	41,7	28,5	35,1
- грошовій виручці	56,4	35,8	46,1	47,5	44,7	46,1	64,8	57	60,9

Як бачимо, у зміні наведених у таблиці показників єдиної тенденції немає, але за більшістю з них у середньому за роки третього дворіччя питома вага цієї галузі була більшою, ніж у попередні два, частка зерновиробництва в загальній площі сільгоспугідь регіону в третьому періоді в порівнянні з першим зростає.

майже у 2 рази, у витратах праці — в 1,8 рази, в грошових надходженнях від сільськогосподарської діяльності — в 1,3 рази. Проти другого періоду розміри цих показників збільшилися відповідно в 2,7, 1,7, 1,3 рази.

Вихідним заходом щодо забезпечення високоефективного розвитку зерновиробництва є його оптимальне територіальне розміщення. Серед природно-кліматичних зон Миколаївщини провідні позиції займають Центральна, Північна зони, в яких ця галузь відрізняється більш високою ефективністю.

В обласну програму розвитку зерновиробництва “Миколаївщина — житниця України” в майбутньому необхідно внести деякі зміни (зокрема є сенс у збільшенні площі зернових культур в Арбузинському і Миколаївському районах і зменшенні — в Баштанському і Жовтневому).

Істотного удосконалення потребує структура виробництва продукції зернових культур. В області необхідно зменшити площі озимих і розширити — ярих, насамперед — фуражних. В продовольчій групі доцільно зменшити частку озимої пшениці, розширити посіви зернобобових культур. Більш значні площі зернових повинні займати ячмінь, кукурудза, гречка, просо. На випадок естремальних погодних умов важливою страховою культурою може стати тритікале.

Одним із провідних завдань є прискорення впровадження нових найбільш ефективних сортів та гібридів зернових культур, які повинні раціонально сполучатись один з одним за строками стиглості урожаю.

Для підвищення ефективності зернових господарств вирішальне значення має техніко-технологічна оснащеність зерновиробничих господарств. Пріоритетним напрямком (особливо для дорогої техніки) є створення машинно-технологічних станцій, а також технопарків. В умовах нестачі у господарств власних коштів потребує розширення застосування лізингу та часткової компенсації (з державного бюджету) вартості складної сільгосптехніки вітчизняного виробництва.

Потребує поширення використання прогресивних технологій (насамперед ресурсозберігаючих, ґрунтозахисних). Враховуючи не-

стачу вітчизняних, коштів необхідно розширити обсяги іноземних інвестицій, чому сприятиме створення спеціальних економічних зон (СЕЗ) та територій пріоритетного розвитку (ТПР).

Держава повинна встановлювати мінімальні граничні ціни на продукцію основних зернових культур — зокрема, пшеницю і ячмінь. Вимагає усунення і понадмірна різниця в цінах на основні продовольчі товари в різних регіонах України.

Найбільш прийнятним варіантом визначення використовуваних у середині окремих виробничих формувань трансфертних цін є їх побудова на основі собівартості проміжної продукції, збільшеної на деякий (єдиний) рівень прибутковості. Для розподілу кінцевих результатів виробничої діяльності агропромислових формувань найбільш прийнятним є одержаний ними понаднормативний прибуток, в основу розподілу якого доцільно покласти його розмір на 1 тону переробленого зерна. В розрахунках сільгосп підприємств, які не мають власних переробних структур, зі своїми партнерами по підкомплексу краще застосовувати ціновий підхід.

В державі доцільно сформувати інтервенційний фонд зерна, розширити застосовування заставних закупок, скоротити бартерну та давальницькі схеми розрахунків, створити і ефективно використовувати повноцінну інфраструктуру продовольчого ринку. Сільгосптоваровиробники повинні мати помітні пільги в оподаткуванні та кредитуванні.

Величина орендної плати за землю має перевищувати розмір земельного податку і бути в межах 2-3% від грошової оцінки ріллі (але не більше половини рентного доходу). Більшого поширення повинен набувати нормативний метод визначення орендної плати за землю (з одночасним встановленням її мінімального розміру). Перспективним є і варіант її визначення залежно від суми отриманого орендарем прибутку (в межах 15-30% його величини). Розмір орендної плати за майно, що використовується як цілісний комплекс, має дорівнювати відсотку, що встановлюється банками на депозитні вклади. Орендна плата за техніку може здійснюватись або за фіксованими ставками, або бути поставленою в залежність від результатів діяльності орендаря. Для забезпе-

чення єдиного по регіону підходу до визначення орендної плати доцільно створювати відповідні державні установи, як це робиться в Нідерландах.

На великих підприємствах, а також в господарствах, які реалізують значну частину продукції за межі регіона, доцільно створювати маркетингові служби. Вони необхідні і на обласних та районних рівнях.

В Україні необхідно організувати ф'ючерсну біржу, яка, крім торгівлі зерном, здійснювала б і його страхування. Доцільним є і проведення аукціонних торгів сільськогосподарською продукцією. Слід активізувати і роботу торгових домів.

Необхідно впровадити такий механізм експорту, коли він здійснюється від імені його виробника, трейдери ж надаватимуть лише агентські послуги. Доцільно заборонити експорт зерна, яке виробляється в кількості, достатній лише для задоволення внутрішнього ринку.

УДК 338.532.61

ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛІЗАЦІЇ АГРОФОРМУВАНЬ

***В.Я.Амбросов**, доктор економічних наук, професор
Харківський відділ інституту аграрної економіки УААН*

За останні роки тільки незначна частина сільськогосподарських підприємств є фінансово стійкими. Роль сільськогосподарського виробництва в цілому у формуванні валового внутрішнього продукту і національного доходу зменшилась. Завжди вирішальною умовою зростання виробництва і фінансової стабілізації були інвестиції, що направляються на підвищення фондо- і енергозабезпеченості, фондо- і енергооснащеності. За роки реформ обсяг інвестицій у сільськогосподарське виробництво скоротився більш ніж у 13 разів. Збитки сільськогосподарських підприємств при цьому становили майже 14 млрд. грн. Амортизаційний фонд у

силу безконтрольного використання основних фондів, штучного заниження їх вартості, порушення в обліку і нецільовому використанні втратив свою роль як джерело власних засобів. Інвестиційна криза призвела до згортання виробництва насамперед у великотоварних, механізованих господарствах. Економічно невиправдана підтримка концентрації виробництва в безперспективних дрібних господарствах не сприяє фінансовій стабілізації сільськогосподарського виробництва в цілому. Оплата праці на селі залишається самою низькою в народному господарстві і є завжди нижче прожиткового мінімуму. Це значить, що сільськогосподарське виробництво не забезпечує умови для відтворення робочої сили. Ціна робочої сили в галузі значно нижче її вартості. Це призвело до критичної демографічної ситуації на селі, зниженню вдвічі зайнятих у виробництві, занепаду професійно-кваліфікованого рівня працюючих. Доходи від реалізації сільськогосподарської продукції не покривають витрат як у рослинництві, так і у тваринництві, не створюються фонди розвитку, резервний, соціальний, дивідендів і ін. У цих умовах показник рентабельності втратив свою значимість і не може бути використаний для позитивної економічної характеристики господарств. Як показує аналіз, господарства з рентабельністю 10-15% не мають фінансової стабільності. Усе це є наслідком втрати виробничого потенціалу як основи фінансової стабілізації товаровиробника. Фінансова деформація сільськогосподарських підприємств, як наслідок руйнування виробничого потенціалу, не може бути усунута тільки їх зусиллями. Поліпшення в ціноутворенні, бюджетній, кредитній політиці, перерозподілі національного доходу вимагає зусиль держави, регіонів, галузевих відомств і самих підприємств. Відомий досвід підтримки свого сільського господарства розвинутими країнами. У колишньому Радянському Союзі розвитку сільського господарства на державному рівні також приділялась значна увага. За 1961-1965 роки капітальні вкладення в сільське господарство від усього народного господарства склали 20%, 1966-1970 роки — 23%, 1971-1975 — 26%, 1990 рік — 32%. Забезпеченість радгоспів і колгоспів фінансовими ресурсами в 70-80 роки була такою ж як при рентабельності 40-45%. Оплата

праці колгоспників тільки на 6% була нижче, ніж робітників промисловості. За 1995-2002 роки питома вага інвестицій у сільське господарство України складала лише 8,1-4,8%.

Вважаємо, державне регулювання в сучасних умовах повинне допомогти регіонам виробити економічні цілі, що передбачають зростання виробництва конкурентоздатної продукції, стабілізації економіки і фінансового стану. Визначити ступінь економічної свободи, справедливий розподіл доходів, недопущення перекачування їх посередникам для особистого збагачення. При цьому постійний пошук успішного розвитку економіки України не можливий без цілеспрямованої інноваційно-інвестиційної стратегії регіонів, що спирається на перспективні макроекономічні задачі. Основним напрямком фінансової стабілізації підприємств є інтенсифікація виробництва, підвищення його конкурентоздатності за рахунок підвищення якості продукції, зниження її ресурсоемкості, собівартості. Перейти до інтенсивних методів необхідно як можна швидше, на основі інноваційної бази, що забезпечує випереджальні темпи зростання виробництва продукції, зниження витрат, підвищення продуктивності праці відносно зростання фондозабезпеченості і сукупних вкладень.

У зв'язку з цим заслуговує на увагу політика формування і надання коротко-, середньо- і довгострокових кредитів, інвестиційних ресурсів у цілому. На нашу думку, кредити, інвестиційні ресурси повинні надаватися насамперед спеціалізованим великотоварним підприємствам, а також господарствам будь-яких форм власності і розмірів, що забезпечують виробництво конкурентоздатної, що користується постійним попитом, продукції, здатні в короткий термін стати центрами інтенсивного ведення відповідних галузей. Як показує практика, досить високі темпи інтенсифікації виробництва забезпечуються, якщо бюджетна, кредитна, внутрішньогалузева фінансова підтримка сільськогосподарських підприємств складає близько 50% від їхньої грошової виручки.

У зв'язку з цим кредитний механізм на регіональному рівні залишається основним напрямком фінансової підтримки сільськогосподарського товаровиробника. Разом з тим він вимагає організаційного удосконалювання в напрямку цільового призначення,

зниження ставок до 3-8%, розширення пільгових і безпроцентних кредитів. Сільськогосподарський товаровиробник повинен мати право вибору банку-кредитора, користатися послугами кооперативного і дрібного кредиту на місцях.

Економічний і фінансовий стан агроформувань України вимагають більшої фінансової підтримки з боку регіональних бюджетів. Однак відомо, що за місцевими бюджетами закріплюються недостатні, з фіскальної точки зору податки.

З 1999 по 2002 роки питома вага сільських бюджетів в структурі зведеного бюджету України практично залишила на одному рівні як у доходах (з 0,8% до 1,1%), так і у витратах (з 1,0% до 1,2%). Органи місцевого самоврядування села, селищ, містечок районного значення залишаються фінансово слабкими, займаючи в зведеному балансі 2% по доходам 3% — по витратам [2].

Доцільно за місцевими бюджетами більшою мірою закріплювати надходження від підакцизних товарів, податку на додану вартість, земельного податку й інших платежів і податків, більшість яких сьогодні надходять у державний бюджет.

Одним з факторів фінансової підтримки сільськогосподарського товаровиробника є страхування. На жаль, ні державне, ні приватне страхування цю роль не виконують, їхня діяльність не відповідає вимогам діючих нормативно-правових актів і законодавству.

В умовах недостатності капіталовкладень, недостачі оборотних коштів можливе використання капіталу в складі холдингових формувань за рахунок несільськогосподарських інвесторів. Потрібна державна підтримка для того, щоб сільгосптоваровиробник не втратив власність ні на землю, ні на майно. У системі холдингу взаємовідносини повинні будуватися на принципах рівної окупності авансованого у виробництво капіталу, включаючи землю.

Сільськогосподарські підприємства вже більш десяти років працюють у ринковому середовищі без належної фінансової підтримки держави. У багатьох з них, як показує аналіз, економічна робота на належному рівні не ведеться. Не вистачає фахівців, відсутнє поточне і перспективне планування економічного розвитку і фінансової стабілізації сільськогосподарських підприємств. Не

ведуться на належному рівні облік і аналіз, не вивчаються ринки і канали збуту продукції, покупці. Через низькі ціни, несумлінність трейдерів, дебіторську заборгованість товаровиробник утрачає до 50% виручки. При такому стані на рівні підприємства особливу увагу варто приділити формуванню власних фінансових ресурсів. Необхідно стабілізувати і послідовно збільшувати статутні фонди як основу інвестування процесу виробництва, формування основних і оборотних засобів. З цією метою варто залучати акціонерний, позиковий, загальний капітал, бюджетні кошти. Фінансова стабілізація підприємств залежить від розміру прибутків і амортизації. Фінансовий стан сільськогосподарських підприємств з врахуванням цих складових формування власних засобів і факторів, що впливають на них, повинен систематично контролюватися протягом року, розроблятися як фінансовий план підприємства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агрпромиловий комплекс України: Стан, тенденції та напрямки розвитку. Інформ. – аналіт. Зб. (вип. 5)/ За ред. П.Т. Саблука та ін. – К:ІАЕ УААН, -2002.-647с.

2. Толубяк В. Проблеми і перспективи фінансової децентралізації // Економіка України. – 2004.-№2.- с.22-27.

УДК 338.515:330.112.2

ФОРМУВАННЯ ПРИБУТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Г.Ю.Аніщенко, асистент

Уманський державний аграрний університет

Протягом тривалого періоду для сільського господарства України був характерний нестійкий, низький рівень прибутковості підприємств та неефективне використання всіх наявних ресурсів виробництва. Ці проблеми аграрної сфери набувають особливої актуальності в умовах глобалізації сучасної економіки. Питання сталого розвитку сільського господарства в цілому та окремих його галузей є центральним в забезпеченні продовольчої безпеки нашої держави.

Рівень забезпеченості факторами виробництва (земля, праця, капітал та підприємницька діяльність) впливає на формування прибутку. Серед них в сучасних умовах найбільшого значення набуває останній, адже саме підприємництво визначає діяльність управлінського апарату, організацію виробничих процесів. Відсутність адекватного сільськогосподарському виробництву підприємницького середовища негативно впливає на результати діяльності та зумовлює ще більше поглиблення кризи. Неможливість реалізації підприємницького інтересу стає гальмом на шляху подальшого розвитку аграрного підприємництва [6]. Тому без радикального переосмислення та дієвої зміни підприємницького середовища відродження справжнього господаря землі, а, отже, сільського господарства є неможливим. Особливе місце даного фактору формування прибутку серед інших обумовлено тим, що саме завдяки внеску підприємництва в організацію виробництва збільшується прибуток. Слід чітко розрізняти поняття економічний та підприємницький прибуток [5]. Останній може мати значні розміри і характеризуватися тимчасовістю та недовговічністю, щойно нове виробництво стає традиційним. В умовах конкурентного середовища потрібно постійне ознайомлення товаровиробників з досягненнями НТП та ринковою ситуацією, що спирається на такі фактори як інформація, час, ризик.

Саме ринок диктує умови діяльності, визначає напрямок виробничої спеціалізації підприємств, вимагає від них стійкості усіх галузей. Єдиною та незаперечною умовою для цього є ефективна діяльність. Цим можна пояснити той факт, що більша частка підприємств займається вирощуванням зернових, бо ця галузь одна з не багатьох, які є основним джерелом надходження коштів.

Сільськогосподарське виробництво здійснюється під впливом цілої системи зовнішніх умов і внутрішніх факторів, які в сукупності визначають його ефективність і динаміку розвитку. Досвід показує, що в аналогічних зовнішніх умовах, які характерні для більшості підприємств, є такі господарські одиниці, що працюють стабільно в режимі не тільки самокупності, а й самофінансування [2]. В умовах жорсткої конкуренції у виграші буде той, хто

вироблятиме продукцію з меншими витратами та більш вищої якості (екологічно та генетично чистої). Серед головних проблем, з якими стикаються сільськогосподарські підприємства — це нестача оборотних фондів, їх неефективне використання, що спричиняють зростання витрат виробництва, роблять вироблену продукцію не тільки неконкурентоздатною, але і просто збитковою. Нестача оборотних запасів знову ж таки може бути наслідком як зовнішніх умов (диспаритет цін), так і внутрішніх факторів (низький рівень управління підприємством). Для цього в умовах глобальної конкуренції підприємства повинні постійно звіряти свій технологічний і організаційно-економічний стан з кращими аналогами. Усе в кінцевому підсумку не може не вплинути на кінцеві результати діяльності.

Для відродження аграрного сектору економіки, підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств необхідне ефективне функціонування в умовах ринкової економіки, що означає здійснення виробничої діяльності із забезпеченням максимальної окупності засобів виробництва і вкладеного капіталу. Проте за роки реформування рівень виробництва продукції зменшився майже вдвічі, всі економічні показники значно погіршилися. Частка збиткових підприємств від їх загальної кількості по Україні у 2002р. становила 53,5%, що на 19,3п більше ніж у 2000р. Аналізуючи дані таблиці 1, можна простежити аналогічні тенденції.

Протягом дослідженого періоду по Черкаській області спостерігалось значне скорочення частки прибуткових підприємств від їх загальної кількості на 36,5п і в 2002р. цей показник становив 280 господарських одиниць або 50,1%. Рівень рентабельності сільськогосподарських підприємств від всієї діяльності зменшився на 30,9п і показує збитковий рівень $-3,9\%$ у 2002р. проти $27,0\%$ у 2000р. Такий вкрай незадовільний стан можна пояснити глибоким занепадом тваринництва в той час, коли єдиним джерелом покриття витрат виробництва є рослинництво, про що свідчить позитивне значення рентабельності по цій галузі, рівень якого теж має тенденцію до скорочення на 22,2п. Тобто неефективне ведення господарства призводить до погіршення економіч-

ної ситуації та неможливості відтворення витрачених ресурсів. Для подолання такого стану необхідна розробка дієвих заходів для виявлення та усунення впливу негативних факторів на формування доходів підприємств.

Таблиця 1

**Основні економічні показники діяльності
сільськогосподарських підприємств Черкаської області**

Показники	2000 р.	2001 р.	2002 р.	Відхилення 2002 р. від 2000 р.
Кількість підприємств	634	595	559	-75
у тому числі прибуткових	549	408	280	-269
Частка прибуткових підприємств у загальній їх кількості, %	86,6	68,6	50,1	-36,5п
Чистий прибуток(збиток), млн.грн.	234,3	69,6	-40,8	-275,1
Чистий прибуток(збиток) в розрахунок на 1 підприємство, тис.грн.	369,6	117	-73	-442,6
Прибуток (збиток) від реалізації с.-г. продукції, млн. грн.	32	140,4	17,7	-14,3
у т.ч. галузі рослинництва	136,4	149,6	85,6	-50,8
тваринництва	-104,4	-9,2	-67,9	36,5
Прибуток (збиток) від реалізації с.-г. продукції в розрахунок на 1 підприємство, тис. грн.	50,4	235,9	31,6	-18,8
Рівень рентабельності, %	27	7,3	-3,9	-30,9п
у т.ч. галузі рослинництва	41,4	37,8	19,2	-22,2п
тваринництва	-29,8	-2,9	-21,3	8,5п

З метою виявлення такого впливу було розглянуто сукупність сільськогосподарських підприємств Уманського району Черкаської області, які здійснювали господарську діяльність та подавали звітність за 2003р. Для дослідження кореляційного зв'язку за результативну ознаку обрано суму отриманого чистого прибутку на 1 га сільськогосподарських угідь (грн.), а за факторні ознаки: X_1 – вартість валової продукції на 100 га с.-г. угідь (тис. грн.), X_2 – валова продукція на 1 грн. активів (грн.), X_3 – валова продукція

на 1 середньорічного працівника (тис. грн.), X_4 – прибуток від реалізації на 1 га с.-г. угідь (грн.), X_5 – валова продукція на 1 грн. витрат основного виробництва (грн.). В результаті розрахунку на комп'ютері залежності отримано рівняння множинної кореляції (1).

$$Y_{(x)} = -58,9 + 0,40X_1 + 13,06X_2 - 0,06X_3 + 0,9X_4 - 43,86X_5. \quad (1)$$

З отриманої залежності випливає, що при зростанні обсягів продукції на 100 га с.-г. угідь на 1 тис. грн. та на 1 грн. вартості активів розмір чистого прибутку збільшиться на 400 та 13,06 грн. відповідно. Показник виробництва валової продукції в розрахунку на 1 працівника має обернений зв'язок з результативною ознакою, адже зростання витрат на оплату праці викликає збільшення загальних витрат виробництва, а, отже, і впливає на розмір прибутку. При отриманні додаткової гривні прибутку від реалізації продукції величина чистого прибутку зростає на 0,9 грн., що є закономірним і досить важливим показником. Із збільшенням виробництва валової продукції в розрахунку на 1 грн. виробничих витрат обсяг чистого прибутку зменшиться на 43,86 грн. Розрахований коефіцієнт множинної кореляції становить 0,883 і показує, що 78% зміни чистого прибутку у досліджених підприємствах зумовлено факторами, включеними у кореляційну модель. Для більш правильної інтерпретації взаємозв'язку наведених чинників з результативною ознакою із сукупності спостережень виділено окремо зв'язок між факторами у прибуткових і збиткових підприємствах, рівняння множинних кореляцій яких наведено формулами 2 і 3 відповідно:

$$Y_{(x)} = -52,6 + 0,03X_1 - 15,31X_2 + 0,07X_3 + 0,7X_4 + 43,38X_5, \quad (2)$$

$$Y_{(x)} = -68,2 + 1,34X_1 + 169,8X_2 + 1,68X_3 + 0,93X_4 - 265,59X_5. \quad (3)$$

Таке вираження зв'язків дозволяє краще зрозуміти вплив факторів на формування прибутку. Так по прибуткових підприємствах валова продукція в розрахунку на 1 грн. активів має оберне-

ний вплив на результативну ознаку і показує, що із зростанням цього показника на 1 грн. чистий прибуток скоротиться на 15,31 грн. Причиною цього є те, що підприємства мають значний обсяг активів і сума амортизаційних відрахувань значно збільшує суму загальних витрат виробництва. Для збиткових підприємств таке твердження є протилежним, адже дана категорія характеризується низьким рівнем забезпеченості власними активами і неефективним їх використанням. Вплив рівня окупності витрат для обох груп підприємств є неоднаковим. Для першої групи витрати виробництва покриваються виробленою валовою продукцією і збільшення цього показника на 1 грн. вплине на зростання чистого прибутку на 43,38 грн. По збиткових підприємствах вартість виробленої валової продукції не покриває витрати і тому маємо обернений вплив цього фактору.

З проведеного дослідження видно, що на величину прибутку впливає ефективне використання наявних засобів, зростання величини доходів від реалізації та покриття усіх виробничих витрат.

Перехід на національні стандарти ведення бухгалтерського обліку обумовлює правову основу облікової політики. Тепер підприємства самостійно вибирають методологію ведення обліку та розподілу витрат, доходів від різних видів діяльності, методи нарахування зносу (амортизації) на активи, методи оцінки виробничих запасів. Тобто облікова політика підприємств впливає на формування прибутку, що пояснює отримання різного ефекту в майже однакових умовах господарювання. Саме завдяки цьому інструментарію важливе управління результатами діяльності аграрного виробництва.

Для управління прибутком не завжди можна розраховувати на сприятливий вплив зовнішніх і внутрішніх факторів. Серед досліджених факторів значну увагу необхідно приділити диверсифікації діяльності, що вплине на економічну стійкість підприємств, бо аграрне виробництво характеризується фінансовою нестабільністю протягом операційного періоду. Внаслідок сезонного характеру виробництва сільськогосподарської продукції визначення остаточних результатів можна зробити лише після

закінчення звітного року, але потреба в оперативному аналізі основних економічних показників залишається ще при здійсненні діяльності. На нашу думку, економічною службою повинен проводитись систематичний аналіз отриманих результатів за центрами відповідальності та визначення впливу на результати відхилень від встановлених планових показників за величиною отриманих доходів та сумою понесених витрат діяльності. Такий результат потрібно вивчати в розрізі господарських одиниць (підрозділи, цехи) або по видах продукції. Центральним в такому аналізі є співвідношення “сума понесених витрат — обсяг виготовленої продукції — розмір отриманих доходів”. Важливим в цій залежності є перевищення останнього елементу над першим, вивчення відхилень за період дає можливість певним чином спрогнозувати величину прибутку та завчасно вплинути на нього через ряд економічних важелів: зміна каналів реалізації, регулювання цін на реалізовану продукцію, встановлення обсягів її продажу. В кінцевому підсумку ці показники вкажуть нам чи покривають отримані доходи суми постійних та змінних витрат.

Досягнення певних результатів в цьому напрямку можливе не лише через удосконалення систем організації та управління підприємством, а й за допомогою реформування механізмів економічного регулювання на основі удосконалення обліково-аналітичних і контрольних функцій. З цією метою значних результатів можна досягти, застосовуючи модель обліку за системою “стандарт-кост”. Такий підхід забезпечить отримання оперативної інформації про відхилення фактичних показників від нормативних (планових). Завдяки інформації, отриманій при цьому аналізі, можна своєчасно виявити негативні тенденції, застосувати відповідні рішення та дії для управління прибутком підприємств.

Отже, в умовах, коли окреме підприємство не може вплинути на ринкові важелі, тоді дієвим способом задля отримання більшого ефекту може бути чіткий контроль за рівнем витрачання матеріальних цінностей. На нашу думку, обліково-аналітичні та контрольні функції слід розглядати як систему попередження, що забезпечує

раціональне використання наявного капіталу (його поповнення) та ефективний економічний розвиток усіх елементів відтворення.

ЛІТЕРАТУРА

1. А.И.Костяев. Внешние условия и внутренние факторы сельскохозяйственного производства// Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий.-2003.-С.8-10.

2. В. Векленко, Е.Золотарева. Проблема устойчивости сельскохозяйственного производства// АПК: экономика, управление.-2002.-№10.-С.49-56.

3. Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств Черкащини/ Відповідальний за випуск В.П. Приймак, Н.М. Ступацька. Статистичний збірник.-Черкаси.-2003р.

4. Статистичний щорічник України/ За ред. Осауленка О.Г., Головки В.А.-К.:Консультант.-2003р.-663с.

5. Т.М. Ковальчук. Оперативний аналіз прибутку від реалізації продукції// Економіка АПК.-2003.-№7.-С.92-101.

6. Формування та функціонування ринку агропромислової продукції (практичний посібник)/ За ред. П.Т. Саблука.- К.: ІАЕ, 2000.-556с.

УДК 636.082.26

ПТАХІВНИЦТВО ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ В ПЕРІОД ФОРМУВАННЯ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Н.О.Аверчева, аспірант

Херсонський державний аграрний університет

В умовах нерегульованого ринку птахівничі господарства опинилися в невідгідному економічному становищі, оскільки їх економіка значною мірою залежить від вартості матеріально-технічних засобів, особливо кормів. Високі витрати виробництва стали причиною низької конкурентоспроможності продукції на ринку, що в свою чергу призвело до зниження обсягів виробництва, подальшого зростання всіх видів витрат і дефіциту обігових коштів. Крім цього, реформування сільського господарства, яке проводилося без достатнього теоретичного обґрунтування і врахування особливостей галузі і регіонів, призвело до формального підходу, простої зміни назв господарств без удосконалення виробничих відносин. Прива-

тизація і передача підприємств у власність колективів не підвищили мотивації праці і її продуктивності.

Проте, в останні роки в Україні намітилася чітка тенденція до відродження птахівництва. Висока якість продукції і доступна ціна відомих торговельних марок “Наша ряба”, “Гаврилівські курчата” дозволили їм стати конкурентоспроможними на ринку і зайняти значне місце у раціоні громадян. Звісно, що основою успіху стали значні інвестиції і технологічне переозброєння спеціалізованих підприємств на рівні світових стандартів, що для окремих областей, зокрема Херсонської, ще недоступно.

Птахівництво Херсонської області перебуває у кризовому стані, яке і на сьогодні супроводжується зменшенням обсягів виробництва і зниженням економічної ефективності. В зв'язку із цим метою наших досліджень є визначення резервів зростання обсягів виробництва продукції птахівництва на основі підвищення економічної ефективності і конкурентоспроможності галузі.

Аналіз показників динаміки за даними таблиці 1 свідчить, що виробництво за останні роки залишається майже на одному рівні. Відзначимо найбільше виробництво яєць в 2002 році – 279,7 млн. шт., але до рівня 1990 року – це лише 70%. Порівняння обсягів виробництва населення і сільськогосподарських підприємств не на користь останніх. Якщо у 1990 році питома вага сільськогосподарських підприємств у виробництві яєць і м'яса птиці становила відповідно 69 і 48%, то у 2003 році – 29 і 13%.

Таблиця 1

**Середньорічний рівень виробництва
продукції птахівництва в Херсонській області**

Показники	Роки					2003 р. у %	
	1990	2000	2001	2002	2003	1990	2000
Виробництво яєць, млн. шт.	392,8	189,8	216,9	279,7	220,5	56,1	116,1
в т.ч. с.-г. підприємства, %	69,2	26,6	31	42,6	27,8	-	-
особисті підсобні господарства, %	30,8	73,4	69	57,4	72,2	-	-
М'яса птиці (у живій вазі), тис.т	32,8	7,3	8,2	8	7,5	22,8	102,7
в т.ч. с.-г. підприємства, %	48,4	13	9,1	15	13,3	-	-
особисті підсобні господарства, %ОПГ, %	51,6	87	90,9	85	86,7	-	-

Характерною особливістю останніх років не тільки в Херсонській області, а й в цілому по Україні, є збільшення долі продукції птахівництва, що виробляється неспеціалізованими господарствами. Для більшості з них птахівництво є новою галуззю, якій не вистачає ні відповідних спеціалістів, ні науково-технічної, нормативної документації. В процесі освоєння нового виду діяльності вони допускають багато помилок у дотриманні технологічних вимог вирощування і утримання птиці. Як наслідок це призводить до низьких виробничих показників і збитковості нових птахівничих господарств.

Скорочення виробництва м'яса птиці в області не припинено і на сьогоднішній день. Загальне виробництво скоротилося на 25,3 тис.т (в 4,4 рази) порівняно з 1990 роком, за рахунок сільськогосподарських підприємств — на 14,9 тис.т (59%) і господарств населення — на 10,4 тис.т (41%). Якщо в розрахунку на душу населення в 1990 році в області було вироблено 313 яєць і 19,6 кг м'яса птиці, то в 2002р. — лише 240 шт. яєць і 5,1 кг м'яса птиці.

Вихід із кризового стану полягає, на наш погляд, в підвищенні економічної ефективності галузі птахівництва. Успішне рішення цієї актуальної проблеми відкриє нові можливості для прискорення темпів розвитку галузі і надійного забезпечення населення області високоякісними дієтичними продуктами.

Показники економічної ефективності галузі птахівництва по Херсонській області, що відображені в таблиці 2, свідчать про крайній занепад, збитковість і банкрутство птахівничих підприємств. Так, в 2003 році із 19 господарств, які виробляли птахівничу продукцію, 13 були збитковими. Слід відзначити, що зміна форм власності у господарствах привела до зміни і порядку подачі статистичної звітності. Так спеціалізовані господарства САТВТ "Ольгівське", ТОВ "Ювілейне", на долю яких припадає значна частина виробленої продукції, втратили обласне підпорядкування і не подають форми статистичної звітності про кінцеві результати діяльності.

У 2002 році виробництво яєць, яке в попередні роки було прибутковим, принесло господарствам збитки. Рівень збитко-

вості — 2,3%. У 2003 році в зв'язку із несприятливими природно-кліматичними умовами, низьким забезпеченням господарств кормами рівень збитковості при виробництві яєць становив 24,7%, а при виробництві м'яса птиці — 42,8%. Це пов'язано з тим, що ціна реалізації не відшкодувала витрати і була менша, ніж собівартість. Виробництво м'яса за останні роки приносить господарствам збитки в розмірі 21-42 коп. на кожну гривню витрат. Показники спеціалізованих господарств значно вищі. Рівень рентабельності виробництва яєць у ВАТ ППР “Придніпровський” становить 44,4%, а виробництва м'яса птиці в ЗАТ “Чорнобаївське” — 27,1%. М'ясо бройлерів складає в цьому господарстві 32% від загальної реалізації.

Таблиця 2

**Показники економічної ефективності виробництва
продукції птахівництва в сільськогосподарських
підприємствах Херсонської області**

Показники	Яйця			М'ясо птиці		
	2000 р.	2001 р.	2002 р.	2000 р.	2001 р.	2002 р.
Продуктивність птиці, шт., г	147	226	205	12,7	5,1	7,1
Витрати на одиницю продукції, грн.	180,09	217,65	192,35	588,55	603,09	732,22
люд.-год.	76,3	17,9	6,7	36,4	84,2	67,9
Собівартість одиниці продукції, грн.	194,42	209,96	196,62	668,17	790,32	603,53
Ціна реалізації, грн.	197,8	229,84	192,02	413,04	553,81	472,56
Прибуток (збиток -), грн.	3,38	19,88	-4,6	-255,03	-236,51	-130,97
Рівень рентабельності, %	1,7	9,5	-2,3	-38,2	-29,9	-21,7

Як висновок до приведеного аналізу, слід відзначити, що для підвищення економічної ефективності птахівництва області, необхідно вжити ряд заходів на рівні окремих підприємств і держави в цілому.

В Україні розроблено цільову програму “Птахівництво” до 2010 року, при здійсненні основних положень якої, птахівництво отримає надійну підтримку з боку держави. В першу чергу спеціалізовані підприємства потребують технічного переозброєння, впро-

вадження ресурсозберігаючих технологій, інновацій на основі довгострокових кредитів і інвестицій [2]. Відродження власної племінної бази в області і забезпечення господарств перспективними кросами птиці також вимагає значних коштів. Крім цього, необхідно повною мірою використати наявний потенціал птахофабрик.

Для підвищення ефективності виробництва доцільна інтеграція комбікормових, виробничих та переробних підприємств. Перспективними в сучасних умовах є виробничо-фінансові об'єднання із закінченим циклом відтворення, до складу яких входить виробник (птахівниче підприємство), комбікормовий завод, підприємства фірмової торгівлі, комерційний банк. Така вертикальна інтеграційна модель дає можливість здійснювати повномасштабний контроль за процесом виробництва і реалізації на всіх етапах [3]. Проте, створена в області мережа фірмової торгівлі "Чорнобаївська птиця" не витримала конкуренції на ринку з дешевою імпортною продукцією.

Складові успіху на рівні підприємства загальновідомі. Це високопродуктивна птиця, високоякісна годівля і дотримання всіх технологічних вимог. Головним для підвищення показників ефективності є зростання продуктивності птиці, яке в основному залежить від збалансованості комбікормів. Через недостатність обігових коштів і високі ціни на комбікорми промислового виробництва (1,5-1,7 тис. грн.) господарства змушені використовувати корми власного виробництва, розширювати площі землекористування і посівні площі кормових культур. Так в 2002 році ЗАТ "Чорнобаївське" збільшило площу землекористування з 33 до 861 га за рахунок орендованих земель з метою обмеження впливу на виробництво вартості купованих кормів. Ці заходи дозволили зменшити вартість кормів на 26% (від 50,2 до 39,8 грн.). Але слід зазначити, що корми власного виробництва незбалансовані за необхідними елементами, тому витрати кормів у господарстві в розрахунку на 1000 шт. яєць зросли від 1,8 до 2,2 ц корм. од., продуктивність курей зменшилася від 204 до 196 шт., собівартість продукції зросла від 178 до 194 грн.

Таким чином, сучасні ринкові умови ставлять нагальне за-

вдання не тільки відродження промислового птахівництва і зростання обсягів виробництва, а й підвищення економічної ефективності і на цій основі — конкурентоспроможності галузі в новостворених аграрних формуваннях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Херсонщина у цифрах. Статистичний довідник. – ВКМП – 2002
2. Брунь С. Завтрашній день вітчизняного птахівництва // Сільський час. – 2003.- №90 (470).- С. 5
3. Мельник Б. Розвиток інтеграційних процесів у промисловому птахівництві // Економіка АПК.- 2000.- №.- С. 59-62.

УДК 631.115.1:364.05

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В РОБОТІ ПЛАНОВОЇ СЛУЖБИ ПІДПРИЄМСТВА

Л.Я.Боборикіна, кандидат економічних наук, доцент

І.В.Гончаренко, кандидат економічних наук, доцент

Миколаївський державний аграрний університет

Послаблення уваги до планово-економічної роботи, яке спостерігалось останніми роками, спричинило зниження економічної обґрунтованості господарських рішень, погіршення управління підприємством, і в кінцевому результаті низьку ефективність господарювання. Сучасні умови господарювання повністю покладають відповідальність за беззбитковість на підприємство. Кожне з яких у своїх власних інтересах повинно детально і обґрунтовано прорахувати свої кроки на ринку. Саме ці питання буде розглянуто в даній статті. Проблеми розвитку планово-економічної роботи підприємств, її наближення до вимог світового співтовариства сьогодні є актуальними і висвітлюються на сторінках наукових видань такими вченими як П.Т.Саблук, М.Я.Дем'яненко, О.В.Крисальний, М.Й.Малік та іншими. Ми дослідили застосування сучасних інформаційних технологій в процесі вибору та управління проектами.

Як правило, кінцеві дослідження, на основі яких приймається рішення про здійснення інвестицій за даним проектом, складаються з наступних частин:

- техніко-економічний аналіз — на цьому етапі розглядаються питання технічної можливості виконання проекту, потреби в ресурсах, ринки збуту і закупок;
- фінансовий аналіз — включає формування потоків надходжень і виплат, пошук джерел фінансування, формування планових балансів, прогноз економічної ефективності, оцінку проекту;
- загальноекономічний аналіз — здійснюється опис загальної економічної ситуації, оцінка переваг і недоліків проекту, ризику і шансів його реалізації.

Зараз вже не потрібно доводити той факт, що якісно виконати таку роботу, а особливо в умовах вкрай обмеженого часу, без застосування комп'ютерної техніки не можливо. Оскільки розвинені країни заходу накопичили значний досвід використання комп'ютерних технологій для цілей бізнес-планування, то цілком зрозумілий інтерес до зарубіжних методик розрахунків інвестиційних проектів, але на сьогоднішній день вони ще важко адаптуються до умов української дійсності. А необхідність у конкурентних умовах мати можливість для автоматизації рутинних розрахунків призвела до появи в 90-х роках на ринку програмного забезпечення низки російських та вітчизняних продуктів. Серед виробників програмних продуктів найвідоміші: у Києві — Інститут кібернетики ім. В.М.Глушкова НАН України та інші установи Кібернетичного центру НАН України, у Санкт-Петербурзі — фірма "Альт", у Москві — фірма "ПроІнвестКонсалтинг" і фірма "ИнЭк".

Ми мали можливість дослідити продукт фірми "ПроІнвестКонсалтинг" Project Expert-6, що належить до нового покоління програм для розробки інноваційних та інвестиційних проектів та контролю за їх реалізацією. Система дає можливість проаналізувати декілька стратегій досягнення цілей розвитку підприємства і обрати оптимальну. При цьому є можливість оцінити запас міц-

ності бізнесу, як похідну ризику зміни найважливіших факторів, що впливають на реалізацію проекту розвитку. Крім того можливо оцінити, яким чином вплине виконання проекту на ефективність діяльності підприємства, розрахувати термін окупності проекту. Project Expert—6 дозволяє створити бізнес-план, що відповідає міжнародним стандартам, розробити схему фінансування проектів розвитку підприємства з урахуванням майбутніх потреб в грошових коштах на основі руху грошових коштів на всьому періоді планування, обрати джерела і умови залучення коштів, оцінити можливі терміни і графіки повернення кредиту. Можливо проаналізувати планову структуру витрат і прибутковість окремих підрозділів і видів продукції, визначити мінімальний обсяг випуску продукції і граничні витрати, підібрати виробничу програму і обладнання, схеми закупок і варіанти збуту. І на кінцевому етапі Project Expert—6 допомагає проконтролювати виконання проекту, порівнюючи їх планові і фактичні показники, а також врахувати зміни, що вносяться в проект в процесі реалізації.

Потреба розробки календарних планів виконання визначених етапів робіт (для Project Expert—6) задовольняється використанням мережної моделі і розрахунками дат виконання етапів (укрупнених робіт) за допомогою програми Microsoft Project 2000, яка щойно з'явилася на ринку. Один з методів, який широко розповсюджений, є метод Форда—Фулкерсона, що дозволяє розраховувати дати раннього та пізнього початку і закінчення робіт, а також їх резерви часу, на який можна затримати виконання. Для передачі в пакет прикладних програм Project Expert—6 можна використати лінійні діаграми Ганта, на яких укрупнені роботи — етапи зміщені за часом. Формування бізнес-плану базується на визначених термінах виконання етапів.

Одже Project Expert—6 — це система, що дозволяє вирішити задачі проектування розвитку бізнесу, аналізу ризиків і ефективності інвестиційних проектів підприємств різних профелів, галузевої належності і масштабів діяльності на основі побудови фінансової моделі їх функціонування враховуючи зміну економічного середовища.

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ВЗАЄМОВІДНОСИН МІЖ ПАРТНЕРАМИ ЦУКРОБУРЯКОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ РЕГІОНУ

А.Ф.Бурик, кандидат економічних наук, доцент

Н.О.Вернюк, старший викладач

Уманський державний університет

Однією з основних причин кризових явищ у цукробуряковому виробництві як України, так і Вінницької області є нерегульованість економічних взаємовідносин між його суб'єктами. Слід вказати, що проблемам розвитку цукробурякового виробництва та удосконалення економічних взаємовідносин між його партнерами присвячено наукові праці О.Багатиренка, В.Бондаря, В.Білаш, О.Варченко, О.Зайця, Є.Імаса, М.Коденської, В.Пиркіна, В.Поплавського, В.Слюсаря, А.Фурси та ін. Але питання удосконалення економічних взаємовідносин між його партнерами саме на регіональному рівні залишаються недостатньо висвітленими, що і обумовило вибір теми нашого дослідження.

Особливої гостроти проблема врегулювання економічних взаємовідносин набула з переходом підприємств цукробурякового підкомплексу до давальницької схеми взаєморозрахунків та необхідністю визначення пропорцій перерозподілу цукру за здані й перероблені цукрові буряки. Розподіл кінцевого продукту здійснювався пропорційно до витрат на виробництво цукрових буряків у бурякосійних господарствах і витрат на виробництво цукру у переробних підприємствах. Оскільки кожен з партнерів цукробурякового підкомплексу був зацікавлений лише у збільшенні власної частки у пропорції розподілу готової продукції, фактично стимулювався витратний механізм господарювання.

Однак, вирішення проблем взаємовідносин між його партнерами не можна зводити лише до ліквідації давальницької системи. Необхідно принципово змінити сам підхід до визначення ефективності отримання кінцевої продукції. Всі роботи, включаючи виробництво цукрових буряків, їх переробку та реалізацію цукру і інших

продуктів переробки, треба розглядати як єдиний технологічний процес, а розподіл кінцевих результатів виробничої діяльності підприємств пропонується здійснювати за ціновим або розподільчим методами відповідно до нормативних витрат кожного з учасників технологічного процесу.

Основні принципи розподілу кінцевих результатів між суб'єктами цукробурякового виробництва за ціновим методом практично враховані при визначенні мінімальних цін на цукор і цукрові буряки відповідно до Закону України “Про регулювання виробництва і реалізації цукру” та щорічної постанови Кабінету Міністрів України “Про деякі питання державного регулювання виробництва і реалізації цукру”. Тому, підвищення реалізаційної ціни на цукор відносно встановленої мінімальної ціни на нього повинно слугувати причиною пропорційного підвищення закупівельної ціни на цукрові буряки, що сприятиме узгодженню інтересів партнерів підкомплексу і забезпеченню еквівалентних умов їх розвитку.

За нинішнього фінансового стану більшості цукрових заводів і бурякосіючих господарств Вінницької області очевидним є продовження практики давальницької схеми взаєморозрахунків. За таких умов при розподілі кінцевих результатів виробничої діяльності підприємств цукробурякового підкомплексу доцільним, на нашу думку, є застосування розподільчого методу відповідно до нормативних витрат кожного з учасників технологічного процесу. Однак при цьому дуже важливим є правильне встановлення граничного розміру нормативних витрат. Необхідно визначити середню вартість переробки та ліміт витрат на вирощування одного центнера цукрових буряків. За основу пропонується обрати нормативний метод планування і калькуляції собівартості цукрових буряків та їх переробки. Визначивши пропорцію витрат у собівартості одного центнера цукру, яка буде відображати реальний вклад у виробництво кожного з партнерів, можна проводити розподіл цукру між ними. За таких умов перевищення ліміту витрат однією з сторін не буде впливати на результати господарської діяльності іншої.

Разом тим, цукробурякове виробництво, як єдиний технологічний процес, потребує зміцнення його цілісності, чому сприяє

формування агропромислових інтегрованих об'єднань. Їх створення доцільне, на нашу думку, у межах одного району для забезпечення спільного управління технологічним процесом від вирощування цукрових буряків до отримання цукру. Оскільки виробництво цукрових буряків і цукру у регіоні здійснюють підприємства різноманітних форм власності, найпростішою і найбільш доцільною за нинішніх умов, на наш погляд, є контрактна форма інтеграції, яка забезпечує оперативно-господарську самостійність учасників і є однією з найменш капіталомістких. До того ж в регіоні вже існує успішний досвід функціонування таких інтегрованих об'єднань у Крижопільському, Гайсинському та Погребищенському районах. Наприклад, у Крижопільському районі створено і успішно функціонує інтегроване формування на базі Крижопільського цукрового заводу, що входить до концерну "Укрпромінвест". До цього ж концерну входить і шість новостворених агрофірм, обсяги виробництва цукрових буряків у яких забезпечують близько 50% потреби заводу у сировині. Агрофірми об'єднують господарства трьох сусідніх районів: Крижопільського, Ямпільського і Томашпільського, і мають загальну земельну площу майже 27 тис. га, з яких більше 25% становлять посіви цукрових буряків.

Координаційним центром об'єднання у Крижопільському районі є агрофірма "Крижопіль". Вона забезпечує сільськогосподарські підприємства, що входять у дану агрофірму, всіма матеріально-технічними ресурсами для ефективного виробництва цукрових буряків. Для цього відремонтовано наявну та придбано по лізингу необхідну техніку, машини і обладнання, а також проводиться забезпечення господарств насінням, добривами та засобами захисту рослин. Кожній агрофірмі з врахуванням місця знаходження, посівної площі та наявної техніки доводиться план по обсягах виробництва цукрових буряків, календарний план-графік їх збирання і вивезення на завод та нормативи витрат на виконання поставленого завдання. Такий підхід дає змогу визначити сільськогосподарським підприємствам реальні витрати на виробництво цукрових буряків та на їх основі пропонувати співвідношення розподілу кінцевого продукту — цукру. Проте, нормативи витрат

на виробництво коренеплодів у агрофірмі визначаються один раз на рік і не дають можливостей оперативного контролю та коригування при зміні обсягів або видів робіт чи технологічних операцій.

Тому, на основі вивченого передового досвіду планування і контролю витрат на виробництво цукрових буряків у АФ “Крижопіль” та з метою полегшення і покращення планово-облікової роботи як у даному господарстві, так і інших бурякосіючих господарствах регіону нами розроблена і впроваджена комп’ютерна програма визначення нормативів витрат на виробництво коренеплодів.

Запропонована програма дає змогу не лише визначити загальні нормативи витрат на виробництво цукрових буряків у розрахунку на 1 га площі та 1 ц виробленої продукції, а й розрахувати нормативи витрат по кожній окремій технологічній операції з визначенням усіх ресурсів у натуральному і вартісному виразі, які витрачаються при виконанні того чи іншого виду робіт. Це дає можливість оперативно коригувати планові витрати відповідно до фактичних, визначати економію або перевитрати ресурсів на виконання кожної технологічної операції ще до закінчення процесу виробництва, а також оперативно контролювати витрати за будь-який період (день, декаду, місяць, квартал, рік) по кожному виду витрат. До переваг визначення нормативів за запропонованою програмою належить і передбачена можливість автоматичного перерахунку показників із зміною виробничих умов: техніки і обладнання відповідно до наявної у господарстві; кількості і вартості добрив, засобів захисту, паливо-мастильних матеріалів; зміни цін, тарифних ставок і розрядів робіт тощо, що дає значну економію витрат робочого часу спеціалістів планово-облікового відділу.

З метою формування надійної сировинної бази цукровим заводам пропонується ще навесні укладати із сільськогосподарськими підприємствами договори-контракти, предметом яких є зобов’язання сторін щодо виробництва, поставки та переробки цукрових буряків для виробництва цукру.

Крім того, на цукрових заводах слід щорічно проводити аналіз витрат на переробку сировини та калькуляцію собівартості цукру, на основі яких визначати плату за переробку 1 т цукрових буряків

або співвідношення для розподілу цукру. Нарахування цукру господарствам проводити кожному окремо по середньому виходу цукру за сезон і з врахуванням фактичної цукристості та втрат цукрових буряків за час зберігання і переробки, але не вище від нормативних. Тобто, стимулювати не лише нарощування обсягів виробництва, а й підвищення якості коренеплідів кожним господарством.

Хоча цукрові заводи більше зацікавлені у промислових посівах цукрових буряків, але для повної завантаженості переробних потужностей пропонується розширювати свою сировинну зону за рахунок посівів фермерів та індивідуальних приватних господарств, які приєднали земельні частки (паї) до своїх присадибних ділянок без відкриття юридичної особи. З даними категоріями виробників цукрових буряків пропонується завчасно укладати договори-контрактації та, за необхідності, проводити забезпечення їх насінням й необхідними матеріально-технічними ресурсами, а також надавати консультації щодо технології вирощування цукрових буряків.

Крім того, ми пропонуємо для власників земельних часток (паїв), що здали їх в оренду засновникам новостворених підприємств (ТОВ, ПП, фермерських господарств), але їх не прийняли на роботу через відсутність робочих місць у підприємстві, формувати свої орендні відносини з орендарями за наступною схемою. Частину земельного паю, наприклад, 2 га із 3-х, його власники передають в оренду господарству, а 1 га залишають за собою. Пайовиків, що залишили за собою 1 га паю, групують у межах цілого поля, чи його частини, а на решту (2 га) заключають договори оренди з умовою, що орендар за рахунок орендної плати за 2 га орендованої площі допоможе пайовикам засіяти цю частку цукровими буряками, надавши орендодавцю насіння та техніку, допоможе у догляді за посівами, при збиранні врожаю та перевезенні отриманого врожаю на цукровий завод для переробки. Якщо вартість послуг, які були надані пайовику, перевищує суму орендної плати за 2 га, то орендодавець повертає цю різницю орендарю, і навпаки, орендар виплачує орендодавцю різницю невиплаченої орендної плати. Пайовик продає вирощену продукцію

цукровому заводу за цінами реалізації, а загальна виручки включає і суму прибутку, що є повністю власністю пайовика. Оскільки частину робіт по виробництву цукрових буряків виконує орендар за рахунок несплаченої орендної плати, а решту — власник паю самостійно або із залученням необхідної кількості працівників і техніки, а за надані послуги розрахунки проводить із суми виручки.

Така система взаємовідносин між орендодавцями та орендарями у процесі виробництва цукрових буряків дозволяє господарствам не порушувати структуру сівозміни та вирішувати проблеми безробіття і соціального захисту сільського населення. Такий підхід, окрім підвищення рівня завантаженості переробних потужностей, дає можливість частково вирішувати проблему зайнятості сільського населення, що є досить актуальною на даний момент.

Запропонований принцип побудови економічних взаємовідносин між всіма категоріями бурякосіючих господарств та цукровими заводами, сприятиме, на нашу думку, узгодженню економічних інтересів усіх учасників технологічного процесу від виробництва цукрових буряків до реалізації цукру, стимулюватиме зниження собівартості коренеплодів і вартості їх технічної переробки, тобто забезпечуватиме можливості для одержання дешевого та конкурентоспроможного цукру.

УДК 631.173:346.548

ОСНОВНІ ЗАХОДИ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ВИСОКОЕФЕКТИВНОГО ЗАСТОСУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ МАШИН

*І.Д.Бурковський, кандидат технічних наук, доцент
Миколаївський державний аграрний університет*

Рівень ефективності використання технічних засобів будь-якого підприємства залежить від дуже значної кількості факторів: складу машин і обладнання (за якісними та продуктивними характеристиками); забезпечення належного завантаження їх роботою; органі-

зації своєчасного і якісного технічного обслуговування; використуваних технологій і організації виробничих процесів; наявності і якості паливно-мастильних та інших матеріалів; забезпеченості кадрами, рівнів їх кваліфікації і матеріального стимулювання; відповідного управління використанням парку технічних засобів та ін.

Одним з факторів забезпечення високоефективної роботи сільгоспмашин є належне комплектування та використання агрегатів. Для підвищення змінної продуктивності агрегатів необхідно забезпечувати як можна більш повне застосування конструктивної ширини їх захвату, раціональне використання середньозмінної швидкості руху і робочого часу зміни. Відомо, наприклад, що при недовикористанні конструктивної ширини агрегату на 1%, його продуктивність знижується на 2,5%. Що стосується середньозмінної швидкості руху агрегату, то вона часто буває низькою через неправильне регулювання робочих органів машин, невміння трактористів маневрувати швидкостями. Дослідами наукових організацій встановлено, що переходити із швидкості 4 км на швидкість 6 км доцільно лише за довжини шляху не менше 24-35 м [1]. Збільшенню робочого часу зміни покликані сприяти скорочення простоїв технічних засобів за організаційними причинами та покращення їх обслуговування.

Як доводить досвід провідних країн світу, для зниження енергоємності технологій вирощування сільськогосподарських культур доцільно керуватись наступними принципами:

- створення і використання високоякісної, надійної і довговічної техніки;
- зменшення кількості проходів агрегатів по полю — за рахунок суміщення технологічних операцій, створення і використання для цього різного роду комбінованих агрегатів;
- раціонального поєднання і диференційованого використання різних видів енергії (паливного та інших матеріалів);
- оптимального застосування хімічних засобів захисту рослин, а за рахунок цього — зменшення кількості механічних операцій по догляду за посівами;
- використання інтенсивних сортів (гібридів) з високою адапта-

цією до механізованих технологій та ін.

Дотримання вказаних принципів забезпечило в таких країнах як Франція, Німеччина врожайність, наприклад, цукрових буряків на рівні 400-600 ц/га (по цукру 8-10 т/га) при одночасному зменшенні загальної кількості проходів агрегатів в 2-3 рази та зниженні питомої енергоємності кінцевої продукції на 25-40% [2].

Можливим варіантом фінансування впровадження нових технологій в аграрне виробництво є залучення коштів комерційних банків. Але слід визнати, що їх діяльність поки що орієнтується на швидке повернення вкладень, що робить їх кредити недоступними для більшості сільгосптоваровиробників.

Цікавий досвід залучення позабюджетних коштів комерційних банків та іноземних інвесторів на освоєння наукоємних технологій запропонували російські вчені. Його було апробовано у двох районах Тверської області. Кошти тут надавались виробникам сільгосппродукції під гарантії консолідованого заставного фонду (борги підприємств та неплатежі покупців, матеріальні та нематеріальні активи та майнові права). Всі нові технології, що мали впроваджувати підприємства, були адаптовані до місцевих умов. За кожним проектом розроблено техніко-економічне обґрунтування, розраховано строки окупності інвестицій [4].

У досягненні ефективного використання технічних засобів дуже велику роль грає достатня їх забезпеченість нафтопродуктами. Ступінь забезпеченості потреб сільгосптоваровиробників України в дизельному паливі в середньому за 1999-2001 рр. становив лише 45,1%, а в бензині — і того менше — 27,9%. При цьому в 14-ті її регіонах — по дизпаливу і 16-ті — по бензину стан справ у цьому питанні був ще гіршим. Особливо низькою забезпеченість паливом була в Закарпатській, Львівській та Івано-Франківській областях.

Порівняння даних 2001 і 1990 років показує, що сумарне споживання дизельного пального за цей період скоротилось в 3,1 рази, а бензину — в 5,8. Значною мірою це пов'язано з дуже різким підвищенням цін на них. Уявлення про те, наскільки суттєво подорожчали паливні ресурси, можна одержати з наступних

даних. Якщо в 1990 р. за 1 т дизельного пального необхідно було віддати 0,5 т зерна, то в 2000 р. — вже 3,6 т, тобто в 7,2 рази більше. По автомобільному бензину ці величини становили відповідно 0,7 і 3,7 т, або підвищились в 5,3 рази. У результаті в структурі собівартості 1 години роботи, наприклад, тракторів частка паливно-енергетичних ресурсів нині становить більш ніж 50%.

Практикою доказано, що впровадження заходів з раціонального використання паливно-енергетичних ресурсів економніше в 2-3 рази, ніж нарощування обсягів їх добування і транспортування до споживача. До резервів зниження витрат пального насамперед слід віднести застосування техніки з підвищеним коефіцієнтом корисної дії двигунів, комбінованих машин і агрегатів, устаткування для ширшого використання електроенергії у виробничих процесах, покращення технічного обслуговування машин і обладнання, удосконалення структури посівів. Важливим заходом є і впровадження енергозберігаючих технологій. Необхідно використовувати мінімальний та нульовий обробіток ґрунту, пасовищно-стійлову систему утримання великої рогатої худоби та овець з використанням протягом 8-9 місяців поліпшених природних та штучних пасовищ.

Економії палива певною мірою сприяє і раціональна організація технологічних процесів (особливо — на збирання урожаю сільгоспкультур). Прикладом у цьому плані може служити, зокрема, перевезення автомобілями з полів на цукрові заводи забруднених землею та поживними залишками коренів цукрових буряків. Слід визнати, що в останні роки ступінь забрудненості буряків іноді досягає 16-18 і більше відсотків (тоді як навіть у повоєнні роки, коли здійснювалось їх ретельне ручне доочищення, рівень цього показника становив 3-4%). Це призводить до того, що кожний п'ятий — шостий автомобіль використовується нині нераціонально, різко збільшуються витрати паливно-мастильних матеріалів та інші затрати.

Важливою передумовою ефективного використання сільськогосподарської техніки є застосування високоякісних нафтопродуктів, бо, як свідчить практика, використання неякісного дизпалива, бензину, інших матеріалів є головною причиною поломок і великих

простоїв машин. В країнах європейського економічного союзу ефективно функціонують служби технічного контролю якості нафтопродуктів і робочих рідин. Встановлено, що вартість втрат від простоїв при цьому зменшується на 70%. Функціонування такої служби дозволяє економити: 400-500 доларів США на одиницю техніки та 10-20 центов на кожний долар затрат [3].

Особливо великі негативні наслідки має низька якість вітчизняних паливно-мастильних матеріалів при використанні іноземної техніки. У першу чергу це стосується американських комбайнів, у паливній системі яких не передбачено фільтри для виведення з палива води (бо в США ніяких домішок в ньому не буває). Враховуючи вказане, для усунення поломок техніки (особливо іноземної) провідні, найбільш міцні підприємства створюють власні заправні станції та сховища для зберігання паливно-мастильних матеріалів, встановлюючи на них відповідні фільтри.

З метою забезпечення постійного контролю за якістю паливно-мастильних матеріалів бази їх відпуску споживачам доцільно обладнати приладами для визначення якості нафтопродуктів. Дозвіл на продаж останніх слід надавати лише за умов належної їх якості (за результатами перевірок). У цій справі товаровиробники можуть співпрацювати з державними підприємствами “Агростандарт”.

Особливу увагу необхідно приділити підготовці кадрів спеціалістів для агротехсервісних формувань. Для цього в програмах аграрних навчальних закладів III і IV рівнів доцільно передбачити введення дисциплін з економіки і організації аграрного сервісу.

Служби управління парком машин і знарядь повинні забезпечувати своєчасне та якісне виконання механізованих робіт, достатньо високу технічну готовність машин, високопродуктивне і економічне використання агрегатів, а також оперативне маневрування технікою для обслуговування сільськогосподарських товаровиробників, а також створення відповідної інформаційної структури управління роботою техніки на базі комп'ютерного програмування. Процес управління використанням технічних засобів сільськогосподарських підприємств включає: розподіл техніки по видах робіт і полях; контроль за їх використанням, регулярне технічне обслуго-

вування та усунення несправностей; забезпечення нормальних умов роботи механізаторів.

Важливе значення в роботі з інформацією має впровадження автоматизованих систем управління.

Вхідна інформація для машинної обробки і одержання результативних показників включає: конкретизовані технологічні карти з нормативами виробничих затрат на вирощування і збирання урожаю сільськогосподарських культур; річний календарний план виконання механізованих робіт; розрахунок потреби в техніці та річного навантаження машин. Вказаний підхід може бути використаний і при створенні інформаційної структури щодо організації ремонту і технічного обслуговування матеріально-технічного забезпечення тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств. Підручник. – К.: ІЗМН, 1996. – 512 с.
2. Маковецький О. Проблеми переоснащення сільського господарства України // Техніка АПК. – 1998. – №3. – С. 9-11.
3. Науковий вісник національного аграрного університету. – К., 2002. – Т.51. – 285 с.
4. Проблеми ефективного функціонування АПК в умовах нових форм власності та господарювання: кол. монографія в 2-х томах. Т.1./за ред. П.Т. Саблука, В.Я. Амбросова, Г.Є. Мазнова. – К.: ІАЕ, 2001. – 831 с.

УДК 658.155.3:631.11

СОКРАЩЕНИЕ ПОТЕРЬ ОТ ДЕБИТОРСКОЙ ЗАДОЛЖЕННОСТИ В ХОЗЯЙСТВЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ

*И.Н.Буценко, кандидат економічних наук, доцент
Крымский государственный агротехнологический университет*

Каждый хозяйствующий субъект для обеспечения бесперебойного производства с целью последующей реализации и получения прибыли должен располагать оборотными средствами, размер ко-

торых должен позволять приобретать в определенные сроки соответствующие материалы и сырье, вовремя оплачивать расходы, связанные с оплатой труда работников предприятия и оплаты потребляемых энергоресурсов в процессе производства.

Дебиторская задолженность входит в состав оборотных средств любого предприятия и ее размеры и качество оказывают существенное влияние на финансовое состояние предприятия. Рост дебиторской задолженности представляет собой не что иное, как временно омертвленные, выведенные из кругооборота и заблокированные денежные ресурсы хозяйствующего субъекта.

Финансовые потери от дебиторской задолженности в деятельности предприятий рассмотрены в работах многих ученых, занимающихся финансовым менеджментом И.А.Бланк [1], В.В.Гребельный [2], М.В.Гридина [3], Л.Скамай [4] и др., к сожалению, имеющиеся исследования на эту тему ограничиваются рассмотрением факторов влияния на величину в целом финансовых потерь, а потери от дебиторской задолженности рассмотрены недостаточно.

Целью данной статьи является рассмотрение приемов минимизации потерь от дебиторской задолженности в хозяйственной деятельности предприятий.

В данных условиях хозяйствования у многих предприятий Украины рост дебиторской задолженности возникает из-за неплатежей между предприятиями, а также государством и предприятиями. Задержка расчетов по дебиторской задолженности происходит по разным причинам: неплатежеспособность должников и сокрытие финансового положения от деловых партнеров, сознательное невыполнение договорных обязательств дебиторами по оплате в срок полученной продукции в своих интересах.

С целью снижения потерь от дебиторской задолженности можно рекомендовать следующее:

1. Исключение из числа партнеров предприятий-дебиторов с высоким уровнем риска. Для этого необходимо руководству предприятия иметь информацию о клиентах -дебиторах и на основании ее принимать решения о целесообразности сотрудничества.

2. Использование возможности оплаты дебиторской задолженности ценными бумагами, если ожидание оплаты затягивается.
3. Формирование принципов осуществления расчетов предприятия с контрагентами на предстоящий период. Эти принципы должны быть дифференцированы по отношению к поставщикам сырья и материалов, а также покупателям готовой продукции и определять два основных направления: формирование приемлемых для предприятия сроков платежей; формирование приемлемых форм расчета с контрагентами.
4. Определение возможной суммы оборотных активов, отвлекаемых в дебиторскую задолженность по товарному и потребительскому кредиту, а также по выданным авансам. Расчет этой суммы должен опираться на: объем закупки и продажи продукции; сумму оборотных активов предприятия, в том числе сформированных за счет собственных финансовых средств; формирование необходимого уровня высоколиквидных активов, обеспечивающих постоянную платежеспособность предприятия; правовые условия обеспечения дебиторской задолженности.
5. Формирование условий обеспечения взыскания дебиторской задолженности и системы штрафных санкций. Это может быть требование страхования дебиторами кредитов, предоставляемых на продолжительный период. Также к дебиторам должны применяться соответствующие пени, штрафы, неустойки, размеры которых должны полностью возмещать финансовые потери предприятия, возникшие из-за невыполнения ими обязательств.
6. Использование современных форм рефинансирования дебиторской задолженности, к которым можно отнести факторинговые операции, форфейтинг.

Факторинг — это система финансирования, по условиям которой поставщик товаров переуступает краткосрочные требования по торговым операциям коммерческому банку. Факторинговые опера-

ции включают: кредитование в форме предварительной оплаты долговых требований; ведение бухгалтерского учета клиента (в том числе учета реализации продукции); инкассацию задолженности клиенту; страхование клиента от кредитного риска. Банк покупает у поставщика право на взыскание дебиторской задолженности покупателя продукции и перечисляет поставщику 70-90% суммы денежных средств за отгруженную продукцию в момент предоставления ему необходимых документов. После получения платежа от покупателя банк перечисляет продавцу остаток денежных средств (10-30%) за минусом процентов за факторинговый кредит, а комиссионное вознаграждение коммерческие банки устанавливают самостоятельно. Сумма процентов за кредит и комиссионное вознаграждение за предоставленную факторинговую услугу составит размер потерь предприятия при организации процесса реализации продукции.

Форфейтинг представляет собой операцию по рефинансированию дебиторской задолженности по коммерческому кредиту, оформляемую путем индоссамента переводного векселя в пользу банка. В результате коммерческий кредит трансформируется в банковский.

Важно отметить, что осуществляя операции по рефинансированию дебиторской задолженности, предприятие должно оценивать их целесообразность. Размер платы по рефинансированию (потерянных денежных средств) важно сопоставлять с тем доходом, который может быть получен от использования высвобождаемых денежных активов с учетом инфляции и избежания привлечения банковского кредита, если дебиторская задолженность снижает платежеспособность предприятия.

Дебиторская задолженность, как и другие денежные ресурсы предприятия, подвержена воздействию инфляционных процессов. Эти потери нельзя не учитывать. Они рассчитываются следующим образом:

$$\Delta D_{д.з.}^{инф} = D_{д.з.}^P - D_{д.з.}^{\Phi},$$

где $D_{д.з.}^P$ — сумма дебиторской задолженности по расчетному документу;

$$D_{\text{д.з.}}^{\phi} = \frac{D_{\text{д.з.}}^p}{\left(1 + \frac{i_{\text{инф}}}{100}\right)^{\frac{t_{\text{д.з.}}}{30}}} - \text{реальная сумма дебиторской задол-}$$

женности на момент времени $t_{\text{д.з.}}$ ее погашения ($i_{\text{инф}}$ – средне-
месячный процент инфляции).

Средняя продолжительность дебиторской задолженности расс-
читывается:

$$t_{\text{д.з.}} = \frac{T}{K_{\text{д.з.}}},$$

где T – рассматриваемый период, дней;

$$K_{\text{д.з.}} = \frac{R_p}{\Delta C_{\text{д.з.}}}, \text{ – скорость оборота дебиторской задолженно-}$$

сти (R_p – выручка от реализации продукции, работ, услуг в
период T ; $\Delta C_{\text{д.з.}}$ – среднее сальдо по расчетам с дебиторами, не
оплаченным в срок в рассматриваемом периоде).

Соответственно, средний оборот дебиторской задолженности на
предприятии составит:

$$t_{\text{д.з.}} = T \times \frac{\Delta C_{\text{д.з.}}}{R_p}.$$

При соответствующей платежеспособности предприятия де-
биторская задолженность может “потребовать” ее финансирова-
ния через привлечение банковского кредита. В этом случае
предприятие понесет дополнительные расходы в виде платы за
банковский кредит:

$$\Delta D_{\text{д.з.}}^{\text{кр}} = D_{\text{д.з.}}^p \times \frac{Y_{\text{кр}}}{12 \times 30 \times 100} t_{\text{д.з.}},$$

где $Y_{\text{кр}}$ – процентная ставка за кредит.

Необходимо также рассчитать потери предприятия от отвлечения из оборота средств в сумме дебиторской задолженности:

$$\Delta D_{\text{д.з.}}^{\text{об}} = \frac{\text{Пр}}{T \times D_{\text{об}}} \times D_{\text{д.з.}}^P \times t_{\text{д.з.}},$$

где $\frac{\text{Пр}}{T \times D_{\text{об}}}$ — средняя сумма прибыли, генерируемая одной гривной оборотных активов в сутки периода T .

Таким образом, общие потери предприятия по данной дебиторской задолженности будут составлять:

$$\Delta D_{\text{д.з.}} = \Delta D_{\text{д.з.}}^{\text{инф}} + \Delta D_{\text{д.з.}}^{\text{кр}} + \Delta D_{\text{д.з.}}^{\text{об}},$$

а на единицу продукции при объеме продаж K ед. —

$$\Delta d_{\text{д.з.}} = \frac{\Delta D_{\text{д.з.}}}{K}.$$

В своей деятельности отечественные предприятия могут использовать приемы управления дебиторской задолженностью предприятий зарубежных стран с развитой рыночной экономикой:

- контроль и анализ дебиторской задолженности по срокам возникновения;
- анализ задолженности по видам продукции для определения невыгодных с точки зрения инкассации товаров (коэффициенты инкассации — это отношение сумм, поступивших от погашения дебиторской задолженности различных периодов, к объемам реализации в эти периоды);
- уменьшение дебиторской задолженности на сумму безнадежных долгов;
- оценка реальной стоимости существующей дебиторской задолженности;
- оценка возможности применения факторинга — продажи дебиторской задолженности.

Перечисленные приемы управления дебиторской задолженнос-

тью могут быть использованы на предприятиях с целью минимизации финансовых потерь в их хозяйственной деятельности.

ЛИТЕРАТУРА

- 1.Бланк И.А. Финансовый менеджмент: Учебный курс. -К.: Ника-Центр, Эльга, 2002. -528с.
- 2.Гребельный В.И. Финансы предприятий: Учеб. пособие. -2-е изд., с изм. и доп. -К.: Изд-во Европ. ун-та, 2003.-232с.
- 3.Гриджина М.В. Финансовый менеджмент: Курс лекций. -2-е изд., перераб. и доп. -К.: МАУП, 2002. -160с.
- 4.Скамай Л. Управление финансовыми рисками. // Ресурсы, Информация, Снабжение, Конкуренция. -2000.-№3-4. -С.20-26.

УДК 631.164.23

ЕКОНОМІЧНА ПРИРОДА ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЇХ РОЛЬ У РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Н.І.Біляк, викладач

Львівський державний аграрний університет

Вступ. Сьогодні поняття інвестицій впевнено увійшло в наше повсякденне економічне життя. Вони акумулюють державний, приватний та змішаний капітал, забезпечують доступ до сучасних технологій, науково-технічних розробок та менеджменту. Сьогодні в Україні інвестиційна діяльність стимулюється державою через її інвестиційну політику, швидкими темпами формується інвестиційна інфраструктура. Одним словом, світовий капітал, хоч і не впевнено, але іде на український ринок.

Однак, говорячи про усі ці позитивні зрушення в процесі інвестування економіки України, ми відмічаємо, що вони майже не торкнулись такої важливої для неї галузі як сільське господарство. У зв'язку із сказаним вище особливої актуальності набуває питання дослідження економічної природи інвестицій та визначення їх ролі в процесі розвитку сільського господарства.

Обговорення проблеми. Незважаючи на надважливу роль інвестицій у сучасній ринковій моделі економіки та особливу увагу

дослідників до цієї ключової економічної категорії, наукова думка до сих пір не виробила універсального визначення інвестицій, яке б повністю відповідало багатогранному характеру цього поняття та задовольняло б потреби як теорії, так і практики. Як влучно відмітив І.І.Меламед “інвестиції і інвестиційна діяльність чи не найбільш вживані слова нашого економічного сьогодення. Але, чуючи і промовляючи ці слова кожен день, далеко не всі розуміють суть цих виразів.” [5].

Хоча інвестування як окрема економічна наука, сформулювалась у середині минулого століття, суть поняття інвестицій та їх роль у процесі розширеного відтворення широко обговорювались провідними теоретиками світової та вітчизняної економічної думки. Сьогодні основні постулати інвестування вивчаються в працях Л.Гітмана, М.Джонка, В.Шарпа, І.Бланка, Т.Майорової, А.Пересади та інших.

Метою даного дослідження було, проаналізувавши різні думки провідних економістів, визначити суть економічної категорії інвестицій та їх роль у процесі розвитку сільського господарства.

Термін “інвестиція” походить від лат. invest, що означає “вкладати” — є одним з основоположних і базових в економічній науці. Дж.Кейнс трактував інвестиції як “поточний приріст цінностей капітального майна внаслідок виробничої діяльності даного періоду”. Макконелл, взагалі, дає визначення інвестицій, як витрат на будівництво нових заводів, на закупівлю машин і обладнання і тому подібне. Ця думка перегукується з думками ряду вітчизняних економістів радянського періоду, котрі часто ототожнювали поняття “інвестиції” з іншим, більш вузьким поняттям — “капіталовкладення”. Це твердження, на нашу думку, є неправильним, оскільки інвестиції також можуть здійснюватись і в оборотні засоби, і в різні фінансові інструменти, а також в окремі види нематеріальних активів [6].

В ряді визначень, як, наприклад, у Гарбузова, інвестиції є сукупністю затрат, котрі реалізуються у формі довгострокових вкладень капіталу у промисловість, сільське господарство, транспорт, будівництво та інші галузі народного господарства. Безумов-

но, окремі форми інвестицій носять довгостроковий характер, однак інвестиції можуть бути і короткостроковими (наприклад, короткострокові фінансові вкладення в облігації) [7].

Слід зазначити, що у сучасній західній літературі часто під інвестиціями розуміють вкладення виключно в цінні папери. Наприклад, такі фундаментальні праці, як “Основи інвестування” Л.Дж.Гітмана і М.Д.Джонка та “Інвестиції” В.Шарпа цілком присвячені цій проблемі. Існування такого визначення можна пояснити широким розвитком фондового ринку у високорозвинених країнах Заходу. Однак, на нашу думку, таке визначення теж є дещо завуженим. Незважаючи на таке вузьке трактування інвестицій у працях Гітмана і Джонка, слід відмітити досить цікаве визначення цього поняття, як способу розміщення капіталу, котрий повинен забезпечити збереження чи зростання вартості капіталу і принести позитивний розмір прибутку [3].

Аналогічне визначення змісту інвестицій має місце в роботах українських економістів нової хвилі, котрі зазначають, що інвестиції являють собою вкладення капіталу з метою його збільшення.

Саме таке трактування знайшло своє відображення у Законі України “Про інвестиційну діяльність”, який був прийнятий Верховною Радою України у вересні 1991 року. У цьому Законі інвестиції визначаються, як всі види майнових і інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об’єкти підприємницької і інших видів діяльності, в результаті якої утворюється прибуток або досягається соціальний ефект [1].

Таке визначення носить синтетичний характер і здається задовольняє усіх. У ньому, по-перше, враховано динамізм інвестицій, а по-друге, подано широку класифікацію інвестицій. Це визначення можна побачити у всіх підручниках, словниках та економічних працях вітчизняних авторів, які вийшли з друку після 1991 року, як таке, що повністю відповідає усім вимогам, розкриває економічну природу інвестицій і враховує усі недоліки попередніх визначень.

Однак, хоча таке визначення інвестицій вигідно відрізняється від попередніх, та все ж і воно не є ідеальним. Так, у ньому серед об’єктів вкладення грошові засоби правильніше буде виділяти

окремо, а не відносити їх до майнових цінностей, тим паче, що вони є основним інвестиційним ресурсом. Отже, на нашу думку, коректніше було б сказати, що інвестиції — це вкладення грошових, майнових та інтелектуальних цінностей.

Поняттям “інвестиції” часто підмінюють інші економічні категорії. Наприклад, під ними розуміють такі вкладення коштів, як купівля товарів довгострокового користування, таких як телевізори, автомобілі, квартири тощо. Їх називають споживчими інвестиціями, але по суті вони не є інвестиціями, оскільки вкладення коштів здійснюється з метою довгострокового користування, а не отримання прибутку.

Як економічна категорія, інвестиції виконують ряд найважливіших функцій, без яких є неможливий нормальний розвиток економіки як України загалом, так і сільського господарства зокрема. Вони є основою для здійснення розширеного відтворення; розробки та запровадження у виробництво нових, прогресивних технологій; підвищення конкурентоспроможності та якості вітчизняної сільськогосподарської продукції; для розвитку соціальної інфраструктури на селі; пом'якшення та вирішення проблем безробіття; забезпечення охорони праці та навколишнього середовища.

Тісний зв'язок сільського господарства з природно-кліматичними умовами, сезонність виробництва та неможливість виключення будь-якої технологічної операції зумовлюють високу капіталомісткість даної галузі. Тут виникає ситуація, що агрегат вартістю близько 60 тис.дол. США використовується лише при одній технологічній операції, яка триває 2-3 тижні, а решту часу стоїть незадіяний. Крім того, нині майже 75% всіх основних засобів сільського господарства потребують негайної заміни та реконструкції.

Оскільки більшість сільськогосподарських підприємств не спроможні залучати на оновлення машинно-тракторного парку великі суми інвестицій, то тут умісним буде кооперування коштів господарств для сумісного володіння та користування технікою. Можливе також здійснення інвестиційних проектів по створенню МТП, де б господарства могли брати техніку в

оренду. Ще одним дієвим інструментом виходу із наявної технологічної кризи на селі є широке застосування фінансового лізингу [2].

На жаль, негативний стан машинно-тракторного парку не є єдиною проблемою, з якою стикаються сільськогосподарські виробники. Ефективність ведення сільського господарства залежить від наявності в підприємствах АПК високоякісного насіння, добрив, засобів захисту рослин та тварин, кормів тощо. Окрім того, зазвичай під час проведення весняно-польових робіт у аграріїв виникають проблеми пов'язані з ростом цін на паливо-мастильні матеріали. Більша частина усіх виробничих витрат в сільському господарстві, а особливо в рослинництві, припадають на другий і першу половину третього кварталу, тоді як виручку від реалізації своєї продукції господарства отримують в другій половині третього та четвертому. Даний факт зумовлює надання особливого значення в процесі сільськогосподарського виробництва короткостроковому інвестуванню.

Окрім економічної інвестиції відіграють також і соціальну роль в процесі відновлення села. По-перше, прихід інвестицій в сільське виробництво стимулюватиме розвиток соціальної інфраструктури на селі. По-друге, інвестиції спричинюють залучення додаткової робочої сили, що в свою чергу зменшує соціальну напругу та підвищує рівень зайнятості сільського населення. Велике значення має також інвестування в сферу підготовки висококваліфікованих сільськогосподарських кадрів, оскільки ніяке виробництво не спроможне діяти без якісного технологічного та управлінського менеджменту [4].

Висновки. Отже, вивчення думок провідних теоретиків економічної думки показало, що за своєю економічною суттю інвестиції є вкладенням капіталу з метою його збільшення та отримання прибутку. Інвестиції є багатогранною і дуже важливою економічною категорією як на макро-, так і на мікрорівні. Вони відіграють особливу роль в процесі простого та розширеного відтворення, структурних зрушень та максимізації прибутків підприємств АПК, і на цій основі — вирішення багатьох соціальних проблем на селі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України "Про інвестиційну діяльність" // Відомості Верховної Ради України. – 1991. - №47. – С.646.
2. Гутаров О.І. Сучасні тенденції та оцінка інвестиційних процесів у сільськогосподарському виробництві: Лекція/ Харківський національний аграрний університет ім. Докучаєва. – Х., 2002. – 52с.
3. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність. Навчальний посібник. – К.: ЦУЛ, 2003. – 376с.
4. Проблеми розвитку інвестиційної діяльності. Монографія. /За заг. ред. Гриньової В.М. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2002. – 464с.
5. Садеков А.А., Лисова Н.А. Инвестиционная привлекательность предприятия (методология и методика оценки). Монография.-Донецк: ДонГУЭТ, им. М.Туган-Барановского, 2001.-270с.
6. Татаренко Н.О., Поручник А.М. Теорія інвестицій: Навчальний посібник. – К.: КНЕУ, 2000. – 160с.
7. Финансово-кредитный словарь: В 3-х т. Т.1/ Под ред. В.Ф.Гарбузова. – М.: Финансы и статистика, 1984. – 511с.

УДК 633.1:(477.72)

ВИРОБНИЦТВО ЗЕРНА В ХЕРСОНСЬКІЙ ОБЛАСТІ ЯК ПОКАЗНИК ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РІЛЛІ

*Н.О.Безпалова, заступник головного бухгалтера
Херсонське обласне виробниче управління меліорації
і водного господарства*

Проблема виробництва достатньої кількості зерна для повного забезпечення потреб кожного регіону і держави в цілому набуває дедалі більшої актуальності. У 2003 році при валовому виробництві зерна в Україні 20,2 млн.тонн його не вистачає як на продовольчі потреби, так і особливо на кормові цілі. Ще більшими темпи зниження виробництва зерна в останні роки були в Херсонській області.

Вкрай важливим завданням у зв'язку з цим є визначення, аналіз та осмислення останніх (за 2003 рік) даних виробництва зерна в розрахунку на одиницю площі ріллі в області на фоні

аналогічних даних впродовж дванадцяти останніх років у порівнянні з показниками 1990 року. Важливим є також визначення масштабів та основних причин занепаду зернового господарства впродовж періоду реформування агропромислового виробництва.

Матеріали і методи досліджень. Об'єктами досліджень були показники виробництва зерна у господарствах усіх категорій області, в тому числі у сільськогосподарських підприємствах та селянських (фермерських) господарствах. Дослідження проводили з використанням економіко-статистичного, монографічного методів та методу порівняння за статистичними даними [1,2,3,6].

Результати досліджень. Валове виробництво зерна в області за 1998-2003 рр. в середньому становило 1368 тис.тонн, що в два рази менше в порівнянні з 1990 роком, коли його виробництво (у вазі після доробки) сягало 2792 тис.тонн (табл.1).

Таблиця 1

Показники виробництва зерна в Херсонській області
(всі категорії господарств)

Показники	Роки							2003р. у % до 1990р.
	1990	1998	1999	2000	2001	2002	2003	
Загальна посівна площа с.-г. культур, тис.га	1578	1427	1411	1277	1364	1359	1134	71,86
Площа збирання зернових культур, тис.га	798,6	725,8	670,5	677,7	822,4	705,3	456,7	57,19
Валовий збір зернових культур, тис.тонн	2792	1540	1381	1166	2180	1537	405	14,51
Урожайність зернових культур, ц/га	35	21,2	20,6	17,2	26,5	21,8	8,9	25,4

Катастрофічно низьким було валове виробництво зернових і зернобобових культур у 2003 році — лише 405 тис.тонн. До речі, виробництво зерна в області в 1989 році сягало 3,0 млн.тонн.

Значне зменшення площі збирання зернових культур у 2003 році пояснюється тим, що значна площа посівів озимих зернових в зиму 2002-2003 рр. загинула від несприятливих погодно-кліматичних умов. Пересіяти ж усі площі, де загинули озимі зернові культури, якими зерновими сільськогосподарські підприємства не спромоглися.

Зважаючи на те, що питома вага зернових культур у переважній більшості років займала половину, а в окремі останні роки — 52-60% загальної посівної площі, показники виробництва зерна без перебільшення визначальною мірою характеризують економічну ефективність використання всіх площ посівів, а відтак — і загальної площі ріллі області. Важливим об'єктивним натуральним показником економічної ефективності використання ріллі є показник виробництва зерна в розрахунку на 100 га ріллі. Цей показник враховує як зміну площ посіву зернових культур в динаміці років і їх питому вагу в структурі всіх посівів сільськогосподарських культур, так і рівень врожайності зерна з одного гектара.

Найвищим рівень виробництва зерна на 100 га ріллі області був у 1990 році — 1591 ц (табл. 2). У наступні 13 років цей показник значно знизився. У 2003 році він становив лише 229 ц, що майже в сім разів менше в порівнянні з 1990 роком.

Виробництво зерна на 100 га ріллі в сільськогосподарських підприємствах (без врахування фермерських господарств) у більшості років було суттєво вищим від середніх обласних показників і значно вищим від показників у селянських (фермерських) господарствах.

Побудована нами вирівняна крива динаміки врожайності зернових культур в області за 14 останніх років (1990-2003) чітко свідчить про значне її зниження, закономірне, а не випадкове, обумовлене циклічністю повторень врожайних і неврожайних років, як те пояснюють окремі дослідники.

Невірна оцінка стану зернового виробництва, відверте замовчування недоліків або (що ще гірше) намагання прикрасити показники, на наше переконання, завдає значної шкоди розвитку галузі. В такому разі зникає необхідність і потреба поправляти систему складових виробництва.

Проведений аналіз показує, що основними причинами значного зниження врожайності і валового збору зерна впродовж багатьох останніх років були зменшення використання органічних добрив у рослинництві сільськогосподарських підприємств області з

9875 тис.тонн у 1990 році до 184 тис.тонн у 2002 році, або майже у 54 рази, зменшення внесення мінеральних добрив під посіви зернових культур з 140 кг діючої речовини на гектар у 1990 році до 10 кг у 2000 році і 16 кг у 2001 році.

В області за досліджуваний період багаторазово зменшилося застосування хімічних засобів захисту рослин від шкідників, хвороб та бур'янів, що також суттєво негативно впливало на врожайність зернових культур.

Негативно вплинуло на врожайність зернових культур значне погіршення матеріально-технічної бази сільського господарства. Парк зернозбиральних комбайнів у сільському господарстві з 4470 штук у 1990 році зменшився до 1654 штук у 2002 році, або в 2,7 рази, а тракторів відповідно — з 26860 штук до 9723 штук, або в 2,8 рази [6].

Навантаження зернових культур на один комбайн, за нашими розрахунками, з 179 га підвищилося до 426 га, або в 2,4 рази, що багаторазово подовжує строки збирання і призводить до втрат значної кількості зерна. На 1000 га ріллі у 1990 році налічувалося 15,3 тракторів, а у 2002 році — 5,5 тракторів, або в 2,8 рази менше.

На рівень врожайності та валового збору зернових культур впродовж багатьох останніх досліджуваних років вкрай негативно, за нашою оцінкою, впливало багаторазове зменшення придбання та витрат сільським господарством паливо-мастильних матеріалів. У 1990 році витрати сільським господарством автомобільного бензину становили 130,6 тис.тонн і дизельного пального — 270,8 тис.тонн, а у 2002 році відповідно — 13,2 тис.тонн і 56,7 тис.тонн [4, 6]. Які об'єми робіт тракторами, вантажними автомобілями та комбайнами на тій самій площі землекористування сільськогосподарські підприємства могли виконати, якщо витрати дизельного пального зменшилися у 4,8 рази, а автомобільного бензину відповідно — майже у десять разів? Напевно, без перебільшення, на застарілій зношеній техніці, — теж багаторазово менші. Це, без сумніву, зумовлювало порушення вимог агротехніки вирощування сільськогосподарських культур, у тому числі і зернових.

Таблиця 2

Виробництво зерна на 100 га ріп্পі в Херсонській області *

Роки	По області, всього			у тому числі					
	валовий збір зерна, тис.тонн	площа ріп্পі, тис.га	виробництво зерна на 100 га ріп্পі, ц	сільськогосподарські підприємства (без фермерських господарств)		селянські (фермерські) господарства			
				валовий збір зерна, тис.тонн	площа ріп্পі, тис.га	виробництво зерна на 100 га ріп্পі, ц	валовий збір зерна, тис.тонн	площа ріп্পі, тис.га	виробництво зерна на 100 га ріп্পі, ц
1990	2792	1754,4	1591	2770	1618	1712	-	-	-
1991	1915	1755	1091	1901	-	-	-	-	-
1992	2184	1755,2	1244	2088	-	-	7,5	-	-
1993	2378	1760,7	1351	2240	1570	1426	54,9	54,9	1000
1994	1756	1763,5	996	1606	1582	1016	55,9	76,8	728
1995	1772	1767,4	1003	1610	1567	1027	35,3	81,5	433
1996	974	1770,1	550	849	1565	542	18,2	84,1	216
1997	2554	1771	1442	2322	1563	1486	49,1	84,8	579
1998	1540	1770,8	870	1372	1533	893	40	86,2	464
1999	1381	1770,8	780	1186	1444	821	42,1	97,1	434
2000	1166	1772,5	658	890	1199	742	95,1	127,5	746
2001	2180	1773,3	1229	1465	1089	1345	212,3	160,4	1324
2002	1537	1775,1	866	985	969	1017	139,2	167,2	833
2003	405	1772,0**	229	248	960**	258	31,8	166,9**	191

* Таблиця складена і розрахована за статистичними даними [1, 2, 3, 6]

** Попередні дані

За період реформування агропромислового виробництва значно погіршилося використання зрошуваних земель. Наприклад, у 2001 році з наявних 431,1 тис.га зрошуваних земель в області фактично було полито лише 116,2 тис.га з кратністю поливів 1,0 [5].

У зерновому виробництві області накопичилися також інші проблеми, які призводять до значного зниження врожайності зернових культур і зменшення валового збору зерна.

Наведені показники внесення під посіви мінеральних і органічних добрив, багаторазового зменшення кількості тракторів, зернозбиральних комбайнів, багаторазового зменшення витрат дизельного пального та автомобільного бензину, значне погіршення використання зрошуваних земель в останні роки переконливо свідчать про обвальні темпи деінтенсифікації рослинництва області в цілому і зернового виробництва зокрема.

Таким чином, впродовж 1990-2003 рр. у Херсонській області значно знизилася економічна ефективність використання ріллі, визначальним показником чого є значне зниження врожайності зернових і зернобобових культур та значне зменшення виробництва зерна у розрахунку на 100 га ріллі через обвальні темпи деінтенсифікації галузі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Збір урожаю сільськогосподарських культур, плодоягідних та виноградних насаджень по області у 2003 році // Статистичний збірник. – Херсонське обласне управління статистики. – Херсон, 2004. – 214 с.

2. Наявність земель та розподіл їх по землекористувачах, власниках землі та угіддях // Статистичний збірник. – Державний комітет статистики України. – К., 2003. – 73 с.

3. Рослинництво 2001 рік // Статистичний збірник. – Херсонське обласне управління статистики. – Херсон, 2002. – 70 с.

4. Саблук П.Т. Агропромислове виробництво: стан, тенденції (1990-1997). – К.: ІАЕ УААН, 1997. – 436 с.

5. Снеговой В.С. Проблемы орошаемого земледелия юга Украины в новых условиях хозяйствования // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – Спеціальний випуск 3 (23). – Том II. – Миколаїв, 2003. – С. 345-357.

6. Статистичний щорічник Херсонської області за 2002 рік // Херсонське обласне управління статистики. – Херсон, 2003. – 361 с.

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА КООПЕРАЦІЯ: СУТНІСТЬ, ЗНАЧЕННЯ, НЕОБХІДНІСТЬ ПОШИРЕННЯ ТА АКТИВІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ

М.Д.Бабенко, аспірант

Миколаївський державний аграрний університет

Проведене в останні роки реформування сільськогосподарських підприємств призвело до розпаду значної кількості великих господарств на дрібні формування, що ускладнює збереження і забезпечення оптимальних розмірів аграрних формувань. Певним виходом з цього є їх кооперація

Кооперація — це соціальна економічна категорія, яка виражає відносини між її учасниками в процесі їх співробітництва для досягнення взаємовигідної мети на основі спільного використання ресурсів і справедливого розподілу одержаного ними кінцевого синергетичного ефекту. Для подальшого її успішного розвитку потрібні відповідні економічні умови. Кооперація відіграє особливу роль у взаємозв'язках елементів агробізнесу. Її головним завданням є допомога сільськогосподарським товаровиробникам у розвитку економіки і підвищенні ефективності їх роботи. Вона дає можливість реалізувати переваги крупного виробництва над дрібним, дозволяє органічно поєднувати особисті, колективні та суспільні інтереси, розвиває демократичні основи управління. У будь-якому вигляді кооперація — це шлях до одержання вигоди.

Світовий досвід розвитку кооперації підтверджує високу результативність її економічних і соціальних функцій. Вона широко використовує дрібні форми господарювання, активно підтримує малі та середні за розмірами підприємства, є основою формування і функціонування відповідних організаційно-правових структур вертикального та горизонтального типів. За рахунок спільного використання технічних та економічних ресурсів окремих власників кооперація робить виробництво масштабним і на основі спільної праці та поєднання зусиль і ресурсів всіх її учасників забезпечує

досягнення спільної мети — одержання на одиницю затрат максимум кінцевого продукту. Усе це робить кооперацію значним явищем і обумовлює об'єктивну необхідність її розвитку у сфері агробізнесу.

Дослідження науковців показали, що в Україні кооперативний рух зародився майже 150 років тому. Значний внесок у становлення та розвиток кооперації зробили такі українські вчені минулого: М.Туган-Барановський, А.Жук, К.Коберський, Б.Матрос, К.Паньківський, А.Чоянов, С.Подолінський, Є.Храпливий, а також сучасні науковці, серед яких: А.Макаренко, О.Крисальний, М.Малік, В.Зіновчук, Г.Черевко, Ф.Горбонос, В.Гончаренко, Л.Молдаван та ін. Ними сформульовано теоретичні засади і досліджено значний фактичний матеріал, на основі чого зроблено відповідні висновки і обгунтовано низку рекомендацій щодо розвитку кооперації. Проте необхідно визнати, що, не зважаючи на значну кількість наукових досліджень по цій проблемі, єдиного підходу до тлумачення сутності кооперації, її ролі та значення у розвитку агропромислового виробництва, його структурній перебудові, на жаль, немає.

Кооперація одержала розвиток у всьому світі і нині представлена широкою мережею різноманітних кооперативних формувань. Практично немає такої сфери діяльності, де б не могла використовуватись кооперація. Організаційною структурою кооперації є кооператив, що, як свідчить досвід багатьох країн світу, може існувати паралельно з іншими підприємницькими формами господарювання, має давню історію, традиції. Основні принципи його діяльності базуються на відповідних нормативних актах, що випробувані роками і забезпечують йому високу ефективність функціонування. Кооператив — це добровільне об'єднання фізичних та юридичних осіб зі створенням нової юридичної особи на основі членства, об'єднання пайових внесків, участі у спільній діяльності (як виробничій, так і обслуговуючій).

Певна частина науковців розглядає кооперативи як неприбуткові формування, що, на нашу думку, є некоректним. Будь-який кооператив є структурою підприємницької діяльності, і тому його

функціонування без отримання прибутку не має змісту, бо саме прибуток є основою його конкурентоспроможності. При цьому частка прибутку (а це близько 20%), як результат співробітництва, розподіляється між членами кооперативу. В результаті такої співпраці товаровиробників, заснованої на спільному використанні їх ресурсів, досягається взаємовигідна мета і реалізуються виробничі інтереси. Поряд із забезпеченням економічно ефективної діяльності кооперативних формувань, досить важливою їх задачею є вирішення соціальних проблем села.

Кооперування — одна з найбільш вдалих форм організації агропромислового виробництва. Тому у всьому цивілізованому світі переважають формування саме кооперативного типу. Це пов'язано з тим, що, як доводить світова практика, кооперативна форма господарювання є найбільш стійкою. Кооперативи — невід'ємна частина агропромислового виробництва практично всіх розвинутих країн світу. Через них проходить від 20 до 100% виробленої сільськогосподарської продукції. Саме кооперація дозволяє забезпечити захист інтересів товаровиробників. Як свідчить практика, найбільшу користь від неї одержують селянські (фермерські) господарства, які самостійно, поодиночі не в змозі вирішувати проблеми, що виникають.

Необхідно вказати, що на користь кооперації в умовах України висловлюються не тільки вітчизняні, а і деякі закордонні вчені. Зокрема П.Сміт і П.Томпсон у своїй книзі "Господарі землі" підкреслюють, що в реорганізації колективних підприємств упор слід робити на кооперацію, праці одного для одного, ефективній системі стимулів.

Сільськогосподарський виробничий кооператив є підприємством особливої організаційно-правової форми, яке здійснює свою діяльність на засадах приватної власності з метою отримання доходу і відрізняється від будь-яких інших форм організації виробництва тим, що трудові відносини членів кооперативу не відокремлені від відносин власності. Основна мета кооперативу — отримання прибутку і задоволення потреб його членів на основі підвищення ефективності використання ресурсів.

Таблиця 1

**Розподіл сільськогосподарських виробничих кооперативів
по регіонах України та їх частка
в загальній кількості аграрних підприємств**

Назва регіону	Кількість сільськогосподарських кооперативів, одиниць		Їх частка в загальній кількості аграрних підприємств, %		Питома вага регіону в кількості сільськогосподарських кооперативів України, %	
	2001р.	2002р.	2001р.	2002р.	2001р.	2002р.
АР Крим	144	115	36,6	31,6	6,7	6,3
Вінницька обл.	181	147	20,4	18	8,4	8,1
Волинська обл.	280	243	61,8	61,5	12,9	13,4
Дніпропетровська обл.	30	23	6,4	5	1,4	1,3
Донецька обл.	20	15	3,9	3,2	0,9	0,8
Житомирська обл.	68	61	9,4	8,8	3,1	3,4
Закарпатська обл.	24	16	10,5	8,5	1,1	0,9
Запорізька обл.	97	73	24,8	17,3	4,5	4
Івано-Франківська обл.	81	55	32,1	27,9	3,7	3
Київська обл.	98	95	15,3	15,6	4,5	5,2
Кіровоградська обл.	62	41	13,4	10	2,9	2,3
Луганська обл.	19	17	4,8	4,3	0,9	0,9
Львівська обл.	13	7	2,2	1,4	0,6	0,4
Миколаївська обл.	41	19	9,2	4,7	1,9	1
Одеська обл.	267	250	35,2	35,7	12,3	13,8
Полтавська обл.	68	61	11	10,7	3,1	3,4
Рівненська обл.	181	157	48,1	47	8,4	8,6
Сумська обл.	16	13	2,8	2,4	0,7	0,7
Тернопільська обл.	14	14	2,4	2,7	0,6	0,8
Харківська обл.	51	40	9,6	8	2,4	2,2
Херсонська обл.	62	44	19,4	15,9	2,9	2,4
Хмельницька обл.	157	140	21,8	21	7,3	7,8
Черкаська обл.	45	40	7,6	7,2	2,1	2,2
Чернівецька обл.	57	50	20	18,3	2,6	2,7
Чернігівська обл.	89	80	14,4	14	4,1	4,4
В цілому по Україні	2165	1816	16,9	15,4	100	100

Проте рівень розвитку кооперації в агробізнесі України є недостатнім. Зокрема, як видно з табл. 1, загальна кількість сільськогосподарських виробничих кооперативів на Україні в 2001 р.

становила 2165 одиниць, а в 2002 р. — ще менше (1816), тобто відбулось скорочення їх чисельності на 349 одиниць, або на 16,1%. Серед регіонів України найбільшу кількість кооперативів мають нині Одеська (250) та Волинська(243) області, а найменшу — Львівська (7), Сумська (13), Тернопільська (14), Донецька (15), Закарпатська (16), Луганська (17) та Миколаївська(19). Частка кооперативних формувань цього виду у загальній кількості аграрних підприємств в 2002 р. склала лише 15,4%. При цьому найменшою вона була в Львівській (1,4%) та Сумській (2,4%) областях, а найбільшою — у Волинській (61,5%) та Рівненській (47,0%).

Вважаємо, що кооперативна форма господарювання повинна зайняти важливе місце в піднесенні національної економіки, бо в умовах конкуренції більшість сільськогосподарських товаровиробників самостійно не в змозі протистояти посередницькому бізнесу. Враховуючи вказане, держава покликана забезпечити законодавчу підтримку і регулювання діяльності кооперативних формувань.

УДК 631.6.02

ІНФОРМАЦІЙНА БАЗА ОБЛІКУ ПРИ ЕКОЛОГІЧНО БЕЗПЕЧНОМУ ВИРОБНИЦТВІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

*О.В.Вороновська, кандидат економічних наук, доцент
Таврійська державна агротехнічна академія, м. Мелітополь*

Вступ. В пореформений період в сільському господарстві корінним чином змінюються механізми економічних відносин. Інтеграція економіки України в світове господарство вимагає підвищення ефективності управління виробництвом сільськогосподарської продукції шляхом розширення використання бухгалтерської інформації, особливо екологічного спрямування.

Для створення умов стабільного екологічного розвитку сільськогосподарського виробництва необхідна відповідна інформаційна база про стан керованого об'єкту, яка б показувала інформацію по

природоохоронним витратам, збереженню та впливу господарської діяльності на навколишнє середовище. Але в Україні відсутні нормативні акти по регулюванню облікової діяльності в сфері екології, яка б вимагала детального відображення у фінансовій звітності зобов'язань та витрат, пов'язаних з природоохоронною діяльністю.

Матеріал і методика досліджень. Важливість бухгалтерської інформації для виробництва екологічно безпечної сільськогосподарської продукції висвітлена в наукових роботах вчених-економістів – Борщевського П.П., Вінчева А.М., Гнилицької Л.І., Дем'яненко М.Я., Кашенко О.Л., Максимів Л.І, Мельника Л.Г., Царенка О.М. та ін. Але разом з тим облікова інформаційна база, яка дозволяє оптимізувати рішення по екологічно безпечному розвитку в сільському господарстві є недостатньо розробленою. В сільському господарстві практично кожне економічне рішення має й екологічний аспект. Метою дослідження є обґрунтування розробки цілісної інформаційної бази процесів екологізації сільськогосподарського виробництва.

Результати досліджень. Об'єм та якість інформації, яка міститься в бухгалтерських документах, залежить як від задач, які стоять перед підприємством, так і від запитів зовнішніх користувачів. В зв'язку з цим розглянемо існуючі на сьогодні вимоги до інформації про природоохоронну діяльність.

Україна перша з країн світу в законодавчому порядку прийняла систему платежів за забруднення та використання природних ресурсів (Закон України “Про охорону навколишнього природного середовища”). Фактично система включає в себе дві основні частини:

- 1) систему екологічних платежів (за забруднення атмосфери; викиди стоків; складування твердих відходів; використання прісної води; використання корисних копалин; лісових ресурсів; рослинних та тваринних ресурсів);
- 2) систему накопичення та витрат фінансових коштів.

Весь облік природоохоронних витрат на підприємстві заключається в здійсненні розрахунків по екологічним платежам. Дані платежі включаються в собівартість продукції, а в разі перевищен-

ня лімітів — за рахунок прибутку підприємства.

Для розробки планів природоохоронної діяльності, а також різного роду порівнянь і оцінок, використовують різні матеріали — це перелік ГДК (гранично допустима концентрація), ГДВ (гранично допустимі викиди) для конкретних джерел забруднення. Інформацією є ліміти використання природних ресурсів та ліміти плати за забруднення природного середовища та використання ресурсів. Основні дані по здійсненню природоохоронної діяльності можна знайти тільки в статистичних формах.

Існуючий стан інформаційної бази природоохоронної діяльності є одним з проявлень “затратного підходу” стосовно розгляду екологічних проблем. Тобто, підприємство здійснює виробничу діяльність, забруднює навколишнє середовище та компенсує це забруднення установкою природоохоронного обладнання (в крайньому випадку). За забруднення оплачує визначені суми. Ефект подібної природоохоронної діяльності підраховується шляхом співвідношення витрат на природоохоронну діяльність і прибуток, який отримано від недопущення забруднення [2].

Такий підхід до екологічної діяльності ще в 1982 році О.Ф.Балацьким та Л.Г.Мельником було названо недієздатним [1]. Крім того, дані джерела інформації є статистичними документами, які в більшості випадків не заповнюються, вимірювання проводиться не точно, не системно. На відміну від бухгалтерської така інформація не є оперативною базою управління виробничими процесами, так як статистичний облік вивчає явища, які носять загальний масовий характер. Необхідна інформаційна система керування, яка б постійно пристосовувалась до зростаючих екологічних вимог суспільства.

Обіг облікової інформації, що пов'язаний з екологічною діяльністю підприємства, в загальних рисах відображено на рис. 1.

В основу розробки еколого-економічної інформаційної бази повинно бути покладено стандарти екологічного виробництва сільськогосподарської продукції.

На базі стандартів організації, яка проводить сертифікацію виробництва, необхідно складати методичні рекомендації для бухгал-

лтерії екологічного господарства, в яких розкриваються основні визначення та положення екологічного виробництва. В рекомендаціях вказуються загальні вимоги до техніки, сільськогосподарських машин; приводиться перелік дозволених препаратів та добрив. Бухгалтер може контролювати дотримання цих вимог по актам приймання-передачі, рахункам, актам про використання добрив. Необхідно вказати дозволені агротехнічні прийоми, методи боротьби з хворобами та шкідниками. Їх виконання можна контролювати по обліковим листам тракториста-машиніста, наряду на виконання робіт.

Рис. 1. Обіг еколого-економічної інформації в системі обліку

Для створення системи екологічної бухгалтерської інформації при вирощуванні сільськогосподарської продукції необхідно визначити важливі екологічні аспекти, які пов'язані з виробництвом, наданням послуг, всієї господарської діяльності за умови безперервного покращення виробничих показників.

Важливою екологічною вимогою, яка витікає з екологічних стандартів при виробництві сільськогосподарської продукції, є [2]:

- підтримка якості водних ресурсів та повітряного басейну відповідно до встановлених стандартів;
- зберігання ґрунту як компонента біосфери та основного засобу виробництва в сільському господарстві;
- отримання продукції оптимальної якості;
- забезпечення умов для безперервного підвищення родючості ґрунтів.

Удосконалення екологічної інформаційної бази перш за все повинно торкнутися документації, яка оформляє виконання технологічного процесу. При цьому сільськогосподарські підприємства розглядаються комплексно (з врахуванням впливу одна на одну галузей рослинництва та тваринництва).

Так як основою сільськогосподарського виробництва є земля, то необхідно вдосконалення форм первинного обліку земельних ресурсів. Дані обліку земель необхідні для проведення робіт по землеустрою, меліорації, водогосподарському будівництву, поліпшення природних сінокосів та пасовищ, здійснення заходів по освоєнню сівозмін, внесенню добрив. При визначенні об'єму механізованих робіт необхідно мати дані про придатність земель до обробітку, структуру посівних площ, рельєф місцевості.

Первинним документом, який відображає фізичний, агротехнічний, фітосанітарний стан такої одиниці обліку, повинен бути паспорт поля (ділянки). Даний документ необхідно використовувати в якості реєстра аналітичного обліку землі та заповнювати на основі акту оприбуткування земельних угідь.

Таким чином, діяльність екологічного спрямування на сільськогосподарських підприємствах охоплює значний спектр заходів. Тому, щоб отримати дійсно екологічну продукцію за безпечною для навколишнього середовища технологією, недостатньо зосередити облік на кінцевій продукції, як це традиційно склалося у вітчизняній практиці. Важливий сам процес виробництва з врахуванням всіх умов отримання продукції.

Отже, практичне здійснення тих чи інших заходів залежить від профілю виробництва і напряму природоохоронної діяльності. На сьогоднішній день — це невід'ємна область господарської

діяльності, яка повинна бути включена в коло об'єктів обліку. Необхідність вивчення закономірностей при екологічно безпечному виробництві покликана тим, що об'єкт ставить визначену межу та границю діяльності суб'єкта. Такою межею є їх безпечність для навколишнього середовища.

Висновки і перспективи досліджень. В результаті проведених досліджень ми дійшли наступних висновків:

- представлено теоретичне обґрунтування включення в систему бухгалтерського обліку інформації про процеси екологізації виробництва;
- розробка необхідної системи інформації повинна базуватися на бухгалтерських документах, стандартах екологічного виробництва, вимогах до виконання технології виробництва продукції.

Подальшого вивчення потребує розробка та удосконалення форм первинної документації, використання якої дозволить удосконалити інформаційну базу для управління екологічним виробництвом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балацкий О.Ф., Мельник Л.Г. Теоретические и практические вопросы определения экономического ущерба от загрязнения окружающей среды. -К., 1982. -46 с.
2. Максимів Л.І. Екологічний облік: проблеми формування та перспективи // Вісник Сумського державного аграрного університету, Вип. 2, 2001. -С. 209-212.
3. Мельник Л.Г. Экологическая экономика. -Сумы: Университетская книга. 2001. – 350 с.

УДК 636.082:338.43

ВДОСКОНАЛЕННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПЛЕМІННИХ ГОСПОДАРСТВ В ПІСЛЯРЕФОРМЕННИЙ ПЕРІОД

*О.М.Вишневська, кандидат економічних наук
Миколаївський державний аграрний університет*

Досягнення економічної ефективності ведення племінного сви-
нарства вимагає відповідного рівня розвитку матеріально-технічної

бази, яка є найважливішою складовою частиною продуктивних сил і має неабияке значення в розвитку галузі. Подальший розвиток свинарства повинен базуватися на впровадженні комплексної механізації, створенні міцної кормової бази, розведенні високопродуктивного поголів'я свиней. Від раціонального використання продуктивного поголів'я залежить ефективність функціонування всіх інших засобів виробництва у тваринництві — виробничих приміщень і споруд, обладнання ферм, машин для кормовиробництва, кормів тощо.

В свою чергу, з метою зниження амортизаційного тиску на вартісні показники продукції необхідно максимально використовувати виробничі приміщення та засоби механізації, які потребують значних витрат енергоносіїв та паливо-мастильних матеріалів. Це досягається за рахунок збільшення поголів'я й обсягів виробництва свинини, впровадження ресурсозберігаючих технологій, підвищення ефективності використання основних виробничих засобів.

Основними причинами кризового стану в галузі племінного свинарства є руйнування його виробничого потенціалу, незадовільне формування основних засобів, практична відсутність інвестиційної діяльності. Перехід основних засобів у власність товаровиробників зумовив певні складності з формуванням фонду розвитку виробництва, придбанням засобів механізації. Тобто існує проблема усунення суперечностей між необхідністю встановлення й розширення виробничої бази племінних господарств та прагненням до використання отриманого прибутку.

Проведений нами аналіз племінних господарств південного регіону довів, що спостерігається недостатній рівень механізації виробництва продукції галузі, це спонукає зниження економічної ефективності використання основних виробничих засобів. Тому нарощування втрачених технічних потужностей у галузі має відбуватися не тільки шляхом запровадження прогресивних енергозберігаючих технологій та нової техніки, що потребує довгострокового кредитування, а й за рахунок інтенсивного використання основного поголів'я свиней. Основними причинами низької інтенсивності ведення галузі в господарствах залишаються технологічні проблеми:

порушення вимог щодо відтворення, утримання й годівлі тварин, крім того, відсутність енергозберігаючих та ресурсозберігаючих технологій шляхом розробки, будівництва та реконструкції існуючих ферм і приміщень.

Але вже існують господарства, які працюють інтенсивно і мають продуктивність тварин на рівні кращих зарубіжних господарств із розвинутим свинарством. Прикладом такого господарства може бути відкрите акціонерне товариство “Племзавод”, “Степной” Каменко-Дніпровського району Запорізької області.

Плідна робота працівників господарства дозволяє отримувати високі економічні показники не лише в галузі свинарства, а й у цілому по господарству, що дозволяє кожного року виділяти кошти не тільки на вдосконалення селекційно-племінної роботи та ветеринарні заходи, а й на реконструкцію та будівлю приміщень для свиноголів'я та великої рогатої худоби. Щорічно в дію вводяться нові споруди та приміщення для забезпечення потреб поголів'я, нові машини та устаткування для виробничих процесів, чим забезпечують підвищення ефективності використання основних засобів та рівень механізації на фермах. Основні показники стану розвитку матеріально-технічної бази в господарстві представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Показники розвитку матеріально-технічної бази галузі свинарства у ВАТ Племзавод "Степной" Запорізької області

Показники	Роки	
	2002	2003
Балансова вартість будівель і споруд галузі на початок року, грн.	786705,23	800468,78
Вартість спожитої електроенергії в галузі, грн.	22017	21800
Рівень комплексної механізації в галузі, %	72,3	77,6
Питома вага капітальних вкладень в галузь із загального обсягу, %	60,4	64,5
Реалізовано свинини на 1 гривню вартості будівель і споруд, грн.	2,54	5,24
Одержано прибутку на 1 гривню вартості будівель і споруд, грн.	0,13	2,3

Досліджуване господарство має значно вищі показники ефективності використання будівель і споруд, ніж інші господарства південного регіону. Питома вага капітальних вкладень в свинарство становить до 65,0%, що свідчить про постійне вдосконалення технологічних процесів та впровадження наукових розробок. Тільки за 2003 рік на благоустрій свинарських приміщень та робочих місць було витрачено майже 50 тис. гривень. Рівень комплексної механізації на свинофермах господарства становить 77,6%, що майже в два рази вище, ніж в середньому по племінних господарствах південного регіону. Такі організаційні умови розвитку племінного свинарства в господарстві дозволяють отримувати від реалізації продукції свинарства до 2 млн. гривень прибутку та забезпечувати високий рівень рентабельності виробництва. Але впровадити все це в практичну діяльність більшості реформованих племінних господарств регіону майже неможливе без державної підтримки.

Відповідно до державної програми розвитку галузей тваринництва, а, зокрема, свинарства, до 2010 року необхідно збільшити поголів'я свиней до 15,0 млн. голів, у тому числі свиноматок до 1,3 млн. гол. Виробництво свинини повинно збільшитися до 2,31 млн. тонн на рік, а її питома вага в загальному виробництві м'яса — до 40%. Щоб досягнути вказаного рівня, необхідно відновити виробництво свинини в тих господарствах, які потребують як часткового технічного переоснащення, так і капітального відновлення. За будь-яких організаційно-господарських форм свинарських підприємств матеріально-технічна база, яка створювалася десятками років повинна бути модернізована та використана.

Науково-технічний прогрес визначає не лише удосконалення технічних засобів галузі, але й технологічних принципів, форм організації виробництва та праці. Це істотно змінює умови експлуатації діючих технічних засобів, які перестають відповідати новим вимогам до технологій виробництва. Так, серед машин для свинарства та кормовиробництва зараз переважне становище повинні займати стаціонарні машини, а не мобільні. Це визначає необхідність змін приміщень та ферм, форм організації експлуатації ма-

шин. Реконструкція дозволяє вирішити комплекс економічних, технічних, соціальних, санітарно-ветеринарних та інших проблем. Але в усіх випадках на фермі, що реконструюється, необхідно впроваджувати єдину прогресивну технологію, всі ланки якої інтегруються у єдиний технологічний процес, що базується на комплексній механізації виробництва. Необхідно намагатися здійснювати реконструкцію ферм в період максимально наближений до закінчення термінів амортизації основних машин і обладнання.

Проведені нами дослідження показали, що більшість племінних господарств регіону купують корми для годівлі поголів'я свиней. Досвід передових господарств країни показує, що експлуатація власних кормоцехів дозволяє значно скоротити собівартість кормів. А розвиток галузей рослинництва та вдосконалення кормоприготування дозволяє на 100% забезпечити поголів'я власними поживними кормами. Питання стабільного забезпечення поголів'я зернофуражем повинно вирішуватися за рахунок розвитку та вдосконалення технологій галузі рослинництва.

Але як будівництво, так і модернізація вже існуючих кормоцехів та застосування нової техніки й технологій світового рівня потребує значних капіталовкладень. За останні 10 років рівень капіталовкладень в галузі сільського господарства скоротився майже в 24 рази. Вибуття основних засобів виробництва майже втричі перевищує їх оновлення. Досягнути підвищення ролі відновлення і ефективності використання основних засобів можливо за умови залучення необхідної кількості інвестиційних ресурсів, потрібних для техніко-технологічного переоснащення галузі свинарства з використанням нових удосконалених засобів праці.

За даними Міністерства аграрної політики України, для розвитку вітчизняного аграрного сектора економіки кожного року необхідно інвестувати в нього 20-25 млрд. гривень, що в 12 разів більше, ніж фактично існує в останні роки. Для того, щоб зупинити падіння технічного рівня АПК, щорічно необхідно витратити як мінімум 5 млрд. гривень. Зокрема, для підвищення рівня технологічної оснащеності сільського господарства до повної технологічної норми потрібні щорічно вкладення коштів в сумі 10 млрд. гривень,

а також 2,5 млрд. гривень на запасні частини, ремонт і проведення обслуговування технічних засобів.

З метою активізації інвестиційного процесу в галузь важливо створювати дійову систему економічних важелів, зокрема, спрямувати цінову, фінансово-кредитну і податкову політику держави на відновлення платоспроможності племінних господарств через підвищення їх прибутковості.

Назріла необхідність застосування нових методів оновлення матеріальної бази й модернізації основних фондів племінних господарств. Одним із таких методів є лізинг. У світовій практиці лізинг посідає друге місце за обсягами інвестицій після банківського кредиту. А лізингові операції є важливою частиною економіки розвинутих країн. Лізинг є ефективним засобом використання довгострокових активів, коли господарство не має ліквідності для придбання нової техніки та впровадження нових технологій. В 2003 році обсяг лізингових операцій в Україні збільшився. Для підвищення ефективності лізингу необхідно залучати позабюджетні джерела фінансування, передбачати участь вітчизняної банківської системи шляхом стимулювання цих процесів з боку Національного банку України.

Необхідно також активніше вишукувати можливості залучення власних коштів господарств до відновлення матеріально-технічної бази. Доцільно встановити для всіх господарств незалежно від форм власності обов'язкове відрахування певної частини коштів від усіх джерел їх надходження до внутрішнього фонду відновлення матеріально-технічної бази. Створення такого фонду прискорить вирішення проблеми відновлення матеріально-технічної бази племінних господарств.

В сучасних умовах основними принципами технічного переозброєння та реконструкції племінних господарств є:

- перспектива функціонування племінного господарства з обґрунтуванням витрат на реконструкцію та їх окупність;
- першочергово спрямовувати наявні капітальні вкладення у ті виробничі ланки, де вони забезпечать максимальний економічний ефект;

- обґрунтування технології виробництва з врахуванням переозброєння й реконструкції;
- оптимізувати умови виробництва, організацію робіт і праці з метою збільшення виробництва продукції галузі, підвищення фондівіддачі, продуктивності праці, зниження собівартості продукції й підвищення конкурентоздатності виробництва;
- забезпечувати раціональне використання існуючої матеріально-технічної бази: будівель і споруд, засобів механізації та електрифікації, інженерних комунікацій та елементів благоустрою.

Отже, в сучасних умовах перед племінними господарствами постало питання підвищення ефективності виробничого потенціалу за рахунок вдосконалення існуючої матеріально-технічної бази, зміцнення кормової бази, впровадження досягнень науки та техніки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Саблук П.Т. Реструктуризація матеріально-технічної бази агропромислового комплексу. – К.: ІАЕ УААН, 1997.- 296 с.
2. Тимчуренко А.М. Эффективность использования ресурсного потенциала в хозяйствах южного региона Украины: Учебное пособие. – Одесса, 1998.- 75 с.

УДК 336.717.111:339.54/56(477)

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДІВ ПЛАТЕЖУ І ФОРМ РОЗРАХУНКІВ ЗА ЕКСПОРТНО–ІМПОРТНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ

Л.Л.Вакуленко, аспірант

Білоцерківський державний аграрний університет

Діяльність господарюючих суб'єктів України, що здійснюється на міжнародних ринках товарів та послуг, пов'язана з деякими труднощами і ризиками. Для уникнення останніх контрагенти використовують різні методи платежів і форми міжнародних розрахунків. На мою думку, для управління валютними ризиками суб'єкти

господарювання повинні оцінити ризик, розрахувавши його вартість; ідентифікувати наявний або ймовірний ризик; прийняти рішення про страхування валютного ризику, а також визначити границі його застосування, партнерства. На сьогодні постійний вплив науково-технічного прогресу, комп'ютеризації, виникнення нових форм розрахунків та методів платежів збільшують можливість прискорення обігу грошової маси [3]. Так, за експортно-імпортними операціями виникає необхідність утворення спеціальних фінансових підрозділів, що забезпечуватимуть комплексну організацію управління грошовими потоками [4]. Для визначення оптимальної чисельності працівників фінансового підрозділу суб'єктів господарювання, що обслуговують експортно-імпортні операції, пропоную використовувати метод статистичного моделювання, так як воно достатньо достовірно імітує реальні умови роботи; отримані показники різнобічно характеризують кожний із можливих варіантів організації роботи. Можна застосовувати банківську гарантію, що не тільки допомагає скоротити тривалість документообігу, але й знизити витрати з фінансування угоди, що забезпечує здешевлення кредиту покупця, прискорення оборотності кредитних ресурсів [1].

На сьогодні розв'язання даної проблеми найбільш вдало започатковано в публікаціях вчених Брю С.Л., Василенка О.О., Лисенкова Ю.М., Макконелала К.Р., Чижевської М.Б., Янчука В.З. та дисертаційних дослідженнях Іванченка О.Г., Ісаханової Н.І., Конченка К.О., Ліпіхіної Т.Д., в працях яких представлено загальні аспекти щодо оцінки вибору господарюючими суб'єктами України методів платежу і форм розрахунку за експортно-імпортними операціями.

Метою даної статті є виділення особливостей методів платежу і форм розрахунку за експортно-імпортними операціями, ставиться завдання конкретизувати методику даних розрахунків, запропонувати свої ідеї.

Головними факторами забезпечення ефективності форм розрахунків і методів платежів за експортно-імпортними операціями вважаю час, що витрачається на розрахунки, а також обсяг

оборотного капіталу, що відволікається у розрахунки. Для визначення другого показника пропоную визначати обсяг оборотного капіталу саме через його вартість. Визначення вартості конкретних методів платежів і форм розрахунків слід проводити шляхом удосконалення традиційного підходу до реальної оцінки вартості грошей (у часі та під впливом інфляції) з позиції експортера та імпортера. У зв'язку з цим пропоную наступну формулу:

$$VI = ТВК \cdot \frac{\left(1 + \frac{n \cdot t}{p}\right)}{\left(1 + \frac{\pi \cdot t}{p}\right)}, \quad (1)$$

де **VI** — вартість методу платежу і форми розрахунку для імпортера;
ТВК — теперішня вартість вкладених коштів;

n — ставка процента;

π — темп інфляції, що характеризує приріст середнього рівня інфляції за певний період;

t — період часу (у днях);

p — кількість днів у році.

Так, показник теперішньої вартості вкладених коштів включає не тільки вартість, що вказана у зовнішньоекономічному контракті, але й вартість банківських послуг за кожним конкретним методом платежу і формою розрахунку.

$$VE = ВКМ \cdot \frac{\left(1 + \frac{\pi \cdot t}{p}\right)}{\left(1 + \frac{n \cdot t}{p}\right)}, \quad (2)$$

де **VE** — вартість методу платежу і форми розрахунку для експортера;

ВКМ — майбутня вартість коштів, які отримує експортер;

Таким чином, показник майбутньої вартості коштів, які отримує експортер, включає вартість банківських послуг, що він сплачує за кожним конкретним методом платежу і формою розрахунку.

Оцінюючи вексель [2], як метод платежу і форму розрахунку, у випадках коли він обліковується банком або ж третьою особою з дисконтом, друга і третя формули не діють. Таким чином, необхідно застосувати формулу:

$$BB = NB \cdot \left(1 - \frac{s \cdot tp}{p}\right), \quad (3)$$

де **BB** — вартість векселя (тратти) для експортера;

NB — номінал векселя (тратти);

s — ставка дисконту (облікова ставка);

tp — час від моменту купівлі векселя (тратти) до моменту його погашення.

Це дозволяє виявити, які реальні кошти будуть відволікатися імпортером у розрахунки та які реальні кошти отримує експортер за свій товар. Порядок визначення ефективності методів платежів і форм розрахунків, залежно від часу та вартості операції, для імпортера та експортера різні і визначаються за формулами:

$$EFE = \frac{BE}{BPK}, \quad (4)$$

де **EFE** — ефективність методу платежу і форми розрахунку, залежно від вартості, для експортера;

BE — вартість методу платежу і форми розрахунку для експортера;

BPK — вартість товару (послуги) за контрактом;

$$EFI = \frac{BPK}{BI}, \quad (5)$$

де **EFI** — ефективність методу платежу і форми розрахунку, залежно від вартості, для імпортера;

BI — вартість методу платежу і форми розрахунку для імпортера.

Проте, доповню вже існуючу формулу визначення ефективності методів платежів і форм розрахунків, залежно від часу,

показниками: часу, що витрачається на митне оформлення; відволікання оборотного капіталу при продажу іноземної валюти для купівлі національної валюти; відволікання оборотного капіталу при продажу національної валюти для купівлі іноземної валюти

$$EIT = \frac{TP}{(TM + TBB + TBR)}, \quad (6)$$

де *EIT* — ефективність методу платежу і форми розрахунку, залежно від часу, для імпортера;

TP — час руху товару від постачальника до покупця;

TM — час, необхідний для митного оформлення;

TBB — час відволікання оборотного капіталу при продажу національної валюти для купівлі іноземної валюти;

TBR — час відволікання оборотного капіталу в іноземній валюті для розрахунків.

У випадку, коли вітчизняний контрагент виступає у ролі експортера, тоді формула матиме вигляд:

$$EIT = \frac{(TM + TP)}{(TBP + TBI)}, \quad (7)$$

де *EIT* — ефективність методу платежу і форми розрахунку, залежно від часу для експортера;

TBI — час відволікання оборотного капіталу при продажу іноземної валюти для купівлі національної валюти.

Таким чином, час, що витрачається на митне оформлення, потрібно враховувати лише тоді, коли він перевищує час відволікання оборотного капіталу у розрахунку.

Отже, для отримання ефективних результатів у виборі методу платежу і форми розрахунку господарючі суб'єкти, що здійснюють експортно-імпортні операції, повинні провести:

1. Збір та аналітичну обробку вихідної інформації;
2. Попередній аналіз вибору методу платежу і форми розрахунку;
3. Порівняти ефективність обраного методу платежу і форми розрахунку з ефективністю тих, що застосовувались раніше;
4. Аналіз балансу господарюючого суб'єкта при використанні

- нового методу платежу і форми розрахунку;
5. Розрахунок показників оцінки фінансового стану суб'єкта господарювання;
 6. Аналіз рівня фінансового стану господарюючого суб'єкта при застосуванні нового методу платежу і форми розрахунку;
 7. Оцінку ефективності вибору методу платежу і форми розрахунку;
 8. Прийняття рішення;
 9. Підписання угоди з визначенням методу платежу і форми розрахунку.

Виходячи із вищезазначеного, можна зробити висновки, що ефективність від вибору методів платежів і форм розрахунків господарюючого суб'єкта можна отримати шляхом аналізу фінансового стану, так як позитивна чи негативна зміна фінансового стану при використанні обраного методу платежу і форми розрахунку, за інших рівних умов, дозволяє судити про економічну ефективність цього вибору. Так, показники платоспроможність, фінансова стійкість, ліквідність, оборотність оборотного капіталу, що характеризують фінансовий стан господарюючого суб'єкта можуть бути показниками економічної оцінки вибору методу платежу і форми розрахунку. Під час їх вимірювання беруться до уваги фактори, завдяки яким методи платежів і форми міжнародних розрахунків впливають на фінансовий стан господарюючого суб'єкта. Виходячи з цього, розрахунок ефективності використання різних форм розрахунків і методів платежів пропонує проводити за формулою:

$$EFP = \frac{3B \cdot m}{pr}, \quad (8)$$

де *EFP* — ефективність використання методів платежів і форм розрахунків, що пропонуються;

3B — заборгованість, згідно з “Декларацією про валютні цінності, доходи та майно, що належать резиденту України і знаходяться за її межами”;

pr — кількість днів на рік;

m — кількість “зеконмлених” днів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Е.Ф.Жуков. Банки и банковские операции.- М.:ЮНИТИ, 2000.- С. 25.
2. Ю.М Лысенков., В.П. Ляшко. Операции банков с векселями. – К.:Вища школа, 2002.- С.23, 84-148.
3. А.Н.Мороз. Банківська енциклопедія. – К., 2003.- С. 26.
4. О.В.Старцев. Экспорт. Импорт. Транзит. Митне оформлення товарів: станом на 1 лютого 2001р. – К.:Істина,- 2001.- С. 290.

УДК 631.576:339.146.4

ЗБУТ ПЛОДОВООВОЧЕВОЇ ПРОДУКЦІЇ: СТАН І ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЙОГО РОЗВИТКУ

Н.А.Васько, аспірант

Миколаївський державний аграрний університет

В аграрному секторі економіки в останні роки досить гострим стало питання збуту виробленої продукції. Значною мірою воно зачепило плідівництво та овочівництво.

Під збутом розуміють комплекс процедур просування готової продукції на ринок (формування попиту, отримання і обробка замовлень, комплектація і підготовка продукції до відправлення покупцям, відвантаження на транспортний засіб та транспортування до місць продажу чи призначення) і організації розрахунків за неї.

Головною метою збуту є реалізація економічних інтересів виробника через отримання підприємницького прибутку на підставі задоволення платоспроможного попиту споживачів.

Збут є завершальною стадією господарської діяльності агро-виробника, проте, в ринкових умовах планування збуту передують виробництво. Воно включає вивчення ринкової кон'юнктури та можливостей виробляти перспективну продукцію і складання планів її продажу.

Вивченням проблем збуту плодоовочевої продукції займалися В.Бойко, Л.Дейнеко, О.Єрмаков, В.Криворучко, А.Шумейко, У.Гусманов, О.Смирнов та інші дослідники і науковці. Але у зв'язку із зниженням обсягів та ефективності реалізації плодів та

овочів в країні та особисто у Миколаївській області виникає необхідність вивчення і аналізу подальшого розвитку збуту плодоовочевої продукції, його форм та каналів. Основним завданням цієї статті є дослідження сучасного стану збуту плодоовочевої продукції в регіоні, його напрямів, визначення організаційних та економічних умов його подальшого ефективного функціонування та розвитку.

Для виживання в ринкових умовах у сільськогосподарського товаровиробника має превалювати прагнення виробляти те, що продається, а не навпаки. Ринок зміщує підприємницькі акценти з проблем суцього виробничо-технічного характеру на проблеми збуту [4], а виробництво тепер має пристосовуватись до платоспроможного попиту населення.

В сучасних умовах невірне управління збутом продукції породжує ланцюжок негативних наслідків: переповнені склади, неплатежі, відсутність обігових коштів на закупівлю сировини, зупинку виробництва. Звести до мінімуму ризику виникнення таких явищ дозволить системний підхід до управління збутом сільськогосподарської продукції.

Останнім часом спостерігається відсутність конкуренції серед покупців плодоовочевої продукції, що призвело до того, що виробники вимушені працювати з недобросовісними контрагентами, при цьому втрачають кошти через реалізацію за низькими цінами та затягнуті терміни сплати. За таких обставин необхідним стає пошук нових форм та каналів збуту виробленої продукції.

На сьогодні основними каналами реалізації плодоовочевої продукції є продаж на ринку та через власні торгівельні підприємства, продаж оптовим продовольчим базам, підприємствам роздрібно торгівлі, підприємствам споживчої кооперації, за обмінними операціями (бартер), населенню через систему громадського харчування та в порядку оплати праці, а також реалізація за іншими каналами.

Найбільш широко використовувані канали реалізації продукції представлено на рис. 1.

Здебільшого, як стверджують дослідження [2], кількість каналів розподілу плодоовочевої продукції та їх склад залежить від

виду продукції та ступеню розвитку на підприємстві маркетингової діяльності. Рівень каналів розподілу визначається кількістю посередників, які повинні сприяти наближенню продукції до споживача.

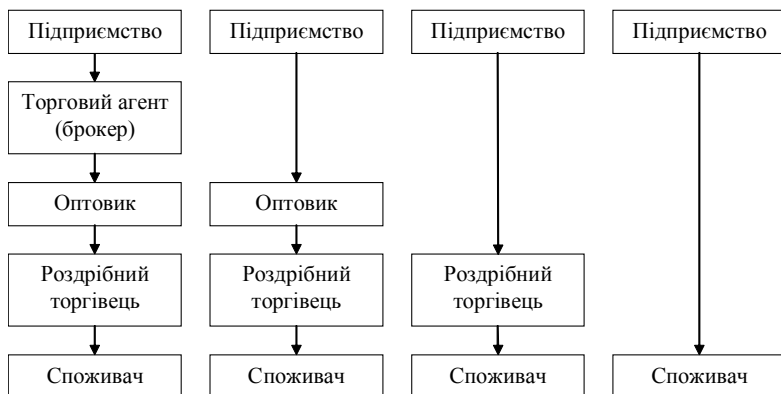

Рис. 1. Канали реалізації плодоовочевої продукції

Канал реалізації, який створює сільськогосподарський виробник і покупець (споживач), є самим простим. Підприємство самостійно реалізує власну продукцію, а це забезпечує йому контроль за продажем та додатковий прибуток.

На практиці ж виробники частіше продають товари в роздрібну мережу, а не безпосередньо споживачам. В цьому випадку використовується канал розподілу першого рівня.

Якщо виробник реалізує власну продукцію оптовикам, а останні її перепродують в роздрібну мережу, то тут застосовується канал розподілу другого рівня. При використанні останнього рівня між виробником та оптовиком стає посередник, в якості агента або брокера. Однак це застосовується дуже рідко.

Канал прямого маркетингу є самим простим, але не завжди самим дешевим. Наприклад, якщо вироблена плодоовочева продукція має широкий асортимент, а в регіоні велика кількість місцевих ринків, економічно доцільно використання більш складних каналів реалізації, які інколи бувають більш ефективними оскільки, коли

мається декілька посередників, що ефективно виконують спеціалізовані функції, витрати можуть бути більш низькими, ніж коли один посередник відповідає за реалізацію в багатьох районах. Але при використанні більш довгого каналу реалізації важко контролювати його функціонування.

В своїй діяльності виробники плодоовочевої продукції мають використовувати одночасно декілька каналів реалізації, навіть для постачання одного виду продукції на один і той самий ринок.

За статистичними даними [5], за період з 1995 по 2002 роки в сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області реалізація плодоовочевої продукції відбувалася за каналами, наведеними у табл. 1.

За аналізований проміжок часу обсяг реалізації овочів по сільськогосподарським підприємствам Миколаївської області значно зменшився: з 51,4 тис. тонн до 19,2 тис. тонн (тобто майже в 3 рази), а плодів — з 13,5 тис. тонн до 7,6 тис. тонн (або в 2 рази). В тому числі відбулись істотні зміни в структурі реалізації плодоовочевої продукції. Значно скоротились обсяги продажу овочевої продукції на ринку як в натуральному виразі (на 22 тис. тонн), так і у відносному (на 26%). Аналогічна ситуація склалася і з реалізацією переробним підприємствам — відповідно зменшення склало 9,6 тис. тонн або 12,5%.

В реалізації плодів також спостерігається скорочення продажу переробним підприємствам — на 1,6 тис. тонн, або на 10,6%, а на ринку зменшення реалізації склало 1,7 тис. тонн. Цей напрям продажу плодів та ягід був і залишається основним для сільськогосподарських підприємств Миколаївщини, його рівень у 2002 році досяг 81%.

Разом з тим, останнім часом відбуваються негативні тенденції у збільшенні обсягів реалізації плодоовочевої продукції населенню в рахунок оплати праці та пайовикам в рахунок орендної плати за землю та майнові паї (частки), в тому числі бартерними розрахунками. Крім того, збільшення обсягів продажу плодів та овочів у відносному виразі за іншими каналами реалізації, такими як: заготівельним організаціям, споживчої кооперації, оптовим та роздріб-

ним підприємствам, безпосередньо споживачам за прямими зв'язками, іншим господарствам, зарубіжним країнам тощо, на жаль, не відповідає росту реалізації в натуральному обсязі. Тому підприємства-виробники повинні вести пошук шляхів та заходів щодо розвитку та підвищення фізичних обсягів реалізації плодоовочевої продукції за цими напрямками.

Таблиця 1

Склад і структура реалізації плодів та овочів за окремими каналами по сільськогосподарським підприємствам Миколаївської області

Види продукції	1995 р.		2000 р.		2001 р.		2002 р.	
	тис. т	% від загального обсягу	тис. т	% від загального обсягу	тис. т	% від загального обсягу	тис. т	% від загального обсягу
Переробним підприємствам								
Овочі	11,5	22,4	1,6	6,8	1,2	5,3	1,9	9,9
Плоди та ягоди	1,7	12,3	0,4	8,9	0,1	0,7	0,1	1,7
На ринку								
Овочі	27,1	52,7	11,4	47	7,6	34,5	5,1	26,7
Плоди та ягоди	7,9	58,8	3	69,8	7,1	72	6,2	81
Населенню								
Овочі	8,1	15,7	7,1	29,4	0,6	2,5	2,2	11,4
Плоди та ягоди	3	22,1	0,7	17	0,7	7,3	0,2	3,2
Видано пайовикам								
Овочі	0	0	1,1	4,5	0,7	3,2	0,5	2,7
Плоди та ягоди	0	0	0	0	0	0,2	0	0,2
Інші напрямки								
Овочі	4,7	9,2	3	12,3	12	54,5	9,5	49,3
Плоди та ягоди	0,9	6,8	0,2	4,3	2	19,8	1,1	13,9
Разом								
Овочі	51,4	100	24,2	100	22	100	19,2	100
Плоди та ягоди	13,5	100	4,3	100	9,9	100	7,6	100
В тому числі бартерна форма розрахунків								
Овочі	5,8	11,3	2,7	11,3	1,4	6,3	0,1	0,5
Плоди та ягоди	1,2	9,1	0,2	4,4	0,1	0,6	0	0

Як показує досвід, кількість плодоовочевої продукції, що реалізується через роздрібну мережу без посередників у вигляді оптових овочевих баз, значно підвищує рентабельність. Дійсно,

підприємець, що напряду купує сільськогосподарську продукцію у виробника для роздрібної реалізації, повинен забезпечити себе відповідними умовами: по-перше, це наявність власного овочесховища та значна кількість точок роздрібної торгівлі, по-друге, безумовно, відповідний транспортний засіб. Але більшість з підприємців віддає перевагу 1-2 торговельним точкам та роботі з оптовими фірмами, бази яких розташовані в місті.

В такому випадку стає необхідним створення великими спеціалізованими підприємствами-виробниками плодоовочевої продукції власної оптово-торгівельної структури, що має бути розташована в приміській зоні. Але в сучасних умовах сільськогосподарським підприємствам бракує фінансових ресурсів, тому одним з перспективних видів збуту може стати дистриб'юторська форма реалізації (система прямого продажу).

Під дистрибуцією розуміють форму реалізації або продажу, за якою дистрибутор (фірма) здійснює оптову закупівлю товарів (продукції) у великих підприємств-виробників та збут на регіональних ринках. Звичайно дистрибутор має власні склади; встановлює довготривалі контрактні відносини з виробниками; представляє виробника на регіональному ринку; володіє переважним правом придбавати та продавати продукцію.

Таку форму збуту продукції в наш час застосовують підприємства, що спеціалізуються на продажу медикаментів, алкогольних напоїв, канцтоварів. Крім того, систему прямого продажу розпочали використовувати при реалізації молочної продукції, ковбасних виробів та інше. В рамках цієї форми збуту можна передбачити ексклюзивне обслуговування, при якому постачальник продає товар за зниженими цінами, а роздрібний реалізатор працює тільки з цим постачальником.

Реалізація плодоовочевої продукції за такою схемою має ряд переваг. Перша з них заключається в тому, що вона дозволяє зменшити витрати на утримання або оренду оптової бази в межах міста з відповідними умовами зберігання. В умовах нестачі у сільськогосподарських виробників фінансових ресурсів цей фактор є дуже актуальним, оскільки не потребує великих вкладень. Друга

перевага зводиться до того, що дана схема дозволить реалізувати більший обсяг продукції при відносно невеликих витратах, не дивлячись на нижчу рентабельність в порівнянні з реалізацією на колгоспних ринках.

В наш час практика стверджує, що найбільш високі ціни на плодоовочеву продукцію склалися в супермаркетах та продуктових магазинах, середні — в торгівельно-сервісних комплексах та окремо стоячих палатках, кіосках, а найбільш низькі — на колгоспних ринках та у виробників, що реалізують власну продукцію. Сьогодні намітились певні тенденції в характері купівель плодоовочевої продукції визначеними верствами населення, їх можна сформулювати наступним чином. Сім'ї з низьким рівнем доходу частіше купують плодоовочеву продукцію на колгоспних ринках та у виробників, що реалізують власну продукцію, рідше — на продуктових торгово-сервісних комплексах, зовсім рідко — в продуктових магазинах та супермаркетах [3]. Домогосподарства з середнім та високим доходом, навпаки, частіше роблять купівлі в торгівельно-сервісних комплексах та окремо стоячих палатках, кіосках. В групі з високим рівнем доходів середня частота купівель приходить на магазини та супермаркети, найменша — на колгоспні ринки, а в групі з середнім рівнем — ситуація зворотна: рідкі купівлі в магазинах та супермаркетах, середня частота купівель — на колгоспних ринках. Таким чином, найбільша частота купівель плодоовочевої продукції в торгівельно-сервісних комплексах та окремо стоячих палатках та кіосках.

За умови використання дистриб'юторської форми збуту продукції продукція має доставлятися до місця реалізації транспортом сільськогосподарського виробника, тому доцільно працювати з підприємствами, що мають роздрібну торгівлю плодоовочевою продукцією на продуктових ринках, а це дозволяє реалізувати за одну поїздку максимальну кількість продукції. При цьому особливу увагу слід приділити дням поставки продукції, яку оптимально проводити 2 рази на тиждень [3]. За дослідженнями, одна вантажна машина за день може успішно обслуговувати 2-3 ринки (залежно від відстані між сховищем підприємства та містом збуту). Таким чином, за тиждень один автомобіль обслуговує 6-9 продовольчих ринків.

При визначенні ціни реалізації сільськогосподарські виробники мають вибір. По-перше, продаж може здійснюватись за середньо оптовими цінами міста. В цьому разі вигода підприємства – в оптовій надбавці, яка не віддається посередникам. По-друге, ціна може знижуватись в порівнянні з середньою оптовою, що, в свою чергу, має збільшити попит населення та підвищити конкурентоспроможність продукції.

В більшості економічно розвинутих країн плодоовочева продукція реалізується через оптову ланку. Це взаємовигідно як виробнику (знижуються витрати на реалізацію, концентруються ресурси підприємства, які далі використовуються технічного оснащення та удосконалення технологічних процесів), так і роздрібному торговельному підприємству (не витрачаються кошти на створення товарних запасів та належних умов зберігання).

Враховуючи вищезазначене, виробникам плодоовочевої продукції доцільно налагодити власну оптову торгівлю на основі об'єднання господарств в збутові кооперативи, а це дозволить залишити в себе значну частку (до 60-70%) оптової надбавки та знизити роздрібну ціну на плодоовочеву продукцію. Наслідком таких заходів є підвищення товарності, успішна конкуренція з продукцією, яка завозиться з країн ближнього та дальнього зарубіжжя, а також отримання більш високих прибутків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бурцев В.В. О контроле сбытовой деятельности предприятий агропромышленного комплекса // Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий.-2001.-№8.-С.17-19.

2. Гончаров В.Д. Комплексное изучение товарных рынков // Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий.-2002.-№3.-С.45-48.

3. Гусманов У.Г., Кучинский А.К. Как лучше реализовать овощную продукцию? // Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий.-2003.-№4.-С.16-18.

4. Костоглодов Д.Д., Харисова Л.М. Распределительная логистика.-М.:Экспертное бюро, 1997.

5. Статистичний збірник "Сільське господарство Миколаївщини" за 2002 рік / Миколаївське обласне управління статистики: під загальним керівництвом П.Ф. Зацаринського – Миколаїв, 2003.-236с.

6. Глоссарий.ру:экономические и финансовые словари, <http://encycl.yandex.ru/>

УКРАЇНА І СОТ: ОЦІНКА НАСЛІДКІВ ВСТУПУ

*В.І.Губенко, кандидат економічних наук
Білоцерківський державний аграрний університет*

Постановка проблеми. АПК України недостатньо інтегрований до міжнародної торгівельної системи, про що свідчить низький відсоток експорту та імпорту продукції сільського господарства та харчової промисловості у валовому сільськогосподарському продукті (ВСП), який у 2000-2003 рр. становив у середньому 15%, у Німеччині – 54%, Франції – 53%, Польщі – 25%.

Одним із стратегічних напрямів зовнішньоекономічної політики України, її поступової інтеграції у глобальні процеси є вирішення комплексу завдань щодо приєднання до Світової організації торгівлі (СОТ), яка об'єднує 145 країн, на які припадає 95% світової торгівлі.

Вступ до СОТ є складною політико-економічною акцією, яка матиме системний вплив на економічний стан країни, адже зі вступом до названої організації, крім створення сприятливих умов для прискорення економічного зростання та диверсифікації експорту і збільшення валютних надходжень, економіка держави може зазнати значних втрат внаслідок відкриття внутрішнього ринку товарів і послуг, зниження ставок митного тарифу, недостатнього рівня гармонізації національного законодавства і правил та норм СОТ, загострення конкуренції. Викладене вище потребує виваженого підходу щодо умов вступу до СОТ, спиратись на економічні розрахунки, які б забезпечили економічні інтереси нашої держави.

Аналіз основних досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми. Відкритий характер економіки України, зумовлений реалізацією на зовнішніх ринках більше половини її валового внутрішнього продукту, диктує необхідність пошуку шляхів і механізмів поліпшення умов міжнародної торгівлі для українських суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності на випробуваних принципах і нормах системи ГАТТ/СОТ.

Вступ України до СОТ є необхідним кроком на шляху її

входження у глобальний економічний простір на засадах повноправного суб'єкта міжнародної торговельної системи. Членство України в СОТ необхідно розглядати як складову її стратегії, реалізація якої допоможе в побудові конкурентоспроможної економіки. Виходячи з того, що в цьому, 2004 р., Україна має стати членом СОТ, перед нею постає система стратегічних завдань, які необхідно реалізувати:

- забезпечення реалізації конкурентних переваг України — людського, ресурсного, географічного, інноваційного, наукового, геополітичного, інфраструктурного потенціалу;
- реалізація визнаних в рамках СОТ правил і норм регуляторної політики, що стимулюватимуть нагромадження та використання ресурсів економічного зростання;
- активізація інвестиційних процесів, надання їм інноваційної спрямованості та здійснення структурної перебудови економіки;
- зростання припливу прямих іноземних інвестицій (ПІІ);
- забезпечення зростання місткості внутрішнього ринку за рахунок збільшення доходів населення та прибутків підприємств;
- ріст обсягів та поліпшення структури експорту [3].

Безперечно, Україна в короткостроковій перспективі зазнає суттєвих втрат від реалізації угод в рамках ГАТТ/СОТ, а низькорентабельні галузі і підприємства, що постачають товари у промислово розвинуті країни, можуть втратити там ринки збуту.

Для зниження можливих втрат Україна має домогтися скорочення невинуватених витрат шляхом усунення торговельних бар'єрів. Втрати і негативні наслідки можливі через скорочення обсягів виробництва внаслідок низької конкурентоспроможності окремих видів вітчизняної продукції, податкових надходжень при здійсненні цінової конкуренції, зниження доходів бюджету від імпортного мита, переведення згідно з угодою про сільське господарство (УСГ) всіх нетарифних бар'єрів у тарифні еквіваленти, зміну форм державної підтримки сільськогосподарського виробництва.

Отже, членство України в СОТ вимагатиме зниження рівня

захисту внутрішнього аграрного ринку шляхом зменшення імпорتنих тарифів на сільськогосподарську продукцію та поступової трансформації державної підтримки сільського господарства.

Для зниження можливих втрат Україна має домогтися скорочення невинуватених витрат шляхом усунення торговельних бар'єрів.

Нетто-імпортери, що не будуть обмежувати імпорт, зазнають деяких втрат від припинення угоди у зв'язку з погіршенням умов торгівлі, а нетто-експортери переорієнтуються на раніше захищені — ЄС і США, а ціни на імпорту продукцію в країнах, які не обмежуватимуть імпорт, зростуть на 10-15% [2].

Посилення лібералізації в рамках СОТ призведе до того, що деякі країни, в тому числі і Україна, не зможуть підтримувати на належному рівні стан своєї зовнішньоекономічної діяльності і зазнають збитків. Зрушення в торговельному режимі об'єктивно позначаються на втраті Україною ринків збуту, а при скороченні валютних надходжень вона може навіть опинитися за межами світового ринку.

Сумарний абсолютний ефект від реалізації заходів лібералізації та його відношення до ВВП матимуть у короткостроковій перспективі по країнах світу такі значення: ЄС — 39 млрд. дол. США і 0,6%, США — 13,3 і 0,2, Корея — 4,8 і 1,5, Бразилія — 1,4 і 0,3, Канада — 1,3 млрд. дол. США і 0,2% [1].

Результати досліджень. Невід'ємною складовою вартісної оцінки лібералізації торгівлі при вступі України до СОТ є з'ясування конструктивного показника оцінки, в якому ключове місце має посідати частка сумарного абсолютного ефекту у ВВП і значення самого сумарного абсолютного ефекту, на чому може ґрунтуватись вплив лібералізації на розвиток зовнішньоекономічної діяльності. Систематизація даних по 15 країнах світу дозволяє проаналізувати залежність між часткою сумарного абсолютного ефекту у ВВП і значенням сумарного абсолютного ефекту (рис. 1).

При відношенні абсолютного ефекту до ВВП до 1,0% оцінка має найбільше значення — 3,8 млрд. дол. США, всі інші варіанти побудови кривої А1, А2 вказують на зменшення значення показника. Із зниженням частки сумарного абсолютного ефекту у ВВП

абсолютне його значення зростає. Можна дискутувати стосовно того, чи є запропонована методика вартісної оцінки результативності лібералізації, як динамічного процесу, взірцем для науки, але окреслена методична процедура визначення тенденції зміни досить важливого показника зовнішньоекономічної діяльності в рамках СОТ через призму ефекту може слугувати важливим орієнтиром для практичної роботи. В результаті проведених розрахунків із врахуванням тенденцій, що панують на світовому ринку, встановлено, що 79,8% сумарного абсолютного ефекту від реалізації угоди Уругвайського раунду припадає на промислово розвинуті країни і 4,2% — на інші європейські країни, включаючи Україну. Таким чином, Україна, як і інші країни з перехідною економікою, через розширення лібералізаційних заходів згідно з вимогами СОТ може збільшити суму абсолютного ефекту лише у перспективі і на цьому шляху доведеться долати чимало перешкод з огляду механізму ГАТТ/СОТ. Насамперед — це необхідність удосконалення механізму ГАТТ/СОТ на зразок економічно розвинутих країн.

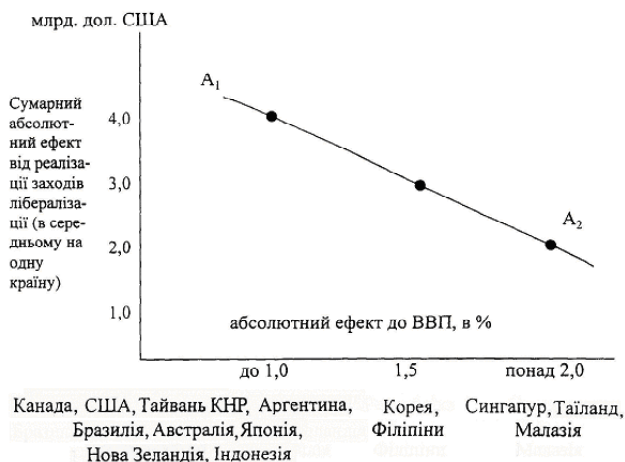

Рис.1. Співвідношення між лібералізацією імпорту товарів та її вартісною оцінкою (ефектом)

Членство України в СОТ формує для національної економіки ряд важливих передумов щодо прогресу на шляху економічних перетворень та підвищення рівня життя населення, якими є: вдосконалення конкурентного середовища на внутрішньому ринку завдяки активізації діяльності нерезидентів; підвищення ділової активності, завдяки спрощенню і поліпшенню умов міжнародної торгівлі та зростання пропозиції робочих місць; удосконалення механізмів імпорту товарів інвестиційного спрямування, за рахунок зниження митних бар'єрів; здешевлення імпортованих товарів, внаслідок зменшення торговельних бар'єрів та ставок ввізного мита з 7,02% у 2002-2003 рр. до 5,66% у 2005 р.; анулювання обмежень доступу українських суб'єктів підприємництва на міжнародні ринки товарів і послуг; диверсифікація зовнішньоекономічних зв'язків України, формування ліберального режиму торгівлі, підвищення довіри до економічної політики України; набуття права участі у спеціалізованих органах СОТ, що сприяє розв'язанню торговельних суперечок; вдосконалення національного законодавства, розбудова системи сучасних технічних стандартів, трансформація інститутів підтримки сільського господарства, вдосконалення митного законодавства.

Вступ України до СОТ не справить негативного впливу на обсяги та баланс зовнішньої торгівлі. За розрахунками, з 2002 по 2006 рік експорт зросте з 21,7 до 24,5 млрд. дол. США — на 12,9%, імпорт — відповідно з 18 до 21,2 млрд. дол. США, або на 17,7%; сальдо зовнішньої торгівлі залишиться позитивним і складе 3,2-3,3 млрд. дол. США. Як свідчить аналіз результатів зовнішньої торгівлі України за 2003 рік, приведені вище прогностичні розрахунки на 2006 рік реалізовано у 2003 році: експорт — 23 млрд. дол. США, імпорт — 22,7 млрд. дол. США.

В результаті набуття Україною статусу члена СОТ створиться підґрунтя для зниження на внутрішньому ринку цін на імпортовані товари і товари національного виробництва, що затримає розвиток інфляції та збільшить свободу маневру грошово-кредитними ресурсами, балансу потоку капіталу і залучення додаткових прямих іноземних інвестицій.

Висновки. Вступ України до Світової Організації торгівлі в стратегічному плані матиме позитивні макроекономічні наслідки як для всієї економіки країни, так і для економіки агропромислового комплексу.

Невідкладним є завдання формування механізмів посилення позитивного впливу нового торговельного режиму на економічний стан країни та розробки системи заходів щодо мінімізації негативних наслідків вступу. Без попереднього доопрацювання механізму щодо методичних засад зниження рівнів митних тарифів може завдати для неї звичних втрат.

Розширене відтворення експортного потенціалу вимагає обов'язкового застереження щодо вимог ГАТТ/СОТ. Скорочення відриву у розвитку експортного потенціалу АПК України від зарубіжних країн є основним методичним аргументом у механізмі субсидування експорту і визначення характеру його функціонування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бажал Ю. Стабилизационная политика и структурная перестройка экономики Украины. – К.: Манускрипт, 1995.
2. Оценка последствий реформ, осуществляемых ВТО/БИКИ. – 1998. – №22.
3. Філіпенко А.С., Андрієва Т.В., Бураковський І.В. та ін. Україна і світова організація торгівлі: механізми та соціально-економічні наслідки вступу. Аналітична доповідь. – К., 2003.

УДК 342.58:332.146.008.4

ДІЯЛЬНІСТЬ ДОРАДЧИХ СЛУЖБ – УМОВА ПОЛІПШЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Т.П.Гончарук, аспірант

Білоцерківський державний аграрний університет

В процесі реформування виникла необхідність в діяльності, направлених на підвищення ефективності і прибутковості сільськогосподарського виробництва, підвищення рівня знань і навичок сіль-

госпвиробників та сільського населення, розвитку ринкової і соціальної інфраструктури села та підвищення рівня життя селян. Можливим це стало завдяки створенню в Україні мережі аграрних дорадчих служб, які існують у різних формах у 120 країнах світу. В “Європейській хартії розвитку сільських територій” (1996 р.) Рада Європи визначила, що сільськогосподарське дорадництво є основним елементом системи сільськогосподарських знань, до якої належать дослідження і навчання [1].

На початку 2002 року на основі досвіду роботи проекту міжнародної технічної допомоги “Проект підвищення рівня життя сільського населення в Київській області”, який з весни 2000 року працює у смт. Макарів Київської області, створено Київську Обласну Аграрну Дорадчу Службу (КОАДС). Першою структурою, створеною в рамках цього проекту, став сільськогосподарський обслуговуючий кооператив “Макарівський сільський сервісний центр”. Ця структура об’єднувала селян через членство у кооперативі та підвищувала рівень їх життя через надання різноманітних виробничих і соціальних послуг. Виробничі послуги надавалися у вигляді допомоги в обробітці землі, постачанні матеріально-технічних ресурсів, збиранні вирощеної продукції і її реалізації, рекомендацій щодо захисту рослин від шкідників і бур’янів тощо. Соціальні послуги включали розробку моделей передачі та утримання об’єктів соціальної сфери, навчання та соціальну адаптацію сільських безробітних, розвиток кредитної спілки, надання консультацій із соціальних питань тощо.

Саме в процесі роботи кооперативу з’явився попит на дорадчі послуги серед сільськогоспвиробників та сільського населення Макарівського району. На першому етапі для задоволення потреб в дорадчих послугах було розроблено та запроваджено стратегію створення і розвитку Макарівської аграрної дорадчої служби, яка з 2001 року функціонувала як підрозділ сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу “Макарівський сільський сервісний центр”.

Протягом 2002-2003 рр., виходячи з основних засад і принципів роботи дорадчих служб, видів запропонованих послуг (коме-

рційні та суспільно-корисні) та з урахуванням досвіду роботи Макарівської аграрної дорадчої служби на національному рівні, було створено Київську обласну аграрну дорадчу службу у формі комерційної організації (ТОВ “КОАДС”) і 5 філій (Макарівська, Згурівська, Ставищенська, Тетіївська і Білоцерківська).

ТОВ “КОАДС” бере участь у реалізації “Програми підвищення рівня життя сільського населення в Україні” і його місія полягає в наданні доступних і високоякісних дорадчих та інформаційних послуг, проведенні навчання сільгоспвиробників та сільського населення Київської області з метою підвищення їхнього рівня життя й доходів. ТОВ “КОАДС” і його філії надають комерційні та суспільно-корисні послуги. До комерційних належать: консультації з питань розвитку рослинництва і тваринництва, сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів і кредитних спілок, розвитку кооперації, навчання сільгоспвиробників та сільського населення навичкам бухгалтерського та податкового обліку і контрольо-ревізійної роботи, складанню бізнес-планів і аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств тощо. До суспільно-корисних послуг належать: навчання безробітних, розвиток сільських громад, передача та розвиток об’єктів соціальної сфери, різні послуги з переліку комерційних послуг за умови укладення контракту на їх фінансування з бюджету, розвиток третейських судів в аграрній сфері тощо.

Філії ТОВ “КОАДС” не є окремими юридичними особами, але мають власні субрахунки для ведення господарської діяльності. Така організаційно-правова форма господарювання надає можливість співпрацювати з різноманітними українськими організаціями і органами влади, отримувати фінансування з різних джерел, надавати всі можливі види дорадчих послуг. Макарівський, Згурівський, Ставищенський, Тетіївський і Білоцерківський райони стали базовими у мережі аграрних дорадчих служб Київської області. Дорадницькою діяльністю вони охоплюють не тільки райони, в яких безпосередньо створені, а також і навколишні райони, що знаходяться в даному регіоні (наприклад, Макарівська районна аграрна дорадча служба своєю діяльністю охоплює Поліський регіон, а

саме Макарівський, Бородянський та Іванівський райони). Для підвищення ефективності роботи такої організаційної структури, створення бази для надання дорадчих послуг у не базових районах та створення більш тісного співробітництва з місцевими адміністраціями і управліннями сільського господарства пропонуємо призначити дорадника-координатора у штаті управліннь сільського господарства не базових районів.

ТОВ "КОАДС" в квітні 2003 року відкрила свій філіал в Білоцерківському районі. В цій структурі на професійній основі працюють агроном-консультант, зоотехнік-консультант, економіст і спеціаліст із соціальних питань, які надають профільні консультації з питань технології сучасного виробництва, займаються вивченням аграрного ринку, надають соціальні послуги (розробка моделей передачі, утримання і розвитку об'єктів соціальної сфери, навчання та соціальна адаптація сільських безробітних, розвиток кредитної спілки, надання консультацій із соціальних питань) і ін. Наприклад, на сьогодні заключено 12 договорів абонентського обслуговування з господарствами Білоцерківського району, які включають комплексне обслуговування по рослинництву (допомога в придбанні засобів захисту рослин, посівного матеріалу, складання технологічних карт) і по тваринництву (складання ефективних раціонів годівлі, виходячи з наявної кормової бази). Крім цього, зоотехнічна служба надає послуги по ідентифікації ВРХ і вже заключено 43 договори на виконання цих послуг. Замовниками є 23 господарства Білоцерківського району і 20 господарств з Васильківського, Миронівського, Кагарлицького, Фастівського і Богуславського районів. В основному це великі сільгоспідприємства і племінні господарства. Ці послуги надаються згідно з державним замовленням. Агрономічний відділ дорадчої служби спільно з ТОВ "Надія" (с.Йосипівка Білоцерківського району) створили демонстраційну ділянку площею 8 га з вирощуванням на ній квасолі. Метою цього заходу є навчання і на конкретному прикладі доведення сільгоспідприємствам, зокрема фермерським господарствам, доцільності і економічної ефективності вирощування цієї культури.

Білоцерківська дорадча служба тісно співпрацює з районним управлінням сільського господарства і продовольства України Білоцерківської райдержадміністрації, проводяться спільні навчальні семінари.

При Білоцерківській дорадчій службі працює три пілотні громади, які створено у селах з низьким рівнем соціально-економічного забезпечення населення з метою його покращення. Розташовано пілотні громади в селах Фурси, Вільна Тарасівка і Терезине, куди щосереди виїжджають всі спеціалісти Білоцерківської дорадчої служби і надають приватним господарствам безкоштовні консультації з агрономії і зоотехнії. Крім цього, в с. Фурси відкрито філію Білоцерківської кредитної спілки “Профінцентр”. Поштоvhом для відкриття філії саме в с.Фурси стало відключення в 2003 році сільської котельні. Для того, щоб селяни змогли зробити проектну документацію і придбати індивідуальні котли, необхідні були кошти в розмірі 3-3,5 тисяч гривень на сім’ю. З метою вирішення цього питання і інших соціальних проблем (навчання дітей, лікування, придбання побутової техніки) за сприяння ТОВ “КОАДС” і за рахунок коштів Київської кредитної спілки “Профінцентр” з’явилася кредитна спілка в с. Фурси, яка на даний час вже надала населенню кредитів в розмірі 95 тисяч гривень. Клієнтами кредитної спілки є лише її члени, виключно жителі с. Фурси за рішенням громади. Щоб стати членом кредитної спілки потрібно сплатити членський внесок (10 гривень) і зробити вкладення в розмірі 10% від суми, яка береться в кредит, але при поверненні позики внесені 10% повертаються. Надаються кредити терміном до 2 років під 15-18% річних залежно від мети кредиту. Гарантом повернення кредитів виступає сільський голова с.Фурси. Повернені населенням позики не повертаються у КС “Профінцентр”, а залишаються в кредитній спілці с.Фурси для надання кредитів іншим селянам.

Загалом Білоцерківською дорадчою службою за 8 місяців 2003 року було надано 65 консультацій, з них по питаннях рослинництва — 25 (38,5%), по питаннях тваринництва — 24 (36,9%), по соціальних питаннях — 16 (24,6%), а за 3 місяці

2004 року вже надано 43 консультації, з яких по питаннях рослинництва — 12 (27,9%), по питаннях тваринництва — 13 (30,3%), по соціальних питаннях — 6 (13,9%), по економічних питаннях — 12 (27,9%). Наведені дані вказують на тенденцію до зростання попиту на послуги дорадчої служби, що завдяки доступу селян до необхідних знань сприятиме:

- підвищенню рівня ефективності і прибутковості господарств, збільшенню обсягів сільськогосподарського виробництва і забезпеченню аграрного бізнесу;
- розвитку несільськогосподарського підприємництва у сільській місцевості;
- доступу сільського населення до соціальних послуг;
- зростанню рівня зайнятості селян, що скоротить їх міграцію до міст;
- підвищенню рівня життя сільських жителів і поліпшенню їхнього добробуту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Корінець Р.Я. Сільськогосподарське дорадництво: запитання та відповіді / Інститут сільського розвитку. — К., 2003. — 28 с.

УДК 633.1:338.432

СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ЕКСПОРТНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ЗЕРНОВОЇ ГАЛУЗІ В РЕГІОНІ

О.Т.Грєхова, асистент

Миколаївський державний аграрний університет

Зернове виробництво належить до стратегічних галузей будь-якої держави. Протягом тривалого періоду Україна за показником виробництва зерна на душу населення входила у першу десятку країн світу. Економічна криза у народному господарстві позначилась і на зерновиробництві. На зерновому ринку намітилась тенденція випередження темпів виробництва зерна над темпами

розвитку внутрішнього ринку. Основною причиною цього є обмежена купівельна спроможність населення. Сільськогосподарські товаровиробники, збираючи високі врожаї, не навчилися ще вигідно продавати свою продукцію, тому майже половину вирощеного зерна вони віддають за борги комерційним структурам або продають зернотрейдерам. Замість того, щоб спільно формувати оптові партії зернової продукції через агроторгові дома та продавати його на біржовому ринку, селяни реалізують його дрібними партіями за зниженими цінами.

Динаміка зернового виробництва потребує перегляду підходів до формування інструментів державної політики щодо регулювання ринків збуту зерна, зокрема його експорту. Для стабілізації ситуацій на зерновому ринку Президентом України у 2000 році підписано Укази “Про заходи щодо забезпечення формування та функціонування аграрного ринку” та “Про невідкладні заходи щодо стимулювання виробництва та розвитку ринку зерна”. Вони передбачали створення прозорої ринкової інфраструктури, недопущення обмежень руху зерна, здійснення експортних операцій через біржі, створення інформаційної системи та системи моніторингу і прогнозування кон’юнктури ринку. Однак ці заходи не були виконані. Як вказує Гайдуцький П.І., на продовольчому ринку посилюється напруження, проявились небезпечні структурні перекося: так, співвідношення експорту до виробництва сягнуло 25% [1]. Україна має сприятливі умови для нарощування експорту, треба лише розумно ними скористатися.

Проблеми стану і перспектив розвитку експортно-імпортних операцій на зерновому ринку досліджувались у роботах Бойко В.І., Білика Ю.Д., Гайдуцького П.І., Кваши С.М., Саблука П.Т., Ситника В.П., Шпичака О.М.

У попередніх публікаціях нами розглядалися основні напрямки використання зерна, тенденції його реалізації у Миколаївській області в розрізі каналів, розвиток інфраструктури в регіоні та експортні можливості морського торгового порту. Визначаючи актуальність проблеми зовнішньоекономічної діяльності на регіональному ринку зерна, вважаємо за доцільне проаналізувати це питання.

Розглянемо залежність експортно-імпортних операцій від валового збору зернових (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка виробництва, експорту та імпорту зерна у Миколаївській області

Роки	Виробництво, тис. т	Експорт		Імпорт		Експорт у % до виробництва
		тис. т	тис. \$ США	тис. т	тис. \$ США	
1995	1660	24,5	2181,6	0,85	1489,7	1,5
1996	893,7	51,8	7707	2,35	998,7	5,8
1997	1899	112,2	12258,3	0,83	694,3	5,9
1998	1063,3	250,6	18572	0,71	1097	23,6
1999	1387,4	393,3	32102,2	0,06	41,4	28,3
2000	921,3	119	11391,6	2,49	333,9	12,9
2001	2718,2	694,6	60128,2	0,24	60,9	25,6
2002	2430,1	1223,6	99689,9	0,04	20,1	50,4
У середньому за 1995-2002 рр.	1621,7	358,7	30503,9	0,9	592	19,2

Аналізуючи дані таблиці, можна відмітити, що обсяг експортних операцій з року в рік неухильно зростає. Так, у 2002 році експорт зернових культур був в 1,8 рази більше, ніж у 2001 році та в 48,9 рази більше, ніж у 1995 році. Про зростання експортних операцій свідчить співвідношення експорту зерна до його виробництва. Якщо у 1995 році це співвідношення становило 1,5%, то через три роки – 23,6%. У 2000 році обсяг експорту скоротився у зв'язку з недостатнім валовим збором зернових. У 2001 році експорт складав 25,6% валового виробництва зерна, а у 2002 році це співвідношення зросло у два рази порівняно з попереднім роком.

Що стосується імпорту зерна, то його обсяги залежать від рівня виробництва: у роки з низьким валовим збором (1996 та 2000 рр.) імпортні операції зростають, при збільшенні виробництва вони скорочуються. Розподіл вартості експорту у розрізі зернових розглянемо за допомогою таблиці 2.

Якщо за період з 1995 по 1998 роки експортними культурами були лише пшениця та ячмінь, то починаючи з 1999 року при

домінуючому положенні цих двох культур, у структурі експорту стали з'являтися й інші зернові, але їх частка у структурі була незначною. Високий валовий збір зернових культур у 2001 році зумовив різке зростання експортних операцій. Так, обсяг експорту зернових зріс порівняно з попереднім роком у 5,8 рази. Вартість експорту становила 60,1 млн. дол., що у 5,3 рази перевищує рівень 2000 року. Незважаючи на скорочення валового збору зернових у 2002 році порівняно з 2001 роком на 11,1%, обсяг експорту зерна збільшився у 1,8 рази, у вартісному виразі це зростання становило 99,7 млн. дол.

Таблиця 2

Структура експорту зерна в Миколаївській області

Продукція	1995 р.		2000 р.		2001 р.		2002 р.	
	тис. дол.	%	тис. дол.	%	тис. дол.	%	тис. дол.	%
Всього	2181,6	100	1139,6	100	60128,1	100	99689,9	100
Пшениця	994,7	45,6	1828,3	16,1	28041,9	46,6	79062,2	79,3
Ячмінь	1179,7	54,1	9070,1	79,6	29662,5	49,3	15875,5	15,9
Гречка	7,2	0,3	51,15	0,4	59,8	0,1	67,77	0,1
Жито	-	-	43,28	0,4	-	-	2842,6	2,9
Овес	-	-	10,45	0,1	211,05	0,4	203,33	0,2
Кукурудза	-	-	389,25	3,4	2142,83	3,6	1638,33	0,6

Зменшення виробництва зернових культур та різке підвищення внутрішніх цін на зерно, недостатні перехідні запаси — все це стимулює розвиток імпорتنих операцій. У процесі подальшого аналізу визначимо основні країни-імпортери та розглянемо структуру імпорту зерна в регіоні. Отже, зерно пшениці в основному імпортують із Російської Федерації та Швейцарії, кукурудзу — із Молдови та Угорщини. Країнами експортерами рису були США, Російська Федерація та Єгипет.

Структура вартості імпорту зернових, яка представлена у таблиці 3, є неоднорідною. Якщо у 1995 році пшениця та ячмінь займали 52,7 та 45,4% відповідно, то у 2000 році у структурі імпорту переважала пшениця — 56,9%, друге місце займала кукурудза — 35,9%, частка рису збільшилась до 7,2%. У 2001 році

левою частку займав імпорт рису — 73,6%, на долю кукурудзи припадало 26,4%. У 2002 році питома вага кукурудзи зроста порівняно з 2001 роком на 53,1 відсоткових пункти, частка рису скоротилась на 63,1 відсоткових пункти. Частка пшениці та ячменю була незначною.

Таблиця 3

Структура імпорту зерна в Миколаївській області								
Продукція	1995 р.		2000 р.		2001 р.		2002 р.	
	тис. дол.	%	тис. дол.	%	тис. дол.	%	тис. дол.	%
Всього	1490	100	333,9	100	60,9	100	20,11	100
Пшениця	785,4	52,7	189,9	56,9	-	-	1,31	6,5
Кукурудза	676,5	45,4	120,1	35,9	16,1	26,4	16	79,5
Рис	27,3	1,9	23,8	7,2	44,9	73,6	2,1	10,5
Ячмінь	-	-	-	-	-	-	0,7	3,5

Незважаючи на офіційну статистику про збільшення обсягів експортного потенціалу регіону та України в цілому, маємо негативні тенденції в цьому напрямі. Так, за словами Лузана Ю.Я., збільшення експорту на світовому ринку має переважно ціновий, епізодичний характер та сировинну спрямованість. “Тільки на цінах порівняно із світовими при експорті зерна українські учасники зернового ринку в 2001 році втратили майже 1 млрд. грн.” [4].

На думку генерального директора Національної асоціації “Укрзернопродукт” Є.Ковтонюка, “незважаючи на твердження з високих трибун про те, що Україна вже увійшла до числа найбільших світових експортерів зерна, реально за останні два роки з країни не було вивезено жодної тонни зерна. Україна продає зерно на своїй території міжнародним трейдерам, і це — вже їхнє — зерно транспортується до інших країн. Вони й отримують основну частину прибутку” [2].

Основними експортерами зернових культур в регіоні є зернотрейдери, такі як ТОВ “Агрокспорт ЛТД”, ТОВ СП “Нібулон”, “Віталмарагро”, Євросервіс, концерн “Прометей”. Жоден сільськогосподарський товаровиробник не має можливості експортувати самостійно зерно. Адже для цього потрібні великі кошти, знання світових ринків і транспортних можливостей. Нині на Укра-

їні працюють близько десяти визнаних у світі трейдерів. За даними Української зернової асоціації, на кожний міжнародний трейдер працює в середньому 200 трейдерів українських, які спеціалізуються на поставках зернових у порти України [3].

Отже, збільшення експорту зернової продукції є одним з основних факторів стимулювання виробництва і найвигіднішим каналом збуту. Але від нарощування експорту зерна доходи товаровиробників не зростають і навіть не доходять до селян. Не тільки товаровиробники, але й національні зернотрейдери не мають можливості самостійно виходити на світові ринки через протистояння сильних конкурентів, таких як Toepfer International, Cargill Enterprises, Glencore та інших.

Для стимулювання експорту зернових культур необхідно:

- надійна законодавча і нормативна база, яка б не змінювалась в середині маркетингового року;
- скасування заборони на вільне переміщення зерна;
- скорочення термінів оформлення митних документів;
- демонополізація компаній, які надають послуги, пов'язані з експортом;
- збільшення пропускнуєї здатності морських та річкових перевезень.

Світова практика переконує, що зерновий ринок діє ефективно лише за умов, коли забезпечується рентабельність виробництва зерна, дотримується рівновага внутрішнього ринку та експортно-імпортних операцій за підтримки вітчизняного виробника, продумано запроваджуються державні програми з метою стабілізації зернового ринку, гарантії безпеки виробника.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гайдуцький П.І. Нелегко освоювати цивілізований ринок зерна // Зерно і хліб. – 2004.-№1.- с.4-6.
2. Керпель Г. Ціни на зерновому ринку України має визначати національний зернотрейдер // Пропозиція. – 2002.- №11.-с.35.
3. Клименко В. Країні потрібен експорт зернових та олійних культур // Пропозиція. – 1998. – №11. – с.7.
4. Лузан Ю.Я. Україна та світова організація торгівлі // Економіка АПК. – 2002. -№10. – с.3-5.

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ КРЕДИТНИХ ВІДНОСИН У ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННІ

М.В.Гронська, здобувач

Миколаївський державний гуманітарний університет

ім.П.Могили комплексу Києво-Могилянська академія

Нинішній етап переходу до нової форми економічних відносин, які базуються на ринкових принципах ведення господарства, обумовив необхідність кардинальних змін в фінансово-кредитній системі, яка відіграє ключову роль в забезпеченні суспільного виробництва. Оскільки банківська система створена раніше інших секторів економіки, то саме банки грають вирішальну роль в створенні оптимального середовища для мобілізації і вільного переливу капіталів, накопичення коштів для структурної перебудови економіки, приватизації і розвитку підприємництва. Кредитні відносини в ринкових умовах є тим життєво необхідним для усіх суб'єктів господарювання.

В економічній літературі питання вдосконалення кредитної політики та кредитних відносин в АПК широко обговорюється особливо в періодичних виданнях. Проблематика кредитування розглядається в статті професора Київського університету ім. Тараса Шевченка, доктора економічних наук О.Заруби "Вдосконалення кредитної політики комерційних банків"[6]. Питання вдосконалення кредитної політики розглядається в посібнику О.Заруби "Фінансовий менеджмент у банках". Широке коло проблем АПК охоплено в посібнику в питаннях та відповідях П.Т.Саблука "Реформування та розвиток агропромислового комплексу", що був виданий Інститутом аграрної економіки УААН в 1999 році [7].

Так сталося, що з переходом до нових формацій, у найгіршому та незахищеному стані опинилося сільське господарство. Аграрний сектор, маючи чи не найбільші потенційні можливості серед інших галузей народного господарства України стати лідером економічних реформ, потужним і конкурентоспроможним постачальни-

ком продукції не тільки на вітчизняному, а й на світових ринках, практично останнім вступив у ринкову економіку. У цій галузі виробляється 96-98% продовольчої продукції, яка споживається населенням; 50-55% сировини для промисловості, а його частка у національному доході становить близько 30%; а от ціни на його продукцію в середньому за 1990-2002 роки зросли у 4 рази менше, ніж на промислові товари, які споживаються цією галуззю. За вказаний період внаслідок порушення еквівалентності товарообміну між сільським господарством та галузями, що його обслуговують, сільськогосподарські підприємства втратили 57 млрд. грн. [4,1]. Загальновідомим є той факт, що сільське виробництво, як і будь яка інша виробнича діяльність, потребує чітко налагодженого кредитування. Зараз точиться багато дискусій навколо питання: чи варто робити землю товаром? Відповідаючи на це питання, можна привести багато аргументів за і проти. Але зрозуміле одне — без можливості надання селянам землі в заставу в українське село ніколи не підуть великі гроші — справжні інвестиції. Проблема кредитування саме сільського господарства викликає суперечки між різними політичними силами. При цьому представники органів державної влади і банківських структур нерідко звертаються до закордонного досвіду, не враховуючи власного. Яким же є цей власний досвід епохи вільного підприємництва (1861-1918), що багато в чому нагадує, нинішній етап розвитку народного господарства?

До 1918 року в Україні проблеми сільськогосподарського кредиту взагалі не існувало, бо приватна власність, крім усього іншого, створює умови швидкого розвитку так званого іпотечного кредиту. Фактично відразу ж після селянської реформи 1861 року Уряд підготував до публікації Положення про громадські банки (1862 р.) [2]. Перша, не тільки в Україні, але і в Російській імперії, установа, що здійснювала іпотечне кредитування, була відкрита у 1864 році — Товариство поземельного кредиту для Херсонської губернії (з 1871 року — Херсонський земський банк). Основний капітал в 100 тис крб. склала надана Урядом позичка. Крім повернення кожні півроку рівними частинами одер-

жаної позички, клієнт зобов'язувався вносити 6% річних при максимальному терміні, і 7,25% — при мінімальному терміні. Найменший відсоток при максимальному строці позички платили клієнти Полтавського Земельного банку, серед засновників якого був відомий свого часу економіст Іван Вернадський, який складав 0,125% річних. Проте ці нетипові для банківської системи умови не витримали випробувань часом, про що свідчить протокол загальних зборів акціонерів цього банку від 2 лютого 1886 року. Відповідна постанова констатувала таке: “Видавати позики під заставу земельного майна строком на 56 років при 6% річних”. У результаті, параграф 34 статуту банку був відповідно доповнений і уточнений. Максимальний строк був обмежений періодом в 61,8 року. В цьому випадку вже платили 6% річних, тобто стільки ж, як і в переважній більшості аналогічних банків.

Досить помітну роль у мобілізації дрібної земельної власності відіграв, як зазначалося, Селянський банк, який протягом 1883 -1915 років видав селянам України 113692 позички. Це дозволило за його допомогою купити 4038914 десятин землі. Беручи до уваги загальну площу ріллі — 21 млн. десятин, це становило близько п'ятої частини. Основну частину кредитів було надано індивідуальним землевласникам (81,7%). Друге місце за кількістю позичок посідали товариства, що утворювались для купівлі єдиним масивом поміщицьких земель (17,6%). Сільські громади використали лише 0,7% позичок, за допомогою яких було куплено 437123 десятин — що становило 13,8% усієї площі [5].

Головною метою нинішнього АПК повинно стати формування конкурентоспроможного виробництва. Ця мета буде залишатися нездійсненою доти, доки значні грошові кошти банківської системи України не будуть спрямовані в аграрний сектор економіки. Українському селу не піднятися на ноги без масового кредитування з боку комерційних банків. Причому, якщо для інших галузей таке твердження може піддаватися сумніву, то для сільськогосподарського виробництва воно має принципове значення, оскільки без належного кредитного забезпечення ця галузь, як товаровиробник,

існувати не може. Ніхто не наслідиться стверджувати, що банки охоче надають кредити селу. Цьому є об'єктивні причини:

1. Більшість сільськогосподарських підприємств некредитоспроможні. А саме платоспроможність є матеріально-предметною гарантією повернення кредиту, а не, скажімо, види на врожай чи привабливий бізнес-план.
2. Сільськогосподарське виробництво носить сезонний характер та практично повністю залежить від природних умов. Все це збільшує ризик при кредитуванні.
3. Часто сільгоспвиробнику нічого запропонувати банку в заставу під кредит, адже будівлі, комплексне технологічне обладнання, автотранспортні засоби — старі і не ліквідні, а земля не може слугувати об'єктом застави. Якщо питома вага кредитів у джерела формування оборотних засобів в сільськогосподарських підприємствах протягом 1980-1990 років становила 35-40%, то в наступні роки вона скоротилася, відповідно, у 1991р — до 11,8%; у 1993 — до 6,7%; а у 2000 р становила вже менше 1%. У зв'язку з переліченими вище проблемами банки видають кредити під заставу майбутнього врожаю. Це є дуже ризикованим, враховуючи хоча б той факт, що Миколаївська область належить до зони ризикованого землеробства.
4. Більшість підприємств області є збитковими, тому вони не можуть подати до банку відповідну фінансову звітність.
5. Не на всіх сільськогосподарських підприємствах працюють фахівці з високим рівнем економічної освіти, тому підприємство не в змозі надати банку добре складений та прорахований бізнес-план чи інвестиційний проект. І яким би гарним не був бізнес-план, до часу отримання конкретних результатів він — марево.
6. Відсоткові ставки за кредити надто високі. Як могла статися така ситуація, коли ставка за кредитні ресурси, які мають надходити в аграрне виробництво, вища за середню норму прибутковості галузі в цілому. А саме така ситуація протягом всього періоду реформування мала місце в АПК

України. Так, при мінусовій рентабельності по сільгосп підприємствам середньорічна ставка по кредитним ресурсам для цієї галузі в період з 1994 по 1999 роки коливалася в межах 49-202%. Така кредитна політика вимагає від підприємства наявності такого інвестиційного проекту, рівень прибутковості якого покривав би відсоткову ставку банку та залишав якусь частку прибутку підприємству. А в умовах перехідної економіки, нестабільної політичної ситуації, прихованої інфляції, високого рівня корумпованості та злочинності потенційно високоприбуткових інвестиційних проектів можна запропонувати небагато.

7. Ціни на сільськогосподарську продукцію не покривають витрат виробників сільгосппродукції.

Всі перелічені вище проблеми сильно ускладнюють отримання сільським підприємством кредиту в банку. У 2000 році для аграрного сектора запроваджено механізм здешевлення кредитів через часткову компенсацію комерційної ставки за кредит, що дозволило в тому ж році залучити 818 млн. грн., а в 2001 — 2,8 млрд. кредитних коштів. Але не зважаючи на те, що 92-93% кредитів були повернені, банки продовжують вважати кредитування сільгоспвиробника високо ризикованим і справляють 25-30% річних за кредитні ресурси. На кінець 2002 року для потреб сільського господарства було видано 1,6 млрд.грн. Крім того Мінагрополітики ініціювало розробку законопроекту, який передбачає виділення з державного бюджету додатково 125 млн.грн. для часткової компенсації по кредитах, виданих під закупівлю техніки.

З точки зору відносин сільгоспвиробника та комерційного банку, застава землі має таку ж економічну сутність, як і застава будь-якого іншого активу. Тобто кредитора цікавить земля не як природний ресурс, а як гарантія повернення позики та відсотків за користування нею. Звідки випливає, що земля, як об'єкт застави повинна мати ціну, яка дасть змогу її реалізувати. У разі запровадження ринку землеобороту банки б змогли брати землю під заставу, і в разі виникнення дефолту реалізувати її [3]. Без

реальної, а не паперової власності на землю сільське господарство не може одержати й ефективно використати життєво необхідні для нього кредити.

ЛІТЕРАТУРА

1 Проект Закону “Про стабільний розвиток сільського господарства в Україні”, вноситься народним депутатом І.Томичем.

2 Антонов А.Г., Пессель М.А. Денежное обращение, кредит, банки – М.:Финстатинформ, 1993.

3 Долгий Л.Роль і місце іпотечного кредитування в умовах відновлення агропромислового виробництва та реальне значення ціни землі як об'єкта застави // Вісник НБУ.-січень.-2003р.

4 Михасюк І., Мельник. А., Крупка М., Залога З.. Державне регулювання економіки /За ред. д.е.н..І.Р.Михасюка. -Львівський національний університет ім..І.Франка. Підручник. -К.: Атака, Ельга- Н, 2000 -592с.

5 Україна і світове господарство: взаємодія на межі тисячоліть / А.С.Філіпченко, В.С. Будкін, А.С.Гальчинський та ін – К.: Либідь, 2002. – 470с.

6 О.Заруба. Вдосконалення кредитної політики комерційних банків// Банківська справа,-1996 р.

7 П.Т.Саблук Реформування та розвиток агропромислового комплексу. Посібник,-К.: Інститут аграрної економіки УААН, 1999 р.

УДК 338.432.009.12

СТРАТЕГІЧНІ АСПЕКТИ ПОДОЛАННЯ ФРАГМЕНТАЦІЇ ГАЛУЗЕЙ АПК

*Л.М.Діденко, кандидат економічних наук, доцент
Білоцерківський державний аграрний університет*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку аграрного сектора економіки України, для якого характерні інтенсивні трансформаційні процеси і швидка зміна зовнішнього середовища, важливого значення набуває формування антикризових конкурентних стратегій аграрних підприємств. Крім того, слід враховувати, що важливим структурним середовищем, у якому сьогодні конкурують багато аграрних підприємств, є фрагментована галузь, тобто галузь, де жодне підприємство не має значної частки в ринку і не

може істотно впливати на виробництво продукції. Унікальність такого середовища, з погляду конкуренції, пояснюється відсутністю ринкових лідерів. Тому, для підвищення ефективності функціонування галузей АПК необхідно подолати фрагментацію цих галузей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ознайомлення з останніми публікаціями з тематики конкуренції свідчить про значну увагу науковців до даної проблеми. Так у наукових працях М.М.Шевченко, С.В.Мілевського аналізується категорія “конкурентоздатність підприємства” [2], питання лідерства галузей розглядаються у працях Б.О.Штопова [3]. Проблемний зріз конкуренції в сільському господарстві, зокрема проблема створення конкурентних переваг, відображений у статтях А.В.Кочеткова [1]. Проте, незважаючи на започаткування вирішення проблем підвищення конкурентоспроможності підприємств в аграрному секторі, на сьогодні воно є далеким від завершення.

Мета і завдання статті. Метою цієї статті є виявлення стратегічних аспектів подолання фрагментації галузей аграрного сектора виробництва, а завданням — окреслити аналітичні рамки для формулювання стратегії конкуренції у фрагментованих галузях.

Дослідження та результати. При викладенні результатів дослідження слід зазначити, що не існує єдиного і точного кількісного визначення фрагментованої галузі. Подолання фрагментації базується на тих змінах, які усувають фундаментальні економічні чинники, що породжують фрагментацію структури галузі. Основними підходами до проблеми подолання фрагментації можуть бути, зокрема такі: створення економії за рахунок масштабу або кривої досвіду; інновації в напрямку механізації та підвищення інтенсивності капіталу призводять у виробництві до консолідації галузі; інновації, які дають економію за рахунок масштабу у сфері маркетингу, теж можуть призводити до консолідації галузі; товарна або ринкова інновація може звести до одного стандарту різнотипні ринкові потреби; нейтралізація або ізолювання причин фрагментації [5].

Характерною для фрагментованих галузей є не тільки наявність численних конкурентів, але й її слабе ринкове становище у стосунках із пропонентами та покупцями. Результатом цього може

бути гранична прибутковість. За таких умов особливо важливим фактором є стратегічне позиціонування. Стратегічна перспектива полягає в подоланні фрагментації шляхом досягнення підприємством провідного становища при збереженні нею лише скромної частки ринку.

Оскільки кожна галузь АПК має свою специфіку, тому не існує загальної методики конкуренції в умовах фрагментації. Проте існує чимало можливих стратегічних альтернатив поведінки в рамках фрагментованої структури, кожен з яких слід розглядати в конкретній ситуації. Вони передбачають специфічні підходи до проблеми низької собівартості продукції, диференціюють або фокусують стратегії, як цього вимагають умови фрагментованої галузі. Кожна з них спрямована на досягнення оптимальної відповідності між стратегічним становищем підприємства й особливостями конкуренції в умовах фрагментованих галузей або на нейтралізацію інтенсивних чинників конкуренції, які характерні для цих галузей.

Оскільки для фрагментованих галузей характерні потреба в інтенсивній координації, орієнтації на місцеве управління, високий рівень індивідуальних послуг та безпосередній контроль, важливою альтернативою конкуренції є суворо контрольована децентралізація. Важливим аспектом такої стратегії є виявлення та підтримка тенденцій фрагментації з одночасним підвищенням рівня професійності керівників на місцях.

Іншою альтернативою, яка споріднена з попередньою, є бачення основної стратегічної змінної бізнесу в необхідності спорудження в різних місцях ефективних і дешевих виробничих потужностей. Ця стратегія передбачає розробку стандартних потужностей — заводу чи сервісного закладу — і ретельного відпрацювання механізму спорудження та введення їх у дію з мінімальними витратами.

Багато фрагментованих галузей виробляють продукцію чи послуги, які є предметами вжитку або не підлягають диференціації з інших причин. Багато з розподільчих підприємств, наприклад, користуються товарними номенклатурами, які подібні або ідентичні з номенклатурами конкурентів. У таких випадках ефективною стратегією може бути збільшення додаткової вартості в агробізнесі

внаслідок пропозиції ширшого діапазону сервісу, збільшення товарної диференціації, а водночас і граничних величин, які є недосяжними для основного продукту. Якщо внаслідок фрагментованості структури виробництва існує значна конкуренція, то підприємство АПК може потенційно зайняти вигідне становище, спеціалізуючись на певній категорії покупців — наприклад, покупців із слабким, з огляду на незначні обсяги щорічних закупівель, ринковим становищем або покупців з незначним рівнем закупівель. Або ж підприємство може спеціалізуватися на обслуговуванні найменш чутливих до ціни покупців чи тих, кому потрібна поряд з основним товаром або послугою пропозиція додаткової вартості. Як і товарна спеціалізація, спеціалізація за типом покупця може обмежувати перспективи росту підприємства, пропонуючи йому водночас вищу прибутковість.

Унікальне структурне середовище фрагментованої галузі породжує велику кількість характерних стратегічних пасток. Ось деякі з найпоширеніших: пошуки домінування, брак стратегічної дисципліни, перецентралізація, припущення, що конкуренти мають такі ж накладні витрати й цілі та гостра реакція на нову продукцію.

Етапи формулювання стратегії конкуренції у фрагментованих галузях АПК:

1. Повний аналіз галузі та становища конкурентів з метою визначення джерел чинників конкуренції, структури галузі та становища основних конкурентів.
2. Визначення причин фрагментації в галузі.
3. Можливість подолання фрагментації на основі послідовної перевірки її причин.
4. Вірогідність подолання фрагментації залежно від позитивного вирішення одного із вищенаведених завдань.
5. Альтернативна поведінка в умовах неминучої фрагментованої структури.

Крім запровадження ряду періодично повторюваних аналітичних процесів, ці етапи безпосередньо звернені до основних даних аналізу фрагментованих галузей та умов конкуренції в них. Визначення причин фрагментації, прогнозування впливу на них інновацій

та ідентифікація галузевих тенденцій, здатних усунути або змінити причини фрагментації, стали важливими вимогами для контролю за навколишнім середовищем та технологічного прогнозування процесів.

Висновки та пропозиції.

1. Складовою ланкою економічного механізму стабілізації і зростання аграрного сектора є подолання фрагментації, характерної для галузей сільськогосподарського виробництва.
2. Відпрацьовано стратегічні аспекти подолання фрагментації, характерної для галузей сільськогосподарського виробництва, яка може створювати чималі стратегічні можливості. Основними з яких є: створення економії за рахунок масштабу виробництва, інновації в напрямку механізації та підвищення інтенсивності капіталу у виробництві, які призводять до консолідації в галузі; інновації, що дають економію за рахунок масштабу у сфері маркетингу; товарна або ринкова інновація, яка може звести до одного стандарту різномісні ринкові потреби та нейтралізація причин фрагментації.
3. Формування стратегій конкуренції у фрагментованих галузях є дієвим способом проведення ефективних антикризових заходів як на стадії подолання аграрної кризи, так і на стадії її запобігання. Важливим аспектом антикризової стратегії є виявлення та підтримання тенденцій фрагментації з одночасним підвищенням професійного рівня керівників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коченков А.В. Конкуренция в отрасли сельского хозяйства // Збірник наукових праць Луганського національного аграрного університету. У 3-х т. / За ред. В.Г. Ткаченко. – Луганськ: Элтон-2.-2002. – №14 (26). -Т.1. – С. 120 – 123.
2. Милевский С.В. Анализ категории “конкурентоспособность предприятия” // Технологічний прогрес та ефективність виробництва: Вісник Харків. держ. політех. ун-ту. – Харків, ХДПУ. – 2002. – Вип № 8 / 1. – С.122- 125.
3. Штопов Б. О современных теориях конкурентных преимуществ и отраслевого лидерования // Проблемы теории и практики управления.- № 3.- 2001.- С.50-55
4. Фатхутдинов Р.А. Конкурентоспособность: экономика, стратегия, управление.- М.: Инфра-М, 2000. – 312с.
5. Hamel G., Prahalad C. Competing for the Future.- Boston: Harvard business School Press,-1994.-210p.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ СУТНОСТІ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ

*М.В.Дубініна, кандидат економічних наук
Миколаївський державний аграрний університет*

В умовах ринку, для забезпечення результативного управлінського впливу на процеси відтворення, звітність стає найбільш надійним і інформативним джерелом. Характеризуючи стан засобів та джерел їх утворення, процесів і результатів фінансово-господарської діяльності, вона покликана задовольнити запити користувачів про реальні матеріальні і фінансові можливості подальшої організації процесів відтворення. Наслідком таких вимог є реалізація ряду функцій звітності.

Розв'язанню теоретичних і методологічних питань фінансової звітності присвячена значна кількість досліджень вітчизняних вчених Ф.Ф.Бутинця, С.В.Голова, М.Я.Дем'яненка, Г.Г.Кірейцева, В.В.Сопка, П.Я.Хомина та інших вчених.

Крім того, проблеми звітності, процедури її складання та аналізу в умовах ринкової економіки досить повно висвітлені в працях вчених країн близького і далекого зарубіжжя: Я.В.Соколова, А.Д.Шеремета, Г.Велша, Б.Нідлза та інших.

Значні досягнення названих вчених стали основою подальшого дослідження проблем та формування висновків і пропозицій щодо удосконалення бухгалтерської фінансової звітності. Необхідно відмітити, що зарубіжний досвід складання і використання фінансової звітності представляє значний інтерес у теоретичному і практичному плані, однак його вивчення і використання вітчизняними теоретиками і практиками має максимально враховувати особливості розвитку і становлення економіки України на сучасному етапі.

Для досягнення поставленої мети нами було розкрито економічну сутність бухгалтерської фінансової звітності, визначено її роль у системі інформаційного забезпечення підтримки та обґрунтування управлінських рішень.

Процеси реформування бухгалтерського обліку, як і практика

використання Положень (стандартів) бухгалтерського обліку, засвідчили наявність багатьох недостатньо вивчених і неузгоджених питань щодо формування та використання бухгалтерської фінансової звітності при обґрунтуванні та прийнятті управлінських рішень. Отже, виникає об'єктивна необхідність подальшого поглиблення теоретичних досліджень і методологічних розробок, спрямованих на удосконалення практики складання і використання бухгалтерської фінансової звітності та забезпечення адекватності її вимогам користувачів, що і визначає актуальність обраної теми дослідження.

У цілому вивчення та аналіз праць вчених-економістів, законодавчих актів та нормативно-правових документів з бухгалтерського обліку дає підставу зробити висновок, що більшість науковців вважають звітність системою показників, причому досить часто вказується на взаємопов'язаність таких показників між собою.

Не можна погодитися із інтерпретацією звітності лише як орієнтира процесу виконання бізнес-плану або лише результатів діяльності підприємства. Дані визначення, на нашу думку, не повністю розкривають можливості звітності.

Узагальнення зазначеного вище дає підставу стверджувати, що звітність — це систематизоване узагальнення облікових даних, що характеризують фінансово-господарську діяльність, фінансовий та майновий стан господарюючого суб'єкта за певний період.

При визначенні терміну “бухгалтерська фінансова звітність” провідними вченими і практиками-фахівцями з обліку та фінансів спостерігаються два підходи:

- 1) бухгалтерська фінансова звітність розглядається як єдина категорія;
- 2) розподіл звітності на фінансову та бухгалтерську, як дві взаємопов'язані категорії.

Оскільки фінансова інформація є кінцевим продуктом, який формує система бухгалтерського обліку, ми дотримуємося думки вчених, що вважають бухгалтерську фінансову звітність єдиною категорією.

Практика використання законодавчо-нормативної бази засвідчує неузгодженість і важке сприйняття термінів, що регулюють

бухгалтерський облік та розкривають лише ті ознаки, які лежать на поверхні, не висвітлюючи їх сутності, що призводить до формального їх сприйняття та застосування. Ця проблема певною мірою стосується і категорії “бухгалтерська фінансова звітність”, результати дослідження якої в сучасних працях з бухгалтерського обліку дозволяють стверджувати, що її визначення відповідно до П(С)БО 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності” не повною мірою розкриває суть. З урахуванням зазначеного вище, нами пропонується наступне визначення категорії: бухгалтерська фінансова звітність — це регульована державою сукупність форм звітності, що містять загальну інформацію про фінансовий стан, результати діяльності, рух грошових коштів підприємства та зміни власного капіталу за звітний період, які взаємопов’язані між собою та покликані задовольнити конкретні інформаційні потреби її користувачів.

Таке визначення бухгалтерської фінансової звітності має наступні переваги: 1) вказує на регламентацію з боку держави; 2) зазначає об’єкт звітності — інформація про фінансовий стан, результати діяльності, рух грошових коштів та власний капітал; 3) регламентує періодичність складання і подання; 4) відзначає взаємозв’язок між показниками звітних форм; 5) вказує мету складання та адресність подання звітності.

Значення фінансової звітності при обґрунтуванні і прийнятті управлінських рішень обумовлює необхідність глибшого дослідження основ її регулювання. В ринковій економіці завдання бухгалтерського обліку, а відповідно і фінансової звітності, докорінно змінюються адекватно змінам, які відбуваються в характері і цілях господарської діяльності підприємств. На фінансову звітність покладається вирішення таких завдань:

- надавати інформації про склад ресурсів підприємства і джерел їх формування, а також зміни, що відбуваються в них. Ця інформація повинна задовольняти всім вимогам користувачів, незалежно від їх інформаційних потреб;
- надавати інформацію, зрозумілу існуючим і потенційним інвесторам. Це завдання впливає із вимог, що ставляться

перед фінансовою звітністю.

Оскільки основною метою існуючих і потенційних кредиторів та інвесторів є доходи, що перевищують витрати, то наступне завдання, яке повинно виконуватись:

- надавати інформацію, що дозволяє судити про суми, час і ризики, які пов'язані з очікуваними економічними вигодами.

Обґрунтування та прийняття рішень передбачає прогнозування наслідків минулих, теперішніх і майбутніх подій, що визначає наступне завдання:

- забезпечувати зручне і тривале зберігання облікової інформації.

Критерієм оцінки якості виконання завдань є ступінь впливу на прийняття управлінських рішень.

Ці та інші завдання, які можуть виникнути в процесі розвитку ринкової економіки, можуть бути вирішені лише в умовах дотримання основних вимог, що ставляться до звітності.

Відповідно до Закону України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” звітна інформація повинна бути корисною для заінтересованих користувачів, що забезпечується шляхом дотримання якісних її характеристик та ряду принципів формування фінансової звітності. Проте питання щодо переліку, змістового навантаження та оптимального поєднання якісних характеристик та принципів формування залишаються дискусійними. Оскільки якісні характеристики визначають корисність звітної інформації, нами було досліджено їх вплив на звітну інформацію та прийняття обґрунтованих рішень. У П(С)БО 1 виділено чотири якісні характеристики звітності: зрозумілість, доречність, достовірність, зіставність.

Визначення суті та класифікації звітності в економічній літературі характеризується великим різноманіттям точок зору. Проте якісний аналіз категорії “звітність” та її інтерпретацій показав, що чіткого визначення цього терміну ще бракує. Нами запропоновано визначення бухгалтерської фінансової звітності, що орієнтується як на запити користувачів, так і зазначає роль держави в її регулюванні.

Узагальнюючи все зазначене вище, необхідно відмітити, що

використання якісних ознак фінансової звітності, повинно носити збалансований характер, що дозволить підвищити ефективність використання звітної інформації під час обґрунтування управлінських рішень.

УДК 330.341.1:338.43.01/02

МЕХАНІЗМ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АПК НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

О.О.Евтушевська, викладач

Одеськая національная академія харчових технологій

Сьогодні в Україні все частіше мова ведеться не тільки про інноваційну модель економічного розвитку, а про побудову інноваційного суспільства, в якому кожен суб'єкт — від державних органів до малих підприємств — спрямовує свою діяльність на інноваційні рішення та на постійне оновлення в усіх сферах економічного та суспільного життя. Науковці країни досить швидко відреагували на потреби практики. Значно зросла кількість публікацій, присвячених проблемам інноваційного розвитку України. Їх спрямованість останнім часом набула конкретного, практично-прикладного характеру. В окремих наукових працях узагальнюється напрацьований позитивний вітчизняний досвід. Характерним прикладом цього може бути стаття Зубця М.В. та Володіна С.А. [2], в якій узагальнюється досвід створення механізму інноваційного розвитку на рівні окремо взятої установи — УААН. І це надзвичайно важливо, бо неможливо побудувати якусь абстрактну національну модель інноваційного розвитку. Ця модель може бути лише інтегрованою сумою підсистем або механізмів інноваційного розвитку кожного окремо взятого підприємства, установи, організації, галузі, накінець — регіону. З цих позицій неможливо не погодитись з Чеботарьовим В.А. [6], який стверджує, що “в сучасних умовах необхідні не просто структурні зміни в агропромисловому комплексі України, а потрібна система заходів проривного

характеру, зорієнтована не на установки “наздоганяючого” розвитку, а на формування ефективної інноваційної структури АПК”. Жарков Ю.А.[4] на основі вивчення наукових праць провідних вчених і спеціалістів з питань інноваційних перетворень та управління інноваціями прийшов до висновку, що “нині практично не розроблена методологічна база й відсутні дієві механізми управління інноваційними перетвореннями на рівні регіональних АПК”. З ним неможливо не погодитись. Таким чином, проблема пошуку комплексних методологічних підходів до створення нового механізму управління інноваційною діяльністю на рівні регіональних АПК і його окремих підгалузей (наприклад, молокопродуктового) є актуальною та теоретично нерозробленою.

Розглянемо деякі аспекти створення механізму інноваційного розвитку підприємств АПК (на прикладі Одеської області). Для побудови дієвого механізму інноваційного розвитку АПК Одеської області, або його молокопродуктового підкомплексу, на наш погляд, слід звернути увагу на доцільність та ефективність застосування програмно-цільового підходу. З цією метою необхідно розробити та реалізувати на принципах проектного менеджменту середньострокову програму переведу АПК області строком на 3 роки (або його молокопродуктового підкомплексу) на інноваційну модель розвитку.

Програма створення механізму інноваційного розвитку АПК Одеської області має включати великий комплекс робіт. Зокрема, на початковому етапі, вважаємо, доцільно провести інвентаризацію наукового та науково-технічного потенціалу області у сфері розвитку АПК. На цьому етапі необхідно реалізувати комплекс заходів щодо захисту інтелектуальної власності установ, організацій, окремих розробників та авторів новацій. Складною проблемою тут є оцінка об'єктів інтелектуальної власності. Ця робота має включати наведення порядку у сфері реєстрації, захисту авторства та оцінки нових ідей, розробок, технологій та продуктів в наукових та науково-дослідних установах області. За даними українських вчених завершені НДР мають дуже низький рівень інноваційності: в провідних установах України цей рівень складає не більше 5% [2].

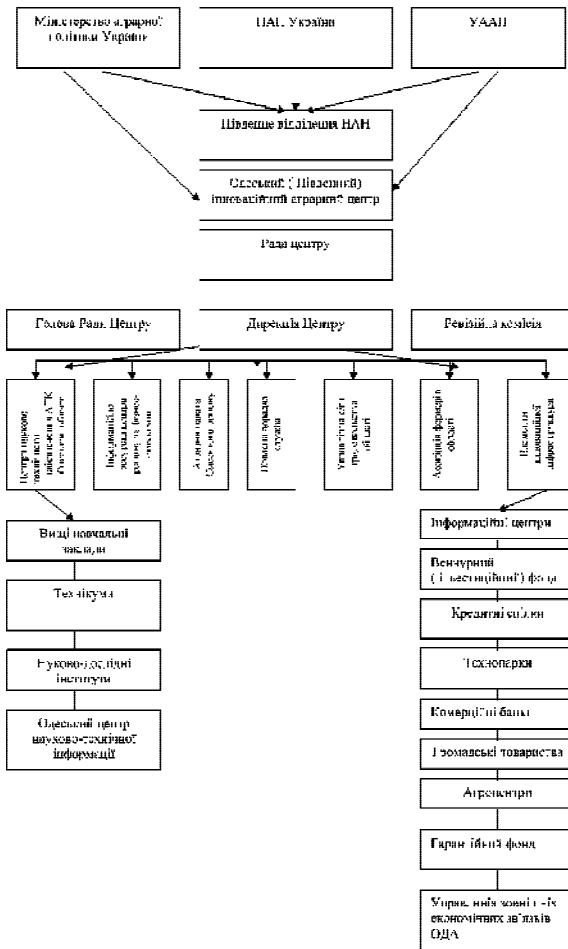

Рис. 1. Схема взаємодії інноваційного аграрного центру в системі інноваційної інфраструктури регіону

На другому етапі важливим є формування суб'єктів управління інноваційною діяльністю на регіональному рівні. На першому рівні, на наш погляд, може бути створено агенство чи відділ управління інноваційною діяльністю у складі Одеського Головного управління сільського господарства і продовольства, а на мікрорівні

(на рівні підприємств, установ, організацій) — мають формуватися відділи проектного управління інноваціями або інноваційних перетворень (на великих підприємствах) та вводиться посади спеціалістів — інноваційних менеджерів (на невеликих та середніх підприємствах). Одночасно більшості підприємств АПК слід надати допомогу по створенню в їх організаційній структурі інформаційних баз даних з метою формування інноваційної стратегії розвитку. Для інтеграції зусиль по реалізації інноваційної стратегії розвитку АПК регіону доцільно створити Одеський (або Південний) інноваційний аграрний центр, схема взаємодії якого з іншими інституціями по консолідації зусиль у сфері інноваційної діяльності, представлена на рис. 1. В процесі підготовчої роботи по створенню інноваційного центру є необхідність провести анкетування, навчання, експертизу проекту, обговорення його на місцевому рівні (в сільських, районних радах). Цю роботу, на наш погляд, слід доручити науково-дослідним установам, вузам, технікумам, на базі яких створити бізнес-інкубатори з поступовим об'єднанням їх в єдиний інноваційний аграрний центр. Беручи до уваги соціально-демографічний розвиток, ґрунтово-кліматичні умови і виробничо-технологічну спорідненість підприємницької діяльності певних локальних територій, в Одеській області, на наш погляд, можуть бути створені 3 технопарки. Перший — з центром в м. Б. Дністровському або Ізмаїлі, другий — в м. Котовську, третій — в м. Одесі.

На третьому етапі доцільно приступати до широкомасштабної комерціалізації науково-технічного та технологічного потенціалу на основі специфічної методології інноваційного менеджменту. Такий менеджмент має включати ефективний набір методів та інструментів доведення новацій до споживачів, включаючи використання принципів маркетингу, державної фінансової, матеріальної та організаційної підтримки, а також використання новостворюваної інфраструктури інноваційного розвитку (інноваційних центрів, технопарків, фондів, консалтингових фірм, експертних рад, інформаційних центрів). При цьому процес комерціалізації може бути успішним тільки в тому разі, якщо в комплексі працюють всі основні елементи інноваційної інфраструктури регіону. Наприклад,

якщо не створити і не забезпечити ефективну діяльність регіональної експертної ради для оцінки рівня інноваційності тих чи інших проектів у сфері АПК, то фактично ланцюг інноваційних процесів буде розірваний, оскільки одержати фінансову або матеріальну підтримку з боку держави без офіційного визнання експертною радою того чи іншого проекту інноваційним неможливо.

Щодо змісту інноваційної програми (чи підпрограми) розвитку молокопродуктового підкомплексу АПК Одеської області, то можна стверджувати, що вже сьогодні є напрацювання, які при проведенні виваженої регіональної інноваційної політики здатні в принципі змінити фінансове становище цього підкомплексу. Наприклад, в кожному реформованому господарстві за допомогою науковців є можливість розробити і забезпечити виконання кормових планів, які б гарантували годівлю худоби за збалансованими раціонами і дали змогу одержувати надій молока в розмірі 3-5 тис. кг від корови. Лише за таких умов можна вести рентабельне молоковарне виробництво. У молочному скотарстві стратегічною метою є поступовий перехід молочних ферм України на сучасну енерго- і ресурсозберігаючу технологію з безприв'язним утриманням молочної худоби, яка дає можливість порівняно з традиційним прив'язним зменшити затрати праці в 2,5-3 рази, знизити собівартість молока на 35-41%. Саме такий підхід має забезпечити прибуток виробництву молока, а не постійне збільшення дотацій та субсидій держави, що є тупиковим шляхом розвитку. Особлива увага має приділятися питанням виробництва білково-вітамінно-мінеральних добавок і повнораціонних кормів, удосконалення селекційно-племінної роботи та системи державної племінної служби. Молокопереробні підприємства у багатьох випадках утримують свої монопольні позиції, тому що більшість сільгосппідприємств не мають матеріальної бази для тривалого зберігання і переробки молочної продукції і вимушені продавати її своїм партнерам на умовах, які їм диктують. Наукові установи області здатні вирішити і цю проблему.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України "Про інноваційну діяльність" від 04.07.2002 р. № 40-IV. // Відомості Верховної ради.- № 36. 2002. -С. 882-892.
2. Зубець М. В., Володін С. А. Розвиток інтеграції та інвестиційно-інноваційної діяльності //Економіка АПК.- №11. – 2003. – С.3-9.
3. Музика П.М., Мельник М.М. Особливості інноваційного розвитку агропромислового виробництва Західного регіону України // Економіка АПК. -№ 5. – 2003. -С.18-23.
- 4.Жарков Ю. В. Формування системи механізмів управління інноваційним процесом в АПК регіону //Економіка АПК.- №8.-2003.-С.32-37
5. Сердюк І. Г. Стимулювання інноваційної діяльності //Фінанси України №11. – 2003. – С. 81-91.
- 6.Чеботарьов В.. А. Формування корпоративних структур в агропромисловому виробництві регіону //Економіка АПК. – №5.-2003. – С.28-31

УДК 631.1:333.727

ПРОБЛЕМА ФАЛЬСИФІКАЦІЇ ВИН ТА ЇЇ ОСНОВНІ НАСЛІДКИ

*І.А.Жарук, старший викладач
МННІ ОНУ ім.І.І.Мечникова*

Зараз, в умовах переходу України до ринкових відносин, ситуація в економіці докорінно змінилася. Ми по-справжньому безпосередньо зіштовхнулися зі споживачами і їхніми інтересами в умовах зростаючого наповнення ринку імпортною продукцією. Ми переходимо до ринку з твердою конкуренцією, країна інтегрується в європейські і міжнародні структури, а експансія фальсифікованої імпоротної продукції, зокрема алкогольної, є серйозною погрозою вітчизняному виноробству. Процес цей збільшиться з приєднанням України до Міжнародної організації торгівлі і до Генеральної угоди про тарифи і торгівлю (ГАТТ), коли буде знято всі митні бар'єри [2].

Зважаючи на це, нам повинно бути не байдуже, що випускається під українською етикеткою, бо, як відомо, загублена репутація дуже повільно відновлюється.

В усі часи проблема фальсифікації виноробної продукції була

досить актуальною. Багато уваги цьому питанню приділяли В.Є.Таїров, П.П.Макаренко, В.І.Зінченко, О.Яковенко, В.О.Фуркевич та інші. Проте в сучасних умовах ця проблема не є до кінця вирішеною і тому вона є предметом нашого дослідження.

Термін “фальсифікація” (від латинського falsificra – підробляти) означає заміну з корисливою метою дійсних товарів збуту підробленими.

Найбільш поширеними видами фальсифікації вина є:

- розбавлення, додавання спирту до сухих столових вин з метою доведення міцності до кондиції;
- підробка вина з ізюму, гущі, вичавки, внесення барвників, ароматичних і консервуючих речовин;
- додавання цукру з метою бродіння і збільшення спирту столових виноградних вин;
- виготовлення штучних вин шляхом купажування цукрового розчину, гліцерину, барвних речовин, кислот есенції тощо.

При фальсифікації коньяків коньячний спирт замінюють спиртом-ректифікатом, вартість якого у 20 разів нижче коньячного [3].

Іншою формою фальсифікації є підробка, коли на готову продукцію, на пляшки з вином і коньяком нижчого ґатунку (ординарні) наклеюють етикетки високого ґатунку (марочні). Це є найдешевшим способом підробки.

Ця проблема завжди гостро ставилася перед виноградно-виноробним підкомплексом. Це у 1893 році В.Таїров писав, що фальсифікація вин стала грізною та небезпечною для суспільства та держави, що натуральне вино стало такою ж рідкістю, як і діаманти, а також що фальсифікатори оцінили здоров'я народу в поламаний грош та заповнили усі ринки якоюсь мікстурою, що зветься вином [1]. Можна запевнити, що ці слова є актуальними і в наш час.

Сьогодні фальсифікатори частіше всього підробляють вина і коньяки, які мають гарну репутацію, і, звичайно, якість. Комерсантам потрібна назва, а не якість товару для отримання легкої наживи.

В Україні виявлено дуже багато фактів фальсифікації винороб-

ної продукції престижних марок. Так, в масовій кількості підробляється “Чорний доктор” практично на 99,9%. Масово підробляється і таке вино Масандри як “Мускат чорний”. Він не розливається уже 10 років, але і досі продається з новими термінами виробництва. Підробляються “Херес Масандра”, “Алетіко Аю-Даг”, “Бастардо” та інші. Підробляються вина фірм, які мають відмінну репутацію — “Діоніс”, “Магарач”, коньячних заводів. Підробляються марочні коньяки всіх заводів. Наприклад, до 200-річчя Сімферополя в 1984 році випустили невелику партію коньяка “Юбілейний”. З 1986 року цей коньяк не розливали, але і сьогодні його можна побачити в продажу. І не буде дивиною те, що фальсифікатори найближчим часом можуть виставити на ринок сумнівну продукцію під марками відомих коньяків “Кутузов”, “Золотий Дюк” та “Неаполь Скифский” [3].

З насолодою підпальники підробляють ігристі (шампанські) вина, загрибаючи великі гроші. Підробляється продукція всіх шампанських заводів. Особливо перепадає класичному шампанському Артемівського заводу. Фальсифікатори засмітили ринок виноробної продукції на 50-60 відсотків.

Фальсифікація продукції виноробства та виробництва коньяків завдає великих збитків не тільки економіці, але й суспільству в цілому. У першу чергу, завжди страждають покупці, які намагаються придбати гарну пляшку, зробити свято собі і близьким. При цьому фальсифікатори, наживаючи собі бариші, підривають здоров'я людини всілякими отруйними речовинами.

Крім споживачів, моральні і матеріальні збитки несуть і виробники. Це пов'язано з тим, що винороби витрачають великі зусилля, щоб зберегти якість продукції, вони постійно шукають напрямки покращення якості, створюють нові зразки чудових напоїв, а фальсифікатори своїми діями дискредитують вітчизняні торгові марки і зводять нанівець всі зусилля виноробів. Тобто вся реалізація “продукції” підробників є упущеною вигодою виробника. Фальшиві напої реалізуються за більш низькими цінами, при цьому знижується конкурентоздатність істинного виробника, і як наслідок, падає попит на

вина та коньяки.

Також ця проблема завдає шкоди і державі. Для неї фальсифікація вин і коньяків є ударом по стратегічних інтересах. Бюджет втрачає від цього чималі кошти, адже підробники не сплачують податків. Бо оскільки зменшується реалізація продукції, що її випускають справжні виробники, то й зменшуються відрахування до бюджету.

Тобто фальсифікація є нагальною проблемою нашої економіки, яка вимагає негайних дій щодо її запобігання.

Слід визначитися, як же виявити підробку і не придбати її. Для боротьби з фальсифікацією треба використовувати метод визначення натуральності столових сухих виноградних вин, оснований на тому, що натуральні сухі виноградні вина завжди мають 200 мг/дм³ проліну (в рідких випадках 100 мг/дм³) тоді, як виноградні вичавки, фруктові соки мають не більше 15-30 мг/дм³ цієї амінокислоти. Є також аналізи на екстрактивність, які показують на підробку вина [3].

Але при купуванні продукції у нас немає під рукою лабораторії, тому в більшості випадків споживачам повинна допомагати життєва мудрість. По-перше, не слід купувати вино і коньяк з лотків, з рук, а у будь-якому випадку краще це робити в спеціалізованих магазинах або престижних супермаркетах.

Проте, навіть купуючи вино в магазинах, необхідно звертати увагу на зовнішній вигляд пляшки. Вино завжди повинно бути прозорим та не повинно містити ніякого осаду. Якщо це марочні білі вина золотистого, бурштинового кольору, то вони обов'язково повинні бути без розовини. На плящі має значитися дата розливу. Крім того, на винах престижних фірм на ковпачках є торгові знаки. Пробки на якісних винах — коркові. Зверніть увагу на етикетку — дійсна має поперечні клейові лінії з внутрішнього боку. Спеціалісти Масандри рекомендують знати стандарти витримки основних вин підприємства [3]: всі десерти вина витримуються 2 роки, 3 роки витримуються “Портвейн червоний Масандра”, “Портвейн червоний Лівадія”, “Портвейн білий Су-рож”, “Херес Кримський”, “Херес міцний сухий”, 4 роки ви-

тримуються “Херес Масандра”, “Мадера Кримська”, 5 років — “Мадера Масандра”.

Без сумніву допомагає виявити фальсифікат органолептична смакова оцінка якості вина, яка може бути виявлена під час дегустації. Смак відчувається тільки речовин, розчинених у воді, слині і частково водно-спиртовому розчині. Розрізняють чотири основних смакових відчуття: солодкий, кислий, солоний і гіркий. При поєднанні цих окремих речовин у різних співвідношеннях виявляється низка перехідних відтінків, що нагадують той чи інший смак, який відповідає визначеному виду вина. Тому загальна органолептична оцінка виноматеріалів з тими чи іншими вадами, із стороннім запахом і присмаком, пов’язана з наявністю в їхньому складі конкретної речовини. Але це дуже важко зробити, коли поряд немає професійного дегустатора.

Як бачимо, боротьба з фальсифікацією є справою загальною, вона має вестися насамперед на державному рівні. Ефективною боротьба з підробками може бути, на наш погляд, тільки за умови наявності відповідної нормативно-законодавчої бази. У всіх цивілізованих країнах, де займаються виноробством, існують закони про вино. На жаль, цього не можна сказати про нашу державу.

Ці закони перш за все призначені для того, щоб забезпечити впевненість, що вміст пляшки відповідає надпису на етикетці. Слова Аліготе, Рислінг, Каберне, Портвейн, Мадера — це не просто назва вина, а закодовані вказівки дійсності, які виражені через певну його якість. Закони про вино встановлюються для того, щоб захистити як покупця, так і чесного винороба і виноторговця від шахрайських підрбок.

Закони про вино повинні контролювати цілий ряд факторів, а саме: сорт винограду, методи його вирощування, способи підрізки лози, рівень спиртового вмісту, спектр хімічного і біологічного контролю, етикетки на пляшках, розмір пляшок і багато інших аспектів виноробства [3]. Але для покупця самими головними положеннями цього документу будуть ті, які вимагають точної та істинної вказівки на місце походження вина, гарантії того, що вино

було вироблено відповідно до означених правил.

На превеликий жаль, в сучасних умовах не діють в напрямку викриття фальсифікації наші контролюючі і правоохоронні органи, податкові служби, бо на сьогодні штрафні санкції, які застосовуються до підробників, просто сміхотворні. В порівнянні з тим, що заробляють на цій справі шахраї, штрафи складають мізерну частину.

Сьогодні провідним фірмам виноробної продукції доводиться боротися з “піратами ринку” самотужки. Виходячи з того, що в Україні з великою швидкістю виросла і діє на повну силу підпільна індустрія фальшивих етикеток з престижними марками і самими поширеними торговими марками, вітчизняним виробникам залишається запроваджувати дорогі прийоми запобігання фальсифікації своєї продукції, а саме: замовляти фірмові пляшки, застосовувати термоусадні ковпачки з голографічною стрічкою, робити лазерні передруковки тощо. Зменшує реалізацію фальшивої винопродукції і відкриття фірмових магазинів, дегустаційних залів.

Отже, проблема фальсифікації в сучасних умовах є досить актуальною. Вона має негативний вплив, як зокрема, на підприємства, що займаються виробництвом вин та коньяків, так і на економіку в цілому. Головними напрямками боротьби з фальсифікованою продукцією виноробства, насамперед, вважаємо розробку відповідної нормативно-законодавчої бази, яка забезпечить неможливість обороту фальсифікованої низькоякісної виноробної продукції на національному ринку. На нашу думку, оснащення спеціалізованих лабораторій з перевірки готових виробів на відповідність чинним стандартам дасть очікувані позитивні результати, що дозволить уникнути фальсифікації продукції та створить імідж українським виноробним підприємствам не тільки на внутрішньому, але й на зовнішньому ринку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рыбинцев В.А. Маркетинг винограда и вина. – К.: ИАЭ, 2000. – 347с.
2. Фуркевич В. Ориентиры качества: от сырья до вина. О структуре нормативной документации винодельческой промышленности Украины// Сад, виноград і вино України. – 2000. – №7-9. – С.40-43.
3. Яковенко О. Фальсифікація вин, яка ганьбить державу// Виноград. Вино. – 2004. – №1. – С.30-31.

ДАЧНІ ГОСПОДАРСТВА ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ – ДОПОМІЖНИЙ РЕЗЕРВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАСЕЛЕННЯ ПРОДУКТАМИ ХАРЧУВАННЯ

*М.Г.Ігнатенко, доктор сільськогосподарських наук, професор
В.О.Малєєв, кандидат сільськогосподарських наук, доцент
Херсонський державний аграрний університет*

Дачні господарства (офіційна назва — садові товариства) — оброблювані земельні наділи, що виділяються з резервного земельного фонду області на пільгових умовах, з метою заохочення розвитку виробничо-рекреаційної діяльності городян. Поліфункціональні за своїм призначенням землеробні ділянки дачників існують за рахунок особистої праці сім'ї, у зв'язку з чим виробничо-рекреаційна діяльність в них регулюється внутрішньо-сімейними відносинами, загальними законами і правилами взаємовідносин громадян України. Відзначимо, що в більшості випадків під “дачну забудову” відводились земельні ділянки малопридатні для використання у великих виробничих формах господарювання (минулі колгоспи, радгоспи).

Одна з особливостей дачних господарств населення полягає в тому, що переважна частина виробленої ними продукції використовується для задоволення їх власних харчових і виробничих потреб. Цю думку поділяють багато відомих вчених-аграріїв, в тому числі академік Оніщенко О.О. Іншою особливістю ведення таких господарств є найбільш повне використання робочої сили сім'ї. На це вказував ще А.В.Чаянов: “Задачей крестьянского трудового хозяйства является доставление средств существования хозяйствующей семье путем наиболее полного использования имеющихся в ее распоряжении средств производства и рабочей силы”.

Херсонська область серед інших областей України за насиченістю дачними господарствами займає особливе місце. Майже 69,5% сімей, що мешкають у містах області, користуються дачами (при середньому по Україні показнику близько 50%). Серед сприятливих географічних та економічних факторів, що стимулю-

ють розвиток дачного господарства області, слід визначити в першу чергу такі сприятливі умови, як теплий клімат, прирічне та приморське положення значної частини території Херсонщини (прив'язка її до долини річки Дніпро, та до північного узбережжя Чорного та північно-західного узбережжя Азовського морів). Безумовно, позитивний вплив на розвиток дачного господарства області (з погляду на додатковий попит на сільськогосподарську продукцію) — є сусідство з головною рекреаційною зоною регіону — Кримом. Територія центральної та південної частини області в цілому добре забезпечена транспортними шляхами сполучення, що також сприяє розвитку дачного господарства (колективного садівництва).

Аналіз статистичного матеріалу щодо розвитку дачного господарства у розрізі адміністративних районів свідчить про практично повсюдне його розміщення. Але найбільш інтенсивно, з позиції розвитку дачного господарства, освоєні дельта і долина річки Дніпро з прилеглими територіями, а також приморські зони. В розрахунку на 1 га площі території в плавнях Дніпра розташовано біля 9 дачних ділянок, в придолинній зоні — 6, а в приморській зоні лише 4 ділянки [1].

Якщо говорити про загальні відомості, зокрема про структуру і розміри (станом на 1.01.2003р.) садових товариств в області, відзначимо, що всього садових товариств 376 одиниць, садових ділянок 69393 одиниці, а загальна площа садових товариств — 5572,6 га та середній розмір садової ділянки складає — 0,08 га.

За формами власності структура земельних садових товариств поділяється таким чином: загальна площа садових товариств — 5572,6 га, з яких 608,8 га (10,9%) знаходиться у колективній власності і 4963,8 га (89,1%) — у приватній власності.

Загальна кількість садових ділянок в області 69393, з яких 10,4% — колективної власності, 89,6% — приватної власності.

Серед районів Херсонської області такі придніпровські і приморські райони, як Білозерський, Голопристанський, Каховський, Скадовський, Цюрупинський, міста Н.Каховка, Херсон — мають найбільшу площу, що зайнята садовими товариствами. Це ще раз

підкреслює пряму залежність “щільності” дачних ділянок від близькості до водоймищ.

Для більш детального аналізу стану використання земель під дачну забудову, нами використано дані про зону колективних садів Херсонського обласного відділу Українського фонду соціальних гарантій воєнослужбовців та ветеранів збройних сил на території Раденської сільської ради Цюрупинського району Херсонської області, що має назву “Славутич”.

Техніко-економічні показники зони відведення (за проектом):

- загальна площа земельної ділянки — 23,7 га;
- територія зони особистих земельних ділянок — 21,0 га;
- у тому числі вулична мережа — 2,27 га
- територія зони загального використання — 0,7 га;
- кількість особистих земельних ділянок — 212;
- середня площа особистої земельної ділянки — 0,06 га;
- відстань по автомобільних шляхах до районного центру — 19 км, обласного — 49 км.

Згідно з існуючою схемою фізико-географічного районування півдня України ділянка колективного саду “Славутич”, що ми розглядаємо, розташована у південній частині Причорноморської низовини на лівобережжі Дніпра.

Рельєф ділянки слабохвилястий. Є загроза вторинного засолення. Грунтові води мінералізовані і залягають порівняно на невеликій глибині — 3,0-3,7м.

У зоні особистих земельних ділянок запроектовано 212 ділянок, які використовуються для вирощування фруктових дерев, плодкових чагарників, ягідних та овочевих культур. На них розташовано також садові будинки і допоміжні будівлі “дачників”.

Планування ділянки в розрахунку на 1000м² передбачає переважно такі зони:

- зона плодкових та ягідних культур площею до 500м²;
- зона ягідних культур, площею 70-80м²;
- зона овочевих культур, 70-80м²;
- зона відпочинку площею 100-120 м² — на ній дачники

розташовують гойдалки, мікробасейни, пісочниці тощо;

• господарча зона.

Використовуючи фактичні економічні показники наслідків господарської діяльності дачних господарств за три роки (2000-2002рр.) садового товариства "Славутич", розраховано середню врожайність сільськогосподарських культур з цієї ділянки. За допомогою даних про середню врожайність фруктів по області встановлено, що в зоні плодово-ягідних чагарників, якими зайнято 0,05 га, урожайність складає близько 197 кг за сезон. В зоні ягідних культур, що займає ділянку розміром 0,7 соток, урожайність дорівнює близько 50,7 кг. В зоні овочевих культур площею 0,7-0,8 соток, в якій найчастіше вирощують такі культури, як цукровий буряк, картоплю, огірки, томати та інші культури врожайність буряка з 0,1 сотки дорівнює 12 кг, картоплі з 0,4 сотки — 90 кг, томатів з площі 0,2 сотки — 50 кг, огірків з 0,1 сотки — 30 кг.

Рівень споживання сім'єю за рік продукції, яка зібрана з власної дачної ділянки становить: фруктів та ягід — 120 кг; картоплі — до 85 кг; овочів близько 70 кг. У грошовому виразі це становить близько 660 гривень.

Наведені показники дають основу стверджувати, що лише прямий прибуток плодоовочевої продукції у розрахунку на одну сім'ю задовольняє майже повністю потреби сім'ї з розрахунковою чисельністю чотири чоловіка. В той же час матеріальні витрати за "дачний сезон" дорівнюють 800-830 гривень. Але, якщо додати рекреаційний ефект, який є наслідком оздоровчої функції дачного господарства, що складає не менш, ніж 1000-1200 гривень (наприклад, 4 путівки (курсівки) на 12 днів для сім'ї коштують $420 \times 4 = 1680$ гривень, а з урахуванням транспортних витрат близько 1800 гривень), то можна стверджувати, що дачні господарств завжди є ефективними.

Подальше підвищення продуктивності дачного господарства Херсонської області значною мірою пов'язано з покращенням водозабезпечення поливних дачних господарств. В даний час із загальної кількості (376 садових товариств, що містять 69393

садові ділянки), зрошувальна мережа є лише у 172 садових товариствах, що складає 45,7%. В таких районах Херсонської області, як Генічеський, Голопристанський, Каланчацький, Велико-олександрівський, а також в Херсонській міській раді зрошувальна мережа практично відсутня зовсім. І навпаки, достатньо забезпечені зрошувальною мережею дачні господарства таких районів області як Бериславський, Нововоронцовський, Цюрупинський, Чаплинський, місто Нова Каховка. Садові товариства інших районів області зрошувальною мережею забезпечені частково. Крім того, ті господарства, що мають поливні мережі, за своєю пропускною здатністю задовольняють поливні потреби лише на 50-75%. Таким чином, за рахунок повного задоволення господарств у зрошенні є можливість підняти продуктивність дачного господарства області ще не менш, як на 25-30%.

Іншою проблемою розвитку, стабільного функціонування та подальшого розвитку дачних господарств є забезпечення дачників відносно дешевим транспортом. На сьогоднішній день мінімальна кількість поїздок за сезон (30-35 відвідувань сім'єю з 4 чоловік своєї дачі) обходиться у суму 500-600 грн. Транспортні витрати для Херсонських сімей (не пенсіонерів та пільговиків) стають головною опосередкованою складовою матеріальних витрат на утримання дачної ділянки.

Ще однією проблемою підвищення рівня ефективності дачних господарств є необхідність подальших науково-практичних розробок щодо захисту рослин в умовах підвищеної вологості повітря (плавні та придолинна зона Дніпра), близького залягання рівня підгрунтових вод та недосконалого ручного способу обприскування при використанні "жорстких" пестицидів.

І останнє. Дачні ділянки для кожної сім'ї залишаються не лише виробничо-рекреаційною складовою життєдіяльності, але й засобом самореалізації трудових можливостей сім'ї, тому заслуговує підвищеної уваги зі сторони владних структур. В таких умовах дачне господарство Херсонської області і надалі буде виконувати функції допоміжної і економічно ефективної підгалузі сільського

господарства. Найближчі перспективи: за рахунок покращення водозабезпечення дачні господарства спроможні підвищити свою продуктивність ще на 25-30%.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ігнатенко М.Г., Малєєв В.О. Шляхи розвитку особистих підсобних господарств // Матеріали Міжн. конф. "Проблеми ефективного функціонування АПК в умовах нових форм власності і господарювання" – Харків, Т.1 – 2001. – С.78-79.
2. Комліченко О.О. Удосконалення організаційно-економічного механізму функціонування особистих господарств населення. – К: ІАЕ УААН, 2003. – 118с.
3. Оніщенко О.О. Ефективність господарств населення // Економіка України. – 2003.-№1 – С.60-69.
4. Чаянов В.А. Крестьянское хозяйство: Избранные труды. – М.: Экономика. – 1989. – 492с.

УДК 631.145:664.1

ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У ЦУКРОБУРЯКОВОМУ ВИРОБНИЦТВІ

М.Ю.Коденська, доктор економічних наук, старший науковий співробітник

І.І.Румик, науковий співробітник

Національний науковий центр "Інститут аграрної економіки"

Цукробуряковий підкомплекс АПК України є організаційно самостійною структурованою системою взаємодіючих, технологічно і економічно взаємозалежних ринків насінневого матеріалу, фабричних цукрових буряків, цукру та супутніх продуктів цукроваріння. Багатокomпонентність вихідної продукції підкомплексу, використання її у багатьох сферах народного господарства зумовлюють непересічне значення ефективного розвитку цукробурякового виробництва для економіки країни.

Тривалий час Україна за обсягами виробництва цукрових буряків і цукру входила в першу десятку країн світу – найбільших його виробників і експортерів. В 1990-1991 рр. частка вітчизняного цукру у світовому обсязі виробництва становила близько

6,0%, експорті — 11,8%, споживанні — 2,3%. В останні роки виробництво цукру в Україні різко зменшилось, знизилась його частка у загальному світовому обсязі виробництва, експорту, споживання, при цьому збільшились обсяги імпорту.

Невиправданим є зростання імпорту цукру і цукристих продовольчих продуктів, що поглиблює кризову ситуацію у традиційно базовій галузі АПК України і яка зараз має надзвичайно низький рівень розвитку й використання виробничого потенціалу, що, по суті, прискорює його знищення. За 1991-2002 рр. середньорічні обсяги виробництва цукрових буряків зменшились порівняно з 1990 р. на 29,8 млн. тонн, або в 3,1 рази, при скороченні посівів на 842,4 тис. га, або на 52,5% і зниженні урожайності на 87 ц з га, або на 31,5%. Середньорічні обсяги виробництва з них цукру за цей період зменшились на 3960 тис. т, або в 3,8 рази і в 2002р. становили 1,4 млн. т.

Нинішній рівень урожайності цукрових буряків нижче можливостей природної родючості ґрунту і зумовлюється не тільки погіршенням матеріально-технічної бази, а й пасивним відношенням владних структур до розвитку галузі. Несприятлива організаційно-економічна ситуація призвела до занепаду галузі, зниження рівня всіх економічних показників ефективності. Причому, процес занепаду галузі поки-що не призупинено. Для України обмеження розвитку цукробурякового виробництва є згубним і неприйнятним. Тим більше, що Україна має можливості для відродження цукробурякового виробництва, підвищення конкурентоспроможності та забезпечення потреб внутрішнього аграрно-продовольчого ринку і формування експортних ресурсів для відновлення своєї ніші на зовнішньому ринку цукру. Це:

- високий рівень освіти, професійності і духовності населення та багатий історичний досвід ведення цукробурякового виробництва;
- наявність бурякопридатних земель, особливо в зоні Лісостепу, що при належній організації може забезпечити швидкий приріст обсягів виробництва цукрових буряків;
- розвинута виробнича інфраструктура: переробні підприємства,

насіннєві заводи з доробки і підготовки насіння до посіву; машинобудівні і ремонтні заводи з виготовлення устаткування для цукрових заводів, кар'єри з добування вапнякового каменю та ін.;

- науковий потенціал науково-дослідних інститутів та дослідно-селекційних станцій (кваліфіковані кадри, наукові школи, вітчизняні унікальні технології), здатний забезпечити конкурентоспроможне виробництво.

Розвиток цукробурякового виробництва має відігравати провідну роль у створенні валового внутрішнього продукту АПК, як галузь, що забезпечує:

- потребу в одному з важливих продуктів харчування населення країни;
- робочі місця на селі (отже забезпечується стабільний соціальний стан населення країни, зростають надходження в бюджет, збільшується ємність внутрішнього ринку, як продовольчого, так і ресурсного);
- розвиток харчової, переробної промисловості й інших галузей народногосподарського комплексу країни та розширення асортименту продовольчих і інших продуктів та ін.

Одним з шляхів відтворення ефективного розвитку галузі буряківництва, забезпечення кон'юнктурності продукції цукробурякового виробництва є його розвиток на основі інтеграційних процесів.

Інтеграційний процес є об'єктивним і закономірним явищем, що пов'язаний з дією законів природи і економічних законів та зумовлюється не лише природними особливостями сільського господарства й сезонністю виробництва, а й технологічною взаємозалежністю сільськогосподарського виробництва промислових переробних підприємств, організаційною послідовністю доведення і вироблення кінцевої продукції.

Багатосторонній характер інтеграційного процесу у цукробуряковому підкомплексі проявляється на кількох рівнях: на рівні господарств, району, області для організації їх комплексного розвитку виробничого і соціального напрямів, на рівні окремої групи

підприємств, господарств і організацій — для організації виробництва цукрових буряків з метою ефективного виготовлення кінцевої продукції — цукру та продуктів з нього, на рівні підприємств і господарств — для матеріально-технічного обслуговування, виготовлення товарів непродовольчої групи, наукового забезпечення основного виробництва тощо.

На сучасному етапі отримали розвиток інтеграція горизонтальна, що проявляється через систему організаційно-економічних взаємозв'язків між підприємствами однієї галузі. Зокрема, у буряківництві — між бурякосіючими господарствами різних форм власності і господарювання; вертикальна — розвиваються організаційно-економічні зв'язки на рівні підприємств суміжних галузей з приводу переробки виробленої сільськогосподарської продукції і ефективного виробництва кінцевого товарного продукту та доведення його до споживача. Поширеними формами вертикальної інтеграції є об'єднання господарств, або їх підрозділів з цукровими заводами, заготівельними, збутовими і іншими організаціями АПК, комбінати, асоціації, концерни, холдинги (рис. 1).

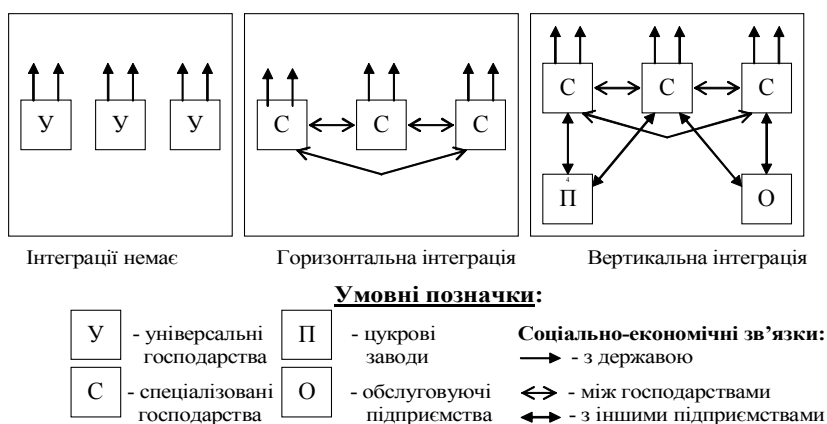

Рис. 1. Етапи розвитку аграрно-промислової інтеграції

Таким чином, суттю інтегрованого виробництва є об'єднання підприємств для організації безперервного виробничого процесу виготовлення кінцевої продукції. Аграрно-промислова інтеграція — це лише один із способів поєднання сільськогосподарських і промислових підприємств, при якому всі виробники мають можливість брати участь у різних інтегрованих формах. Це інструмент цілеспрямованої організації аграрно-продовольчого ринку, що наближує його до умов соціально орієнтованої економіки. При цьому конкуренція проявиться на найважливішій ділянці — в зоні оцінок кінцевого споживача, зменшується ринковий ризик, зростають гарантії збуту й одержання доходів. Суто ринкові відносини змінюються керованими і регульованими, стабілізуючи ринок у межах інтегрованих структур.

Доцільність створення аграрно-промислових формувань обумовлена потребою досягнення високої стабільності та ритмічності у постачанні переробних підприємств цукровими буряками, максимального збереження їх кількості, якості, використання для промислової переробки, узгодження у використанні робочої сили і виробничих потужностей цукрових заводів, спеціалізації і концентрації сільськогосподарського виробництва, поліпшення використання сільськогосподарської техніки, транспортних засобів, раціонального використання для потреб сільського господарства супутньої продукції та відходів промислового виробництва, зниження витрат виробництва шляхом удосконалення технологічного процесу виробництва цукрових буряків, їх переробки, раціоналізації організаційно-виробничих структур інтегрованих формувань.

Організаційно-виробничі (виробничо-підприємницькі) аграрно-промислові формування у цукробуряковому підкомплексі, що створені внаслідок приватизації майна і землі, мають забезпечити комплексне використання ресурсів на основі оптимального поєднання всіх чинників, що на них впливають. Це розміщення цукробурякового виробництва у найсприятливіших природнокліматичних умовах, спеціалізація і концентрація бурякосіючих господарств поблизу цукрових заводів та поєднання в кінцевому підсумку в єдиний технологічний комплекс виробництва цукрових буряків, їх

переробку, зберігання, реалізацію кінцевого продукту — цукру, глибокої переробки супутньої продукції та виробництва широкого асортименту продовольчих і непродовольчих товарів. При відповідних ринкових передумовах така організація виробництва веде до ефективного розвитку цукробурякового підкомплексу України, а процес інтеграції проявляється у створенні й функціонуванні ефективних інтегрованих структур — об'єднань, асоціацій, концернів, консорціумів та інших, удосконаленні і поглибленні економічних взаємозв'язків між ними.

Як показує практика, в рамках цукробурякових аграрно-промислових формувань бурякосіючі господарства об'єднуються з цукровими заводами для виробництва цукрових буряків і цукру, ремонту техніки, зберігання продукції, а також з торгівлею, транспортними, будівельними та іншими організаціями. Наявність високо розвинутої сфери виробничих послуг, наближення відповідних підприємств та організацій до сільського господарства — одна з умов переходу виробництва і переробки цукрових буряків на високоефективну індустріальну основу. Вибір форми співробітництва між ними, тіснота взаємозв'язків залежить від ступеня розвитку економічних відносин і характеру послуг, що надаються. У будь-якому випадку всі напрями здійснення інтеграційного процесу в цукробуряковому виробництві будуть функціонувати успішно в тому випадку, коли аграрно-промислове формування задовольняє економічні і соціальні інтереси всіх своїх учасників.

Виходячи з вище означеного, окреслюються наступні концептуальні аспекти розвитку цукробурякового виробництва:

- на державному рівні цукробуряковий підкомплекс визначається одним з пріоритетних в системі АПК;
- розширюється ємність внутрішнього ринку цукристих продовольчих продуктів та супутніх продуктів продукції цукробурякового виробництва;
- посилюється зовнішньоекономічна діяльність представництв України у зарубіжних країнах-імпортерах цукру щодо повернення втрачених позицій на зовнішньому ринку цукру та

- розширюється географія його експорту;
- розробляються і впроваджуються новітні технології виробництва цукрових буряків, їх переробки та використання цукру і супутньої продукції цукроваріння також на технічні цілі;
 - створюються ефективні організаційно-виробничі структури аграрно-промислових формувань, що діють у сферах виробництва, заготівлі, переробки та реалізації цукрових буряків і цукру.

УДК 635

ВІД ЧОГО ЗАЛЕЖИТЬ РІВЕНЬ ГОСПОДАРЮВАННЯ?

В.П.Клочан, кандидат економічних наук, доцент

Н.І.Костаневич, кандидат економічних наук, доцент

Миколаївський державний аграрний університет

Вступ

Проблема підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва є однією з найважливіших проблем економіки України, від вирішення якої залежить розвиток багатьох галузей. Розвиток агропромислового комплексу України знаходиться у тісному зв'язку з новою економічною парадигмою національної продовольчої безпеки України в ХХІ ст., опрацьованої Інститутом аграрної економіки УААН.

Огляд літератури

Вирішенню даної проблеми присвятили свої дослідження і публікації відомі українські вчені, в т.ч. Саблук П.Т. [3, 4], О.В. Крисальний [2]. Даному питанню присвятили свої публікації Зубець М.В. [1], Сахневич Б.В. [5], Юрчишин В. [7], Ющенко В.А. [8], Суліменко А.А., Данкевич А.Є. [6].

Ці автори в своїх публікаціях обґрунтували необхідність і важливість підвищення ефективності господарської діяльності аграрних підприємств, надали загальні пропозиції щодо підвищення ефективності господарювання в агропромисловому комплексі країни.

Мета дослідження

Невирішеною частиною цієї загальної проблеми є і буде визначення шляхів підвищення ефективності господарювання в конкретному регіоні, районі, підприємстві залежно від форми господарювання підприємства, забезпеченості ресурсним потенціалом, природно-економічних умов. Ціллю даної статті є визначення залежності результатів господарювання підприємств Миколаївської області від організаційної форми господарювання підприємства та його ресурсного потенціалу на основі спеціального дослідження конкретних підприємств та опитування їх керівників.

Результати дослідження

На сучасному рівні розвитку економіки, в час диспаритету цін на сільськогосподарську та промислову продукцію, відсутності пільгового кредитування аграрних підприємств і цивілізованого оптового ринку сільськогосподарської продукції є сільськогосподарські підприємства, які і в цих умовах працюють прибутково. Від чого ж залежать результати господарської фінансової діяльності? Щоб відповісти на це питання, у 2004 році авторами було проведено опитування спеціалістів та керівників 50-ти сільськогосподарських підприємств за заздалегідь розробленими анкетами. Опитування проводилось за неімовірнісною вибіркою на розсуд. Тобто елементи популяції вибиралися на підставі розумінь та уявлень дослідників.

Обстеженню підлягали сільськогосподарські підприємства з різними організаційними формами. Серед них: 14 – приватних, 10 – закритих акціонерних товариств, 5 – відкритих акціонерних товариств, 9 – товариств з обмеженою відповідальністю, 8 – сільськогосподарських виробничих кооперативів, 4 – інших. До інших були віднесені: учгосп “Сонячне” Миколаївського району, науково-технічний центр “Лан” Вознесенського району, філія №3 “Виноградненський” виробничо-комерційної фірми “Агропромсервіс”, науково-дослідне господарство “Еліта” Жовтневого району. Обстежені підприємства розташовані на півночі (ЗАСТ “Хлібороб” Арбузинського району, ПОСП “Новополтавка” Новобузького району), в центрі (СГВК “Котовського” Доманівського району,

СГВК “Промінь” Веселинівського району, приватне сільськогосподарське підприємство “Воронівка” Вознесенського району), на півдні області (приватне підприємство “Василівка” Березанського району, ВАТ ім. Шмідта Очаківського району, СГВК “Лиманський” Жовтневого району).

Аналіз отриманої інформації виявив залежність результатів господарської діяльності від форми господарювання (табл. 1).

Таблиця 1

Залежність результатів господарської діяльності від форми господарювання

Форма господарювання	Кількість господарств	В середньому на 1 га			Рівень рентабельності, %
		Виручка, тис. грн.	Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	Прибуток, тис. грн.	
ВАТ	5	1,27	1,19	0,08	6,7
СГВК	8	0,64	0,58	0,06	10,3
Інші підприємства	4	0,51	0,45	0,06	13,3
Приватні	14	0,52	0,45	0,07	15,6
СТОВ	9	0,49	0,4	0,09	22,5
ЗАТ	10	0,59	0,48	0,11	22,9
Разом	50	0,59	0,51	0,08	15,7

Аналіз даної таблиці дає змогу зробити такі висновки. В середньому на одне обстежене підприємство рівень рентабельності склав 15,7%, в т.ч. у відкритих акціонерних товариствах, сільськогосподарських виробничих кооперативах, інших і приватних підприємствах рентабельність нижче середнього рівня, а у сільськогосподарських товариствах з обмеженою відповідальністю і закритих акціонерних товариствах — вище. Це свідчить, що останні працюють більш ефективно.

Проведене дослідження виявило залежність результатів господарської діяльності від розміру ресурсного потенціалу. Так, залежність між чисельністю працюючих і прибутком, що припадає на одного працюючого, обернена і зменшується зі зростанням кількості працюючих. Наприклад, в господарствах з середньорічною чисельністю працюючих до 100 чоловік середній прибуток складає

17,7 тис. грн. в розрахунку на 1 працюючого, з чисельністю від 101 до 200 чоловік — 1,6 тис. грн., при чисельності від 201 до 300 чоловік — 0,8 тис. грн. на одного працюючого. А в господарствах з чисельністю працюючих більше 300 чоловік середній прибуток підвищився і склав 1,4 тис. грн. на одного працюючого.

На користь великих сільськогосподарських підприємств свідчить залежність результатів господарювання від площі сільськогосподарських угідь. Так, в господарствах з площею сільськогосподарських угідь до 2000 га рівень рентабельності склав 13,4%, з площею від 2001 до 4000 га — 12,9 тис. грн., більше 4000 га рівень рентабельності зростав до 15,2%, що видно з таблиці 2.

Таблиця 2

**Залежність результатів господарської діяльності
від розміру сільськогосподарських угідь**

Показники	Групи господарств за розміром площі			В середньому
	до 2000 га	2001 - 4000 га	більше 4000 га	
Кількість господарств у групі	17	19	14	50
Площа сільськогосподарських угідь в розрахунку на 1 господарство, га	1398,9	3062,9	5295,5	3252,4
Виручка від реалізації в розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.	0,87	0,64	0,52	0,59
Собівартість реалізованої продукції в розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.	0,77	0,57	0,43	0,51
Прибуток (+), збиток (-) від реалізації в розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.	0,1	0,07	0,09	0,09
Рівень рентабельності, %	13,4	12,9	15,2	15,7

Дані таблиці 2 свідчать, що в розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь, існує обернена залежність між сумою виручки і собівартості, що припадає на 1 га сільськогосподарських угідь залежно від зростання площі угідь. Так, у третій групі госпо-

дарств, які характеризуються найбільшими площами угідь, виручка і собівартість, що припадає на 1 га, нижче ніж у першій і другій групах. Що стосується прибутку в розрахунку на 1 га угідь, то найбільша сума прибутку 0,1 тис. грн. на 1 га угідь відмічається у першій групі, яка характеризується найменшою площею угідь. Зі зростанням площі сільськогосподарських угідь з 2001 до 4000 га прибуток на 1 га зменшується до 0,07 тис. грн., а зі зростанням площі більше 4000 га – прибуток на 1 га зростає до 0,09 тис. грн.

Залежність результатів господарської діяльності від розміру ресурсного потенціалу простежується при групуванні господарств залежно від фондоозброєності. Так, рівень рентабельності в господарствах з фондоозброєністю до 30 тис.грн. складає 9,8%, при 31-60 тис. грн. – 22,3%, більш 60 тис. грн. – 24,4%.

Пряма залежність простежується між результатами господарювання і рівнем використання ресурсного потенціалу. Так, у підприємствах з фондовіддачею до 0,2 коп. рівень рентабельності складає 12,9%, при фондовіддачі 0,21-0,5 коп. – 13,6%. У підприємствах з фондовіддачею більше 0,5коп. рівень рентабельності складає 14,5%.

Залежність результатів господарювання від продуктивності праці надається у таблиці 3.

Дані таблиці 3 свідчать про те, як із зростанням продуктивності праці покращуються результати господарської діяльності. В першій групі підприємств з продуктивністю праці нижче 5 тис. грн. на 1 працюючого рівень збитковості дорівнює 1,7%. У другій групі господарств з продуктивністю праці від 5 до 10 тис. грн. рівень рентабельності складає 15,1%, у третій групі господарств з продуктивністю праці більше 10 тис. грн. рівень рентабельності склав 18,9%. Таким чином, проведене дослідження показало залежність результатів господарювання від форми господарювання і ресурсного потенціалу. Як правило, кращі показники діяльності у великих підприємствах з площею земельних угідь більше 4000га, з чисельністю працюючих більше 300 чоловік, при фондоозброєності більше 60тис.грн., в сільськогосподарських товариствах з обмеже-

ною відповідальністю і закритих акціонерних товариствах. А також в господарствах з високою продуктивністю праці.

Таблиця 3

**Залежність результатів господарювання
від продуктивності праці**

Показники	Групи господарств за продуктивністю праці			
	до 5 тис. грн.	5-10 тис. грн.	більше 10 тис. грн.	В серед- ньому
Кількість господарств в групі	12	21	17	50
Продуктивність праці в розрахунку на 1 підприємство, тис. грн.	3,7	7,8	13,1	8,6
Виручка від реалізації, тис. грн.:				
- всього	9408	31465,8	54743,7	95620
- в розрахунку на 1 працюючого	3,8	7,9	13,8	9,2
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.:				
- всього	9571,5	27347,7	46052,4	82970
- в розрахунку на 1 працюючого	3,9	6,9	11,6	8,0
Прибуток (+), збиток (-), тис. грн.:				
- всього	-163,5	4118,1	8691,5	12650
- в розрахунку на 1 працюючого	-0,1	1,0	2,2	1,2
Рівень рентабельності, %	-2,5	14,5	18,9	15,7

Респонденти обстежених господарств, керівники і провідні спеціалісти серед причин, що негативно впливають на результати господарювання назвали такі:

- диспаритет цін — 82%;
- недостатня технічна оснащеність — 71%;
- високі процентні ставки банківських кредитів — 64%;
- недостатність оборотних коштів, що порушує виробничий цикл та технологію сільськогосподарського виробництва — 63%;
- відсутність налагодженої системи збуту продукції — 58%;
- недосконала лізингова політика — 54%;
- відсутність пільгового кредитування для будівництва житла на селі і об'єктів соціального та побутового призначення — 44%;

- високі вимоги банків до кредитного забезпечення — 32%.
- Пропозиції опитуваних щодо підвищення рівня господарювання:
- використання у виробництві нової більш економічної техніки;
 - дотримання розроблених агротехнічних строків сівби і обробітку, сівозміни;
 - підвищення продуктивності праці;
 - використання меліорації, добрив;
 - введення нових технологій, своєчасне проведення реконструкцій;
 - ліквідація диспаритету цін;
 - зниження податкового тиску зі сторони держави;
 - налагодження взаємовигідної системи збуту сільськогосподарської продукції тощо.

Висновки

Дослідження показало, що на ефективність господарювання впливають: форма господарювання, чисельність працюючих, розмір сільськогосподарських угідь, а головне — організація виробничого процесу і рівень використання ресурсного потенціалу, а також зовнішні фактори, такі як диспаритет цін, високі процентні ставки по банківським кредитам, відсутність налагодженої системи збуту продукції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зубець М.В. Про стан АПК України та заходи щодо його стабілізації // Економіка АПК. — 1997. — №1. — С. 16-24.
2. Крисальний О.В. Подолання кризових явищ та напрямки розвитку агропромислового виробництва України // Економіка АПК. — 1999. — №1. — С. 58-61.
3. Саблук П.Т. Аграрна економіка і політика в Україні : підсумки минулого та погляд у майбутнє. т.2.- К.: Інститут аграрної економіки, 2001. — С. 135-136.
4. Саблук П.Т. Аграрна реформа: стан і напрямки розвитку. К.: УААН, 2000. — 532с.
5. Сахневич Б.В. Резерви підвищення економічної ефективності господарювання// Економіка АПК. — 1999. — №10. — С. 51-53.
6. Суліменко А.А., Данкевич А.Є. Вплив стану матеріально-технічної бази на ефективність виробництва сільськогосподарської продукції в Житомирській області.// Економіка АПК. — 2002. — №3. — С.30-33.
7. Юрчишин В. До аналізу причин і наслідків занепаду сільського господарства // Економіка України. — 2001. — №2. — С. 54-59.
8. Ющенко В.А. Розвиток агропромислового комплексу України в контексті світового продовольчого ринку // Економіка АПК. — 2001. — №4. — С. 6-18.

СТРАТЕГІЧНІ АСПЕКТИ РЕФОРМУВАННЯ КРЕДИТНИХ ВІДНОСИН В АГРАРНІЙ ГАЛУЗІ

С.М.Колотуха, кандидат економічних наук, доцент

І.А.Бержанір

Уманський державний аграрний університет

Серед багатьох причин складного фінансового клімату аграріїв є несприятлива економічна ситуація, в якій знаходяться сільськогосподарські товаровиробники та відсутність відпрацьованої системи їх кредитного забезпечення, яка б враховувала специфіку та стратегію розвитку галузі.

Запровадження в сільському господарстві нових технологій, високопродуктивної техніки залежить від можливості залучення довгострокових інвестицій. За даними Міжнародної фінансової корпорації, 64% сільськогосподарських підприємств потребують довгострокових кредитів, 16% — середньо — і лише 10% — короткострокових кредитів.

Кредитні ресурси повинні стати надійним джерелом інвестиційної діяльності аграрної галузі. В середньому одне сільськогосподарське підприємство в Україні отримує близько 200 тисяч гривень кредитів, тоді як інші підприємства АПК — до 800 тисяч гривень. В Черкаській області сума виданого кредиту в 2001 році на одне сільськогосподарське підприємство складало 430,5 тисяч гривень, в 2002 році — 325,7 тисяч гривень при тому, що інші підприємства АПК Черкаської області за цей же період отримали кредити в середньому на одне підприємство в 1,8 рази більше, ніж сільськогосподарські підприємства.

Господарства більшість кредитів беруть терміном використання від 6 до 9 місяців — 52%, на термін більше 9 місяців — 42%, а строком до 3 місяців — лише 1%, від 3 до 6 місяців — 5% кредитів. (рис. 1)

Сільськогосподарські підприємства, головним чином, використовували кредити передусім на закупівлю пального та мастил (77%), закупівлю засобів захисту рослин (48%), придбання посів-

ного матеріалу (36%) та інші цілі, пов'язані з поточною сільськогосподарською діяльністю. За відсутності доступу до фінансово-кредитних ресурсів навантаження на власні фінансові ресурси товаровиробників зростає, внаслідок чого виникає дефіцит оборотних коштів, погіршується фінансовий стан сільськогосподарських підприємств.

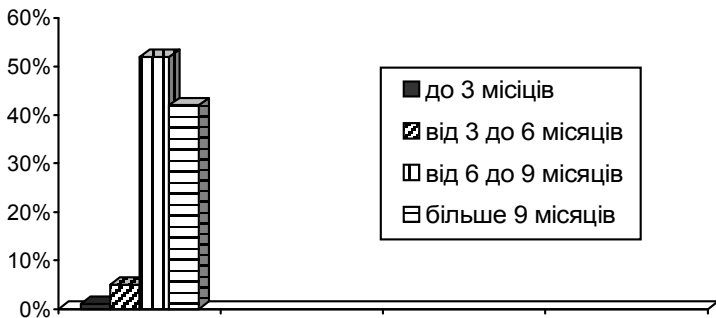

Рис. 1. Надання кредитів банками України підприємствам агропромислового комплексу у 2002 році за терміном використання

Аналіз ефективності використання кредитних ресурсів вказує на необхідність їх збільшення для сільськогосподарських товаровиробників. Як свідчать розрахунки, на кожен гектар потрібно вкласти в середньому не менше 1200 грн.

Потрібно також відзначити, що процентні ставки за користування кредитами залишаються достатньо високими: 2003р. — 20,3%, а в народному господарстві — 18,3%, за облікової ставки Нацбанку 7%. При одержанні кредиту потрібно 22 документи, лише 10 — для оформлення застави [1].

Сільськогосподарським підприємствам більшість кредитів дають терміном використання до року, але в 2004 р. вперше з'явилася позитивна тенденція — майже третину кредитів видано терміном використання більше одного року. Довгострокове користування кредитом є дуже важливим, оскільки більша частина довгострокових кредитів використовувались на пальне, решта — на

закупівлю засобів захисту, придбання посівного матеріалу та на інші цілі, пов'язані з поточною сільськогосподарською діяльністю. Водночас лише 13% господарств змогли спрямувати кредитні ресурси на технологічне оновлення виробництва та 6% — на його розширення. Зрозуміло, що такий підхід не може привести до подальшого покращення економічної ефективності виробництва, зниження собівартості продукції та підвищення продуктивності. Саме довгострокові кредити є необхідною вимогою для розширення виробництва [4].

Завдяки довгостроковому кредитуванню можна буде залучити 1,4 млрд. грн. довгострокових кредитних ресурсів. Сьогодні через відсутність власних коштів і нестабільність кредитного ринку не може працювати значна частина сільськогосподарських підприємств.

У державному бюджеті на 2004 рік передбачено 220 млн. грн., які спрямовуються на здійснення фінансової підтримки підприємств агропромислового комплексу через механізм здешевлення короткострокових та довгострокових кредитів шляхом визначення часткової компенсації ставки за кредитами, з них на довгострокові кредити 120 млн. грн. Крім того передбачається, що кредитна ставка за короткостроковими кредитами не має перевищувати 19%, за довгостроковими кредитами — 18% [5].

Проте, як свідчить дійсність, цих коштів для галузі недостатньо. До технологічної потреби не вистачає майже половини технічних засобів. Для відтворення машинно-тракторного парку на рівні технологічної потреби необхідно щорічно купувати машин і обладнання на суму понад 7-8 млрд. грн. [3].

Гальмує розвиток кредитних відносин комерційних банків з підприємствами АПК неврегульованість таких питань, як оборот земельних ділянок сільськогосподарського призначення, реальна експертна грошова оцінка земельних ділянок, іпотека землі, випуск та обіг цінних іпотечних паперів, створення і функціонування спеціалізованих кредитних установ. Основною функцією останніх мають стати іпотечне кредитування та рефінансування через емісію іпотечних облігацій або інших цінних паперів. Прийняття законів "Про

іпотеку” і “Про створення та діяльність іпотечних установ в Україні”, а також внесення змін до закону “Про заставу” та інших законодавчих актів дозволить, з одного боку, збільшити обсяги кредитування сільськогосподарських товаровиробників, а з іншого — розширити ресурсну базу комерційних банків для середньо- та довгострокового кредитування економіки.

Приватизація земель є одним із основних напрямів ринкових перетворень у нашій країні. Приватна власність на землю є обов’язковою передумовою інвестиційної привабливості аграрного сектору української економіки, саме приватна власність на землю дозволить залучити в цей сектор значні обсяги середньо- та довгострокових кредитів.

В земельному фонді України є 33 млн. га ріллі, а їхня вартість, за підрахунками вчених, становить понад 360 млрд. грн. Функціонування іпотечного кредитування під заставу землі дозволить залучити в сільське господарство понад 10 млрд. грн. для фінансування технічного переоснащення сільського господарства і запровадження нових високопродуктивних технологій. Аграрний капітал у 300 млрд. грн. вартості землі подвоїть основний капітал села, що дасть змогу претендувати на додаткові 1,5-2% народногосподарської рентабельності [2].

Таким чином, питання кредитування села залишається не вирішеним. В 2004р. аграрії, використовуючи майбутній урожай як заставу, зможуть залучити близько 3 млрд. грн. банківських кредитів. Здійснити це можна за рахунок комерційних операцій з нерухомістю. Однією з основних умов тут є створення спеціалізованого селянського іпотечного банку з широкими можливостями іпотечного кредитування сільськогосподарських товаровиробників та комерційних операцій із землею та нерухомістю. Тому статус Земельного банку повинен бути державним. Це також вимагає прийняття Закону “Про сільськогосподарську кредитну систему”, в якому необхідно передбачити економічні та правові умови її діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Боровик О. На шляху до взаєморозуміння і співпраці / Тези наради з питань покращення банківського обслуговування аграрного сектору економіки // Вісник аграрної науки Причорномор'я, Випуск 2, т.1, 2004

Сільський час. – 2004. – 6 лютого.

2. Даниленко А. Ринок земель в Україні та перспективи його подальшого розвитку // Сільський час. – 2004. – 30 січня.

3. Рижук С. М. Пріоритетні напрями розвитку технічного забезпечення сільськогосподарського виробництва // Економіка АПК. – 2003. – №2. – С. 37-38.

4. Слаута В. На шляху до взаєморозуміння і співпраці / Тези з наради з питань покращення банківського обслуговування аграрного сектору економіки // Сільський час. – 2004. – 6 лютого.

5. Слаута В. Тези виступу на республіканській селекторній нараді з питань підготовки до проведення комплексу весняно-польових робіт 10 лютого 2004 року // Сільський час. – 2004. – 11 лютого.

УДК 631.1

СВІТОВИЙ ЗЕРНОВИЙ БАЛАНС

І.В.Кушнір, кандидат економічних наук

Миколаївський державний аграрний університет

Дослідження світового зернового балансу дозволяє у розкритті джерел надходження та напрямків використання зерна визначити раціональність структури споживання та запропонувати напрями її оптимізації.

Протягом 1996-2001 років відбулося зростання світового виробництва зерна у 2,4 рази і сягнуло 1,9 млрд. тонн, що дозволило забезпечити збільшення народонаселення планети за аналогічний період, чисельність якого зросла удвічі. Окрім абсолютного відхилення, суттєвих змін зазнала структура виробництва зерна. Якщо у 1961 році питома вага пшениці, рису та кукурудзи становила відповідно 27,6%, 17,9%, та 25,5%, що в сукупності являло 71% світового зерновиробництва, то в 2001 році частка зазначених культур зросла до 30,9%, 20,9% та 32,2%, до 84% по цій групі. Виробництво зернових кормових культур ячменю та сорго, незважаючи на абсолютне зростання у структурних показниках, зменшилося на 1,5 та на 1,9 процентних пункти. Світове виробництво жита, вівса та проса має незначну частку і скоротилося протягом періоду дослідження в абсолютних та структурних показниках.

Протягом 1961-2001 років відзначається активізація зовнішньоекономічної торгівлі на світовому ринку зерна. Якщо у 1961 році 10% виробленого у світі зерна було експортовано, то у 2001 році — 15%. Найбільш товарною на зовнішньоекономічному ринкові є пшениця, 21% виробництва якої було експортовано у 1961 році і 23% — у 2001 році. Високою зовнішньоекономічною товарністю відрізняється також ячмінь, особливо ступенем зростання цього показника від 11% до 19% протягом періоду дослідження. Найменшою зовнішньоекономічною товарністю характеризується просо в силу специфіки технології його переробки.

З 1,9 млрд. т виробленого зерна 46% припадає на розвинуті країни, а частка цих країн в світовому експорті сягає понад 77%. Зовнішньоекономічна товарність зерна у розвинутих країнах становить 25% при аналогічному показнику у країнах, що розвиваються, на рівні 6,3%. Ці факти спростовують стереотип щодо експорту зерна як ознаки економіки “сировинної” держави.

Проводячи дослідження у розрізі континентів та країн, зазначаємо низьку частку Африки у світовому виробництві зерна — 5,8%, що обумовлює 16,4% світового імпорту. Єгипет, Нігерія та ПАР зосереджують 43% зерновиробництва континенту, а 57% зерна Африки виробляє решта 48 країн, що характеризує високий рівень концентрації зерновиробництва на континенті. Зважаючи на недостатній рівень розвитку тваринництва, харчування посідає чільне місце у структурі використання зерна — 74%, проте середній рівень споживання зерна по країнам Африки (144,6 кг на душу населення) все одно є дещо нижчим за загальносвітовий у 2001 році (154,7 кг на душу населення в рік); 63% країн мають рівень споживання зерна нижчий за загальноафриканський; Демократична республіка Конго та Бурунді мають рівень споживання менший за 100 г на день на душу населення. На годівлю худоби використовується 12,5% зерна континенту, цей канал використання характеризується високою концентрацією: 40% фуражу згодовується в Єгипті, 41% — в Алжирі, Тунісі, Нігерії та ПАР, а 19% — в решті (46 країн).

На частку Азії припадає 43% світового зерновиробництва та,

незважаючи на це, 39% імпорту, що обумовило зосередження на континенті більшої частки населення планети. Найбільшими виробниками зерна на континенті є Китай (336,6 млн. т) та Індія (196,8 млн. т), які забезпечують виробництво 65% зерна Азії та 28% — світу. Серед крупних зерновиробників також слід відзначити Індонезію (43,0 млн. т), Туреччину (29,5 млн. т), Бангладеш (25,9 млн. т), Пакистан (25,1 млн. т), В'єтнам (23,4 млн. т), Таїланд (22,7 млн. т), загальний обсяг яких становить 21% від загальноконтинентального. Проте експорт зерна країн Азії становить лише 4,8% від його виробництва на відміну від імпорту — 13,5%, найбільшими імпортерами Азії є Японія та Республіка Корея — 36% континентального імпорту.

У використанні зерна Азії найбільшу частку також займає харчування — 70%. Середньоазіатський рівень споживання зернопродуктового продовольства на 9,3% перевищує загальносвітовий. На годівлю худоби використовується 18% зерна континенту. Найбільший розвиток тваринництва відзначається в Китаї, де згодовується 55% континентального фуражу; у Японії, Ірані, Туреччині, Південній Кореї на ці цілі використовується 24%, а в решті 34 країнах — 21% фуражного зерна.

Частка Європи у світовому зерновиробництві становить 22,5%. Основними виробниками зерна є Російська федерація, Німеччина та Україна, загальний обсяг яких становить 54% континентального зерновиробництва. Ці ж країни забезпечують 63% континентального експорту; найбільшою зовнішньоекономічною товарністю характеризуються Франція — 51% та Німеччина — 26%.

У структурі використання зерна Європою харчування становить лише 25%, а 60% використовується як корми. Рівень споживання зерна в Європі у розрахунку на душу населення на 14% менший за загальносвітовий показник. У розрізі країн Європи цей показник має значний варіативний розмах: від найменших значень у розвинутих країнах (Німеччина — 101,7 кг на душу населення, Великобританія — 102,5, Іспанія — 101,3, Франція — 117,1) до найбільших значень у країнах, що розвиваються (Росія — 151,7, Україна —

164,0, Румунія — 213,7, Молдова — 185,7), за виключенням Італії (162,1), де високе споживання зернопродуктового продовольства обумовлене традиціями національного харчування.

Споживання фуражного зерна континенту зосереджено в Росії (17%) та європейських країнах “великої сімки” (38%).

Чільне місце серед зернових Європи за пшеницею: 82% у структурі харчування, 32% у структурі годівлі тварин, 56% у структурі експорту. А жито та овес є особливістю європейського континенту, на якому зосереджено відповідно 94% та 69% світового виробництва та споживання.

Північна Америка забезпечує виробництво 21% світового зерна; найбільшим зерновиробником континенту є США — 80% у структурі Північноамериканського виробництва та 78% у структурі експорту. Канада та Мексика забезпечують 18,5% континентального зерновиробництва, а 1,5% припадає на решту (22 країни). Структура споживання зерна наближена до європейської: 61,6% згодовується на корм, а 18,3% йде на харчування. Структура споживання зерна у розрізі країн континентів відповідає структурі виробництва.

Зерновиробництво Південної Америки за обсягом є найменшим серед континентів (5,6% у світовому збіжжі), воно зосереджене в Аргентині та Бразилії — 83% південноамериканського виробництва, 17% припадає на решту 10 країн. Структура споживання зерна є відносно пропорційною: 39% йде на харчування, 47% — на годівлю.

Перегрупувавши країни на розвинуті (22% населення планети) та країни, що розвиваються, робимо наступні висновки. Структура споживання зерна розвинутими країнами характеризується переважним використанням на корми — 60% та порівняно невеликою часткою на харчування — 22%. Основним фуражним кормом є кукурудза — 51,5%, а також 36,5% припадає на долю пшениці та ячменю. Зернопродуктовий харчовий раціон населення розвинутих країн на 75,3% становить пшениця, а також 18% припадає на кукурудзу та рис.

Структура споживання зерна групою країн, що розвиваються,

є протилежною: 70% йде на харчування і 20% — на годівлю. Основною фуражною культурою також є кукурудза — 75% у структурі фуражу; а у структурі харчування — чільне місце за рисом — 43% та пшеницею — 37%.

Як загальний висновок, необхідно відзначити наявність значних резервів фуражного зерна світу при наближенні стандартів харчування населення груп країн, що розвиваються, до рівня населення розвинутих країн у розмірі 518,3 млн. т. Частка використання зерна, що йде на харчування, та річне споживання зернопродукції у розрахунку на душу населення в рік залишаються незмінними індикаторами рівня життя населення країни та регіону.

УДК 338.43:631:1:336

СТРАТЕГІЯ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ АГРОПІДПРИЄМСТВ НА ОСНОВІ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ

*Н.О.Калантай, молодший науковий співробітник
Сумський національний аграрний університет*

В даній роботі розглядається проблема підвищення економічної ефективності функціонування АПК України. Сформована загальним чином проблема дозволяє наблизитися до вирішення таких завдань, як забезпечення сталого еколого-економічного розвитку агропідприємств, забезпечення продовольчої безпеки в країні [1,2]. Процес управління на підприємстві звичайно розглядається як послідовне виконання чотирьох управлінських функцій: планування, організація, мотивація, контроль. У сучасних умовах підвищення складності і динамізму зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства трудомісткість забезпечення ефективного функціонування даної системи постійно зростає. Метою даної роботи є дослідження перспектив використання потенціалу управління витратами для збалансування розвитку агропідприємств.

Управлінський облік на підприємстві необхідний для обґрунту-

вання управлінських рішень менеджерами всіх рівнів. Сфера застосування управлінського обліку — планування і контроль. Фундаментальною частиною системи управлінського обліку є облік витрат і управління ними у процесі виробництва і реалізації продукції. Відзначимо, що деякого загальноприйнятого стандарту управління витратами не існує. Кожне підприємство має самостійно розробити для себе систему, що була б найбільш зручною для оперативного прийняття рішень. Така система повинна забезпечити: 1) інформацію про витрати ресурсів підприємства; 2) прогноз необхідних додаткових матеріальних і фінансових ресурсів; 3) максимально високий рівень віддачі від використання ресурсів.

Можна визначити такий перелік основних переваг ефективної системи управлінського обліку: 1) виробництво конкурентоздатної продукції за рахунок більш низьких витрат і, отже, більш дешевої; 2) можливість використання гнучкого ціноутворення; 3) надання об'єктивних даних для складання бюджету підприємства; 4) можливість оцінки кожного підрозділу підприємства з фінансової точки зору. В даний час існує велике число стандартизованих систем, що більш-менш комплексно вирішують проблему управління витратами у контексті загальної системи управління підприємством. Найбільш універсальними і могутніми є інтегровані системи, розроблені фірмами BAAN, SAP, Oracle. Ці системи зазвичай дорого коштують, мають велику кількість можливостей, що не потрібні підприємству на нинішньому етапі його розвитку. Дешеві ж системи, як правило, не настільки універсальні, щоб вирішувати всі задачі підприємства. Система управлінського обліку має такий загальний вигляд:

1. Займаючись основною діяльністю, підприємство реєструє всі події в спеціальних журналах обліку господарської діяльності.
2. Через рівні проміжки часу (щодня, щотижня, щомісяця) за даними журналів за кожним із напрямків діяльності стосується звіти, у яких відбита інформація, що відноситься до даного напрямку.
3. Регулярно (щодня, щотижня, щомісяця) для вищого кері-

вництва складаються зведені звіти, куди включається найбільш істотна інформація зі звітів про господарську діяльність.

Дана система може бути реалізована як у паперовому, так і в електронному вигляді. Очевидно, що другий спосіб реалізації системи переважніше, тому що забезпечує значну оперативність. Система обліку витрат повинна надавати керівництву точну, достовірну й оперативну інформацію про витрати ресурсів. Крім загальних сум витрачених ресурсів, гарна система управління витратами відбиває причинно-наслідкові зв'язки між різними статтями витрат і окремих бізнесів-процесів підприємства.

Облік витрат базується на концепції “центрів витрат — центрів прибутку”. Центрами витрат у даному випадку називаються всі організаційно відокремлені підрозділи підприємства, за якими ведеться облік витрат. Центри прибутку — це центри витрат, що виробляють товарну продукцію. Протягом періоду витрати накопичуються на рахунках центрів витрат, а наприкінці періоду здійснюється процедура перерахування (переносу) витрат. Наприкінці перерахування усі витрати повинні бути віднесені на конкретний вид (або групу) товарної продукції. Ідеальною схемою обліку витрат є схема, коли облік витрат ведеться за основними бізнес-процесами підприємства. Функціональна організаційна структура підприємства дає можливість пов'язати кожен підрозділ з визначеною функцією, що дозволяє вести облік витрат за кожним підрозділом й одночасно за кожним бізнес-процесом, виділивши його як центр витрат.

Вже одне тільки впровадження системи управлінської звітності дозволить домогтися: поліпшення поінформованості співробітників і керівників, підвищення ефективності прийнятих рішень, гнучкості і кращої пристосованості підприємства до навколишніх умов, підвищення продуктивності й ефективності використання всіх ресурсів.

До основи даної схеми покладено простий принцип: щоб уміти керувати витратами, необхідно навчитися їх вимірювати й аналізувати. Тому схема управління витратами включає два головні на-

прямки діяльності: “вимір та аналіз” і “контроль та зниження”.

Розглянемо кожен напрямок окремо. Вимір і аналіз витрат є першим етапом реалізації системи управління витратами. Це цілісна аналітична процедура, що включає в себе такі види дій:

1. Збір даних за витратами на підставі прийнятої системи центрів витрат і центрів прибутку. 2. Виділення змінної частини усіх видів витрат, що припадає на одиницю продукції (на підставі інформації про витрати протягом останніх 6-10 місяців). 3. Локалізація постійних витрат за видами продукції. 4. Проведення стандартного аналізу беззбитковості, що полягає в оцінці точки беззбитковості, запасу безпеки і прибутковості для кожного виду продукції. 5. Проведення цільового планування прибутку, що дозволяє оцінити обсяг продаж для досягнення заданої величини прибутку і запас безпеки для планованого обсягу реалізації. На практиці, крім аналітичної процедури, що використовується безперервно в процесі діяльності підприємства, необхідним є також аналіз двох додаткових факторів: 1) виробничих можливостей підприємства (внутрішній фактор); 2) цін і потреб ринку (зовнішній фактор). При проведенні такого аналізу методика трохи змінюється. Підприємство безперервно збирає інформацію про змінні витрати, щоб використовувати найбільш “свіжу” інформацію для аналізу і планування. Разом з тим постійні витрати приходиться планувати, виходячи з двох факторів: 1) прогнозу консервативної частини витрат, тобто тієї частини постійних витрат, що історично склалася протягом минулих періодів діяльності підприємства; 2) прогнозу додаткових обсягів постійних витрат, що є наслідком додаткових потреб підприємства. Висновки, що здійснюються на основі цієї процедури, повинні стимулювати прагнення постійно знижувати витрати, не погіршуючи при цьому якості продукції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Калінчик М.В., Шовкалюк В.С. Рівень споживання продуктів харчування як основа розробки стратегії розвитку АПК // Економіка АПК. – 2001. – С. 20-25.

2. Царенко А.М. Экономические проблемы производства экологически чистой агропромышленной продукции (теория и практика). -К.:Аграрна наука, 1998. – 256 с.

ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У МАРКЕТИНГУ АГРОПІДПРИЄМСТВ

Ю.С.Конопліна

Сумський національний аграрний університет

В даній роботі досліджується загальна проблема покращення агропромисловими підприємствами ринкових позицій за рахунок вдосконалення системи маркетингу. Сформульована таким чином проблема знаходиться у тісному взаємному зв'язку із такими важливими науковими та прикладними завданнями, як підвищення конкурентоспроможності агропідприємств, зростання експортного потенціалу вітчизняного агропромислового комплексу [1, 2]. Невирішеною частиною загальної проблеми є використання потенціалу інформаційних технологій для покращення ринкових позицій агропідприємств. Метою даної роботи є аналіз перспектив використання потенціалу публік релейшнз на агропідприємствах за допомогою мережі Інтернет.

Паблік релейшнз (зв'язки з громадськістю, скорочено PR) є одним з елементів комплексу інтегрованих маркетингових комунікацій. Основна мета PR — це забезпечення взаєморозуміння і взаємного співробітництва людей, що беруть участь в інформаційному обміні; управління комунікаціями між організацією і громадськістю. PR-діяльність припускає комплексну і цілеспрямовану роботу з цільовою аудиторією до первинного контакту з компанією, під час первинного контакту, після нього, а також підтримку і стимулювання бажання споживача продовжувати співробітництво. Використання інструментів PR дозволяє компанії керувати своєю репутацією (серед потенційних і реальних клієнтів, партнерів і інвесторів), запобігати і усувати кризові ситуації або досягати стратегічних бізнес-цілей, вирішувати маркетингові задачі, а також оптимізувати відносини усередині самого колективу. З розвитком мережі Інтернет і перетворенням її на новий канал комунікації стало можливим говорити про PR в Інтернеті.

Інтернет дає прекрасну можливість фокусувати вплив на конк-

ретну вузьку цільову аудиторію, у якій зацікавлене агропідприємство; виділяти підгрупи в цій аудиторії для складання більш персоналізованих PR-звернень; часом навіть враховувати індивідуальні особливості і характеристики кожного відвідувача (наприклад, у випадку використання мережного розсилання). Виділення цільової аудиторії є важливим, тому що дозволяє побудувати комунікацію максимально ефективно, швидше досягти її мети. Якщо розглядати комунікативний аспект, то комунікація завжди вдається краще, якщо є чітке уявлення про реципієнта, у тому числі його переконання, знання, цінності, можливу реакцію на надіслане йому повідомлення. Щоб переконати реципієнта й уникнути комунікаційних бар'єрів, треба представляти, кому повідомлення адресоване: це допоможе у побудові успішного ключового повідомлення і виборі каналу комунікації. Саме Інтернет надає прекрасну можливість використання механізму таргетингу — впливу на цільову аудиторію шляхом виділення з усієї наявної аудиторії тільки тієї її частини, що задовольняє заданим критеріям.

За даними різних досліджень Інтернет-аудиторій, великий відсоток аудиторії Інтернету складають активні прошарки населення, що беруть участь у процесі прийняття рішень.

Комунікація в Інтернеті інтерактивна. Це дає можливість активної взаємодії між сторонами. Інтерактивність означає можливість вступати в прямий діалог з аудиторією, а також те, що представники даної аудиторії також можуть спілкуватися між собою. Крім всього іншого інтерактивність дозволяє одержувати зворотний зв'язок, адекватно аналізувати сформовану ситуацію і вчасно реагувати в разі потреби.

Схильність користувачів Інтернету до одержання інформації сприяє більш позитивному сприйняттю і високій засвоєваності PR-матеріалу.

Інтернет — це глобальний віртуальний електронний ринок, що не має яких-небудь територіальних або часових обмежень. Звичайно, локальні відмінності користувачів різних регіонів і країн треба враховувати при складанні PR-звернення.

Електронний комунікативний простір на відміну від друковано-

го або ефірного практично неможливо обмежити. Тут може бути розміщено скільки завгодно інформації, обсяг якої не буде обмежений рамками ефірного часу передачі або кількістю друкованих знаків. Для Інтернету також характерною є порівняно невисока вартість комунікації серед інших засобів масової комунікації (мається на увазі вартість одного контакту).

Однак треба зазначити, що в Україні відсоток осіб, що мають вихід у Мережу, поки невеликий. До числа факторів, що стримують розвиток Інтернету в Україні, можна віднести недостатньо розвинуту мережну й інформаційну інфраструктуру; слабку поінформованість про можливості сучасних Інтернет-технологій; високу вартість персональних комп'ютерів, а також слабку розвиненість індустрії надання доступу в Інтернет з використанням інших, більш дешевих периферійних пристроїв (наприклад, приставок set-top box); низький рівень платоспроможності населення; недостатню інформаційну підготовку й інформаційну культуру вітчизняного бізнесу в цілому. Саме це обумовлює специфіку PR в Інтернеті для України: по-перше, застосування Інтернету не завжди є доцільним, тому що він може виявитися інструментом, що не дає можливості охоплення конкретної цільової аудиторії; по-друге, маркетингові комунікації PR в Інтернеті в Україні знаходяться на початковій стадії розвитку, їх ноу-хау відомі ліченим одиницям, через що вони просто не використовуються повною мірою.

Навіть якщо агропідприємство не проводить PR-заходів в Інтернеті, воно повинно піклуватися про те, як воно в ньому представлене. Згадування про агропідприємство або його послуги в Інтернет-ЗМІ, обговорення на веб-конференціях — усе це створює незалежний від самого агропідприємства PR-бекграунд, що може бути як позитивним, так і негативним. І цим бекграундом агропідприємство повинно керувати: якщо не активно (сюди відноситься проведення власних PR-заходів для досягнення поставлених цілей), то хоча б щодня проводити моніторинг Мережі й у разі потреби вчасно починати дії.

Якщо виходити з цільової аудиторії, то методологію PR в Інтернеті можна розділити на mass relations (масова комунікація), group relations (взаємини з групами) і media relations (відносини зі ЗМІ), у кожній з яких — свої задачі. Для mass relations це можуть бути брендинг через Інтернет, просування товару або сайта. Просування сайта стає найбільш актуальною послугою, коли необхідно залучити до сайту увагу цільової аудиторії і створити на ньому активне співтовариство постійних відвідувачів сайта (community), що є найближчим діловим оточенням агропідприємства. Media relations — це будь-які відносини за допомогою ЗМІ, взаємодія із засобами масової інформації за допомогою використання можливостей Мережі (розсилання прес-релізів, створення на веб-сайті спеціального розділу “для преси” та ін.). Group relations — це відносини взаємодії через Інтернет з найближчим оточенням агропідприємства (з цільовим сегментом ринку), тобто всіма тими, хто має потребу в одержанні інформації про агропідприємство. Агропідприємство може сегментувати своє ділове оточення на певні групи і за кожною з них проводити заходи. Наприклад, набір заходів для постійних клієнтів може бути таким: розсилання інформації про зміни в цінах і нових послугах, щотижневе розсилання галузевої статистики, запрошення на презентації, поздоровлення зі святами. Найчастіше під поняттям “паблік рілейшнз у мережі Інтернет” розуміються такі види діяльності: 1) створення і підтримка веб-сайта, серед інших функцій якого важливе місце займають іміджева і комунікативна; 2) взаємодія зі ЗМІ в Інтернеті; 3) моніторинг веб-форумів і участь у них. З погляду маркетингу сайт — це набір інформаційних блоків і інструментів для взаємодії з цільовою аудиторією, що може бути представлена реальними і потенційними клієнтами і партнерами, а також представниками засобів масової інформації. Тому те, яка інформація і як буде представлена на сайті, а також технічне оформлення сайта, знаходиться в залежності від того, хто є цільовою аудиторією, і що сайт повинний до неї донести, які можливості надати.

Наявність у агропідприємства веб-сайта сьогодні вважається

не просто справою престижу, але необхідністю. У Мережі при згадуванні агропідприємства в статтях або новинах посилання робляться на сайт. На сьогоднішній день уже не постає питання: потрібний сайт або не потрібний, але дуже актуальною є тема, як зробити сайт максимально ефективним з погляду успішної комунікації і підтримки сприятливого іміджу. Тому створення і підтримка (регулярне відновлення інформації) сайта є одним з важливих компонентів PR-діяльності в мережі Інтернет. Також дуже важливо налагодити підтримку зворотного зв'язку: по-перше, можливість для клієнта оперативно зв'язатися по електронній пошті або ІСQ, і, по-друге, негайну реакцію агропідприємства на його запит (наприклад, якщо користувач послав питання електронною поштою, то він неодмінно повинний протягом декількох годин одержати відповідь або хоча б повідомлення про те, коли він її одержить).

Як інструмент PR сайт є зручним каналом інформування цільових аудиторій і їх вивчення. Серед іншого він дозволяє зібрати статистику по відвідувачах, намалювати портрет своєї аудиторії, що дає можливість скласти найбільш адекватне повідомлення і перебороти комунікаційні бар'єри. Після того, як сайт розміщено в Інтернеті, потрібно зареєструвати його в каталогах. Також потрібно зайнятися збільшенням власної інформаційної присутності в Мережі, що крім всього іншого збільшить кількість матеріалів про сайт агропідприємства, що видаються пошуковими системами відповідно до тематичних запитів. Це дозволить впливати на інформаційний простір ринку на даному сегменті в Інтернеті. Активна взаємодія із засобами масової інформації в Інтернеті є так само важливою, як і співробітництво з традиційними ЗМІ, і протікає практично за тією ж схемою. Особливістю Інтернет-ЗМІ є те, що інформація в такому виданні може дуже швидко з'явитися (опублікування новини або статті займає усього кілька хвилин і є можливою у будь-який час доби), і так само швидко бути розтиражованою іншими ЗМІ, у т.ч. традиційними.

Наступний тип PR-комунікацій в Інтернеті — це регулярний моніторинг профільних веб-форумов. По-перше, це дозволяє просувати агропідприємство та його послуги. Так, можна підказати

його учасникам звернутися для рішення їх проблем до даного агропідприємства або розгорнути дискусію, у якій побічно або прямо буде порушеною вигідна для агропідприємства тема. По-друге, вчасно виявляти комунікативні проблеми й оперативно їх вирішувати. Така інформація повинна аналізуватися і використовуватися відділом маркетингу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баскакова М.Ю. Брендинг. Стимулювання продаж с помощью методов рг-маркетинга //Вісник СНАУ. Серія "Економіка і менеджмент". -2003. – № 3-4. – С. 96-102.
2. Царенко О.М., Щербань В.П., Тархов П.В. Економіка та менеджмент екологізації АПК: Монографія. – Суми: Університетська книга, 2002. – 256 с.

УДК 657

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ВИТРАТ В СЕЛЯНСЬКИХ (ФЕРМЕРСЬКИХ) ГОСПОДАРСТВАХ

О.С.Корнієнко, викладач

С.В.Шевчук, викладач

Національний університет кораблебудування

У сільськогосподарських підприємствах економічні категорії витрат і собівартості мають важливе значення, адже управління ними дає можливість приймати обґрунтовані рішення щодо розширення чи припинення виробництва конкретних видів продукції, визначення цін на них та рівня їх рентабельності. В умовах реформування аграрного сектора економіки актуальним є питання організації обліку в новостворених сільськогосподарських формуваннях таким чином, щоб забезпечити чітке і достовірне відображення витрат виробництва відповідно до діючого законодавства, повне оприбуткування виробленої продукції, правильне калькулювання її собівартості і оцінку у разі переробки та реалізації продукції, що є основою для визначення фінансових результатів діяльності.

Слід зазначити, що в сучасних публікаціях недостатньо уваги приділяється питанню відображення витрат, пов'язаних з виробництвом продукції, в регістрах спрощеної форми обліку, яка передбачена для селянських (фермерських) господарств (далі — СФГ) Методичними рекомендаціями з організації та ведення бухгалтерського обліку в селянських (фермерських) господарствах [4]. Але цей порядок не є обов'язковим, оскільки Законом України “Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні” [2] дозволено підприємствам самостійно обирати форму бухгалтерського обліку, виходячи з потреб виробництва та управління. Тому деякі автори для обліку витрат в СФГ пропонують використовувати просту форму бухгалтерського обліку і відображати витрати в Книзі обліку доходів і витрат [3], інші автори — в меморіальному ордері №3 “Витрати” та журнальній статті до нього [1]. Проте у перерахованих регістрах відбувається лише хронологічне накопичення витрат діяльності в цілому, при цьому не ведеться окремо облік витрат на виробництво, що перешкоджає отриманню систематизованої інформації про виробничу собівартість продукції.

Тому, метою даної статі є викладення конструктивних пропозицій щодо вдосконалення методики відображення в обліку витрат на виробництво в регістрах спрощеної форми бухгалтерського обліку СФГ.

Слід зазначити, що бухгалтерський облік повинен забезпечити інформацію не тільки про загальну суму витрат, а й систематизувати її за видами діяльності або видами витрат для того, щоб надавати можливість правильного визначення виробничої собівартості конкретних видів продукції. Запропонована у Методичних рекомендаціях з організації та ведення бухгалтерського обліку в селянських (фермерських) господарствах Відомість обліку витрат виробництва має, на наш погляд, недосконалу форму. Оскільки, по-перше, відсутні посилання на хронологічний порядок занесення даних. По-друге, витрати, що накопичуються в регістрі, є тільки прямими і безпосередньо стосуються конкретного об'єкта обліку витрат, але загальна сума таких витрат не дає змогу визначити

виробничу собівартість продукції, адже її іншою складовою виступають загальновиробничі витрати. По-третє, в реєстрі запропоновано перелік витрат, який ускладнює облік, тому що недостатня аналітичність інформації викликає додаткову трудомісткість на її отримання з первинного обліку і ускладнює процес прийняття управлінських рішень. На підставі цього можна зробити висновок, що встановлювати централізовано перелік витрат не раціонально, адже кожний господар повинен мати право самостійно визначати склад і ступінь деталізації витрат, керуючись своїми індивідуальними потребами.

Для усунення вищеперерахованих недоліків нами запропонована Книга обліку витрат виробництва (табл. 1). Для прикладу об'єктом обліку витрат вибрано рослинництво, а об'єктом калькулювання собівартості — окремий вид продукції (перелік визначено Методичними рекомендаціями з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств 5).

Для чіткого і достовірного відображення витрат виробництва необхідно відкривати окрему сторінку в Книзі обліку витрат виробництва для кожного виду сільськогосподарської продукції. Таким чином, протягом звітного періоду відбуватиметься систематизоване накопичення в хронологічному порядку з посиланням на первинні документи лише тих витрат, які понесені для виробництва даної продукції. Одночасно, витрати, які не можна віднести безпосередньо на певну продукцію, реєструватимуться у запропонованій Відомості обліку загальновиробничих витрат (табл. 2).

По закінченню процесу виробництва загальновиробничі витрати розподілятимуться на об'єкти калькулювання собівартості пропорційно до загальної суми витрат без вартості насіння. Такий порядок зумовлений тим, що особливістю рослинництва є сезонний характер виробництва, розрив між періодами виконання технологічних процесів і одержанням готової продукції. Крім того, виробничі витрати в рослинництві здійснюються дуже нерівномірно і значною мірою залежать від природно-кліматичних умов. Як наслідок,

складно розподілити загально виробничі витрати на кожний об'єкт калькулювання собівартості з використанням бази розподілу при нормальній потужності згідно П(С)БО 16 "Витрати" [6], оскільки, на сільськогосподарських підприємствах розрахунок даного показника викликає певні труднощі. Так, понесені за два роки рівнозначні витрати на вирощування пшениці не призведуть до однакового розміру врожаю через вплив природно-кліматичних факторів. Тому, представляється доцільним розподіл загально виробничих витрат за об'єктами калькулювання собівартості відносно загальної суми витрат без вартості насіння (без попереднього групування їх на постійні та змінні).

Таблиця 1

**Запропонована форма Книги обліку витрат виробництва
селянського (фермерського) господарства
Вид продукції кукурудза**

№запису	Дата	Первинний документ	Склад витрат						Загально виробничі витрати	Виробнича собівартість	Дохід від реалізації	
			Матеріальні				На оплату праці та соціальні відрахування	Інші				Всього
			насіння	добрива	засоби захисту рослин	паливо						
1	03.06	Накладна № 95				150			150			
2	05.06	Накладна № 67	75						960			
3	30.06	Розрахункова відомість №6					750		750			
4	30.06	Розрахунок №6					25		25			
			
35	27.07	Розрахунок розподілу загально виробничих витрат							234,3			
			
Всього			75	29	21	356	3750	135	2205	234,3	2439,3	3654

Таблиця 2

Запропонована форма Відомості обліку загальнови­робничих витрат селянського (фермерського) господарства

№ п/п	Дата	Первинний документ	Зміст операції	Сума, грн.
1	5.07.03	Платіжне доручення	Здійснено оплату за освітлення і водопостачання	155,0
2	8.07.03	Відомість нарахування амортизації	Нарахована амортизація сіялки	140,0

Всього				486,2

Наступним кроком є віднесення розподілених загальнови­робничих витрат на собівартість тільки тієї продукції, яку вирощують в даному господарстві. Для цього складають Розрахунок розподілу загальнови­робничих витрат (табл. 3).

Таблиця 3

Розрахунок розподілу загальнови­робничих витрат за об'єктами калькулювання собівартості

№ п/п	Вид культур (об'єкти калькулювання собівартості)	База розподілу (сума витрат без вартості насіння)	Коефіцієнт	Загально­виробничі витрати
1	Кукурудза	2130		234,3
2	Соняшник	1304		143,44
3	Ячмінь	569		62,59
4	Просо	375		41,25
5	Гречка	42		4,62
	Разом	4420	0,11	486,2

Після проведення розрахунку розподілені загальнови­робничі ви­трати переносяться до Книги обліку витрат виробництва, яка ведеться в розрізі видів сільськогосподарської продукції. Сума прямих витрат з розподіленими загальнови­робничими складатиме виробничу собівартість кожного виду продукції. Порівняння суми доходу від реалізації продукції з її виробничою собівартістю дасть змогу визначити фінансовий результат від реалізації та контролювати прибутковість як за окремими видами продукції, так і діяльності підприємства в цілому.

На нашу думку, запропонована методика обліку виробничих витрат в СФГ має значні переваги, оскільки забезпечує: по-перше, хронологічний порядок систематичного накопичення витрат виробництва; по-друге, достовірне визначення виробничої собівартості продукції завдяки відображенню всіх її складових в Книзі обліку витрат виробництва; по-третє, можливість кожному господарю самостійно визначати склад та ступінь деталізації витрат, керуючись потребами виробництва та управління конкретного господарства.

Успішне функціонування СФГ, забезпечення в них раціонального ведення виробництва, організація взаємовідносин з постачальниками виробничих ресурсів, реалізація виробленої продукції вимагає організації в таких господарствах чіткої системи бухгалтерського обліку. Традиційний підхід до організації обліку, який існував у великих підприємствах, тут є непридатним, тому в умовах СФГ облік повинен бути максимально спрощений і скорочений, але лише до певної межі, яка не шкодить його достовірності і забезпечує виконання його інформаційної і контрольної функції. Таке удосконалення методики ведення бухгалтерського обліку в СФГ сприятиме підвищенню ефективності обліку виробництва за принципом “менше витрат — більше вигод”.

ЛІТЕРАТУРА

1. С. Деревянко. Простая форма бухгалтерского учета // Баланс-Агро. – 2001. – № 8. – С. 39 – 47.
2. Закон України “Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні”. Затверджений постановою Верховної Ради України від 16.07.99 р. № 996-XIV.
3. С. Матвиец. Бухгалтерский учет в фермерских хозяйствах // Баланс-Агро. – 2002. – № 2. – С. 33 – 38.
4. Методичні рекомендації з організації та ведення бухгалтерського обліку в селянських (фермерських) господарствах. Затверджені наказом Міністерства аграрної політики України від 02.07.2001 р. № 190.
5. Методичні рекомендації з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств. Затверджені наказом Міністерства аграрної політики України від 18.05.2001 р. № 132.
6. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 “Витрати”. Затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.12.99 р. № 318.

ЖІНКИ ТА МОЛОДЬ – СОЦІАЛЬНО ВРАЗЛИВІ КАТЕГОРІЇ НАСЕЛЕННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ НА РИНКУ ПРАЦІ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

І.Г.Крилова, старший викладач

Миколаївський державний аграрний університет

Аналіз ринку праці в сучасних умовах свідчить про складну ситуацію щодо працевлаштування молоді і жінок на ринку праці, які в силу специфіки соціально-психологічних характеристик, вважаються недостатньо підготовленими до сучасних реалій ринку праці. Об'єктивні процеси соціально-економічних перетворень перш за все позначаються на даних категоріях, а це вимагає своєчасного формування програми соціального захисту. Проведені дослідження дають підставу стверджувати, що питання зайнятості та соціального захисту малозахищених категорій населення на ринку є актуальним.

Дослідженням проблеми зайнятості соціально вразливих категорій на ринку праці займаються відомі вчені: Богущкий О.А., Богиня Д.П., Дієсперов В.С., Краснов Ю.М., Купалова Г.І., Петюх В.М., Саблук П.Т., Лібанова Е. та багато інших. Їх наукові надбання є цінними для дослідження цієї проблеми в сучасних умовах ринку праці.

Метою нашого дослідження є вивчення сучасного стану жінок і молоді як найбільш незахищених верств населення на ринку праці.

Ринок праці є відображенням тих економічних процесів, які відбуваються в будь-якій країні, суспільстві. Держава забезпечує надання додаткових гарантій щодо працевлаштування таким категоріям громадян, які потребують соціального захисту і не здатні на рівних умовах конкурувати на ринку праці, в тому числі: молоді, що закінчила або припинила навчання у середніх загальноосвітніх школах, професійно-технічних закладах освіти, звільнилися зі строкової військової (альтернативної) служби і якій надається перше робоче місце, дітям-сиротам, які залишилися без піклування батьків, а також особам, котрим виповнилося п'ятнадцять років і які

(за згодою одного з батьків або особи, яка їх замінює) можуть, як виняток, прийматись на роботу; жінкам, які мають дітей віком до шести років; одиноким матерям, які мають дітей віком до чотирнадцяти років або дітей-інвалідів; інвалідам; особам передпенсійного віку; особам, звільненим після відбуття покарання або примусового лікування.

Але проблема соціального становища жінки полягає в тому, що вона синтезує в собі не тільки економічні і соціальні аспекти, а й демографічні процеси відтворення населення, як природної основи трудового потенціалу суспільства, проблеми виховання підростаючого покоління, а також використання жіночих трудових ресурсів в суспільному виробництві. Останнє, як правило, розглядається як основне в усій гамі жіночих проблем, нерідко зменшуючи значимість перших, тобто даних природою тільки жінкам. Між тим в найузагальненішому вигляді економічна наука розглядає жінку з точки зору рівноправ'я її з чоловіком. Жінки становлять близько половини всієї сукупної пропозиції робочої сили в економіці Миколаївської області (в 2002 році 48,3%), 93,5% жінок у працездатному віці (2002 рік) належать до економічно активного населення.

Законодавством визначено права і гарантії зайнятості для соціально вразливих верств населення. Але для більшості з цих категорій адаптація до ринкових змін в економіці, які в свою чергу суттєво впливають на стан ринку праці, відбувається дуже важко.

В соціальному складі незайнятого населення за період 2000-2003 років (табл.1) не відбулось помітних змін: найбільшу і значну питому вагу складають жінки та молодь.

Таблиця 1

Питома вага соціально вразливих категорій населення, що звернулось з питань працевлаштування в Миколаївській області (%)

Роки	Жінки	Молодь до 28 років
2000	49,4	36,6
2001	54,4	31,1
2002	62,4	22,6
2003	55,2	28,8

Особливе занепокоєння викликає становище молоді, а саме тих, хто шукає собі перше робоче місце. В 2003 році серед незайнятої молоді 13,3% становили саме випускники учбових закладів, які ще ніколи не працювали. Кожен шостий потребував особливого соціального захисту, у цій категорії незайнятих осіб переважають жінки, які мають дітей віком до 6 років (41,0%) та жінки передпенсійного віку (23,7%), тобто жінки є найбільш вразливішою категорією на ринку праці.

Проведене нами анкетне опитування серед випускників МДАУ в лютому 2004 року дає змогу стверджувати, що молодь почуває себе досить впевнено перед реаліями ринку праці. Так, лише 20% в перспективі “дуже хвилює проблема безробіття”; 100% опитуваних у разі втрати роботи згодні змінити і професію, і спеціальність, і місце проживання, що свідчить про високу професійну та територіальну мобільність; для 63% основний варіант у випадку безробіття — “відкрию свою справу або займусь індивідуальною трудовою діяльністю”; більше 70% вважають, що “ухилитись від безробіття неможливо, але необхідна державна програма його обмеження”; серед негативних наслідків безробіття 41% визначили “зниження доходу на 1 члена сім’ї”, а близько 24% “неможливість працювати за спеціальністю”; в разі необхідності пошуку роботи близько 70% звернеться саме до знайомих, друзів та рідних; близько 90% вважають себе в майбутньому не досить конкурентоспроможними на ринку праці, внаслідок відсутності стажу роботи та практичної діяльності.

Увагу молоді часто привертає сфера тіньової діяльності, де можна більше заробити, не маючи професії або відповідної кваліфікації, незважаючи на те, що така діяльність не надає ні молоді, ні жінкам перспектив для майбутнього утвердження в ринкових умовах.

В умовах високої конкуренції на робочі місця, коли із загальної потреби в працівниках жінки і молодь становлять незначну питому вагу, яка за період 2001-2003 років має тенденцію до зниження, а пропозиція значно перевищує попит на працю (табл.2).

Таблиця 2

Попит на робочу силу та навантаження на одне вільне робоче місце, вакансію в Миколаївській області (на початок року)

Показники	Роки		
	2001	2002	2003
Потреба підприємств у працівниках на заміщення вільних робочих місць, осіб	1438	2550	3148
Із загальної кількості (%):			
жінки	28,1	32,4	25,9
молодь до 28 років	25	22,7	19,3
Навантаження на одне вільне робоче місце, осіб	20	10	8

Жінкам, як і молоді, доводиться працювати на будь-якій роботі, яка характеризується сезонністю, епізодичністю. Особливо, якщо взяти до уваги той факт, що в 2002 році лише 2% чоловіків України здатні утримувати дітей і непрацюючу дружину.

Однією з важливих проблем сучасного стану ринку праці є насамперед невідповідність, з одного боку, розміру та своєчасної виплати зарплати, що пропонується роботодавцями, а з іншого, професійно-кваліфікаційного складу шукаючих роботу. За даними служби зайнятості, в 2003 році на 30% підприємств регіону були вакантними посади з мінімальною заробітною платою, на 50% підприємств вона не перевищувала прожиткового мінімуму, а вище цієї суми заробіток пропонували лише 5% роботодавців.

На сьогодні на ринку праці простежується перенасичення одними професіями та спеціальностями і гостра недостатність інших. Наприклад, на обліку в центрах зайнятості перебуває 919 бухгалтерів при заявленій потребі роботодавців 2 особи, економістів на одну вакансію припадає 13 осіб, інженерів — 239 осіб, вихователів — 228 осіб, водіїв — 70 осіб.

Серед працевлаштованих незайнятих трудовою діяльністю громадян частина жінок протягом 2000-2002 років становить менше 50%, а молодь менше 40%. Тому, серед офіційно зареєстрованих безробітних на ринку праці Миколаївської області найбільшу питому вагу протягом останніх трьох років становлять жінки і близько третини — молодь до 28 років (табл.3).

Таблиця 3

Кількість зареєстрованих безробітних в Миколаївській області

Показники	Роки (на 1 січня)		
	2001	2002	2003
Всього, осіб	28013	24667	24845
У тому числі (%): жінки	60,6	61,8	62,4
молодь до 28 років	26,9	23,4	19,5

Незважаючи на норми соціального захисту, передбачені законодавством, працевлаштування соціально незахищених верств населення пов'язане з рядом ускладнень. По-перше, в 2003 році у зв'язку з розвитком на підприємствах нових економічних відносин, кількість заброньованих робочих місць зменшилась порівняно з 2002 роком на 1069 одиниць. Особливо гостро стоїть проблема в сільськогосподарських районах, де заброньовані робочі місця мають сезонний характер. По-друге, проблеми залишаються в професійно-кваліфікаційній невідповідності безробітних тим робочим місцям, що бронюються на підприємствах: тільки робочі місця робітничих професій, з мінімальним рівнем заробітної плати.

Дослідження показали що незважаючи на усі труднощі працевлаштування, в Миколаївській області за період 2000-2003 р.р. загальна чисельність працевлаштованих постійно зростає з 21,4 тис. осіб до 24,2 тис. осіб, з них жінок — з 9,3 тис. осіб до 11,4 тис. осіб. Складніша ситуація з працевлаштуванням молоді до 28 років — відбувається зменшення з 8,4 тис. осіб до 8,1 тис. осіб.

Активними формами сприяння зайнятості охоплено в області в 2003 році половину незайнятого населення. Із залученням коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття на додаткові робочі місця, створені за рахунок надання дотацій роботодавцям, працевлаштовано 1377 осіб не здатних на рівних конкурувати на ринку праці, що майже вдвічі більше, ніж у 2002 році. За сприянням служби зайнятості організували власну справу як суб'єкти підприємницької діяльності 1431 безробітних громадян, що отримали одноразово допомогу по безробіттю для зайняття підприємницькою діяльністю (у 2002 році — 1099 особи).

Підводячи підсумок викладеному, слід зазначити, що в Миколаївській області найбільш незахищеними і соціально вразливими категоріями населення на ринку праці є жінки і молодь до 28 років.

Сприяння зайнятості даних категорій населення є проведення цілеспрямованої роботи щодо збільшення обсягів надання послуг: створення додаткових сфер зайнятості, професійна орієнтація, підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації кадрів; збільшення обсягів навчання під конкретні замовлення роботодавців з подальшим працевлаштуванням, а також професіями, які передбачають в подальшому самозайнятість; збільшення обсягів стажування безробітних на підприємствах, установах і організаціях, що забезпечить їх стовідсоткове працевлаштування; проведення активних програм сприяння зайнятості шляхом залучення безробітних до самозайнятості та підприємництва з виплатою одноразової допомоги по безробіттю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Населення і трудові ресурси села: Навч. посіб. / За ред П.Т. Саблука, М. К. Орлатого. – К.: Інститут аграрної економіки УААН, 2002. – 277 с.
2. Статистичний щорічник Миколаївської області за 2002 рік / Миколаївське обласне управління статистики; Під загальним керівництвом В.З. Жеребецького; стор. – 570; Вих. № 08-181; 10.07.2003р.
3. О. Пазюк, О.Пономарьова Проблеми безробіття в Україні //Україна: аспекти праці.- №2.- 2004

УДК 631.115:332.2

РОЗВИТОК ВІДНОСИН ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ

Г.П.Лактіонова, кандидат економічних наук, доцент

Харківський національний аграрний університет ім. В.В.Докучаєва

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. З розвитком перехідних процесів головними інструментами механізму подальшого розвитку земельних відносин у напрямку концентрації землі у власності ефективно

працюючих підприємств усіх типів є оренда землі, розширення її ринкового обігу та іпотеки з поступовим залученням у цей обіг усіх сільськогосподарських земель [3, 4]. Умовою такого залучення є всебічне формування всього ринкового механізму, чітке державне регулювання ринку землі та всієї системи аграрних відносин, законодавче закріплення такого регулювання, яке, як єдина система, поки ще відсутнє.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. При реформуванні земельних відносин доцільно враховувати світову практику і сучасну світову економічну науку із проблем земельної власності та господарських форм в аграрному секторі, оскільки в цій сфері суспільних відносин накопичено величезний досвід. Аналіз літературних джерел, що знаходилися у розпорядженні автора, свідчить, що нинішній зарубіжний інститут приватної власності на землю в розвинутих країнах давно не ідентичний існуючому раніше праву [1, 6, 10].

Формулювання цілей статті. Власність на землю була й залишається основою земельних і всієї системи аграрних відносин. Ефективність тієї чи іншої системи аграрних відносин пов'язується із правом власності на землю: які відносини власності складаються на селі, такий весь економічний фундамент аграрного устрою, його соціальна структура і відповідно, матеріальні умови реалізації головного двигуна виробництва — особистого інтересу. Все це вимагає дослідження, теоретичного обґрунтування та розробки напрямів удосконалення земельних відносин на сучасному етапі земельної реформи в Україні.

Викладення основного матеріалу. У законодавстві багатьох зарубіжних країн абсолютно чітко простежується тенденція підсилення державного втручання в земельні відносини, в першу чергу — відносини власності на землю. Це проявляється в конституціях, спеціальних законах, нормах цивільного законодавства.

Наприклад, у законодавстві ФРН під власністю розуміють правову владу особи над майном (землею), під володінням — фактичну владу над ним, яка не є формою правовідносин, але може бути предметом наслідування, дарування, інших форм відчу-

ження. Землевласників, у свою чергу, ділять на прямих і непрямих. До прямих землевласників відносять орендарів, утримачів закладу, тобто осіб, фактично володіючих землею, а до непрямих — орендодавців, тобто її власників, не обробляючих землю, але маючих право розпорядження. За законодавством цієї країни відчуження земель можливе тільки у випадках, які не суперечать суспільним інтересам. Угоди із продажу регулюються законом, який передбачає вид і розмір відшкодування, ступінь реалізації й відсутність протиріччя інтересам суспільства та приймаючих участь сторін.

Законом Іспанії від 1953 року про охорону та покращення сільськогосподарських угідь власників зобов'язували застосовувати агротехнічні прийоми відповідно до нормативів, визначених міністерством землеробства.

Державне втручання в права розпорядження земельною власністю відбувається, в основному, шляхом встановлення порядку продажу та оренди земельних ділянок, а також їх наслідування. Так, у ФРН усі угоди по відчуженню сільськогосподарських і лісових земель здійснюються за спеціальним дозволом, причому, в ньому може бути і відмовлено, якщо це тягне за собою недоцільне зменшення або поділ земельної ділянки, чи якщо заявлена ціна не відповідає вартості земельної ділянки.

Хоча власність і оренда розглядаються як основні форми довгострокового права на землю, але їх співвідношення у загальному правовому полі не однакове. У Великій Британії, Німеччині та Швеції власність — основна та найбільш розповсюджена форма довгострокового права на землю, але поряд із ним існує і форма довгострокової оренди. Остання традиційно найбільше розповсюджена у Великій Британії, де немає навіть обмежень строків оренди землі. У Німеччині оренда звичайно триває 99 років і останній орендатор має право на її продовження.

Характеризуючи становище колишніх соціалістичних східноєвропейських країн, можна підсумувати, що хоча одноосібна власність на землю там частково відновлена, наряду з цим збережено значні обмеження на використання отриманої у приватну власність

землі, лімітовано максимальні та мінімальні розміри приватизованих ділянок, не дозволено продаж землі іноземцям, землі держгоспів передані власникам на основі довгострокової оренди. У жодній країні Східної Європи не існує вільного земельного ринку і необмеженого права приватної власності на землю, безконтрольних операцій купівлі-продажу землі. Використання землі власниками або орендарями ґрунтується на суворій відповідальності згідно із правовим режимом і вимогами національного або місцевого законодавства.

Окремої уваги заслуговує питання допуску на земельний ринок іноземних інвесторів. У США, наприклад, у 1978 році був прийнятий спеціальний федеральний закон, за яким усі іноземні покупці та власники повинні вести спеціальну звітність про здійснювані ними угоди купівлі сільськогосподарської землі та форми її використання. Іноземні власники землі у США володіють всього лише 0,2 % сільськогосподарських угідь, причому більше ніж дві третини цих площ знаходяться у співвласності американських громадян.

Історичний процес розвитку земельних відносин у світі свідчить про те, що в країнах, де протягом століть існувала приватна власність на землю, ринковий обіг землі та вся система ринкових земельних відносин усе більше лімітується сукупністю обмежувальних методів держави. В ході історичного процесу приватна власність на землю з реально необмеженої форми володіння, користування й розпорядження землею все більше перетворюється на відносну. Свобода власника в них поєднується з державним регулюванням земельних відносин, яке спрямоване на попередження спекуляції землею, недопущення надмірного подрібнення земельних ділянок, підвищення ефективності використання земель, перетворення сільського господарства в галузь промислового виробництва.

На жаль, наведені приклади не дають готових рецептів формування й регулювання земельних відносин власності. Методи та прийоми, виправдані в одних умовах, можуть бути неефективними в інших. З погляду на це Б.Д.Бруцкус стверджував: "...кожна

реформа здійснюється в певних умовах, і жодна соціально-політична реформа не може бути предметом для наслідування” [2, с.131].

І все ж, земельна реформа, що здійснюється в Україні в напрямку поділу великих господарств на дрібнотоварні, на наш погляд, є недостатньо обґрунтованою, тим більше, що з боку державних органів у надії на появу ефективного власника практично не здійснюються заходи щодо підвищення родючості земель. Більшість вчених-аграрників сьогодні схиляються до думки, що право приватної власності на землю за своєю сутністю не є абсолютним, воно пов'язано із правами суспільства і реалізується з урахуванням обмежень, які накладає держава [8, 9].

Прийнятий у 2002 році новий Земельний Кодекс України вимагає доповнення розділу про державне регулювання земельних відносин, яке не повинно допускати спекуляції землею, попереджувати надмірне подрібнення ділянок, сприяти підвищенню ефективності використання земельних ресурсів. Заходи адміністративного регулювання використання приватних земель повинні включати контроль за їх забрудненням, дотриманням ґрунтозахисних заходів, прийняття єдиних стандартів застосування хімікатів, збереження природних ландшафтів.

Подальше проведення земельної реформи повинно здійснюватися на основі спеціальних державних та регіональних програм із визначенням наукового, матеріально-технічного, фінансового та правового забезпечення та пакета законодавчо-нормативних актів, які регламентують процес приватизації землі. Комплексні програми розвитку сільського господарства прийнято у багатьох регіонах України, в тому числі у Харківській області [7]. Але для успішного виконання цих програм доцільно провести землевпорядкування території й землеустрій господарств з урахуванням нових економічних умов.

Незважаючи на те, що Україна має значний і високоякісний земельний фонд, рівень використання земель значно поступається розвинутим країнам світу, що є наслідком недосконалості земельних відносин [5].

Розпочатий в Україні з 1990 року перехід на ринкові засади у системі земельних відносин здійснюється з великими труднощами.

Процес закріплення прав на землю для 18 мільйонів фізичних та юридичних осіб і проведення комплексу землепорядних і організаційно-економічних заходів супроводжувався гострим політичним протистоянням, ускладнювався браком технічних і фінансових можливостей для визначення меж населених пунктів, інвентаризації та приватизації земельних ділянок, їх грошової оцінки.

Висновки. На сьогодні серед учених-аграрників є домінуючою думка, що продаж земельних ділянок підвищує мотивацію до інвестування в економіку, розширення чи модернізацію підприємств, житла, об'єктів інфраструктури, інтенсифікацію господарської діяльності й поліпшення якості землі. Крім того, очевидним є той факт, що надходження коштів від продажу ділянок, які були у державній та комунальній власності до відповідних бюджетів, створює умови забезпечення соціальної спрямованості формування ринку землі. Для забезпечення організації прозорого ринку землі та ефективного його регулювання, потрібно внести зміни й доповнення до чинних кодексів і законів та прийняти спеціальний закон про ринок землі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баян А.В. Земельні реформи у постсоціалістичних країнах Східної Європи // Економіка АПК.–2001.–№5. – С.36–47.
2. Бруцкус Б.Д. Народное хозяйство Советской России, его природа и судьбы // Вопросы экономики.–1991.–№1. – С.130–131.
3. Буздалов И. Частное землевладение – основа эффективной системы аграрных отношений // Международный сельскохозяйственный журнал.–2001.–№1. – С.27–32.
4. Булик А.Ф. Орендні відносини на сучасному етапі розвитку АПК // Вісник аграрної науки.–1999.–№9. – С.90–93.
5. Давидок В.П., Мовчан В.І. та ін. Національна доповідь України про збереження біологічного розмаїття.–К.: Проспект ЛТД, 1997.–31с.
6. Коган М.Ю., Корбут С.С. и др. Аренда земли и сельскохозяйственная кооперация за рубежом. – М.: ВНИИТЭИАгропрорм, 1989.–48с.
7. Комплексна програма розвитку сільського господарства Харківської області на 2001–2010 роки – Харків, 2000.– 159с.
8. Малік М.Й., Валентинов В.Л. Методологічні аспекти включення землі в господарський оборот // Економіка АПК.–2000.–№4. – С.29–34.
9. Ревенко М.М. Роль держави в регулюванні відносин власності на землю // Економіка АПК.–2001.–№5. – С.36–47.
10. Тисенхьюзен У.К. Анализ земельных реформ произведенных в странах Латинской Америки.– М.: ВАСХНИЛ, 1991.–47с.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗРОШУВАНИХ СИСТЕМ В УМОВАХ ПРОВЕДЕННЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕФОРМИ

*І.П.Липинець, кандидат сільськогосподарських наук, доцент
Херсонський державний аграрний університет*

Протягом останнього часу в економічній літературі точиться дискусія щодо ролі й значення держави у соціально-економічному розвитку країни.

Свою думку про необхідність державного регулювання економічних процесів вже давно висловлювали видатні вчені-економісти К.Воблій, В.Железнов, М.Кондратьєв та інші.

У доповіді Світового банку виділяються п'ять основних завдань, які повинна виконувати держава і без яких неможливий сталий економічний розвиток: затвердження основ законності; підтримка збалансованості політичної обстановки, яка б не сприяла спотворенням; забезпечення макроекономічної стабільності; фінансування базових соціальних послуг та інфраструктури; підтримка незахищених верств населення; охорона навколишнього середовища [1].

Найважливішою повинна бути роль держави у розвитку АПК, який є гарантом продовольчої безпеки країни. Нині він стає осередком підвищення економічної активності, лідером у проведенні реформ, зростає його інвестиційна привабливість. Ці важливі процеси потребують постійної державної підтримки та стимулювання. Частка видатків Державного бюджету України на фінансування розвитку сільського господарства має бути не меншою за 5% усіх видатків бюджету [2]. В Державному бюджеті 2004 р. вона становить 4,5%. Проте, одночасно, в Україні спостерігається переоцінка можливостей ринку у створенні саморегулюючого механізму господарювання, поглиблене державне втручання в соціально-економічні процеси, що негативно позначаються на розвитку АПК. Роль держави у розвитку землеробства є однією із складових організаційно-економічного механізму, що впливає на

ефективність ведення землеробства та сталий його розвиток. Об'єктом наших досліджень є саме зрошуване землеробство. Саме тому ми розглянули основні організаційно-економічні фактори, які впливають на ефективне використання зрошуваних земель.

Ефективність виробництва у зрошуваному землеробстві визначається впливом двох груп факторів. До першої належать цінова, кредитна, податкова системи, політика державної підтримки галузі, регулювання відносин власності, розвиток науки, тобто ті, що формуються на рівні держави і не залежать від товаровиробника. Друга — ті, що залежать від товаровиробника. До неї належать способи та технології ведення землеробства на зрошуваних землях, впровадження високоврожайних, найбільш чутливих до зрошення сортів та гібридів сільськогосподарських культур, реконструкція та поліпшення технічного стану і рівня експлуатації зрошуваних систем, включаючи забезпечення їх дощувальною технікою тощо. На сьогоднішній день однозначно можна стверджувати, що майже всі складові другої групи факторів без державної підтримки товаровиробників вирішені не можуть бути. Більш детально зупинимося на особливостях вирішення деяких складових організаційно-економічного механізму на прикладі зрошуваних систем Херсонської області.

У межах існуючого правового поля і сучасного досвіду господарювання основні принципи управління меліоративними фондами, у першу чергу, внутрішньогосподарськими, виходять із того, що конструктивні та технологічні особливості існуючих меліоративних систем потребують, незалежно від форм власності на землю, їх колективного використання. Розпаювання землі і пов'язані з цим зміни форм власності в агропромисловому секторі виробництва здійснювалися без урахування особливостей використання побудованих у минулі роки меліоративних систем, головною відмінною рисою яких є те, що вони були призначені для обслуговування колективних господарств на значних масивах, оснащених широкозахватною дощувальною технікою. Світовий досвід економіки сільськогосподарства свідчить, що землеробство в ринкових умовах без державних дотацій починає давати прибуток, коли площа

земельного наділу перевищує 140 га, в умовах зрошення ця площа повинна бути понад 200 га [3]. Площа земельних наділів (паїв) нинішніх землекористувачів не дозволяє забезпечити ефективне використання меліоративних систем. Станом на 1.01.2004р. в області загальна площа зрошуваних земель становить 425,9 тис.га, із них підлягло паюванню 338,872 тис.га або 79,6% від загальної площі зрошуваних земель області. Фактично одержано 79875 паїв. Середній розмір паю становить 4,24 га. На розпайовані землі укладено договорів-оренди на 70469 паїв загальною площею 276,99 тис.га (65,1%). Самостійно використовується 8399 паїв на площі 36,03 тис.га (8,5%).

В ході земельної реформи в Україні перерозподіл земельного фонду призвів до порушення організації території сільськогосподарських підприємств, сівозмін. Так, найбільшу питому вагу у структурі посівних площ, за даними 2003 року, займають зернові культури, а саме 43,8%. В порівнянні з 1991-1996 роками у 2003 році відмічається збільшення посівних площ під зерновими майже у 2 рази. При відносній стабільності овоче-баштанних культур та картоплі за останні 5 років з 55,4% до 19,7% знизилася посіви кормових культур. Серед культур цієї групи удвічі знизилася посіви під багаторічними та однорічними травами з 21,3 до 9,8% та з 10,9 до 5,2% відповідно. Збільшуються посіви і під технічними культурами. Серед них найбільшу питому вагу на зрошуваних землях займає соняшник. За останні роки площа зайнята ним збільшилася з 3,5% (1991-1996 рр.) до 8,7%, 11,04% відповідно у 2000 та 2003 рр. Але відомо, що збільшення посівів соняшнику є не виправданим як за вимогами агротехніки, так і з точки зору збереження родючості ґрунтів. При всій значущості цієї культури для економіки господарств у сучасних умовах, перехід до її вирощування в цілому, і на зрошуваних землях зокрема, вимагає обов'язкового уточнення та регламентації. Порушення сівозмін, що має місце, наносить непоправні збитки родючості полів. Не менш негативну роль відіграє цей фактор у економіці господарств, особливо в умовах дефіциту добрив, засобів захисту рослин та інших ресурсів.

Вперше у 2004 р. з боку Уряду передбачено часткову компенсацію вартості добрив в обсягах 140 млн.грн. по Україні. Забезпеченість сільськогосподарських угідь мінеральними добривами по державі зараз становить лише 28 % від потреби.

Найважливішими складовими економічного механізму господарювання є ціноутворення, кредитна і податкова політика та інші важелі економічного регулювання виробництва. У Державному бюджеті на 2004 р. передбачено 220 млн.грн., які спрямовуються на здійснення фінансової підтримки підприємств АПК через механізм здешевлення короткострокових та довгострокових кредитів, шляхом визначення часткової компенсації ставки за кредит. Компенсація за довгостроковими кредитами надаватиметься, у першу чергу, на закупівлю складної сільськогосподарської техніки, у тому числі дощувальної. У 2004 р. області планується виділити до 29 млн.грн. для проведення реконструкції і розвитку меліоративних мереж та на закупівлю дощувальної техніки. Різке скорочення фінансування виробництва та поставки сільськогосподарським підприємствам дощувальної техніки в попередні роки призвели до скорочення наявного парку дощувальних машин. У робочому стані знаходиться в області 2493 дощувальних машин або 63% від потреби.

У більшості країн світу держава бере на себе відшкодування значної частини витрат на експлуатацію зрошуваних систем та подачу поливної води. Так у США землекористувачі відшкодовують близько 17% вартості поливної води, у Пакистані, Південній Кореї — 13%, на Філіппінах — 10%, в Японії до 20% [4].

На сьогоднішній день зрошувальні магістральні канали області фінансуються за рахунок коштів Держбюджету, але цих коштів недостатньо. Водокористувачі повинні відшкодовувати витрати за використану електроенергію і за послуги по подачі води від точок водовиділу води у господарствах. За результатами 2003р., водокористувачі відшкодували 14080 тис.грн. тільки за використану електроенергію, які вперше були повернуті їм державою. В 2004р. Урядом прийнято рішення про 50% компенсацію витрат за використану для зрошення електроенергію.

Незважаючи на деякі дії з боку держави в підтримці водокористувачів, залишається актуальним введення рішучих дій державної підтримки та регулювання економічних взаємовідносин у сфері гідромеліорації, водного господарства у цілому і зрошуваних земель зокрема. Цей механізм має бути складовою державної аграрної інвестиційної політики і передбачити: застосування системи прямих та непрямих важелів державного регулювання і фінансової підтримки галузі через впровадження пільгового оподаткування та кредитування, прямих державних інвестицій тощо; фінансування за рахунок бюджету на рівні нормативної потреби заходів з експлуатації зрошуваних систем, у тому числі і частини внутрішньогосподарської мережі, та придбання нової дощувальної техніки; фінансування капітальних вкладень на будівництво нових зрошувальних систем та реконструкцію існуючих з урахуванням світового досвіду; відшкодування за рахунок бюджету частини відсотків за кредити, одержані сільськогосподарськими підприємствами на будівництво, реконструкцію та технічну модернізацію господарської мережі зрошувальних систем; відновлення виробництва вітчизняної дощувальної та іншої меліоративної техніки, у тому числі і на основі придбання за рахунок бюджету ліцензій і технологій на її виробництво; розробка та запровадження механізмів стимулювання землекористувачів і працівників водного господарства за високоефективне використання зрошуваних земель з одночасним застосуванням санкцій за незадовільне використання та погіршення меліоративного стану цих земель.

Питання охорони земель, оптимізації використання і відновлення земельних ресурсів, особливо у зоні зрошення, повинні бути піднесені до рівня державних пріоритетів соціально-економічного розвитку України. Припинення деградації і нераціонального використання земель не тільки відкриває значні резерви збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції на зрошуваних землях, поліпшення соціального стану громадян, а й забезпечить суттєве оздоровлення екологічних умов довкілля.

ЛІТЕРАТУРА

1. Л.Абалкин. Роль государства и борьба с экономическими догмами // Экономист. – 1998. – №9. – С.3-4.
2. О.Д. Василик, К.В. Павлюк. Державні фінанси України. – К.: НІОС, 2002. – С.424.
3. П.І. Коваленко. Сценарії управління зрошенням в умовах реформ в Україні// Вісник аграрної науки. – 2002.- №2. – С. 49-53.
4. М.І.Ромашенко, С.А. Балюк. Зрошення земель в Україні. Стан та шляхи поліпшення. – К.: Світ, 2000. – С.114.

УДК 364.48

СТАН ТА ЗАБЕЗПЕЧЕНІСТЬ СІЛЬСЬКОЇ ПОСЕЛЕНСЬКОЇ МЕРЕЖІ ОСНОВНИМИ ОБ'ЄКТАМИ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Л.О.Мармуль, доктор економічних наук, професор

Т.В.Бондарь, аспірант

Херсонський державний аграрний університет

Сучасний стан розвитку аграрного сектору економіки характеризується поглибленням розвитку ринкової економіки, взаємозв'язку соціального і економічного розвитку країни, задоволення потреб працівників аграрного сектору. Концепція соціальної ринкової економіки ґрунтується на необхідності гарантування соціальної захищеності селянства, створення належних умов життя, подолання несприятливих демографічних процесів. Перебудова виробничо-економічних відносин залежить значною мірою від соціального розвитку села. Функціонування підприємств соціальної інфраструктури тісно пов'язано з ефективністю сільськогосподарського виробництва.

Різноманітні проблеми розвитку соціальної інфраструктури та її впливу на сільськогосподарське виробництво займають значне місце в роботах вітчизняних та західних економістів. Перші згадки по даній темі зустрічаються в роботах А.Маршала, А.Сміта, Дж.Кейнса А.Маслоу та ін. Серед вітчизняних науковців можна

виділити роботи Е.М.Агабаб'яна, М.О.Бесєдіна, С.Г.Важєніна, В.К.Горкавого, М.І.Долішнього, П.Т.Саблука, М.К.Орлатого, В.Й.Шияна, В.В.Юрчишина. Проте, в умовах реформування сільськогосподарських підприємств досить актуальної стає проблема розвитку об'єктів соціальної інфраструктури, інвестицій в дану галузь та дослідження її впливу на основні показники діяльності сільськогосподарських підприємств.

В основі сучасного поділу поселень на міські та сільські лежать відмінності в характері матеріального виробництва, яке має визначальний вплив на розмір та розміщення поселень. Розвиток сільських поселень пов'язаний з використанням землі, функціонуванням сільськогосподарського виробництва. Із соціальної точки зору сільські населені пункти є середовищем відтворення населення, трудового потенціалу. Тому процес сільського розселення, на нашу думку, необхідно аналізувати комплексно, враховуючи соціальні, географічні, етнографічні та інші чинники регіонального розвитку.

Херсонська область утворена 30.03.1944 р., її площа складає 28,56 тис.км² (4,7% території України). В регіоні проживає на 05.12.01 – 1173,7 тис. осіб – це 2,5% від кількості населення України. Густота населення – 41 чол. на 1 км², у тому числі сільського – 16 на 1 км² – це майже в 1,6 рази менше, ніж в Україні. Основною особливістю розселення Херсонщини є локалізація міського і сільського населення у чотирьох придніпровських та одному приморському районах або у південно-західній частині території.

Всього населених пунктів 699, міських – 39, сільських – 660. На початок 2001 р. в області існує 43 сільських населених пунктів з чисельністю до 50 чол., 48 – з чисельністю 50-99 чол., 118 – з 100-199 чол.; 209 – до 200 чол.; 151 – з 200-499 чол.; 139 – 500-999чол., 161 сільський населений пункт з чисельністю 1000 і більше. Середня людність поселення у 1995 р. була 743 чол, а у 2000 р. зменшилась на 4,7% та склала 708 чол. У 2000р. офіційно зареєстровано в області: 5 населених пунктів, які вважаються безлюдними (а в 1995р. їх було тільки 2),

деградуєчими — 35 населених пунктів, це 5,3% від загальної кількості сільських населених пунктів, з них 21 населений пункт вважається вмираючим та 14 — занепадаючими [1].

Вмираючі поселення являють собою групу крайнього ризику і потребують державної підтримки. Безлюдні сільські поселення, які можуть посприяти збереженню навколишнього середовища, поліпшенню використання природних і матеріальних ресурсів варто відродити. Доцільність відродження безлюдних сіл, як місць постійного проживання сільських жителів, визначається наявністю прилеглих до них сільськогосподарських угідь чи інших природних ресурсів або рекреаційних ресурсів.

Для повного відтворення робочої сили, забезпечення добробуту населення, його всебічного розвитку необхідно створити належні соціальні умови. Від останніх залежать розвиток та ефективність сільськогосподарського виробництва та відродження села. Функціонування підприємств, організацій, установ і закладів інфраструктури в період переходу до ринку передбачає вдосконалення відносин власності. У процесі реформування сільської соціальної інфраструктури відбувається розширення потенційних власників, серед яких можуть бути: комунальний власник (власність територіальних громад), державний власник, приватний, колективний. Ринкове середовище потребує роздержавлення і приватизації об'єктів у соціальній сфері села та створення на їх основі структур ринкового типу, які б відповідали інтересам і вимогам населення, а також були спроможні забезпечити життєві їх потреби у різноманітних послугах. Насамперед необхідно ліквідувати державну монополію, створити умови для конкуренції, запобігти зловживанням у розподілі товарних ресурсів, передбачивши систему правової відповідальності.

Задоволення жителів села різноманітними соціальними потребами залежить від ступеня забезпеченості сільських населених пунктів об'єктами соціальної інфраструктури З поглибленням економічної кризи триває зростання темпів її занепаду на селі.

Як показує аналіз соціально-економічного розвитку сільських населених пунктів Херсонської області, у 1996 р. вони зосереджу-

вали 165,6 тис. житлових будинків, при цьому в приватній власності було 152,1 тис., або 91,8%, а у державній і колективній власності тільки 13,5 тис. або 8,2%. У 2001р. спостерігається тенденція до зменшення кількості житлових будинків на 1,0%, при цьому у приватній власності відбувається збільшення житлових будинків на 5,1 тис. за рахунок їх зменшення у державній та колективній власності на 6,6 тис. З 1996 р. до 2001 р. відбулося зменшення показників лікарень на 28% та фельдшерсько-акушерських пунктів на 6,6%. На базі ліквідованих лікарень у зв'язку із зменшенням фінансуванням в сільських населених пунктах відкриваються амбулаторії, якщо у 1996р. їх нараховувалося 47, то у 2001р. вже 57 одиниць. На 1 січня 2001р. 103 сільських населених пунктів Херсонської області не мали лікарняних закладів та пересувного обслуговування (15,6% від загальної кількості сільських населених пунктів), в яких проживало 35 тис.чол.

У 1996 р. функціонувало 446 дитячих дошкільних закладів, а у 2001 р. вони зменшилися на 171 одиницю, або на 38,3%. За період з 1996 р. до 2001 р. відбулося незначне зменшення шкіл — на 3 одиниці, або на 0,7%. Але по Херсонській області 271 населений пункт не має шкіл (41,1% від загальної кількості населених пунктів), де проживають підлітки та молодь 7-17 років. Також 323 населених пункти області не мають дитячих дошкільних закладів (48,9% від загальної кількості), але мають дітей до 6 років. Позитивним моментом є збільшення інших учбових закладів, зокрема ПТУ на 11,1%.

При зменшенні бюджетного фінансування соціальної сфери на селі відбувається загострення економічної кризи, а як наслідок — скорочення кількості клубів, будинків культури, бібліотек, кіноустановок. У 2001 р. у сільській місцевості Херсонщини зменшилася кількість клубів, будинків культури на 68 одиниць, або на 13,5%, бібліотек — на 168 одиниць, або на 30,4%, кіноустановок — на 187, або на 47,1% у порівнянні з 1996 р. По Херсонській області 210 населених пунктів не мають клубів, будинків культури (31,8% від загальної кількості населених пунктів), 294 не мають бібліотек (44,5%), 489 — кіноустановок (74,1%) Значно погіршилося по-

бутове обслуговування сільських жителів. Так, за останні 5 років кількість будинків побуту скоротилася на 55,0%, комплексних приймальних пунктів – на 41,2%, лазень – у 11,5 рази, інших підприємств служби побуту – у 2,1 рази. На 1 січня 2001 р. 642 населених пункти Херсонської області не мали будинків побуту (97,3% від загальної кількості), 638 комплексних приймальних пунктів (96,7%), лазень 616 (93,3%), інших підприємств служби побуту 630 (95,5%). Більш стабільне функціонування характерне для служби зв'язку (за останні 5 років кількість її відділень скоротилася лише на 3,7%; громадського харчування (скорочення закладів досягло 5,4%); спортивних споруд – на 10,1%. При цьому відбувалося збільшення у 2001 р. культових споруд на 11 одиниць, або на 54,9% [2].

Бюджетне фінансування соціальної сфери на селі здійснюється через сільські та районні бюджети, його можливості визначаються станом цих бюджетів. При формуванні бюджетного механізму соціальної сфери села на етапі загострення економічної кризи проявляються дві негативні тенденції.

З одного боку, держава, звужує коло своєї відповідальності за соціальну сферу села, не забезпечуючи навіть найнеобхідніших видатків на утримання закладів освіти, культури та охорону здоров'я, з другого – обмежується можливість місцевих Рад самостійно фінансувати згадане звужене коло видатків. Усе це суперечить курсу розширення функцій місцевих органів самоврядування, зміцнення їх фінансової бази тощо, тобто суперечить тим процесам, які б відповідали переходу до ринкових відносин та демократизації суспільства.

Для припинення руйнації соціальної сфери села, надання сільському населенню гарантованого мінімуму послуг конче необхідно забезпечити: виконання рішень найвищих органів державної влади про збереження мережі та функціонального призначення об'єктів соціальної інфраструктури в процесі реформування економіки; прискорення перебудови взаємовідносин між Державним і місцевими бюджетами, формування та наповнення місцевих бюджетів на рівні нормативів бюджетної забезпеченості на одного жителя; дотриман-

ня законодавства щодо бюджетного фінансування розвитку соціальної інфраструктури села, запровадження жорстких правил його використання; створення при місцевих органах самоврядування неприбуткових підприємств з комунально-побутового обслуговування населення, формування позабюджетних фондів соціального розвитку сільських поселень; більшу підтримку житлового будівництва через регіональні фонди.

ЛІТЕРАТУРА

1. Соціальна інфраструктура села: Навч. посіб./ За ред. П.Т. Саблука, М.К. Орлатого. – К.: Інститут аграрної економіки УААН, 2002.- 465с.
2. Соціальна сфера села України: регіональний аспект / За ред. П.Т.Саблука, М.К. Орлатого. – К.: НДІ "Укראгропромпродуктивність", 2003.- 605с.

УДК 338.27:338.432

ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ ВИРОБНИЦТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ НА ОСНОВІ ЕКОНОМІКО–СТАТИСТИЧНИХ МОДЕЛЕЙ

А.Т.Мальцев, кандидат фізико-математичних наук, доцент

Н.О.Мішурова, асистент

Миколаївський державний аграрний університет

Для досягнення бажаного стану певного процесу в майбутньому на основі показників минулих періодів використовують метод прогнозування. При цьому виникає необхідність в повному аналізі даних, які зібрані і накопичені в процесі досліджень [1, 4]. У цьому процесі використовуються економіко-статистичні моделі, засновані на поточних умовах діяльності сільськогосподарських підприємств і прогнозах на майбутнє. Прогнозування має дати відповідь на запитання: що найімовірніше може статися в майбутньому та за яких умов можна досягти очікуваного результату. Майбутній стан будь-якого процесу прогнозування певною мірою обумовлений не лише зміною закономірностей, які його визнача-

ють, а й багатьма випадковими факторами, взаємозв'язок та виміри впливу яких в повному обсязі врахувати практично неможливо. За названої причини прогнозування завжди мають ймовірний характер [3].

Вихідні положення, використовувані засоби та методи оцінок якості прогнозування суттєво залежать від того, на який проміжок часу майбутнього прагнуть зробити прогноз. Реальні системи прогнозування завжди роблять виправлення на елемент випадковості, і жоден спосіб прогнозування не в змозі передбачити випадкові події. Якщо в даних за минулий період часу мається деяка періодичність, то можна використовувати прогнозування для одержання досить точних прогнозів. Чим точніше прогноз, тим менш ризикованої стає діяльність сільськогосподарських підприємств [2].

Мета дослідження — розглянути основні методи прогнозування розвитку виробництва соняшнику, зернової продукції по Миколаївській області та по Україні; визначити найбільш ефективний метод прогнозування серед методів, які пропонує програма Excel: метод середньої ковзної, регресії і метод експоненціального згладжування.

Прогнозування із застосуванням метода середньої ковзної.

При використанні цього методу прогноз будь-якого періоду являє собою не що інше, як одержання середнього показника декількох результатів спостережень часового ряду. Обчислення за допомогою цього методу досить прості і досить точно відображають зміни основних показників попереднього періоду.

Значення ковзної середньої починаються зі значень $\#N/D$, що дорівнюють значенню зазначеного інтервалу мінус один. Це робиться через недостатню кількість даних для обчислення середнього значення декількох перших результатів спостережень. Зробимо прогнозування урожайності соняшнику по Миколаївській області за трьома методами (табл.1).

Таблиця 1

**Прогнозування урожайності соняшника
по Миколаївській області, ц/га**

Роки	Фактична урожайність	Прогнозна урожайність за методом середньої ковзної	Прогнозна урожайність за методом регресії	Прогнозна урожайність за методом експоненціального згладжування
1980	13,6	#Н/Д	14,04	#Н/Д
1985	12,5	#Н/Д	12,78	13,60
1990	15,3	13,60	11,52	13,27
1991	13,3	13,05	11,27	13,88
1992	8,3	13,80	11,01	13,71
1993	11,7	13,70	10,76	12,08
1994	6,4	12,30	10,51	11,97
1995	11,3	11,10	10,26	10,30
1996	7,9	8,80	10,01	10,60
1997	10,2	9,80	9,76	9,79
1998	7,2	8,53	9,50	9,91
1999	8,8	9,80	9,25	9,10
2000	10,7	8,43	9,00	9,01
2001	7,8	8,73	8,75	9,52
2002	10,7	8,90	8,50	9,00
2003		9,10	8,24	9,51
2004		9,73	7,99	9,39
2005		9,25	7,74	9,49

У статистичній теорії критерієм якості апроксимації є стандартне відхилення. Ми, розрахувавши фактичне відхилення від прогнозного на основі даних табл.1, отримали стандартне відхилення прогнозованої врожайності, яке становить: за методом середньої ковзної – 6,54 ц/га, за методом регресії – 4,25 ц/га та за методом експоненціального згладжування – 2,55 ц/га. Можна зробити висновок, що метод експоненціального згладжування має найменше стандартне відхилення прогнозованої врожайності, тому прогнозування урожайності соняшнику Миколаївської області є найточнішим за цим методом.

На рис.1 показаний результат обчислення ковзної середньої

для даних, приведених в таблиці 1, з інтервалом 3 періоди (роки).

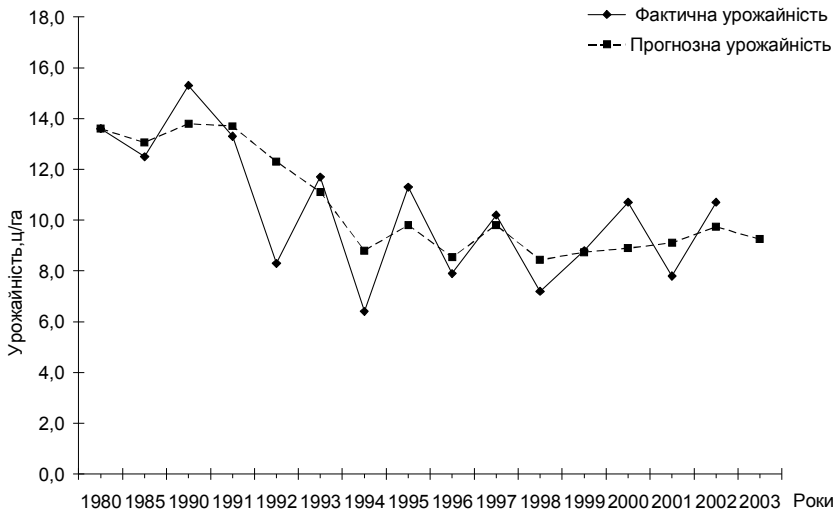

Рис.1. Прогнозування урожайності соняшнику у Миколаївській області за допомогою методу ковзної середньої

Як видно з табл. 1 та рис. 1, прогнозна урожайність соняшнику у Миколаївській області має чітку тенденцію до зменшення за наступні 2004-2005 рр.

Метод прогнозування із застосуванням регресивного аналізу за допомогою діаграм Excel.

Пересунути межу оцінки майбутнього по тимчасовій осі можна за допомогою методу прогнозування із застосуванням регресивного аналізу.

Це можна зробити за допомогою графічної лінії тренда методом, багато в чому подібним методу прогнозу із застосуванням ковзного середнього на основі графіка.

Побудуємо діаграму на основі даних, що містяться в табл.1, добавимо лінію тренда (рис.2). Як бачимо, рівняння лінії тренда:

$$y = - 0,25x + 512,6,$$

де y — урожайність;
 x — роки.

Коефіцієнт кореляції не дуже високий $\Gamma = \sqrt{R^2} \approx 0,6$.

За допомогою ліній тренда можна створювати прогнозування, засновані на регресії, безпосередньо на діаграмі.

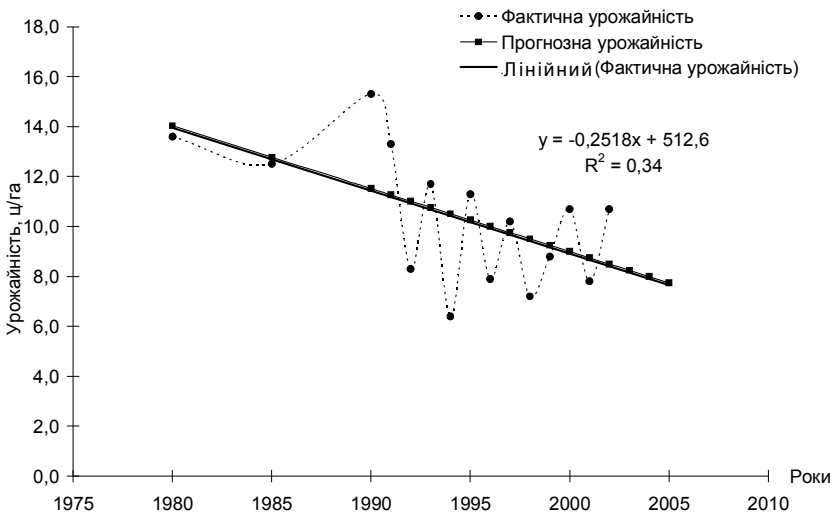

Рис.2. Прогнозування урожайності соняшнику по Миколаївській області з застосуванням регресивного методу

Метод прогнозування з використанням функції експоненціального згладжування.

Згладжування — це спосіб, що забезпечує швидке реагування прогнозу на всі події, що відбуваються протягом періоду довжини базової лінії.

Основна ідея застосування методу згладжування полягає в тому, що кожен новий прогноз виходить за допомогою переміщення попереднього прогнозу в напрямку, яке дало б найкращі результати в порівнянні зі старим прогнозом.

Базове рівняння має наступний вид:

$$F [t+1] = F [t] + a * e [t],$$

де t – часовий період (наприклад, 1-й рік, 2-й рік і т.д.);

$F [t]$ – прогноз, зроблений у момент часу t ; $F [t+1]$ відображає прогноз у часовий період, наступний безпосередньо за моментом часу t ;

a – константа згладжування;

$e [t]$ – погрішність, тобто розходження між прогнозом, зробленим у момент часу t ; і фактичними результатами спостережень у момент часу t .

Таким чином, константа згладжування є величиною, що самокорегується. Іншими словами, кожен новий прогноз являє собою суму попереднього прогнозу і поправочного коефіцієнту, що і пересуває новий прогноз у напрямку, що робить попередній результат більш точним (табл.3). Розглянемо приклад наведений на рис.3.

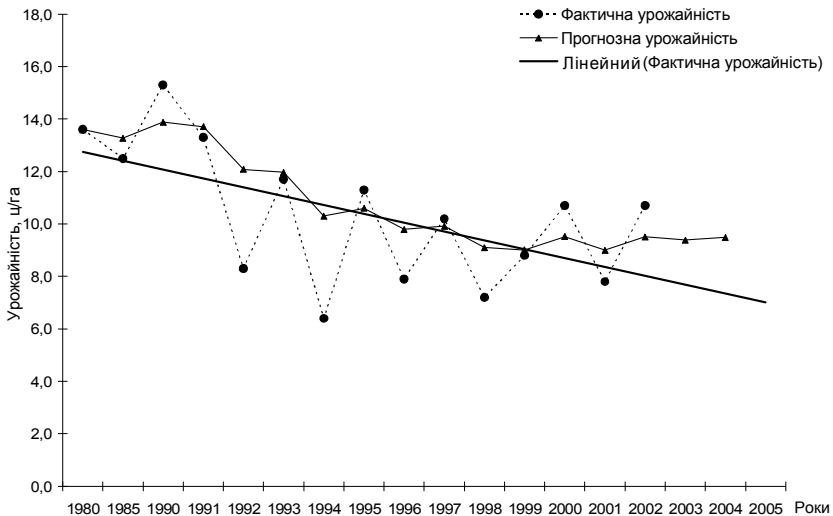

Рис. 3. Прогнозування урожайності соняшнику по Миколаївській області за допомогою методу експоненціального згладжування

Як ми бачимо, на рис. 3 при прогнозуванні з використанням лінії тренда пропускається стрибок функції базової лінії, тоді як при прогнозі з застосуванням згладжування він відстежується.

Згладжування є дуже корисним в тих випадках, коли в тимчасовому ряді спостерігаються істотні розходження в рівнях даних. Як бачимо, на рис.3 за методом експоненціального згладжування урожайність соняшнику, яка прогнозується на протязі 2002-2004рр. збільшується. При прогнозуванні виконаному за допомогою згладжування, фактична базова лінія відслідковується досить точно.

Рис. 4. Динаміка прогнозування урожайності соняшнику по Миколаївській області за допомогою трьох методів

Аналізуючи рис.4, можна зробити висновок, що метод прогнозування під назвою експоненціальне згладжування враховує ефекти стрибка функції набагато краще, ніж способи, які наведені вище.

Наведемо ще приклад прогнозування валового збору зернових та зернобобових культур по Україні з використанням методу експоненціального згладжування (рис.5).

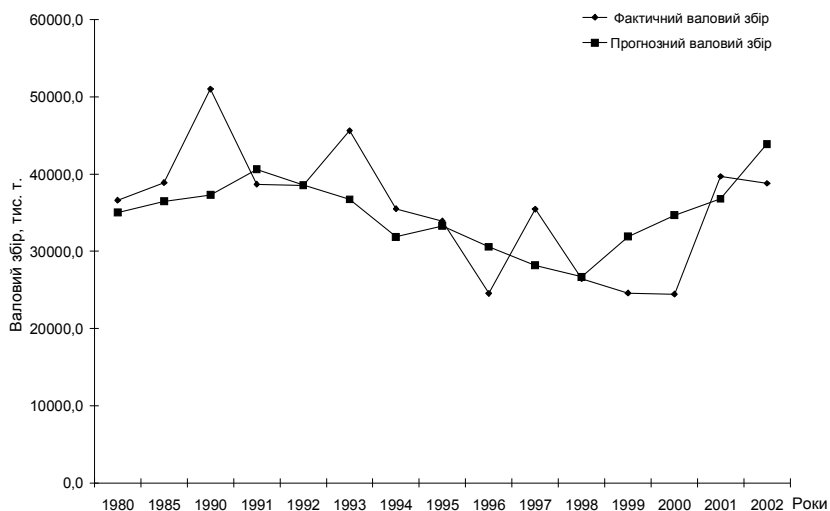

Рис. 5. Прогнозування валового збору зернових та зернобобових культур по Україні за допомогою методу експоненціального згладжування

Як видно з рис.5, найбільша відносна помилка прогнозу спостерігається в 1990р. (71,28%), в 1991р. (37,04%) та в 2002р. (31,22%). В інші роки дані прогнозного валового збору мають незначне відхилення з фактичними даними валового збору зернових та зернобобових культур по Україні. Прогнозний валовий збір має чітку тенденцію до зростання за наступні 2003-2004рр.

Нами було запропоновано три основних методу прогнозування розвитку виробництва сільськогосподарської продукції по Миколаївській області та по Україні.

Якщо порівняти всі ці три методи прогнозування, то можна зробити висновки, що метод середньої ковзної є швидким, але досить неточним засобом виявлення загальних тенденцій часового ряду. Пересунути межу оцінки майбутнього по часовій осі можна за допомогою методу прогнозування із застосуванням регресивного аналізу, але він також досить неточний. Але метод прогнозування під назвою “експоненціальне згладжування” враховує ефекти стрибка функції набагато краще, ніж попередні методи. Отже, прогнозу-

вання з використанням методу експоненціального згладжування являє собою ефективний та найкращий метод прогнозування.

При прогнозуванні з використанням методу експонентного згладжування варто уникати у діалоговому вікні “експоненціальне згладжування” використання параметра Фактор загасання, котрий менше значення 0,7. Якщо створюється враження, що при більшому значенні константи згладжування засіб Експоненціальне згладжування дає найбільш кращий результат то, імовірно все-го, це відбувається завдяки високому рівню автокореляції у тимчасовому ряді. Тому, іншими словами, необхідно скористатися іншими методами прогнозування.

Метод експоненціального згладжування також може допомогти розробити бізнес-план свого сільськогосподарського підприємства, відповісти на багато питань (наприклад, такі: чи варто очікувати підвищення чи зниження попиту на вироблену продукцію, чи підвищиться (понизиться) рівень цін і (що, імовірно, навіть більш важливо) до якого ступеня і т.д.).

На завершення доцільно наголосити, що вибір методу прогнозування — це наслідок змістовного аналізу конкретного процесу. Такий аналіз має не лише дати відомості про хід і кількісні характеристики процесу в минулому, але й оцінити його можливе майбутнє. Але за будь-яких обставин описані методи прогнозування будуть корисними і до певної міри ефективними, бо дозволяють істотно обмежити множину альтернативних варіантів економіко-статистичного моделювання перебігу процесу в часі та прогнозування його майбутнього стану.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспектива розвитку. Інформаційно-аналітичний збірник (випуск 6) / За ред. П.Т.Саблука та ін. – К.: ІАЕ УААН, 2003.– 764 с.
2. Бизнес-анализ с помощью Microsoft Excel, 2-е издание.: Пер. с. англ. -М.: Вильямс, 2003. – 448 с.
3. Дослідження операцій в економіці: Підручник для студентів вузів /Харк. нац.аграрн.ун-т ім. В.В.Докучаєва. – Харків: Гриф, 2002.-580 с.
4. Статистичний збірник “Рослинництво Одеської області”. Одеське обласне управління статистики, 2002. – 133 с.

ОРГАНІЗАЦІЙНО–АДМІНІСТРАТИВНИЙ МЕХАНІЗМ РЕМОНТНО–ТЕХНІЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

*Я.М.Мартинишин, кандидат економічних наук, доцент
Білоцерківський державний аграрний університет*

Вступ. Система ремонтно-технічного обслуговування (РТО) аграрного підприємства являє собою сукупність трудових і матеріальних ресурсів, процесів і об'єктів РТО, об'єднаних спільною метою — забезпечення справності, високої роботоздатності та своєчасної заміни машин відповідно до вимог науково-технічного прогресу при мінімальних витратах, що дозволяє господарству безперервно виробляти продукцію, задовольняти потреби споживачів і отримувати максимально можливі прибутки. Крім того, систему РТО аграрного підприємства у загальному випадку можна представити і як сукупність різноманітних ремонтно-технічних підрозділів інженерної служби взаємозв'язаних між собою та з іншими підрозділами (що використовують техніку) й центральним апаратом управління господарства, а також з позагосподарськими системами РТО технологічними, економічними і адміністративними відносинами. Привести в дію таку систему, щоб одержати потрібний результат, можна лише за допомогою відповідних механізмів, у тому числі й організаційно-адміністративного. Проте на практиці у переважній більшості господарств цей механізм не відповідає умовам і часто суперечить діючому економічному механізму, що призводить до негативних наслідків. Тому актуальним є вдосконалення організаційно-адміністративного механізму системи РТО.

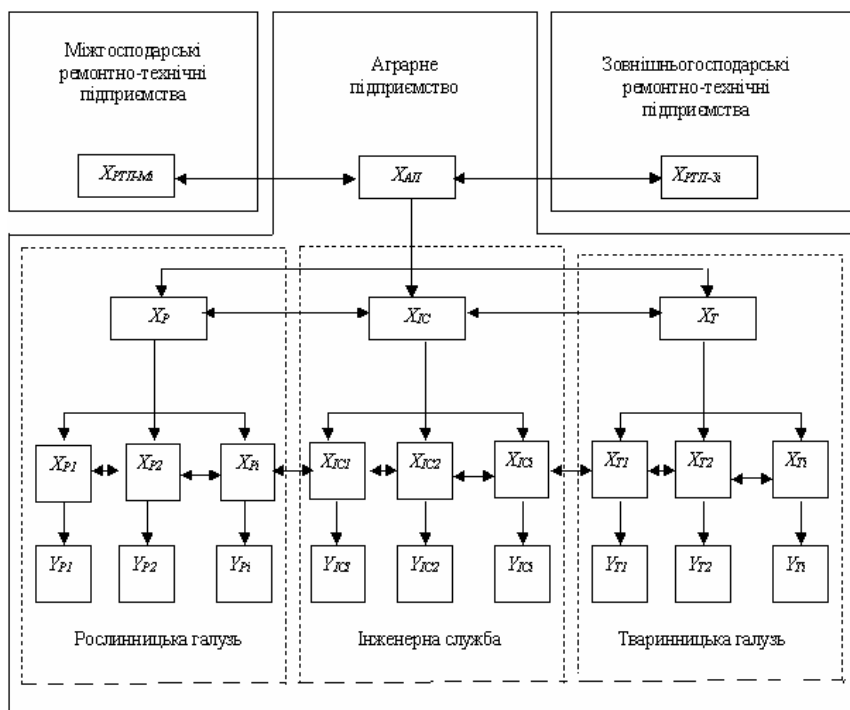
Відзначаючи вагомість отриманих раніше наукових результатів [1-3], слід зауважити, що на сьогодні в цій проблемі залишилося ще багато невирішених теоретичних, методологічних і практичних питань. Зокрема, відсутнє системне і комплексне пояснення сутності і будови організаційно-адміністративного механізму РТО, що й зумовило необхідність проведення цього дослідження.

Постановка завдання. Метою роботи є визначення сутності,

будови та принципу дії організаційно-адміністративного механізму системи РТО аграрного підприємства в нинішніх умовах. Основними методологічними підходами досягнення поставленої мети були: діалектичний, системний, абстрактно-логічний та інші методи досліджень. Науковою базою послужили фундаментальні праці вітчизняних вчених-економістів, матеріали періодичних наукових видань, науково-практичних конференцій, спеціально організованого вибіркового статистичного спостереження у різних природно-економічних зонах України за 1993-2003рр.

Результати. Організаційно-адміністративний механізм РТО аграрного підприємства — це складна система, що базується на мотивах примусового характеру, зумовлених заінтересованістю трудових колективів інженерної служби та суміжних підрозділів у спільній та чіткій організації ремонтно-обслуговуючих робіт. Він складається з комплексу організаційно-адміністративних способів, методів і важелів, за допомогою яких забезпечується безперервність і ритмічність та висока результативність РТО.

Основними структурними складовими організаційно-адміністративного механізму є керуючі і керовані підсистеми РТО та організаційно-адміністративні відносини між ними (рис.1). До складу керуючих і керованих підсистем у загальному випадку належать: керуюча загальногосподарська підсистема — центральний апарат управління аграрним підприємством ($X_{АП}$); керуючі загальногалузеві підсистеми — апарати управління інженерною службою ($X_{ІС}$), рослинницькою ($X_{Р}$) і тваринницькою ($X_{Т}$) галузями; керуючі підсистеми (апарати управління) первинних підрозділів інженерної служби ($X_{ІС1}$, $X_{ІС2}$, ..., $X_{ІСi}$), рослинницької ($X_{Р1}$, $X_{Р2}$, ..., $X_{Рj}$) і тваринницької ($X_{Т1}$, $X_{Т2}$, ..., $X_{Тi}$) галузей; керовані (виконавчі) підсистеми первинних підрозділів інженерної служби ($Y_{ІС1}$, $Y_{ІС2}$, ..., $Y_{ІСi}$), рослинницької ($Y_{Р1}$, $Y_{Р2}$, ..., $Y_{Рj}$) і тваринницької ($Y_{Т1}$, $Y_{Т2}$, ..., $Y_{Тi}$) галузей; керуючі підсистеми міжгосподарських ($X_{РТП-Мі}$) і зовнішньогосподарських ($X_{РТП-Зі}$) ремонтно-технічних підприємств.

Керуючі підсистеми об'єднують у єдине ціле працівників апарату управління певного рівня РТО і технічні засоби прийому й накопичення інформації, що поступає від керованих підсистем, обробки її та зворотної передачі виконавцям. Керовані підсистеми в свою чергу, об'єднують засоби виробництва і трудові колективи інженерної служби, спільне функціонування яких становить процеси РТО, що регулюються керованими підсистемами. Керуючі і керовані підсистеми є складовими системи РТО, не можуть функціонувати самостійно, а лише у тісній взаємодії вони становлять єдине ціле.

У процесі РТО керуючі і керовані підсистеми вступають у двосторонні вертикальні (\downarrow) та горизонтальні (\leftrightarrow) організаційно-адміністративні відносини. Вертикальні відносини між підсистемами пов'язані з ієрархічною структурою аграрного підприємства та

інженерної служби і носять директивний характер: між керуючою загальногосподарською підсистемою аграрного підприємства і керуючою підсистемою інженерної служби; між керуючою підсистемою інженерної служби і керуючими підсистемами її ремонтно-технічних підрозділів; між керуючими і керованими підсистемами ремонтно-технічних підрозділів.

Зв'язки по горизонталі обумовлені технологічними схемами виконання ремонтно-обслуговуючих робіт і за змістом є узгоджувальними між однорівневними підсистемами: між керуючою підсистемою аграрного підприємства та керуючими підсистемами зовнішньогосподарських і міжгосподарських ремонтно-технічних підрозділів; між керуючою підсистемою інженерної служби та керуючими підсистемами рослинницької і тваринницької галузей; між керуючими підсистемами ремонтно-технічних підрозділів усередині інженерної служби та поза нею з керуючими підсистемами первинних підрозділів рослинницької і тваринницької галузей.

Організаційно-адміністративні зв'язки і відносини у системі РТО повинні здійснюватися за виробленими на підприємстві певними правилами і алгоритмами та сприяти досягненню перш за все головної мети аграрного підприємства, а також взаємоузгодженим частковим цілям трудових колективів інженерної служби і підрозділів основного виробництва. Цю роль у загальному організаційно-адміністративному механізмі мають виконувати його функціональні регламентний і розпорядчий механізми.

Регламентний механізм функціонування забезпечує формування стійких організаційно-адміністративних відносин у системі РТО. Його необхідними складовими повинні бути: статут аграрного підприємства (та зміст статутів ремонтно-обслуговуючих підприємств); організаційна структура аграрного підприємства загалом та інженерної служби зокрема; положення про управління підприємством та інженерною службою (а також зміст відповідних положень по галузях рослинництва і тваринництва); посадові інструкції працівників апаратів управління підприємством та інженерною службою: генеральний керівник підприємства, головний інженер, його заступники, керівники

підрозділів інженерної служби (а також зміст аналогічних положень по галузях рослинництва і тваринництва); загальне положення про інженерну службу та положення про її підрозділи: ремонту (центральна ремонтна майстерня), техобслуговування машинно-тракторного парку, техобслуговування автопарку, техобслуговування машин і обладнання тваринницьких ферм, техобслуговування енергетичного обладнання, зберігання (машинний двір), матеріально-технічного забезпечення (а також зміст відповідних положень по галузях рослинництва і тваринництва); договори на РТО: зовнішньогосподарські, міжгосподарські, внутрішньогосподарські (між центральним апаратом управління та інженерною службою; усередині інженерної служби між її апаратом управління і внутрішніми підрозділами та між самими підрозділами; між інженерною службою або її підрозділами та підрозділами рослинницької і тваринницької галузей); плани-графіки виконання РТО (річні, місячні, щоденні): силами і засобами інженерної служби та окремих ремонтно-технічних підрозділів; силами і засобами міжгосподарських і зовнішньогосподарських ремонтно-обслуговуючих підприємств; правила внутрішнього трудового розпорядку на підприємстві; норми і нормативи РТО; методичні вказівки та інструкції щодо виконання РТО.

Розпорядчий механізм функціонування забезпечує утворення короткотермінових (оперативних) організаційно-адміністративних відносин у системі РТО. Його основними елементами є письмові та усні накази і розпорядження, вказівки та рекомендації керівників центрального апарату управління й інженерної служби, проведення нарад спрямованих на виконання поточних оперативних завдань РТО, а також контроль за їх виконанням.

Організаційно-адміністративний механізм та його складові повинні відповідати умовам підприємства і бути адаптованими до прийнятої в ньому організаційно-економічної форми системи РТО: бездоговірної або договірної (підряд, оренда, кооператив).

Бездоговірні форми передбачають пряме планово-адміністративне регулювання діяльності ремонтно-технічних підрозділів інжене-

рної служби з боку центрального апарату управління підприємством за деталізованою системою показників і означають відсутність будь-якої самостійності названих підрозділів. Управління системою РТО здійснюється на засадах єдиної начальності з призначенням керівників ремонтно-технічних підрозділів та інженерної служби в цілому. Функціонування системи майже повністю забезпечує організаційно-адміністративний механізм.

Договірні форми ґрунтуються на договірних економічних відносинах трудових колективів ремонтно-технічних підрозділів інженерної служби з іншими підрозділами, що використовують техніку і потребують РТО, а також з господарством, у рамках якого вони функціонують. Ця форма передбачає аналогічні відносини й усередині інженерної служби між її внутрішніми підрозділами, працівниками, керуючою і керованою підсистемами. У цьому випадку підрозділи отримують певну організаційну і економічну самостійність. Управління підрозділами інженерної служби колективне з виборами керівників. Функціонування системи РТО забезпечується організаційно-економічним і організаційно-адміністративним механізмами. По мірі розвитку договірних форм (в напрямку від підяду до оренди і кооперативу), розширенню самостійності ремонтно-технічних підрозділів, роль організаційно-адміністративного механізму по відношенню до організаційно-економічного поступово зменшується (табл.1). Цю закономірність необхідно враховувати при розробці організаційно-адміністративного механізму РТО аграрного підприємства.

Висновки. Наукова новизна цього дослідження полягає у встановленні сутності, з'ясуванні необхідної будови та об'єктивних закономірностей функціонування організаційно-адміністративного механізму РТО залежно від рівня розвитку економічних відносин на підприємстві. Використання цих положень на практиці забезпечить системність і комплексність формування цього механізму. Перспективами подальших досліджень у цьому напрямі може бути розробка типових моделей організаційно-адміністративних механізмів системи РТО аграрних підприємств.

Таблиця 1

Організаційно-економічні форми та співвідношення організаційно-адміністративного (ОАМ) і організаційно-економічного (ОЕМ) механізмів функціонування системи ремонтно-технічного обслуговування (РТО) в аграрному підприємстві

Форми системи РТО	Самостійність підрозділів РТО		Управління підрозділами РТО	Співвідношення механізмів функціонування системи РТО
	організаційна	економічна		
Бездоговірні	—	—	Єдино-начальність з призначенням керівника	Майже повністю ОАМ
Договірні: а) підряд	Мінімальна згідно з госпрозрахунковим завданням	Відтворення вартості робочої сили	Колективне з виборами керівника	Максимально ОАМ та мінімально ОЕМ
	Середня згідно з договором підряду	Простого відтворення		Більше ОЕМ і менше ОАМ
б) оренда: - цільова - змішана	Середня згідно з договором оренди	Простого відтворення	Колективне з виборами керівника	Більше ОЕМ і менше ОАМ
	Вище середньої згідно з договором оренди	Частково розширеного відтворення		Максимально ОЕМ та мінімально ОАМ
в) кооператив	Вище середньої згідно з внутрішнім статутом кооперативу	Частково розширеного відтворення	Колективне з виборами керівника	Максимально ОЕМ та мінімально ОАМ
	Максимальна згідно з внутрішнім статутом кооперативу	Розширеного відтворення		Майже повністю ОЕМ

ЛІТЕРАТУРА

1. Економіка і організація аграрного сервісу. / За ред. П.О. Мосіюка. – К.: ІАЕ УААН, 2001. – 508 с.
2. Скиба А.П. Управление ремонтным производством в сельском хозяйстве. – М.: Агропромиздат, 1990. – 297 с.
3. Экономика и организация ремонтно-обслуживающего производства. / Под. ред. С.С. Черепанова. – М.: Агропромиздат, 1987. – 310 с.

ПРОБЛЕМИ ІНВЕСТУВАННЯ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

*Л.П.Марчук, кандидат економічних наук, доцент
Миколаївський державний аграрний університет*

Актуальність питання про створення необхідної інвестиційної бази для аграрної сфери виробництва беззаперечна. Від його вирішення значною мірою залежить рівень розвитку технічної бази сільського господарства, нарощування обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, ефективність використання залучених ресурсів, рівень життя сільського населення.

Проблема повного використання наявних інвестиційних ресурсів і пошуку нових джерел інвестування аграрного виробництва є предметом дослідження у працях багатьох українських економістів-аграрників. У першу чергу слід відзначити роботи таких економістів, як В.Г.Андрійчук, М.Я.Дем'яненко, Б.І.Пасхавер, П.Т.Саблук, В.П.Ситник та ін.

Автор даної статті поставив собі за мету дослідити нинішній стан інвестиційної бази аграрного виробництва, оцінити її кількісні параметри і визначити перспективи її подальшого розвитку.

Як відомо, сільське господарство — це галузь із несприятливим інвестиційним кліматом. Непривабливість галузі відносно інвестицій пояснюється її високою ризикованістю, повільним оборотом коштів, низьким рівнем технологічної оснащеності і рентальності тощо.

Про небажання інвесторів вкладати кошти у розвиток аграрного виробництва свідчать такі дані: частка сільського господарства в обсязі інвестицій в основний капітал протягом п'яти років не перевищує 5% загального обсягу, тоді як частка промисловості становить майже 41%, транспорту — 19%. Майже із 40 млрд. капіталовкладень за минулий 2003 рік у село потрапило менше двадцятої частини, а потрібна, щонайменше — третина [1].

Збільшити інвестиційні ресурси за рахунок власних коштів

сільськогосподарських підприємств нині практично неможливо. За 2003 рік прибуток великих і середніх підприємств від усіх видів діяльності становив 25,1 млн. грн. (у 2002 році – 330,8 млн. грн. збитків), а рівень рентабельності був 0,2% проти мінус 1,9% у 2002 році. В цілому 2003 рік закінчили з прибутком 48,5% підприємств, решта – збиткові. Загальна сума доходу склала майже 2 млрд. грн. На одне прибуткове підприємство в Україні припадає 396,6 тис. грн. доходу [4].

З огляду на незадовільний фінансовий стан сільського господарства держава вживає необхідні заходи для розширення інвестиційної діяльності в аграрному секторі. З цією метою запроваджуються різні форми бюджетної допомоги селу, удосконалюються методи фінансово-кредитного забезпечення сільського господарства, реформується система оподаткування тощо.

Серед заходів бюджетного фінансування найбільш важливими є:

- фінансування державних цільових програм;
- використання податкових пільг;
- надання дотацій сільгоспвиробникам;
- часткова компенсація вартості техніки, що отримується за лізингом тощо.

Так, державним бюджетом на 2004 рік передбачено виділити на цільові програми 1394,6 млн. грн. [2]. Продовжують діяти пільги щодо сплати ПДВ. До 1 березня 2005 року Кабінет Міністрів подовжив порядок нарахування дотацій сільгоспвиробникам за продані ними переробним підприємствам м'ясо та молоко. Запроваджується часткова компенсація вартості мінеральних добрив, вводяться дотації на посіви ярої пшениці тощо.

Особливої уваги потребує відновлення машинно-тракторного парку. Як відомо, аграрні підприємства забезпечені технікою на 45-65%, понад 90% якої вже відпрацювало свій амортизаційний строк [2]. Економісти прогнозують через 3-4 роки технічну кризу, якщо рівень технічного забезпечення села не зміниться.

У 2003 році виробники закупили сільськогосподарської техніки на суму 1,6 млрд. грн. При цьому імпортової техніки було

придбано на 900 млн. грн. [3].

Звичайно, цих коштів на відновлення технічної бази сільсько-го господарства вкрай недостатньо. За оцінками економістів, для відтворення машинно-тракторного парку на рівні технологічної потреби щорічно необхідно купувати машин і обладнання на суму 7-8 млн. грн.

За цих обставин у першу чергу слід подбати про розвиток вітчизняного сільськогосподарського машинобудування, адже власна техніка буде дешевшою. Імпортна техніка внаслідок її дорожнечі не вважається ефективною в наших умовах, не зважаючи на її технічні переваги. Нашим сільськогосподарським підприємствам сьогодні вигідніше купувати вітчизняні машини з продуктивністю у 2-3 рази нижчою, але дешевші у 3-8 разів у порівнянні із зарубіжними зразками.

Частково розв'язати цю проблему допомагає державна допомога при купівлі техніки за фінансовим лізингом. У даному випадку держава відшкодовує 30% вартості техніки. В цілому у 2004 році рівень державної підтримки розвитку виробництва і ринку сільськогосподарської техніки порівняно з 2002 роком зростає майже у 3,5 рази [2].

Чимале місце нині у структурі джерел фінансування аграрного сектора посідають кредитні ресурси. У 2003 році обсяги кредитів порівняно з 1999 роком зросли більше, ніж у двадцять разів, порівняно з минулим роком — на 32%. Загальна сума кредитів у 2003 році склала 8,2 млрд. грн. З них 3,2 млрд. грн. були надані на пільгових умовах [2].

За попередніми оцінками, у 2004 році аграрії залучать у виробництво до 1,5 млрд. грн. короткострокових і 1,2 млрд. грн. довгострокових кредитів. При цьому на часткове відшкодування процентних ставок по кредитах держава виділяє 220 млн. грн. [2]. Вперше у цьому році передбачено здешевлення довгострокових кредитів.

Подальше використання кредитних ресурсів для інвестування аграрного виробництва вимагає розробки дієвого механізму повернення

кредитів, створення умов для стабільної платоспроможності сільгоспвиробників, запровадження системи страхування ризиковості кредитів, більш розгорнутого залучення коштів кредитної кооперації тощо.

Слід зазначити, що всі варіанти використання інвестиційних джерел дають певний економічний ефект, але не вирішують проблему інвестування в цілому. Основним важелем розв'язання цієї проблеми, на нашу думку, повинно стати удосконалення механізму ціноутворення на сільськогосподарську продукцію. Адже саме ціновому механізму в умовах ринкової економіки належать провідні регулюючі функції щодо здійснення процесу відтворення, в тому числі і у сільському господарстві.

Сучасний ціновий диспаритет на промислову і сільськогосподарську продукцію “вимиває” значну частину коштів із сільського господарства замість того, щоб спрямувати їх в аграрне виробництво. Тому важливо через елементи державного регулювання подбати про такий рівень ціни виробництва і ринкової ціни, який би гарантував сільському господарству приблизно однаковий рівень норми прибутку порівняно з іншими галузями народного господарства. Поряд з цим треба забезпечити належний розвиток інфраструктури агроринку, здійснювати відповідну цінову політику на аграрних біржах, визначити можливості використання заставних цін, інтервенційних закупок тощо.

Заслуговує на увагу пропозиція запровадження граничних цін на окремі види сільськогосподарської продукції, зокрема, на м'ясо і молоко, що виробляються особистими селянськими господарствами. Адже нині організації, що закуповують цю продукцію, встановлюють ціни довільно з урахуванням сезонних коливань. За таких обставин сільгоспвиробники не мають ніяких гарантій щодо відшкодування власних витрат і щодо визначення майбутніх обсягів виробництва продукції. Граничні ціни, закріплені в законодавчому порядку, чітко визначали б мінімальний рівень відшкодування витрат, а значить, і гарантували б відповідну межу фінансового забезпечення сільгоспвиробників.

Визначаючи роль цінового механізму в регулюванні відтворювального процесу, треба взяти до уваги ще один важливий момент. Справа у тому, що проблема цінового диспаритету торкається не тільки виробника, але і споживача. Економічне становище споживача вимагає порівняння рівня оплати праці і рівня вартості продуктів харчування, які складають приблизно дві третини споживчого бюджету населення нашої країни. Отже, мова йде про необхідність досягнення відповідності у системі “доходи-витрати”, яка розглядається крізь призму відшкодування вартості робочої сили. Цієї відповідності можна було б досягти на підставі використання паритетних цін у сфері споживання. На жаль, на сьогоднішній день в Україні хоч роздрібні ціни на продукти харчування у 2-3 рази нижчі за світові, але занадто низькі ставки оплати праці не дозволяють забезпечити належний рівень продовольчого споживання населення.

Отже, розв’язання проблеми інвестування аграрного виробництва вимагає комплексного підходу, який повинен враховувати специфіку відтворювальних процесів і у сфері виробництва, і у сфері споживання. Поліпшення інвестиційної діяльності у сільському господарстві можна досягти за рахунок відповідного поєднання важелів державного регулювання і елементів ринкового механізму, необхідних для створення оптимальних умов функціонування галузі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Квітневі тези аграрної реформи. Виступ віце-прем’єр міністра України з питань агропромислового комплексу І. Кириленка на науково-практичній конференції з питань соціально-економічних проблем села та шляхів їх розв’язання// Сільський час. – 2004. – 7 квітня. – с. 3.

2. Поглиблювати зміни на краще практичними справами. Виступ першого заступника міністра аграрної політики України М. Безуглого на засіданні підсумкової колегії Мінагрополітики 23 лютого 2004 року// Сільський час. – 2004. – 25 лютого. – С. 3 – 5.

3. Технікою аграріїв забезпечать СП// Сільський час. – 2004. – 27 лютого. – С. 3.

4. Фінансово-господарська діяльність в АПК за 2003 рік// Сільський час. – 2004. – 26 березня. – С. 2.

5. Юхименко П.І., Москаленко І.В. Монетаристські проблеми інвестування в аграрному секторі економіки України.// Економіка АПК. – 2003. – № 5. – С. 92-97.

ФОРМУВАННЯ ФРАНЧАЙЗИНГОВОЇ ТОРГОВОЇ МЕРЕЖІ У ПТАХОПРОДУКТОВОМУ ПІДКОМПЛЕКСІ

Б.А.Мельник, кандидат економічних наук, доцент

І.О.Третяк, старший викладач

Миколаївський державний аграрний університет

Вивчення українського досвіду останніх років з організації збуту виробленої продукції показує, які явні помилки допускають підприємства агропромислового комплексу при її реалізації.

По-перше, існує стереотип, згідно з яким реалізацією виробленої продукції повинно займатися підприємство-виробник. З одного боку, здається цілком логічним, що виробник сам виходить на ринок і реалізує свою продукцію. Основний досвід прихильників цієї системи — підприємство додатково заробляє “живі” гроші, які зазвичай одержує торгівля (посередники). Однак організація власної торгової мережі вимагає додаткових витрат, створює ускладнення з обліку продукції. З огляду на досить великі масштаби діяльності підприємств птахопродуктового підкомплексу, утримання власної торгової мережі не дає їм того збільшення ефективності, на котру можна було б розраховувати, виходячи прямо на ринок збуту.

По-друге, прямий вихід на ринки збуту продукції вимагає проведення відповідних маркетингових досліджень, які також можна перекласти безпосередньо на дилерів, що займаються реалізацією продукції.

Своєму комерційному успіху голова правління АТЗТ “Миронівський хлібопродукт” Ю.Косюк завдячує чітко організованій системі збуту продукції: основною стратегією якої стало дотримання принципу — споживач завжди повинен отримувати лише свіжу і виключно якісну курятину [1]. Акціонерне товариство досягає цього, працюючи на умовах франчайзингу з іншими компаніями та приватними підприємцями, які беруть на себе зобов'язання виконувати маркетингові умови договору з продажу продукції і проведенню рекламних заходів. Франчайзер проводить економічне

консультування з планування і управління, а також з ведення торгових операцій, досягаючи цим максимальної уніфікації і стандартизації для різних торгових підприємств, що входять в систему маркетингових умов з продажу товарів і наданих послуг.

Розпочинаючи процес формування нової товарної категорії — “свіже куряче м’ясо” (на що спрямовувалась рекламна компанія торгової марки “Наша Ряба”) менеджери АТЗТ “Миронівський хлібопродукт” чітко розуміли, що своєму комерційному успіху будь-яка компанія зобов’язана перш за все першокласній системі розподілу, яка є наріжним каменем маркетингової стратегії фірми. Цей успіх досягається на основі використання технологічних інновацій в сфері високоефективних систем розподілу продукції і якості обслуговування споживачів.

Одним із найбільш значних явищ у розвитку каналів розподілу є поява вертикальних маркетингових систем (ВМС), котрі прийшли на зміну традиційним каналам розподілу. На рис.1 зроблено порівняння двох структурних схем цих каналів.

Традиційний канал розподілу складається з незалежного виробника, одного або декількох оптових торговців і одного або декількох роздрібних. Кожний член каналу представляє собою окреме підприємство, що прагне забезпечити собі максимально можливий прибуток, навіть на збиток максимальному отриманню прибутку системою в цілому. Жоден із членів каналу не має повного або достатньо повного контролю над діяльністю інших членів.

Вертикальна маркетингова система (ВМС), навпаки, складається із виробників, одного або декількох оптових торговців і одного або декількох роздрібних торговців, що діють як одна система. В цьому випадку один із членів каналу або є володарем останніх, надаючи їм торгові пільги, або володіє могутністю, що забезпечує їх повне співробітництво.

Домінуючою силою в рамках вертикальної маркетингової системи можуть бути: виробник, оптовик або роздрібний торговець. ВМС виникли як засіб контролю за поведінкою каналу і недопущення конфліктів між його окремими членами, що дбають про свої інтереси. ВМС економічні з точки зору своїх розмірів, мають

велику ринкову владу і виключають дублювання зусиль. ВМС стали переважаючою формою розподілу у сфері споживчого маркетингу, де ним охоплено уже понад 65% світового ринку [2].

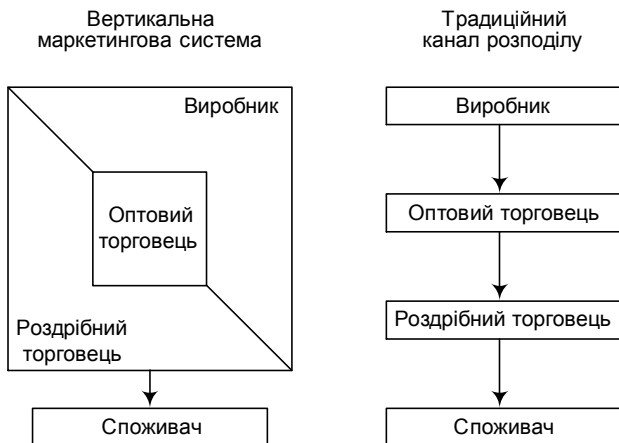

Рис.1. Схематичне порівняння традиційного каналу розподілу з вертикальною маркетинговою системою

Найбільший інтерес становить договірний тип ВМС, де економія коштів або збільшення продаж формується за допомогою домовленостей між учасниками каналу розподілу. Координація і вирішення конфліктів досягається шляхом офіційних домовленостей зі всіма учасниками каналу. Договори охоплюють весь спектр діяльності: від домовленостей про технічні характеристики товарів і умови оплати до більш детальних домовленостей про дилерську відповідальність або франчайзинговий контракт. З кожним дилером оформлюється дилерський договір, за яким вони зобов'язуються продавати продукцію птахофабрики з фіксованою націнкою плюс скидка з ціни птахофабрики на природний збиток і втрати продукції. Кожному дилеру надається кредит та відсрочка платежу до 30 календарних днів.

Для забезпечення гарантій птахофабрики (комбінату) від несумлінного партнерства встановлюються умови співробітництва з дилерами:

- ділером може бути тільки особа, яка бере на себе повну відповідальність за результати фінансово-господарської діяльності;
- перевага віддається ділерам, що мають статус юридичної особи, у яких організаційно-правова форма передбачає повну відповідальність засновників;
- наявність ліквідної застави під одержуваний товар;
- надання гарантій банку або комерційного партнера, який має добру репутацію;
- відсутність прострочених зобов'язань перед третіми особами;
- достатність власного майна по зобов'язаннях.

У ділерському договорі може бути передбачено поетапний перехід до повного пакета ділерських пільг за умови сумлінного виконання ділером усіх договірних зобов'язань протягом певного періоду часу.

Працюючи понад два роки на ринку продукції птахівництва, ТМ “Наша Ряба” стала відомою для українського покупця. Цінова політика, якої дотримувалось керівництво корпорації, була направлена на проникнення на місцеві і регіональні ринки збуту в зв'язку з чим ціни встановлювались нижчі від цін конкурентів на 5-7%. Крім того, особлива увага приділялась якості продукції і рекламі, з метою ознайомлення з нею покупців. За цей період була відпрацьована система реалізації різних частин тушки птиці за різними цінами (від 1,5-2 грн. до 14 грн. за кг), що робить м'ясо птиці доступним для всіх верств населення, враховуючи низьку купівельну спроможність вітчизняного покупця. Можна вважати, що ціни для нашого ринку задовільні — вони стали доступнішими і за останній період тримаються на одному й тому ж самому рівні, це важливий момент, який свідчить про стабілізацію економіки в галузі.

На сьогодні можна вважати, що компанія досягла своєї мети на регіональних ринках завдяки створенню мережі фірмових торгових точок, які розміщені в найбільш комерційно привабливих місцях, а приватні підприємці поєднують свій бізнес з реалізацією молочної продукції. Дані підприємці спеціалізовано займаються

оптовою торгівлею сільськогосподарської продукції, що дозволяє сконцентрувати зусилля менеджменту, підвищити його ефективність. Структура даних підприємств дозволяє їм мати значний вплив на регіональних ринках.

Водночас слід зазначити, що просування товару на ринок в сучасних умовах пов'язано з багатьма труднощами, а також зустрічає значну протидію конкурентів. Послідовником на ринку м'яса птиці у нашому регіоні є ЗАТ "Комплекс Агротарс", що реалізує свою продукцію під ТМ "Гаврилівські курчата". Враховуючи те, що "Наша Ряба" займає домінуюче становище на ринку м'яса птиці в південному регіоні, розпочавши свій бізнес значно раніше останніх; "Гаврилівські курчата" з метою проникнення фірми на ринки регіону, де ще не відроджене бройлерне виробництво (Миколаївська, Одеська та Херсонська області), продають свою продукцію за цінами дещо нижчими, ніж у монополіста. Для підтвердження даного висновку покажемо цінову ситуацію на м'ясо птиці, що склалась на ринках міста Миколаєва (табл.1).

Таблиця 1

**Роздрібні ціни на м'ясо птиці у дилерській мережі реалізації
м. Миколаєва (за 1 кг, грн.)**

Найменування продукції	"Наша Ряба"		"Гаврилівські курчата" станом на 05.03.2004 р.
	Станом на 05.03.2003 р.	Станом на 05.03.2004 р.	
Фарш куриний	8,00	8,30	7,50
Курчата бройлери 1 категорії	9,20	9,50	8,90
Грудка	10,50	13,50	13,30
Філе	13,60	14,00	13,50
Четвертина	9,60	10,50	9,70
Стегно	11,90	12,20	11,50
Гомілка	8,80	10,30	9,50

Ключовим фактором успіху "Миронівського хлібопродукту" є та позиція, яку йому вдалося зайняти у своїй галузі. Володіючи ресурсами, забезпечивши кращі виробничі, комерційні і фінансові показники дана корпорація значно випередила своїх конкурентів і

вдало розвиває свій стратегічний напрямок діяльності.

Все вищезазначене переконливо доводить необхідність організації в Україні цілого ряду таких потужних вертикально інтегрованих комплексів, основною спеціалізацією яких є виробництво та реалізація свіжої високоякісної курятини. За такої організації справи в Україні можна буде забезпечити значне зниження собівартості курятини і запропонувати її споживачеві за ціною до 5 гривень за кілограм. Вдало сконструйована торговельна мережа забезпечить своєчасне пропонування товару, його доставку до місць попиту з метою задоволення потреб споживачів у дієтичних продуктах харчування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Косюк Ю.А. Стратегія, спрямована у майбутнє // Сучасне птахівництво. – 2003. – № 1. – С. 2-3.
2. Котлер Ф. Основы маркетинга: Перев. с англ. – 2-е европ. изд. – К.; М.; СПб.: Издат. дом “Вильямс”, 1998. – С. 952-953.

УДК 636.034

ПОГЛИБЛЕННЯ ІНТЕГРАЦІЇ В МОЛОКОПРОДУКТОВОМУ ПІДКОМПЛЕКСІ

І.О.Мельник, аспірант

Миколаївський державний аграрний університет

Одним з шляхів створення високоприбуткового сільського господарства є участь сільськогосподарських товаровиробників в інтеграційних формуваннях з промисловістю, яка переробляє вироблену ними продукцію. Як зазначає Кравчук І.І., агропромислова інтеграція — це організаційне поєднання сільськогосподарського і технологічно пов'язаного з ним промислового виробництва з метою одержання кінцевої продукції з сільськогосподарської сировини і досягнення більшої економічної вигоди завдяки взаємній матеріальній зацікавленості і відповідальності всіх учасників агропромислового виробництва за кінцеві результати його функціонування [2].

Проблеми інтеграції агропромислових ланок знайшли своє відображення в працях вітчизняних вчених — Саблука П.Т., Кари́ча Д.Я., Коваленко Ю.С. та багатьох інших. Інтеграція в молокопродуктовому підкомплексі має свої особливості, які і висвітлено в даній статті.

За визначенням вітчизняних вчених, горизонтальна інтеграція являє собою форму внутрішньогалузевого кооперування здебільшого однотипних підприємств і виробництв, яка забезпечує поглиблення спеціалізації окремих ланок єдиного технологічного ланцюга, або територіальне інтегрованих процесів з метою збільшення і поліпшення якості продукції, зміцнення та стабілізації економічного становища, підвищення ефективності виробництва. Кооперування господарств значною мірою знижує виробничі витрати і є однією з найбільш сприятливих форм для виробництва конкурентоспроможної продукції [1].

Вертикальна інтеграція зумовлює створення якісно нових специфічних міжгалузевих виробничих підприємств різних сфер АПК, їх об'єднання з підприємствами із первинної переробки сировини, подальшого виготовлення готових виробів легкої промисловості збутовими і торговельними партнерами. При цій формі найкраще використовуються виробничі ресурси, підвищується ефективність та прибутковість підприємств.

Початковою формою інтеграційних зв'язків у молокопродуктовому підкомплексі є співпраця виробників сировини, її переробників, ремонтно-транспортних підприємств та торгових організацій на договірній основі. Взаємодія окремих ланок молокопродуктового підкомплексу на контрактній основі гарантує виконання ними своїх зобов'язань, дозволяє коригувати масштаби співробітництва, що дуже важливо в умовах нестабільної кон'юнктури ринку.

Горизонтальна інтеграція є найпростішим варіантом забезпечення переваг більшого за розміром бізнесу. Необхідність її впровадження в молочному скотарстві викликана, в першу чергу, зосередженням виробництва молока в особистих селянських господарствах та на дрібних приватних фермах. У той же час вертикальна інтеграція сприяє усуненню посередників з процесу збуту

сировини та залученню сільськогосподарських виробників до розподілу фінансового результату від реалізації кінцевого продукту.

Головними інтеграторами на ринку молока та молочної продукції мають стати молокопереробні заводи, які являють собою проміжну ланку в ланцюгу “виробництво — переробка — реалізація”. В сучасних економічних умовах переробні підприємства зацікавлені в наявності стабільної сировинної бази, з прогнозованими обсягами виробництва молокосировини по місяцях року, що дає можливість промисловості планувати власні витрати на зберігання готової продукції, закупівлю різноманітних допоміжних матеріалів і тощо. При довготривалих партнерських стосунках існує можливість впливати на якість сировини, що є дуже значною умовою підвищення ефективності і якості продукції.

Зважаючи на зосередження виробництва молока в особистих селянських господарствах, коли господарі залишаються сам на сам з вимогами ринкового середовища та проблемами збуту продукції, догляду та ветеринарного обслуговування худоби та багатьма іншими, ми пропонуємо запозичити досвід виробників молока в країнах з розвинутою ринковою економікою — створення кооперативів виробників молока. Ми вважаємо за доцільне на першій стадії інтеграційного процесу в кожному окремому населеному пункті створювати кооперативні об'єднання дрібних виробників молока, тобто особистих селянських господарств. Таке об'єднання в змозі надавати своїм учасникам певні послуги: по-перше, послуги з випасу худоби, заготівлі і збуту молока, по-друге, після певного часу існування такого кооперативу, повинна з'явитися можливість надання ветеринарних послуг та штучного осіменіння корів, фахових консультацій, постачання різноманітних матеріальних засобів (комбікорми, насіння, добрива, хімічні засоби для кормових культур, інвентар для молочного скотарства), надання механізованих послуг з вирощування кормових культур. Залежно від розміру населеного пункту і кількості виробників молока, які в ньому проживають, різним буде і перелік послуг, які він буде в змозі надавати. Невеличкі кооперативи обмежаться випасанням худо-

би і заготівлею та збутом молока, більш великі — іншими сервісними послугами.

На рівні районів таким місцевим кооперативним об'єднанням доцільно інтегруватися разом з сільськогосподарськими підприємствами в асоціацію виробників молока, а районним асоціаціям на обласному рівні — в обласну асоціацію виробників молока. Пропонуємо обласну асоціацію розподіляти за породами корів, оскільки це дасть змогу більш індивідуально підходити до специфіки догляду, осіменіння та ветеринарного обслуговування певної породи корів. Схема горизонтальної інтеграції виробників молока представлена на рис.1.

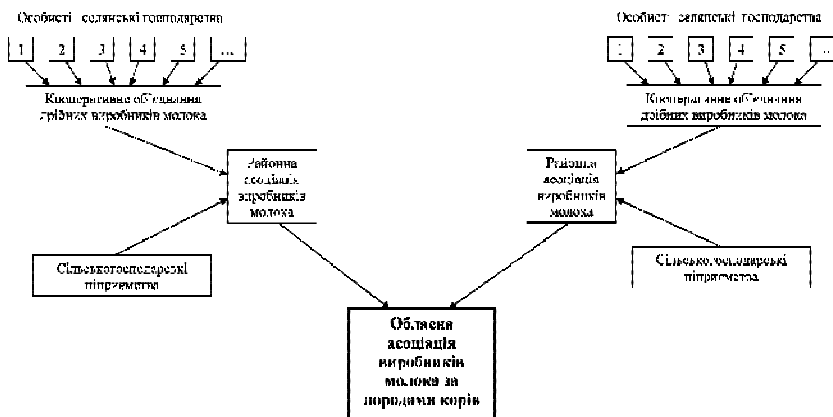

Рис.1. Схема горизонтальної інтеграції виробників молока

Така асоціація, особливо на обласному рівні, зможе реально впливати на ситуацію на ринку молока та молочних продуктів, заохочуючи виробників молокосировини до збільшення кількості і поліпшення якості продукції, і, представляючи інтереси своїх учасників, вимагати від переробних підприємств встановлення відповідної закупівельної ціни. Таким чином, горизонтальна інтеграція — це шлях до зміцнення та стабілізації економічного становища, підвищення ефективності виробництва молока.

Створення організованих структур горизонтальної інтеграції,

на нашу думку, є значним кроком до налагодження міжгалузевої виробничої співпраці, а отже — до вертикальної інтеграції, переваги якої для виробників молока є беззаперечними.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дубицкий В.А. Качественные изменения в формах и механизмах агро-промышленной интеграции// Экономика Украины. – 2001. – №4.-С.63-68

2. Кравчук І.І. Регіональні аспекти інтеграції агропромислового виробництва// Економіка АПК. – 2000. – №10 – С.45-47.

УДК 631.11:631.1.016

РОЗВИТОК НОВИХ ФОРМ ГОСПОДАРЮВАННЯ

С.А.Нестеренко, кандидат економічних наук, доцент

Таврійська державна агротехнічна академія, м.Мелітополь.

Трансформація організаційно-правових механізмів господарювання в аграрному секторі економіки неможлива без діючої і обґрунтованої політики регулювання відносин власності. Прийняття Указу Президента України “Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки” мало ціллю змінити психологію трудівників аграрної сфери, зробити їх повноправними господарями власності, дати імпульс процесам стабілізації відродження вітчизняного сільськогосподарського виробництва [3].

У результаті реформування сільськогосподарського виробництва з’явилися різноманітні організаційні форми господарювання. Найбільшу питому вагу в організаційній структурі сільського господарства України мають колективні підприємства: товариства з обмеженою відповідальністю — 40-45% земель, другою формою господарювання за кількістю сільськогосподарських угідь (20-25%) є сільськогосподарські виробничі кооперативи. Серед нових форм господарювання на селі кожне п’яте — це приватне підприємство с орендними відносинами (приватне-орендне). Слід зазначити, що фермерські господарства займають незначну питому вагу. Тому, однією з важливих складових аграрної реформи в нашій країні є удоскона-

лення організаційно-правових форм сільськогосподарського виробництва, що тісно пов'язане з підвищенням ефективності функціонування сільського господарства. На це й спрямовано прийняття багатьох законодавчих актів. Однак, пошук нових організаційно-правових форм підприємств є перманентним процесом.

Разом з тим, практичне здійснення аграрних перетворень виявило і ряд проблем, які потребують розв'язання. Так, значна чисельність селян-власників земельних і майнових часток (паїв) залишилася незадовільна своїм вибором форми господарювання, лідерів чи партнерів на ринку оренди землі та майна, що й зумовило актуальність дослідження питань подальших трансформаційних процесів.

Трансформація форм господарювання і розвиток орендних відносин в аграрному секторі економіки України є комплексною темою економічних досліджень, які висвітлені в наукових працях В.Г.Андрійчука, П.І.Гайдуцького, П.М.Макаренка, В.Я.Месель-Веселяка, О.М.Онищенко, П.Т.Саблука, М.М.Федорова, В.В.Юрчишина та інших вчених. Проте складність процесів формування багатоукладної ринкової економіки, посилення конкуренції на ринку оренди землі, зміни у настроях і поведінці селян свідчать про необхідність подальших досліджень цих проблем. [1]

Для забезпечення дієздатних форм господарювання у сфері агровиробництва еволюція сільськогосподарських підприємств повинна передбачати досягнення таких завдань: удосконалення системи управління підприємством, удосконалення внутрішньогосподарських виробничих відносин, підвищення рівня соціальної захищеності працівників підприємства, створення умов для залучення інвестицій у сільське господарство.

У структурі сільськогосподарського виробництва України одне з важливих місць займають господарства населення. У 2002 році їхня частка в посівних площах господарств усіх категорій склала 25,5%. Однак у виробництві окремих видів продукції господарства населення домінують: у виробництві картоплі їхня частка складає 98,6%, овочів — 87,9%, м'яса — 73,3%, молока — 75,5%, яєць — 55,9%, а вовни — 70,6% [2].

Посівні площі під зерновими і кормовими культурами розміщені головним чином у сільськогосподарських підприємствах.

Незважаючи на те, що велика частина поголів'я худоби, у тому числі і корів, зосереджена в сільськогосподарських підприємствах, у структурі виробництва м'яса і молока вони поступають ся господарствам населення.

Господарства населення працюють більш ефективно, ніж колективні підприємства. Однак більш глибокий аналіз показує, що останні, не маючи достатньою мірою власних виробничих ресурсів — кормових угідь і кормової бази, засобів механізації й ін., найчастіше користуються виробничими ресурсами сільськогосподарських підприємств, на які тим самим перекладають частину своїх витрат. Успішне функціонування особистих підсобних господарств населення пояснюється тісними зв'язками їхніх власників з сільськогосподарськими підприємствами (оскільки вони є працівниками останніх), що надають своїм працівникам об'єкти виробничої і соціальної інфраструктури, засоби виробництва, транспорт, пасовища, сіно, ветеринарне обслуговування, будівельні матеріали і т.д.

Звичайно, в особистих підсобних господарствах населення жива праця використовується інтенсивніше, тому що багато операцій по догляду за рослинами і тваринами здійснюються вручну. Однак, з розвитком ринкових відносин неминує виникає необхідність збільшення масштабів виробництва в господарствах населення, що потребує підвищення рівня механізації і зростання концентрації, а отже, додаткових витрат живої і минулої праці на одиницю продукції, і зниження її конкурентноздатності.

Головна роль у виробництві сільськогосподарської продукції в умовах ринку повинна належати агроформуванням з високим рівнем концентрації капіталу, основних виробничих фондів і праці, що дозволяє підвищити спеціалізацію, активніше впроваджувати сучасні засоби виробництва, удосконалювати технологію й організацію виробничих процесів і праці і на цій основі знижувати виробничі витрати. Справедливою є думка економістів, які вважають, що в сільськогосподарських підприємствах закладений значний потенціал економічного росту: високий рівень концентрації

кваліфікованої праці, капітальних ресурсів, сільськогосподарських угідь, що за певних умов може дати швидку віддачу.

До цих умов насамперед варто віднести: зміна відносин влади всіх рівнів до колективного господарства (у даний час їх часто відносять до безперспективної форми господарювання); відновлення вертикалі керування сільськогосподарським виробництвом на новому рівні; адресне інвестування сільського товаровиробника в повному обсязі. Відомо, що дефіцит фінансових і матеріальних ресурсів у кілька відсотків приводить до зниження їхньої віддачі. В даний час дефіцит виробничих ресурсів у сільському господарстві складає 100%, тому віддача від сільського товаровиробника в таких умовах, коли ріст престижу сільської праці, що досягається не тільки матеріальними стимулами не очікується.

Іншою формою господарювання є кооперативи і кооперативні об'єднання. В даний час розвиваються в основному внутрішньогосподарські і виробничі кооперативи. Однак найбільш перспективними, на наш погляд, є споживчі і, зокрема, збутові кооперативи. Справа в тому, що найбільш вузьким місцем у сільському господарстві є збут продукції, особливо молока, картоплі й овочів, вироблених у віддалених від ринків збуту районах, невеликих сільськогосподарських підприємствах і особистих подвір'ях.

Створення збутових кооперативів, у задачі яких буде входити збір сільськогосподарської продукції у товаровиробників усіх форм господарювання і доставка його на переробку або на оптовий ринок, за орієнтованими розрахунками підвищить загальне виробництво продукції на 6-8%.

Організація збутових кооперативів, по-перше, дозволить зробити протидію переробним підприємствам у монопольному встановленні закупівельних цін, по-друге, дасть можливість заощаджувати на транспортних витратах, тому що кооперативи, спеціалізуючись тільки на визначеному виді діяльності, можуть скласти раціональні схеми і маршрути збору продукції і максимально повно використовувати транспортні засоби. По-третє, вона вигідна і переробній промисловості, тому що дозволяє більш ефектно контролювати якість сировини і надходження його на переробку великими партія-

ми і строго за графіком, що сприяє раціональному завантаженню переробних потужностей. Збутові кооперативи можуть виконувати також постачальницькі й обслуговуючі функції, тому що, постійно маючи справу із сільським товаровиробником, вони, як правило, володіють повною інформацією про нестатки і потреби села.

ЛІТЕРАТУРА

1. Макаренко П.Н. Организация и экономический механизм адаптации аграрного хозяйствования к рыночно-предпринимательской среде.-К.: Наукова думка,1999. -621с.
2. Економіст. – №6. – 2003. – С. – 86-89
3. Указ президента України від 3 грудня 1999року, №1529 “Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки”// Орієнтир, №235 від 15 грудня 1999. -С.-5-6

УДК 631.16:658.155:631.14:634.8

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ РОЗПОДІЛУ ПРИБУТКУ ВИНОГРАДАРСЬКО- ВИНОРОБНОГО ПІДКОМПЛЕКСУ АПК

О.В.Ніколюк, асистент

Одеський державний аграрний університет

Основним джерелом фінансування інвестиційної діяльності є частина чистого прибутку виноробних підприємств. Проте його розміри не здатні повною мірою забезпечувати достатній розвиток матеріально-технічної бази виноробних підприємств і вивести більшість їх продукції на світовий ринок.

Однією з найбільш гострих проблем сучасного стану розвитку виноградарсько-виноробного підкомплексу є недосконалість економічних відносин між його партнерами. Однак розподіл доходів між ланками підкомплексу не відповідає співвідношенню їх внесків у отримання кінцевого продукту. При чому, ця невідповідність не тільки не зменшується, а й навіть зростає. Між тим, кожен учасник ланцюжку “виробник винограду — його переробник —

торгівля” повинен отримувати таку частку виручки від реалізації кінцевої винопродукції, яка не тільки відшкодовує йому понесені витрати, а й забезпечує отримання однакового рівня рентабельності. Головними причинами ситуації, що склалася на сьогодні є насамперед, необґрунтоване ціноутворення на виноград та продукти його переробки. Роздрібні ціни на вина вже багато років у декілька разів перевищують закупівельні ціни на виноград, який є сировиною для їх виготовлення. Розглянемо структуру роздрібною ціни столового вина, яка впливає на кінцевий розмір чистого прибутку, що отримується всіма учасниками підкомплексу (табл.1).

Так, відпускна ціна 1 дал. столового вина у 8 разів перевищує ціну винограду для виробництва 1 дал., а роздрібна ціна — у 10,4 рази. Прибуток, одержаний від виноградарсько-виноробного виробництва, розподіляється теж несправедливо (табл.2).

З таблиці видно, що прибуток, отриманий від виноградарсько-виноробного виробництва в цілому, розподіляється наступним чином: 43% його отримує держава, 50% — винороби та торгівля винною продукцією і лише 7% — виноградарі.

Що ж стосується розподілу прибутку між партнерами виноградарсько-виноробного підкомплексу, то частка виноградарських господарств складає 12%, підприємств первинного виноробства — 10%, підприємств вторинного виноробства — 38%, торгівлі — 40%. Це підтверджує висновки багатьох відомих економістів України (І.І.Лукінова, П.Т.Саблука, О.М.Шпичака, М.Я.Дем’яненко, Б.Й.Пасхавера, В.Г.Андрійчука, Б.Я.Панасюка та інших) про те, що неконтрольована лібералізація цін в АПК зумовила величезний диспаритет цін між промисловою і сільськогосподарською продукцією. Заходи підтримки, які робилися урядом, здійснювалися безадресно, не безпосередньо сільськогосподарським товаровиробникам, а, в основному, обслуговуючим сферам, де, власне, і реалізовувався прибуток сільського господарства. У сільських товаровиробників у результаті такої практики нагромаджувалися збитки та борги, а чисельність збиткових господарств досягла 93%. В останні роки спостерігається зниження державної підтримки селу з боку центральних органів влади, суттєво пом’якшився

режим оподаткування, фінансово-кредитні відносини. Вживалися й інші заходи сприяння стабілізації аграрної сфери, проте посилилися обов'язкові платежі у позабюджетні фонди, не компенсуються у повному обсязі витрати селян на утримання соціальної сфери. Не в повних розмірах надходять до місцевих бюджетів обов'язкові відрахування від прибуткового податку, акцизних зборів, що обмежує фінансові джерела товаровиробників [3].

Таблиця 1

Структура середньої роздрібної ціни столового вина на 01.01.2003 р.

Галузі, показники	Грн./дал.	У % до підсумку
Виноградарство		
1. Повна собівартість винограду для виробництва 1 дал.	6,95	6,20
2. Ціна винограду для виробництва 1 дал.	10,75	9,59
Первинне виробництво		
1. Заводська собівартість виноматеріалів	16,15	14,40
2. Прибуток виробництва	3,23	2,89
3. Ціна виробництва	19,38	17,28
4. ПДВ (20%)	3,87	3,45
5. Відпускна ціна	23,25	20,74
Вторинне виноробство		
1. Вартість сировини (включаючи втрати і транспортні витрати)	25,47	22,72
2. Виробничі витрати	23,63	20,72
3. Повна собівартість	49,10	43,79
4. Прибуток	12,26	10,93
5. Оптова ціна підприємства	61,36	54,73
6. Акцизний збір	6,14	5,48
7. Оптова ціна промисловості	67,50	60,20
8. ПДВ (20%)	13,50	12,04
9. Збір на розвиток виноградарства (1%)	0,68	0,61
10. Транспортні витрати	4,57	4,07
11. Відпускна ціна	86,25	76,93
Торгівля		
1. Торгова надбавка (30%)	25,87	23,07
2. В тому числі прибуток	12,94	11,54
3. Роздрібна ціна 1 дал. столового вина	112,12	100,0
4. Роздрібна ціна 1 пляшки столового вина	7,84	X

Таблиця 2

Розподіл прибутку від реалізації столового вина між партнерами, 2003р.

Партнери	Розподіл прибутку			
	в цілому		по підкомплексу	
	грн./дал.	%	грн./дал.	%
Держава	24,19	42,8	X	X
Виноградарські господарства	3,80	6,7	3,80	11,8
Первинне виноробство	3,23	5,7	3,23	10,0
Вторинне виноробство	12,26	21,9	12,26	38,0
Торгівля	12,94	22,9	12,94	40,2
Разом	56,42	100,0	32,23	100,0

Отже, прибутки від реалізації винопродукції розподіляються на користь держави, заводів вторинного виробництва і торгівельних організацій. Менш за все в цьому ланцюжку отримують заводи первинного виноробства і виноградарські господарства, внесок яких є найбільшим. А це робить неможливим нормальне відтворення насаджень, призводить до скорочення їх площ, спрощення технології вирощування винограду, зменшення його валових зборів, зниження якості виноматеріалів, а у підсумку — до зниження обсягів виробництва готової винопродукції та відрахувань до бюджету. Тобто, програють усі.

Тому, для підвищення зацікавленості господарств у збільшенні обсягів виробництва високоякісного винограду і виноматеріалів доцільно здійснювати і перерозподіл доходів, одержуваних від реалізації кінцевої продукції. Одні вчені та практики [1] вважають, що розподіляти між партнерами виноградарсько-виноробного підкомплексу доцільно виручку від продажу вин, коньяків і шампанського, інші ж [2] — прибуток від них. На нашу думку, більш прийнятним у даному випадку є використання прибутку, бо належного ефекту можна досягнути лише в тому випадку, якщо кожен з учасників прагне не тільки до збільшення виручки, а й до зменшення витрат внаслідок цього, зростання прибутків. До того ж в окремих випадках може скластися ситуація, за якої виручка буде меншою від витрат.

Що стосується розподілу прибутку [2], то він пропонується до поділу пропорційно нормативним витратам на виробництво готової продукції кожного з учасників підкомплексу. При цьому нормативний прибуток на 1 дал. вина пропонується розраховувати як різницю між оптовою ціною і сукупними нормативними витратами на його виготовлення (витрати на виробництво винограду, виноматеріалі і вина з розрахунку на 1 дал.). Всі вони взяті без подвійного рахунку, тобто, за вилученням вартості сировини (у первинному виноробстві — винограду, у вторинному — виноматеріалів). Далі обчислюють розмір нормативного прибутку на 1 грн. сукупних нормативних витрат (обидва ці показники беруться у розрахунку на 1 дал. вина). Одержана величина перемножується на нормативні витрати кожного учасника на 1 дал. вина. При цьому визнаються розміри нормативного прибутку на 1 дал. кожного учасника ланцюжка.

Таким чином, ми бачимо, що особливо суттєвої підтримки вимагає виноградарство, яке відрізняється високою капіталомісткістю і довгим терміном вирощування насаджень до їх вступу у плодоношення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Долинський В.П., Долинський С.В., Дяченко І.Б. Особливості та розвиток підприємництва в аграрних і агропереробних підприємствах // Економіка АПК.- 2000. - №2. - С.46-55.
2. Костіна Н.І., Алексєєв А.А., Василик О.Д. Фінансове прогнозування: методи і моделі. -К.: Знання, 1997. -183с.
3. Саблук П. Аграрна економіка і політика в Україні: підсумки минулого та погляд у майбутнє. Т.ІІІ. Формування наукової ринкової школи економістів-аграрників. – К.: Інститут аграрної економіки, 2001. – 486с.

ОСОБЛИВОСТІ ЦІНОВОГО МЕХАНІЗМУ АПК В УМОВАХ РИНКОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

В.М.Онегіна, кандидат економічних наук, доцент

*Харківський державний технічний університет сільського
господарства*

В економічній системі, в основі механізму якої ринок, ціни відіграють особливу роль, забезпечуючи виконання ринком таких функцій, як інформаційна, координуюча, відтворювальна, регулююча, стимулююча. Ціни виступають формою визнання економічною системою кількісних та якісних результатів діяльності базових елементів, співставлення індивідуальних результатів виробництва із суспільними потребами та результатами. Ціна як кластер інформації про потреби системи закладає основи для прийняття рішень щодо обсягів виробництва, використання ресурсів. В.Репке, визначаючи засади господарського порядку в ринковій системі, відмічав: “Ринкове господарство має пристрій у вигляді цінового механізму, яке дає порядку господарського життя ясні, однозначні та позбавлені суб’єктивного свавілля орієнтири — вимірювачі обмеженості, що пристосовуються до зміни зовнішніх даних” [7,с.144]. Ціни покликані в ринковій економіці координувати дії самостійних та економічно відокремлених суб’єктів. Через вплив на доходи ціни регулюють відтворення та розміщення ресурсів системи. Але, за визнанням К.Ерроу, “хоча у ціновій системі безліч позитивних якостей, можливості її не безмежні; є випадки, коли вона просто не працює та не може бути єдиним та безперечним арбітром суспільного життя” [11,с.55]. Отже, формування ефективного організаційно-економічного механізму потребує виявлення особливостей дії цінового механізму в певній економічній системі, що дозволить визначити випадки, коли ринок має бути доповненим “суспільним процесом прийняття рішень”.

Проблемам цінового механізму в АПК України в умовах перехідного періоду приділена увага в працях Ю.Білика, Я.Білоусько, З.Ніколаєвої, Б.Пасхавера, П.Саблука, О.Шпичака

[1-4,8-10] та інших. Зокрема, визначено такі особливості цінової динаміки в цей період, як диспаритет цін на продукцію сільського господарства та спожиті матеріально-технічні ресурси, що став вагомішим чинником вимивання фінансових ресурсів з галузі, кризового стану сільськогосподарських товаровиробників; висока нестабільність та значний розмах варіації цін на продукцію сільського господарства. Такий аналіз доводить неефективність у встановленні регулюючих параметрів відтворення аграрного сектору в період ринкової трансформації. Але аспектам дієвості цінового регулювання виробництва та використання ресурсів, реакції товаровиробників на зміни цін за умов перехідної економіки належної уваги приділено не було.

Метою цієї статті виступає визначення впливу цін на прийняття рішень сільськогосподарськими товаровиробниками щодо обсягів виробництва, реалізації продукції та залучення ресурсів, і з урахуванням цього узагальнення особливостей дії цінового механізму АПК в умовах ринкової трансформації. Для досягнення мети використовувалися методи системного та факторного аналізу, статистичної вибірки, індексний метод, прийом кореляції.

Формування цін є безпосередньо пов'язаним із особливостями певної економічної системи, ціни несуть інформацію про потреби системи і покликані скоординувати та забезпечити діяльність елементів системи відповідно цим потребам, та в той же час є відбиттям стану системи, ступеня досконалості ринків, їх інституціоналізації, інформаційного забезпечення. При ідеальному функціонуванні ринкового механізму ціни мають відповідним чином скорегувати поведінку окремих товаровиробників. Зростання цін має сигналізувати про необхідність збільшення обсягів виробництва, а скорочення — про його зменшення, одночасно підвищення цін дозволяє залучити додаткові ресурси, призводить до встановлення рівноваги окремого товаровиробника при більшому обсязі виробництва, падіння ж цін має призводити до протилежних результатів.

Для визначення дієвості цінового регулювання виробництва сільськогосподарської продукції в умовах перехідного періоду в Україні, нами був перевірений взаємозв'язок між рівнем цін та

обсягами виробництва, реалізації даної продукції і залучених ресурсів шляхом визначення коефіцієнту кореляції між індексами цін на певні групи сільськогосподарської продукції та відповідними індексами виробництва, реалізації та посівних площ. Значення коефіцієнтів кореляції представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Значення коефіцієнтів кореляції між індексом цін та індексами виробництва, реалізації сільськогосподарської продукції, посівних площ в Україні у 1996-2002 рр.

Вид сільськогосподарської продукції	Коефіцієнт кореляції між				
	індексом цін та обсягом виробництва одного року	індексом цін попер. року та обсягом виробництва наступного року	індексом цін та обсягом реалізації одного року	індексом цін попер. року та обсягом реалізації наступного року	індексом цін попер. року та посівною площею наст. року
Зернові	-0,4038	0,9272	-0,0568	0,8611	0,9118
Олійні	-0,2939	0,7741	-0,4591	0,7503	0,0286
Цукрові буряки	0,2452	0,6417	0,3696	0,6491	0,3554
Картопля	-0,2718	0,8964	-0,8403	0,4160	0,8109
Овочі	-0,8673	0,2173	-0,7777	-0,6002	-0,0410
Плоди та ягоди	-0,5173	0,7107	-0,5012	0,6447	0,6366
М'ясо	-0,6322	0,4493	-0,7294	0,4987	–
Молоко	-0,6745	-0,3446	-0,4997	-0,2221	–
Яйця	-0,7076	-0,4679	-0,6003	-0,3545	–

*Розраховано за [5,6]

Аналіз отриманих результатів дозволяє зробити наступні висновки. За всіма аналізованими видами сільськогосподарської продукції не встановлено прямого зв'язку між рівнем цін та обсягами виробництва і реалізації одного року, оскільки значення коефіцієнтів кореляції між відповідними індексами менше 0,5. Це ще раз підтверджує низьку еластичність пропозиції сільськогосподарської продукції за ціною в короткостроковому періоді.

Співставлення індексів цін попереднього року та обсягів ви-

виробництва наступного дозволяє встановити відносно тісний зв'язок між рівнем цін та обсягами пропозиції більшості видів сільськогосподарської продукції (виняток складають овочі та продукція тваринництва, за якими значення коефіцієнту кореляції і між цими індексами має значення менше 0,5). Отже, обсяги виробництва в тваринництві виявляються низько чутливими до динаміки цін попереднього року, а в рослинництві простежується поведінка товаровиробників відповідно до статичних очікувань й ефект композиції. Так, товаровиробники приймають рішення щодо обсягів виробництва в наступному періоді, враховуючи рівень цін попереднього року. Збільшення (зменшення) обсягів виробництва усіма товаровиробниками призводить до значних змін цін у наступному періоді, обумовлює цінові коливання на сільськогосподарську продукцію за роками. Урахування зв'язку між рівнем цін попереднього року та посівними площами наступного свідчить, що рівень цін не мав значного впливу на рішення товаровиробників щодо залучення ресурсів у виробництві більшості видів сільськогосподарської продукції, позитивний зв'язок між індексами цін та посівними площами просліджується тільки по зерновим та картоплі.

Оскільки в умовах перехідного періоду в Україні набув загострення диспаритет між цінами на продукцію сільського господарства та матеріально-технічні ресурси, то до аналізу впливу цін на пропозицію сільськогосподарської продукції мають бути залучені відносні індекси, які відбивають динаміку цін на сільськогосподарську продукцію з урахуванням цін на матеріально-технічні ресурси, що споживаються при її виробництві.

Аналіз представлених в табл.2 коефіцієнтів кореляції між відносними індексами цін та обсягами виробництва, реалізації сільськогосподарської продукції і площею посівів свідчить, що і відносні ціни в межах одного року не здійснювали суттєвого впливу на обсяги пропозиції сільськогосподарської продукції (за виключенням цукрових буряків).

За більшістю видів сільськогосподарської продукції значення коефіцієнту кореляції між відносним індексом цін попереднього року та обсягом виробництва і реалізації наступного більше 0,5. А

це знов доводить, що поведінка товаровиробників будувалася на підставі статичних очікувань. При цьому ціни мали суттєвий вплив на обсяги посівних площ тільки по зерновим, цукровим бурякам, картоплі.

Таблиця 2

Значення коефіцієнтів кореляції між відносними індексами цін та індексами виробництва, реалізації сільськогосподарської продукції, посівних площ в Україні у 1996-2002 рр.

Вид сільськогосподарської продукції	Коефіцієнт кореляції між				
	індексом цін та обсягом виробництва одного року	індексом цін попередн. року та обсягом виробництва наступного року	індексом цін та обсягом реалізації одного року	індексом цін попередн. року та обсягом реалізації наступного року	індексом цін попередн. року та посівною площею наст. року
Зернові	-0,2654	0,8652	-0,1345	0,8238	0,7932
Олійні	-0,0832	0,8335	-0,6025	0,8205	0,4348
Цукрові буряки	0,8726	0,7512	0,9451	0,6736	0,6074
Картопля	-0,5760	0,8213	-0,9023	0,0091	0,6437
Овочі	-0,3889	0,0654	0,2251	0,0233	0,0794
Плоди та ягоди	-0,6285	0,4447	-0,0664	0,4012	0,4921
М'ясо	-0,4524	0,8692	-0,7230	0,7614	-
Молоко	-0,0247	0,8379	0,2449	0,9027	-
Яйця	-0,9223	-0,4306	0,8252	0,6844	-

*Розраховано за [5,6]

Таким чином, провали цінового механізму з координації дії товаровиробників, регулювання виробничої діяльності в умовах перехідного періоду в АПК України виявилися з двох боків. З одного боку, значні нестабільність та розкид цін на продукцію сільського господарства ускладнили встановлення на ринку ефективних параметрів його рівноваги, тобто на рівні рівності суспільних граничних витрат суспільній граничній корисності. Цінові тенденції, що виявилися у диспаратеті цін стали слідством не об'єктивних системних змін, а недосконалості аграрного ринку за умов перехід-

ної економіки. Ситуація загострилася тим, що сільськогосподарські товаровиробники, приймаючи ціну ринку, приймали її на неефективному рівні, який менше суспільної вартості. З другого боку, ціни не регулювали обсяги пропозиції в короткостроковому періоді, не стали визначаючим чинником розміщення та використання ресурсів. Ефект композиції як реакція галузі на цінові сигнали призводив до невиправданих коливань обсягів виробництва та самих цін.

При скороченні відносних цін на продукцію сільського господарства в Україні за 1990-1999 рр. на 83% падіння обсягів її виробництва склало 52,4%, а скорочення посівних площ тільки 13,6%, зайнятих в сільському господарстві – 2% [5,6]. Цінові зміни відбивалися не стільки на розміщенні ресурсів, скільки на доходах власників ресурсів залучених у сільськогосподарське виробництво. Відносне скорочення цін на продукцію сільського господарства в перехідному періоді, погіршуючи умови відтворення ресурсів аграрного сектору, стало причиною їх деструкції.

Такі провали цінового механізму вносять момент хаосу та некерованості в економічну систему. Отже внутрішній механізм саморегуляції такої системи повинний бути доповненим державним регулюванням. Та подальші дослідження мають визначити ті інструменти державного регулювання, які б сприяли ефективному функціонуванню аграрного сектору та відтворенню його ресурсного потенціалу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білик Ю. Ціноутворення в умовах реформування ринкових відносин в АПК. – К.: Урожай, 2002. -168 с.
2. Білоусько Я. К. Методологічні основи цінового регулювання суспільного відтворення // Економіка АПК. – 1997. – №11. – С.22-30.
3. Пасхавер Б. Аграрне ціноутворення в умовах кризи // Економка України. – 1999. – №. – С.67-76.
4. Пасхавер Б. Цінова ситуація та цінова політика в аграрній сфері // Економіка України. – 2001. – №1. -С. 59-67.
5. Статистичний щорічник України за 2002 рік / Держкомстат України: За ред. О. Г.Осауленка. -К.: Консультант, 2003. -663 с.
6. Статистичний щорічник "Сільське господарство України" за 2002 рік / Державний комітет статистики України: Під загальним керівництвом Ю.М. Остапчука. – К., 2003. – 319 с.

7. Теория хозяйственного порядка: “Фрайбургская школа” и немецкий неолиберализм: Пер. с нем. – М.: Экономика, 2002. – 482 с.
8. Ціни, витрати, прибутки агровиробництва та інфраструктура продовольчих ринків / За ред. О.М. Шпичака. – К.: ІАЕ, 2000. – 585 с.
9. Ціноутворення у процесі реформування агропромислового комплексу України (1990-2001 рр.) // За ред. О.М. Шпичака. – К.: ІАЕ УААН, 2002. – 499 с.
10. Шпичак О.М., Ніколаєва З.П. Проблеми заставної ціни на зерно // Економіка АПК. – 2001.- №5. – С.98-100.
11. Эрроу К. Возможности и пределы рынка как механизма распределения ресурсов // THESIS. -1993. – Весна. – Т.1. – Вып. 2. – С.53-68.

УДК 636.03:637.1

РИНОК МОЛОКА ТА НЕОБХІДНІСТЬ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН ІНТЕГРАЦІЇ В ГОСПОДАРСТВАХ БЕРЕЗАНСЬКОГО РАЙОНУ

Т.Г.Олійник, асистент

Миколаївського державного аграрного університету

Важливість молокопродуктової галузі в агропромисловому комплексі України є беззаперечною. На одному боці важелів стоїть трудомісткість молочного скотарства, на іншому — необхідність забезпечення населення молочними продуктами, а переробні підприємства — сировиною.

Молокопродуктовий підкомплекс складається з виробництва, заготівлі, переробки молока та реалізації молочної продукції. Але економічні відносини в системі “виробництво — переробка молока” були складними і раніше, а в сучасних умовах жахливого стану тваринництва вони потребують розвитку та вдосконалення.

Дослідженням даної проблеми займалися такі вчені як П.Т.Саблук, О.М.Шпичак, П.М.Макаренко, В.В.Зіновчук, О.О.Костусєв, І.Кішак та інші. Ця проблема залишається актуальною і зараз. Саме тому метою даної статті є проведення аналізу обсягів виробництва молока. Одним із шляхів вирішення є розвиток інтеграції в господарствах різних форм власності.

Тенденція зменшення поголів'я корів характерна як для всієї

країни, так і для Миколаївської області, в тому числі Березанського району (табл.1).

Таблиця 1

**Основні показники розвитку молокопродуктового підкомплексу
Березанського району**

Показники	Роки				
	1990	2000	2001	2002	2003
Загальна кількість господарств в районі	24	21	21	21	21
Кількість господарств з молочним виробництвом	24	20	18	17	16
Поголів'я корів, гол.	10574	3113	2647	2301	1596
Виробництво молока, т	30221	5750	5267	4924	3129
Середній удій молока від однієї корови, кг	2573	1256	1692	1860	1618
Середнє поголів'я корів на одне господарство, гол.	504	156	147	135	100

Протягом 1990-2003 років в Березанському районі спостерігається поступове зменшення поголів'я корів, в тому числі в розрахунку на одне господарство. Так, в 2003 році порівняно з 2002 роком воно зменшилося на 21,3%, і склало лише 15% від поголів'я корів в 1990 році. Середній удій молока від однієї корови з 2000 по 2002 рік збільшився, а в 2003 році зменшився на 242кг в порівнянні з 2002 роком та на 955кг — з 1990 роком. Виробництво молока в господарствах Березанського району зменшується кожного року: в 2003 році було вироблено на 1795т менше ніж в 2002 році і обсяг виробництва склав 10% від показника 1990 року. Аналіз показників (табл.1) свідчить, що темпи зменшення поголів'я корів менші, ніж виробництво молока, що свідчить про погіршення виробничого використання корів, а отже — і зниження ефективності молочного скотарства. Якщо прогнози на наступні роки будуть подібними, то розраховувати доведеться лише на приватний сектор, стан якого також не найкращий.

Протягом досліджуваного періоду жодне з господарств не переробляло вироблене молоко власними силами, а реалізовувало певну частину для подальшої переробки ЗАТ “Лакталіс Україна”. Незначна частина молока була реалізована на ринку та використана за іншими каналами.

Більшість сільськогосподарських господарств Березанського району (74%) здає молокосировину ЗАТ “Лакталіс Україна”, яке протягом року змінює закупівельні ціни (табл.2).

Таблиця 2

**Закупівельні ціни 1т молока
ЗАТ “Лакталіс Україна” в 2003 році, грн.**

Місяць	Групи для оплати			
	вища	перша	друга	Несортове
Січень-лютий	850	700	630	440
Березень	1000	800	630	440
Квітень	1000	800	630	440
Червень	900	700	600	400
Жовтень	940	800	740	500
Листопад	1000	900	800	600

З вище наведених показників видно, що найкращою є ціна в листопаді місяці, що повинно стимулювати виробників до зміни календаря осіменіння корів та телиць. До того ж ясно видна диференціація цін залежно від сорту. Так, якщо взяти вищу групу за 100% у тому ж листопаді, то перша група складає 90% оплати, друга — 80%, а несортове молоко — лише 60%. Така різниця дає певний висновок — чим вища якість молока — тим більше коштів можна за нього отримати.

Сільськогосподарські підприємства Березанського району по місяцях 2003 року здавали різну кількість молока різної якості (табл.3).

Найбільша кількість молока була здана в червні, але ненайкращої якості — вищий сорт відсутній, 62% — перший, 38% — другий, ще й ціна була невисокою. А найкраща структура якості

— в січні — 11,2% вищого сорту, 50% — першого і 36% — другого, але знову ж ціна в цьому місяці найнижча. Отже, явною є необхідність підвищення якості виробленого молока.

Таблиця 3

Кількість зданого в 2003 році молока сільськогосподарськими підприємствами Березанського району в ЗАТ “Лакталіс Україна”

Місяці	Всього, кг	Вищий сорт		Перший сорт		Другий сорт		Несортове	
		кг	%	кг	%	кг	%	кг	%
Січень	149965	16748	11,2	74933	50	54716	36	3568	2,4
Лютий	131098	8192	6,2	69823	53	51556	39	1527	1,2
Березень	132793	4381	3,3	74696	56	52409	39	1905	1,4
Квітень	120281	2952	2,4	46076	38	63251	53	8002	6,6
Червень	275773	—	—	173041	62	103879	38	1147	0,4
Жовтень	192988	1357	0,7	70569	36	106551	55	14511	7,5
Листопад	150903	9301	6,1	55292	36	84835	56	1475	0,9

В економічній літературі не раз зазначалося, що для виробників молока більш вигідною є реалізація продукції безпосередньо переробним підприємствам. Досліджуванним господарствам Березанського району бажано було б реалізувати більшу частину виробленого молока ЗАТ “Лакталіс Україна”, оскільки в Березанському районі молоко закупає також “Веселинівський завод сухого знежиреного молока”, а він за молоко вищого сорту дає ціну на 11% нижче від “Лакталіс Україна”, на молоко першого сорту — на 5% нижче, а на другий сорт на 7% нижче, несортове молоко не закупає взагалі. Отже, ті господарства, які здавали своє молоко ЗАТ “Веселинівський ЗСЗМ” недоотримали певну кількість коштів. Таким чином, виникає необхідність вдосконалення економічних відносин інтеграції, що обов’язково позитивно вплине на господарську діяльність як аграрних підприємств, що виробляють дану продукцію, так і підприємств, що займаються її переробкою.

Більшість посередників пропонують низьку закупівельну ціну, в результаті чого виробники не покривають своїх витрат на виробництво продукції, що призводить до поступового скорочення обсягів зданої сировини. Переробне підприємство повинно будувати свої взаємовідносини з постачальниками на забезпеченні зацікавленості кожного учасника у співпраці. Виробник зацікавлений отримати таку оплату за вироблене ним молоко, щоб мати певну рентабельність виробництва. Переробник бажає отримати сировину з відповідними до стандарту показниками якості: кислотністю, ступінню чистоти, бактеріальним осіменінням, густиною та інше. Саме на поєднанні цих інтересів повинен відбуватися процес інтеграції і здійснюватися грошова зацікавленість виробників молока у підвищенні якості виробленої сировини та її кількості, що повинно зумовити зростання рентабельності виробництва молока, авантаженості потужностей переробного підприємства, стабільності сировинної бази, а отже — взаємовигідної співпраці цих галузей молокопродуктового підкомплексу.

Галузь молочного скотарства має значну кількість перешкод на шляху свого стабільного існування, не говорячи вже про розвиток. Стан молочного скотарства потребує покращення і стабілізації, але не є причиною для того, щоб не шукати вигідніші канали реалізації продукції, тому саме на цьому етапі виникає обумовлена необхідність інтеграційних процесів в галузі. Взаємовигідність діяльності між товаровиробниками та переробними підприємствами, тісне технологічне й організаційне поєднання виробництва і переробки молока направлені на ефективний кінцевий результат.

ЛІТЕРАТУРА

1. Посібник по реформуванню сільськогосподарських та переробних підприємств. 2-ге вид., доп./ За ред. П.Т.Саблука. —К.: ІАЕ УААН, 2000.-660с.
2. І.Ю.Венгерук. Удосконалення економічних відносин інтеграції у молочно-продуктовому підкомплексі. // Економіка АПК. — 2002. — №6. — с.49-52.

ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ГОСПОДАРЮВАННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ У ФОРМІ ТОВАРИСТВ З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ

*Ю.А.Полтавський, доктор економічних наук, доцент
Харківський національний аграрний університет*

О.М.Супрун

СТОВ "Агрофірма ім.Т.Г. Шевченка", Харківська область

Постановка проблеми в загальному вигляді. Невирішеною застається проблема функціонування нових агроформувань, заснованих на приватній основі на землю і матеріальні засоби виробництва, яка полягає в невідпрацьованості економічного механізму господарювання аграрних підприємств в ринкових умовах. Серед нових агроформувань в Україні 42% складають господарські товариства з обмеженою відповідальністю. Дана проблема досліджувалась в Харківському національному аграрному університеті ім.В.В.Докучаєва в рамках теми: "Відтворення та підвищення ефективності використання виробничо-ресурсного потенціалу АПК".

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування економічного механізму господарювання СТОВ вивчалась провідними зарубіжними вченими, а також вітчизняними економістами-аграрниками: Андрійчуком В., Амбросовим В., Ситником В., Коваленко Ю., Макаренко П., Онищенко О. та іншими.

Сільськогосподарські товариства з обмеженою відповідальністю є однією з форм підприємництва, розвиток якого ґрунтується на індивідуальному інтересі. При цьому виходити необхідно з того, що окремий індивід у процесі економічної діяльності змушений керуватися, в першу чергу, принципом доцільності, а вже потім — міркуваннями типу прагнень до "вільної" праці, бажанням набувати "почуття господаря" чи якимось іншим [3].

Реалізація доцільності щодо участі в СТОВ вимагає відповідного економічного механізму, стосовно сутності якого, як економі-

чного явища, існує декілька точок зору [6]. Відповідно до першого погляду, це відношення, які описуються об'єктивними економічними законами, другий тип поглядів пов'язує існування економічного механізму з необхідністю ефективного управління економікою, стосовно до третіх уявлень, економічний механізм породжують так звані базисні і надбудовні відносини і необхідність узгодження їх в конкретній економічній діяльності.

Оскільки СТОВ є структурною ланкою ринкової економічної системи, то фундаментальною вимогою до функціонування і розвитку його економічного механізму є адаптація до умов цієї системи. Ця адаптація є системою певних заходів, яка включає: характер економічних інтересів, принципів формування факторів виробництва і їх використання, економічних зв'язків в процесі обміну. Тобто все, що визначає рішення і стимули економічної поведінки, повинне послідовно втілювати в собі принципи і вимоги ринкових відносин: повну економічну відповідальність за індивідуальні рішення, врахування конкурентної природи спілкування на ринку, орієнтацію економічної діяльності на механізм попиту — пропозиції [2].

Проява закону вартості на рівні СТОВ полягає не тільки в легалізації вартісних параметрів його роботи — собівартості, прибутковості та ін., але і в формуванні реальних можливостей застосування ринкових диференційованих цін, що створює умови для динамічного розвитку економічного механізму. При цьому необхідно виділити один важливий момент, який червоною ниткою проходить через праці багатьох економістів, а саме: необхідність рівноважних відносин між містом і селом, підтримки еквівалентно-мінових відносин між продукцією промисловості й сільського господарства [5].

Функціонування економічного механізму СТОВ спирається на всю систему економічних відносин підприємства, серед яких, з точки зору виробництва і стимулювання діяльності, фундаментальна роль належить внутрішньогосподарським відносинам. Складні зміни в економічних відносинах відбуваються в випадку, коли необхідно здійснити організаційно-виробничу реструктуризацію підприємства. Вихідним пунктом цих змін є встановлення нової

виробничої і галузевої структури господарств. Вона може бути сформована лише на основі чіткої спеціалізації і оптимальної концентрації галузей. Це обумовлено економічно, так, за рахунок спеціалізації продуктивність праці може бути підвищена в 2,1-2,5 рази, трудомісткість продукції знижена в 2,5-3 рази, собівартість — скорочена в 1,3 — 1,5 рази [1].

Зважаючи на процес переростання на рівні підприємства економічного механізму в господарчий, всі зміни в тій частині економічного механізму, що регулює внутрішньо-економічні відносини, повинні бути спрямовані на: зниження ресурсного потенціалу в розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь; зростання його віддачі; зниження собівартості продукції; підвищення рентабельності виробництва; збільшення прибутковості капіталу [4].

Формування цілей статті. Виходячи з специфічних рис товариств з обмеженою відповідальністю, створених в сільському господарстві і вимог економічних законів ринкової економіки, в статті обґрунтовується нове вирішення проблеми формування економічного механізму СТОВ.

Виклад основного матеріалу досліджень. Дослідження здійснювались в сільгосп підприємствах Харківської області, а для більш детального дослідження були взяті СТОВ Вовчанського району. В сільському господарстві Харківської області процесу реформуванню підлягали 448 колективних сільськогосподарських підприємства, на базі яких були утворені 698 нових агроформувань. Найбільшу питому вагу в структурі реформованих сільськогосподарських підприємств, в основі яких лежать крупні форми господарювання, займають господарські товариства і приватні сільськогосподарські підприємства. Частка господарських товариств в цілому по Харківській області становить 59,4%, приватних підприємств — 26,1%.

При проведенні дослідження нами були обстежені і згруповані за організаційно-правовими формами господарювання 22 сільськогосподарських підприємства Вовчанського району Харківської області. Як показують дані аналізу, в 2002 р. найбільшу питому вагу в структурі сільськогосподарських підприємств Вовчанського

району (і за кількістю, і за площею сільськогосподарських угідь) мають товариства з обмеженою відповідальністю. Ними виробляється 47,8% валової продукції сільського господарства району на суму 19552 тис. грн. В порівнянні із середньорайонними показниками економічна діяльність ТОВ характеризується більш високими показниками продуктивності праці, урожайності зернових культур, урожайності соняшнику.

Прикладом ефективного господарювання в пореформений період може служити СТОВ “Агрофірма ім.Т.Г.Шевченка” Вовчанського району Харківської області, яке було створене шляхом реформування КСП, організованого на землях дослідного господарства ім. В.І. Леніна УААН шляхом викупу майна господарства банкрута через аукціон.

В процесі реформування КСП засновникам нового підприємства вдалося зберегти цілісність земельних та майнових паїв. СТОВ “Агрофірма ім.Т.Г.Шевченка” є великим за розміром підприємством, площа сільськогосподарських угідь якого становить у 2002 р. 3367 га. Об’єкт дослідження є корпоративним підприємством — об’єднанням власників майнових паїв. Земля розподілена між працівниками і пенсіонерами, на неї видані державні акти. За взаємною згодою власники передали належні їм на праві власності земельні ділянки в оренду СТОВ “Агрофірма ім.Т.Г.Шевченка”. Більшість власників землі є засновниками ТОВ і працюють в ньому.

Внаслідок впровадження ринкового механізму господарювання СТОВ “Агрофірма ім.Т.Г.Шевченка” вийшла з кризового стану і працює прибутково. Аналіз результативності господарської діяльності дає підстави зробити висновок про те, що сільськогосподарське виробництво в СТОВ “Агрофірма ім.Т.Г.Шевченка” Вовчанського району Харківської області в 2000 — 2003 рр. є ефективним. Так, в 2002 р. рівень рентабельності господарської діяльності становив 51,7%. Досліджуване підприємство є єдиним із загальної кількості ТОВ Вовчанського району, в якому в 2002р. тваринництво було прибутковим — рівень рентабельності цієї галузі становить 38,5%.

Висновки з проведеного дослідження і подальші перспективи у данному напрямку. Як свідчать наші дослідження, економічний механізм на рівні підприємства є системою організаційно-економічних і правових відносин, які визначають кінцевий результат підприємницької діяльності. Дослідження діяльності сільськогосподарських товариств з обмеженою відповідальністю свідчить, що в середньому по Харківській області показники їх функціонування нижче середніх, в той час як у Вовчанському районі цей вид підприємств має більш високі результати за врожайністю, продуктивністю праці, прибутковістю господарської діяльності.

Аналіз господарської діяльності СТОВ “Агрофірма ім. Т.Г.Шевченка”, основного об’єкта дослідження, свідчить про ефективність розробленого економічного механізму. В 2003 р., незважаючи на несприятливі погодно-кліматичні умови, було отримано 778,4 тис.грн. прибутку при рентабельності – 52,6%.

Першим кроком в освоєнні внутрігосподарського розрахунку для складних господарських систем є їх реструктуризація. Найбільш доцільним, на наш погляд, є виділення таких структурних складових: центрів витрат (відповідальності), центрів прибутку, центрів управління, центрів сервісного обслуговування. Економічний механізм функціонування центрів витрат заснований на внутрігосподарських розрахункових цінах на вироблену продукцію (послуги) та планово-облікових цінах на виробничі ресурси. Ядром госпрозрахунку є розроблена система стимулювання праці, яка поєднує корпоративні виплати, оплату за працю по тарифу, виплати за підвищення прибутковості, соціальні винагороди. Оптимізація чисельності працюючих досягнута за рахунок їх поділу за ступенем зайнятості на такі чотири групи: постійні, сезонні, тимчасові, працюючі за погодинною оплатою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Амбросов В.Я., Маренич Т.Г. Организационно-экономические факторы результативности реформирования АПК // Проблемы экономики агропромышленного комплекса і формування його кадрового потенціалу. Кол. монографія у двох томах. Т. 1 / За ред. П.Т. Саблука, В.Я. Амбросова, Г.Є. Мазнева. – К.: ІАЕ, 2000. – С. 25-32.
2. Макконелл К.Р., Брю С.Л. Экономика: принципы, проблемы и политика:

Пер. с 14-го англ. изд. – М.: Инфра-М, 2002. – 972 с.

3.Магас В. Мікроекономічний аналіз сучасних тенденцій в аграрній сфері // Економіка України. – 1997. – № 12. – С. 70-79.

4.Онищенко О.М. Формування в аграрному сектору України організаційної структури ринкової економіки // Економіка АПК. – 1999. – № 1. – С. 49-54.

5.Пешехонов В.А. Н.Д. Кондратьев о проблемах развития сельского хозяйства и современная аграрная политика // Вестник Санкт-Петербургского университета. Серия 5, выпуск 4. – 1992. – № 26. – С. 16-22.

6.Полтавский Ю.А. Механизм хозяйствования реформированных аграрных предприятий: Монография. – Харьков: Консум, 2000. – 259 с.

УДК 657.424:663.252.1

ФІНАНСОВІ ІНВЕСТИЦІЇ ВИНОРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ

***Н.В.Петруня**, кандидат економічних наук, доцент
Одеський державний аграрний університет*

Фінансові інвестиції є вагомою частиною інвестицій виноробних підприємств. Розглядаючи структуру фінансових інвестицій, слід відмітити, що на фінансовому ринку України вони можуть здійснюватися як у фондові інструменти (акції, облігації, інвестиційні сертифікати), так і у грошові інструменти (депозитні вклади). Інвестиції у фондові інструменти здійснювалися виключно за рахунок придбання акцій – цінних паперів без встановленого строку дії, які свідчать про дольову участь виноробних підприємств в статутному фонді інших акціонерних товариств, що підтверджує членство в цьому акціонерному товаристві і право на участь в управлінні ним. Володіння акціями також дає право виноробному підприємству на отримання частини прибутку у вигляді дивідендів, а також на участь в розподілі майна при ліквідації акціонерного товариства. Всі акції, придбані виноробними підприємствами, є простими акціями на пред'явника. Їх питома вага в середньому за 1999-2002рр. склала 22,0%. Найбільше засобів у акції було інвестовано у 1999р. – 1566 тис. грн. при чому їх сума у 2002р. зменшилася на 730 тис. грн. (46,6%). Для розрахунку річного

ефекту від використання акцій необхідно визначити суму майбутнього грошового потоку від акцій та розмір дисконтної ставки при оцінці теперішньої вартості майбутнього грошового потоку.

Джерелом доходу від акцій є дивіденди, що виплачуються власникам акцій. В залежності від умов обігу акцій, стадії життєвого циклу емітента акцій (що визначає динаміку суми прибутку) розробленої дивідендної політики та інших факторів можлива різна динаміка рівня виплачуваних дивідендів у майбутньому періоді. У зв'язку з цим, розрізняють види акцій із стабільним, постійно зростаючим та непостійним рівнем дивідендів.

Розмір дисконтної ставки, що використовується при оцінці теперішньої вартості суми майбутнього грошового потоку, також грає важливу роль при оцінці ефективності інвестицій у акції. Використовувати єдину "усереднену" ставку проценту з цією метою не можна, оскільки при оцінці інвестиційних якостей акцій рівень ризику за ними істотно коливається, тому, відповідно ставка проценту, що використовується при дисконтуванні грошового потоку, також повинна бути диференційована.

У практиці країн з розвинутою ринковою економікою застосовується рейтингова оцінка окремих акцій. Форми цієї оцінки наведено в табл.1.

Таблиця 1

Форми рейтингової оцінки, норма поточної доходності та рівень ризику за простими акціями відповідно до їх інвестиційних якостей

Рейтингова оцінка простих акцій "Стандарт енд Пулз"		Середня норма поточної доходності, %	Оцінка ризику за 5-бальною шкалою	
індекс оцінки	значення індексу		ризик втрати доходу за акціями	ризик втрати інвестованих засобів
A+	Найвища якість	7 - 9	3	3 - 4
A	Висока якість	8 - 10	2	3 - 4
A -	Якість вище середньої	9 - 11	1	3 - 4
B+	Середня якість	10 - 12	1	4
B	Нижче середньої якості	11 - 14	1 - 2	4 - 5
B -	Низька якість	12 - 15	1 - 2	5
C	Дуже низька якість	15 - 20	1 - 2	5

З урахуванням особливостей формування грошового потоку і диференціації норми поточної доходності, поділимо акції, придбані виноробними підприємствами, на класи (табл.2). Як бачимо, основну частину (половину вартості всіх акцій виноробних підприємств) займають акції В – із низькими інвестиційними якостями.

Акцій із середніми інвестиційними якостями (В+) було придбано 12,5% від загальної вартості акцій, а акцій з дуже низькими інвестиційними якостями (С) – 12,7%. Це зумовлено, в основному, нерозвинутістю фондового ринку, а також тим, що в Україні високі інвестиційні якості мають переважно акції енергетичних, добувних підприємств та банків, на придбання яких потрібно іммобілізувати значні тимчасово вільні кошти, потрібну кількість яких, на жаль, всі виноробні підприємства не мають постійно у своєму розпорядженні.

Таблиця 2

**Рейтинг акцій виноробних підприємств
Одеської області у 2002 р. (експертні оцінки)**

Групи акцій	Вартість акцій		Середня норма поточної доходності, %	Рівень ризику, балів	
	тис. грн.	%		втрати доходу за акціями	втрати інвестованих засобів
В+	105	12,5	10	1	4
В	206	24,6	15	1	4
В -	419	50,0	18	1	5
С	106	12,7	20	2	5
Разом	836	100	X	X	X

Таким чином, оцінка акцій спрямована, насамперед, на визначення їх поточної ринкової вартості. Оскільки акції груп “В+” і “В” виноробних підприємств є простими і будуть використовуватися протягом визначеного періоду часу, поточну ринкову вартість кожної їх групи можна визначити за формулою:

$$VA_{ВП} = \sum_{n=1}^n \frac{D_n}{(1 + HD)^n} + \frac{CP_a}{(1 + HD)^n}, \quad (1)$$

де $BA_{ВП}$ – поточна ринкова вартість акцій, що використовуються визначену кількість років;

D_n – сума дивідендів, яку інвестор очікує отримати в n-му році;

ND – норма поточної доходності акцій даної групи, що використовується як дисконтна ставка в розрахунку теперішньої вартості, в десятковому дробі;

n – кількість років, взятих у розрахунок;

\underline{CP}_a – прогнозна ринкова ціна реалізації акцій.

Отже, візьмемо до розрахунку 3-річний період використання акцій груп “В+” і “В”.

Відповідно до проведених нами розрахунків поточна ринкова вартість акцій групи (“В+”) складає 168 тис. грн., а вартість акцій групи (“В”) – 271 тис. грн.

Таблиця 3

Оцінка поточної ринкової вартості акцій груп “В+” і “В” виноробних підприємств Одеської області, 2002 р.

Показники	В+	В
Сума інвестованого капіталу у теперішній вартості, тис. грн.	96	180
Сума дивідендів, тис. грн.		
1-й рік	22	36
2-й рік	30	40
3-й рік	36	45
Норма поточної доходності акцій	0,10	0,15
Поточна ринкова вартість акцій, тис. грн.		
1-й рік	20	31
2-й рік	25	30
3-й рік	27	30
Всього	168	271

Акції груп “В –” і “С” планується через рік реалізувати. Розрахунок їх поточної вартості проведемо в табл.4. Поточна ринкова вартість акцій групи “В –” складе 451 тис.грн., а акцій групи “С” – 110 тис. грн.

Таблиця 4

**Оцінка поточної ринкової вартості акцій груп "В –" і "С"
виноробних підприємств, 2002 р.**

Показники	В -	С
Сума дивідендів, тис. грн.	132	9
Норма поточної дохідності акцій	0,18	0,2
Прогнозна ринкова вартість акцій в кінці періоду реалізації, тис. грн.	400	123
Поточна ринкова ціна акцій, тис. грн.	451	110

На основі отриманих даних ми зможемо розрахувати ефективність інвестування засобів виноробних підприємств у фондові інструменти (акції). Результати представлено у табл.5. Таким чином, на 100 грн. засобів, інвестованих у акції, виноробними підприємствами реально було отримано 60,0 грн. доходу за акціями "В+"; 31,5 грн. акцій "В"; 7,6 грн. акцій "В–" і 3,8 грн. акцій "С". В цілому по виноробним підприємствам Одеської області було отримано 164 тис. грн. доходу від придбання акцій інших підприємств. Середня ефективність інвестування засобів у акції склала 19,6% за 2002р.

Таблиця 5

**Ефективність інвестицій виноробних підприємств
Одеської області у акції інших підприємств, 2002 р.**

Показники	Групи акцій				Всього і в середньому
	В+	В	В-	С	
Сума засобів інвестованих у акції, тис.грн.	105	206	419	106	836
Реальна вартість акцій, тис. грн.	168	271	451	110	1000
Доход від інвестицій в акції, тис. грн.	63	65	32	4	164
Ефективність інвестування засобів в акції, %	60,0	31,5	7,6	3,8	19,6

Визначення ефективності інвестування коштів у депозитні вклади є не такою складною процедурою (табл.6).

З даних табл. 6 видно, що сума депозитів від вкладів у національній валюті у 2002р. склала 549 тис. грн., що на 211 тис. грн. менше від рівня 1999р., хоча середній депозитний річний

процент виріс на 2,1 %. Отже це відбулося внаслідок скорочення суми даних вкладів. Протилежна ситуація спостерігається із вкладами в іноземній валюті — загальна сума депозиту від вкладів в іноземній валюті зросла у 2002р. в порівнянні з 1999 роком на 58 тис. грн., а середній депозитний процент за 2002р. — на 3,2%, що свідчить про зростання зацікавленості банків у розміщенні коштів у іноземній валюті. В цілому по виноробним підприємствам сума річного ефекту від розміщення грошових засобів на депозитах склала у 2002р. 701 тис. грн., що на 153 тис. грн. менше від рівня 1999р., але середній депозитний процент зріс на 1,0%.

Таким чином, ми можемо побачити, що ефективність інвестицій виноробних підприємств у депозитні вклади є вищою, ніж у цінні папери інших підприємств, що й пояснює високу питому вагу першої із вказаних форм інвестицій.

Таблиця 6

**Ефективність інвестування коштів виноробних підприємств
у депозитні вклади, 1999 – 2002 рр.**

Показники	1999 р.	2000 р.	2001 р.	2002 р.	2002 р. (+,-) до	
					1999 р.	2002 р.
Інвестиції у депозитні вклади всього, тис. грн.	4277	4268	3372	3344	-933	-28
Інвестиції у депозитні вклади у національній валюті, тис. грн.	3393	3512	2470	2239	-1154	-31
Середній депозитний процент на вклади у національній валюті, %	22,4	20,6	24,5	24,5	2,1	0
Сума депозитних процентів від вкладів у національній валюті, тис. грн.	760	723	605	549	-211	-56
Інвестиції у депозитні вклади у іноземній валюті, тис. грн.	884	756	902	1105	221	-203
Середній депозитний процент на вклади у іноземній валюті, %	10,6	11,2	14,0	13,8	3,2	-0,2
Сума депозитних процентів від вкладів у іноземній валюті, тис. грн.	94	85	126	152	58	26
Загальна сума депозитних процентів, тис. грн.	854	808	731	701	-153	-30
Середній депозитний процент, %	20,0	18,9	21,7	21,0	1,0	-0,7

ОРГАНІЗАЦІЯ РИНКУ ВЕТЕРИНАРНИХ ПОСЛУГ

С.І. Поперечний, кандидат економічних наук, доцент

Л.В.Одинак, аспірант

*Львівська національна академія ветеринарної медицини
імені С.З.Гжицького*

У результаті реформування колективних та державних сільськогосподарських підприємств на засадах приватної власності суттєво зросла їх кількість і зменшились розміри. Поголов'я тварин більшості підприємств скоротилось настільки, що їх штатними розписами не передбачено посад ветеринарних фахівців.

Ефективна діяльність суб'єктів, які надають або можуть надавати ветеринарні послуги, забезпечується за умови врахування потреб потенційних споживачів і спрямування зусиль на повне їх задоволення. Замовниками ветеринарних послуг є різні за розмірами і виробничим спрямуванням сільськогосподарські підприємства, власники непродуктивних тварин сільської та міської місцевості, інші фізичні чи юридичні особи, що утримують тварин. Тому розміри, організаційні форми, доцільні елементи системи маркетингу можна обґрунтувати на основі сегментації ринку даних послуг.

На практиці сегментація може бути здійснена шляхом багатомірного статистичного аналізу або групування. Метод багатомірного статистичного аналізу (de-rgioy) передбачає розбивку всіх потенційних споживачів на групи, відповідно до рівня споживання ветеринарних послуг і вимог до них, а потім визначення комплексу характерних ознак кожної з цих груп.

У даний час ринок ветеринарних послуг знаходиться на початковій стадії становлення. Тому такий підхід не може бути застосований на практиці. Прийнятним є метод групувань, який передбачає розбивку всіх потенційних споживачів послуг на групи за ознаками, що впливають на їх поведінку. Потреба у послугах визначається перш за все за поголів'ям тварин. Групування сільськогосподарських підприємств Львівської області за поголів'ям великої рогатої худоби наведено в таблиці 1.

За останні 5 років відмічається стійка тенденція збільшення кількості підприємств, у яких утримується до 49 голів великої рогатої худоби. Виходячи із штатних нормативів [4. с.7], у 2000 році ветеринарне обслуговування тварин своїми штатними працівниками могли здійснювати лише 36% підприємств, у яких утримувалось 80% поголів'я великої рогатої худоби.

Аналогічні зміни відбулися і у свинарстві. Зменшення поголів'я свиней у сільськогосподарських підприємствах поєднується із збільшенням кількості цих суб'єктів господарювання. У даний час 97% з них змушені здійснювати ветеринарне обслуговування на основі послуг сторонніх організацій чи фізичних осіб. Переважна більшість фахівців ветеринарної медицини сільськогосподарських підприємств, де такі штатні посади збережено, працюють на умовах неповної зайнятості.

Таблиця 1

Групи сільськогосподарських підприємств Львівської області за поголів'ям великої рогатої худоби (на початок року)

Групи підприємств за поголів'ям великої рогатої худоби	Кількість підприємств					2004р. У відсотках до 2000р.
	2000р.	2001р.	2002р.	2003р.	2004р.	
до 49	178	403	375	377	320	179,8
50-99	116	106	108	97	64	55,2
100-199	114	112	100	80	58	50,9
200-499	150	106	81	59	51	34,0
500-1999	81	49	39	32	19	23,5
Всього:	639	776	703	645	512	80,1

До споживачів ветеринарних послуг на початок 2004 року слід віднести усі 48 підприємств області, де утримуються вівці та кози.

Майже 90% загального поголів'я всіх видів тварин Львівської області утримується в індивідуальних господарствах населення. Всі вони є потенційними споживачами ветеринарних послуг. Таким чином, місткість цього ринку зростає. Особливістю індивідуальних господарств населення є те, що вони, як правило, не замовляють

роботи, спрямовані на профілактику захворювань. Через обмежені фінансові ресурси вдаються до послуг спеціалістів ветеринарної медицини лише у критичних ситуаціях. В середньому одне господарство має 1-2 голови великої рогатої худоби і таке ж поголів'я свиней, їх щільність незначна. Розташовані вони на різній відстані, часто віддалені від держаних підприємств ветеринарної медицини. З урахуванням незначного обсягу послуг у розрахунку на одне таке господарство їх обслуговування доцільно здійснювати фізичними особами, що на умовах ліцензування можуть надавати ветеринарні послуги. Однак становлення даної форми підприємницької діяльності відбувається надто мляво. Станом на 1 січня 2004 року у Львівській області видано лише 13 ліцензій на право ведення приватної практики.

Сільськогосподарські підприємства орієнтовані на здійснення комплексу ветеринарних заходів, який включає, крім вимушеного лікування, профілактику захворювань тварин, дезінфекцію приміщень, їх дератизацію, дезінсекцію тощо. Мотивується це значно більшими ніж у індивідуальному секторі, збитками від можливих захворювань і падежу тварин. Організувати систему та належний обсяг таких робіт не під силу приватному ветеринарному лікареві. Прийнятними в таких умовах є більші за розмірами організаційні структури, що можуть надавати ветеринарні послуги.

У Львівській області функціонує 395 державних підприємств ветеринарної медицини, де зайнято 662 фахівці [3. с.13-301]. Вони надають ветеринарні послуги на платних засадах. По мірі збільшення місткості ринку зростають обсяги наданих послуг (табл.2). Однак, по-перше, основні функції державних підприємств ветеринарної медицини полягають у проведенні протиепізоотичних ветеринарно-санітарних заходів, які здійснюються за рахунок бюджетних асигнувань [1, с/22о,5§§], по-друге, збереження існуючих темпів збільшення кількості наданих с послуг призведе до монополізації даної сфери діяльності, що зумовить зростання тарифів на послуги, блокування входження на цей ринок нових суб'єктів господарювання.

Таблиця 2

Находження коштів від реалізації послуг державними підприємствами ветеринарної медицини Львівської області, тис. грн.

Показники	2001р.	2002р.	2003р.	2003 р. у відсотках до 2001р.
Виручено від реалізації послуг -	1772,7	2411,8	3367,1	189,9
ВСЬОГО				
в т.ч. за:	52,9	259,8	446,8	8,4 рази
- лікування тварин	*41,5	79,1	174,0	4,2 рази
- дезінфекцію				

Доцільним є формування недержавних ветеринарних підприємств. За наявності необхідного обладнання, належного кадрового забезпечення вони можуть надавати більш складні ветеринарні послуги, обслуговувати великі за розмірами стада тварин, а при потребі й індивідуальні господарства населення.

Можливі різні організаційні форми таких суб'єктів, їх привабливість з боку замовників визначається специфікою ветеринарних послуг. Потенційні споживачі будуть більш прихильними до товариств з додатковою відповідальністю та повних товариств. Такі формування більш повно компенсуватимуть суму можливих збитків, зумовлених недотриманням вимог ветеринарного законодавства.

Створення різних за організаційними формами, розмірами та формами власності структур господарювання призведе до формування конкурентного середовища. Розвиток конкуренції матиме суттєвий вплив на підвищення якості ветеринарних послуг. Поза будь-якими сумнівами власники тварин віддадуть перевагу більш кваліфікованим суб'єктам, які забезпечать належний рівень сервісу. В таких умовах ефективність роботи спеціалістів ветеринарної медицини визначатиметься не кількістю вилікуваних тварин, а рівнем недопущення у них захворювань. Орієнтація суб'єктів господарювання, що можуть надавати ветеринарні послуги на окремі сегменти призведе до більш повного насичення ринку різноманітними їх

видами та такого ж задоволення потреб представників цих сегментів у даних послугах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ветеринарне право України: Збірник нормативно-правових актів станом на 1 червня 2003 року / За ред. Р.Й.Кравціва. - Львів: ПАЮ. - 2003. - 916 с.
2. Інформаційний довідник: Ветеринарна медицина Львівщини. - Львів: Тріада плюс, 2004. - 316 с.
3. Методичні рекомендації щодо визначення потреби в кадрах з вищою освітою для сільськогосподарського виробництва. - К., 2003. - 11с.

УДК 632.33

ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН НА МИКОЛАЇВЩИНІ

*Н.В.Потривасва, кандидат економічних наук, доцент
Миколаївський державний аграрний університет*

Реформування земельних відносин у сільськогосподарському виробництві є важливою ланкою аграрної реформи. На всіх етапах розвитку людської цивілізації трансформація земельних відносин належала до найскладніших проблем і найважливіших напрямів реалізації соціально-економічної політики взагалі та аграрної політики зокрема.

Вивченням та дослідженням проблем, пов'язаних з розвитком і функціонуванням земельних відносин, займається багато відомих вчених-економістів. Серед них: П.Т.Саблук, І.І.Лукінов, В.Я.Месель-Веселяк, М.Я.Дем'яненко, М.Й.Малік та ін. Проте вважаємо за необхідне доповнити останні дослідження опрацюванням проблемних питань, які виникають на регіональному рівні, зокрема на Миколаївщині.

У Миколаївській області подолано державну монополію на земельну власність, створено відповідні передумови для розвитку багатокладного й конкурентоспроможного сільського господарства на засадах приватної власності на землю. Проте сучасне викорис-

тання земельних ресурсів області не відповідає вимогам раціонального природокористування. Порушено економічне допустиме співвідношення площ ріллі, природних кормових угідь, лісових насаджень, що негативно впливає на стійкість агроландшафту.

Інтенсивне сільськогосподарське використання земель призводить до зниження родючості ґрунтів через їх переуцільнення, втрати грудко-зернистої структури, водопрониклості та аераційної здатності з усіма екологічними наслідками.

Основними причинами низької віддачі земельного потенціалу в Миколаївській області є безгосподарське ставлення до землі, тривала відсутність реального власника, помилкова стратегія максимального залучення земель до обробітку, недосконала техніка і технологія обробітку землі та виробництва сільськогосподарської продукції, невважена цінова політика, недотримання сівозмін, внесення недостатньої кількості органічних добрив, недосконала система використання і внесення мінеральних добрив та невиконання природоохоронних, комплексно-меліоративних, протиерозійних та інших заходів.

Як бачимо, розв'язання проблеми удосконалення земельних відносин вимагає розробки прогнозів та програм стратегічного характеру. Для розв'язання цих проблем розроблено Програму розвитку земельних відносин у Миколаївській області на 2001 — 2005 роки, яка базується на ґрунтозахисній і землеохоронній концепції реформування і вдосконалення землекористування.

У першому розділі Програми наведено загальну характеристику земельного фонду області, який станом на 01.01.2004 року становив 2458,6 тис. га (табл.1). Його структура свідчить, що землі сільськогосподарських підприємств у загальній площі відповідно займають: загальна земельна площа — 42,1%, сільськогосподарські угіддя — 50,1%, у тому числі рілля — 54,5%; сіножаті — 12,5% та пасовища — 23,4%. Землі громадян — відповідно 32,1%, 38,5, 40,8, 22,5 і 25% загальної площі.

У другому розділі основні напрями розвитку земельних відносин згруповані в шести підрозділах, в яких розглядається проведення земельної реформи та землевпорядне забезпечення

реалізації Програми; створення автоматизованої системи ведення державного земельного кадастру; охорона та раціональне використання земель; розвиток земельних відносин у населених пунктах; грошова оцінка та інвентаризація земельних ділянок; розвиток земельного обігу в області.

Третій розділ присвячено фінансовому забезпеченню Програми, четвертий — механізму забезпечення її реалізації, п'ятий розділ висвітлює очікувані результати від впровадження Програми.

Обсяги витрат на проведення заходів, передбачених Програмою розвитку земельних відносин у Миколаївській області на 2001-2005 роки, наведено в табл.2. Аналіз показав, що 35,8% витрат на проведення заходів, передбачених Програмою, припадає на 2003 рік. Нині, в Україні, зокрема і в Миколаївській області триває третій етап земельної реформи, який включає видачу державних актів на право приватної власності на землю.

Таблиця 1

Розподіл загальної земельної площі та сільськогосподарських угідь у Миколаївській області на 01.01.2004р., тис.га

Основні власники землі та землекористувачі	Загальна земельна площа	Сільськогосподарські угіддя	У тому числі		
			рілля	сіножаті	пасовища
Усього земель	2458,6	2011,0	1698,0	4,0	270,4
Землі сільськогосподарських підприємств - усього	1034,9	1008,0	925,8	0,5	63,4
У тому числі землі:					
недержавних сільськогосподарських підприємств	933,7	914,1	844,8	0,4	52,9
державних сільськогосподарських підприємств	99,9	92,9	80,7	0,1	10,6
міжгосподарських підприємств	1,3	1,1	0,2	—	—
Землі громадян	790,0	775,1	693,2	0,9	67,5
Землі користувачів інших категорій	633,5	227,9	79,0	2,5	139,5

Таблиця 2

Обсяги витрат для проведення заходів, передбачених Програмою розвитку земельних відносин у Миколаївській області на період до 2005 року

Показники	Зарплата вартість робіт, тис. грн.	%	Розподіл коштів по роках				
			2001	2002	2003	2004	2005
Виготовлення державних актів на право приватної власності на землю в розмірі земельної частки (паю)	13300	33,6	2473,8	3404,8	2992,5	2992,5	1436,4
Розробка проєктів формування та організації території нових землеволодінь	2020	5,1		989,8	1030,2		
Інвентаризація земель населених пунктів	6300	15,9	15	1200	5085		
Оновлення плано-картографічних матеріалів на землі сільськогосподарського призначення	3000	7,6		1500	1500		
Інвентаризація земель несільськогосподарського призначення	1250	3,3		450	890		
Виготовлення громадянам державних актів на право приватної власності та постійного користування землею	25757	5	85,8	675,8	703,4	535	
Створення автоматизованої системи ведення державного земельного кадастру	5300	13,3	30	2700	856	857	857
Оновлення матеріалів ґрунтових обстежень сільськогосподарських угідь	500	1,3		77,4	143,4	132,2	147
Комплексне обстеження сільськогосподарських угідь на забрудненість важкими металами, нітратами, пестицидами	1000	2,5		49,9	219,5	346,7	383,9

Продовження таблиці 2

Вилучення із інтенсивного обробітку малопродуктивних земель з наступним переведенням у природні кормові угіддя і залісненням	120	0,4	9,9	58,7	10,9	23,7	18,8
Розмежування земель державної та комунальної власності в населених пунктах	450	1,1		225	135	67	23
Встановлення меж населених пунктів	1400	3,5		361	353	343	343
Складання планів земельно-господарського землеустрою сільських населених пунктів	231	0,6		43	60	79	49
Грошова оцінка земель населених пунктів	128,2	1,8	68,2	660			
Грошова оцінка земель несільськогосподарського призначення	1769	4,4		850	910		
Система державного моніторингу земельних ресурсів і землекористування	250	0,6	50	50	50	50	50
Рекултивация порушених земель в т.ч. проектно-вишукувальні роботи або їх коригування	846	1,2	40	161,2	161,2	161,2	322,4
Створення цілісної системи полезахисних і водозахисних лісонасаджень, заліснення ярів, балок, крутосхилів, пісків та інших непродуктивних земель, забезпечення оптимальної проти-ерозійної лісистості території, роботи або їх коригування	103,7	0,2		19,2	21	21	42
Створення та упорядкування водоохоронних та прибережних смуг, в т.ч. проектно-вишукувальні роботи або їх корегування	42	0,6		86	81	128	132
Будівництво протиерозійних гідротехнічних споруд, в т.ч. проектно-вишукувальні роботи або їх коригування	1952	2,9		390,4	390,4	390,4	780,8
Всього	66894	100	3791,9	21979,4	23858,1	1248,7	4583,3
%	100		5,7	32,9	35,8	18,7	6,9

В області із 155 тис.чол., які одержали право на земельну частку, 44,5% вже мають такі державні акти. Впродовж 2003-2004 років необхідно видати близько 70 тис. державних актів на землю.

Земельна політика держави має бути реалізована шляхом науково обґрунтованого перерозподілу земель з формуванням раціональної системи землеволодінь і землекористувань, з усуненням недоліків у розташуванні земель, створенням екологічно сталих ландшафтів і агросистем; інформаційного забезпечення правового, економічного та еколого-економічного механізму регулювання земельних відносин на всіх рівнях господарювання.

Отже, основні етапи становлення та розвитку земельних відносин, сучасної земельної реформи на Миколаївщині, в основному, пов'язані з комплексом землевпорядних заходів. Докорінна перебудова земельних відносин та істотні зміни у структурі суб'єктів господарювання на землі вимагають подальшого обґрунтування напрямів ефективного землекористування в умовах земельного ринку. Спрощення, впорядкування та прозорість механізму набуття і реалізації права власності або користування землею, у тому числі й на умовах оренди, сприятиме нарощуванню житлового будівництва, розвитку соціальної та інженерної інфраструктури, створенню робочих місць, збільшенню вартості землі.

УДК 336.2:631

ПРОБЛЕМИ ЗАЙНЯТОСТІ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ

Т.В.Решитько, старший викладач

Кіровоградський національний технічний університет

Для виведення економіки України із затяжної економічної кризи, потрібно вирішити проблеми раціонального використання виробничого та трудового потенціалу.

Робоча сила та засоби виробництва є основними важливими елементами трудового процесу в сфері аграрного матеріального виробництва.

Економічна ефективність використання та продуктивність сільської праці в Україні дуже низька, рівень продуктивності праці в аграрному секторі економіки України значно відстає від показників передових зарубіжних країн світу. Але, якщо бути створені необхідні умови, рівень продуктивності праці в нашій країні можна підвищити в 4-5 разів, що дозволить покращити стан забезпеченості сільського господарства робочою силою, пом'якшити соціальну напругу в суспільстві та підвищити кокурентоздатність вітчизняної сільськогосподарської продукції, що є важливою умовою для здійснення аграрної політики в Україні.

За останні роки в нашій державі склалася несприятлива демографічна ситуація, що призвело до виникнення безлічі різноманітних проблем, які потребують термінового вирішення. Однією з основних є необхідність забезпечення зайнятості населення через механізми підготовки, працевлаштування, використання кадрів, мотивації, стимулювання праці та соціального захисту вивільнених працівників.

Вагомий вклад у розробку вище названих питань внесли такі відомі вітчизняні вчені, як О.Ю.Амосов, С.І.Бандур, О.А.Бугуцький, М.Х.Вдовиченко, В.С.Дієсперов, Е.М.Лібанова, М.П.Поліщук, Л.О.Шепотько, В.В.Юрчишин, К.І.Якуба та інші.

В умовах становлення ринкових відносин в Україні деякі методичні та соціально-економічні аспекти сільськогосподарської праці, фактори, що впливають на стан та рух трудових ресурсів села, висвітлено недостатньо. Це стосується питань пропозиції та попиту на робочу силу, створення робочих місць, вдосконалення механізму регулювання зайнятості та соціального захисту населення.

Проблема зайнятості робочої сили в сільському господарстві набуває нині особливої актуальності.

Мета даної публікації — проаналізувати та розробити основні напрями забезпечення зайнятості трудових ресурсів сільського господарства України.

Докорінні зміни, що відбуваються під час реформування сіль-

ськогосподарського виробництва, трансформування економічних відносин на ринкових умовах, розвиток різних форм власності на селі, надання селянам права на земельний та майновий пай з метою становлення господаря на землі, забезпечили деяку стабілізацію виробництва сільськогосподарської продукції.

Аналіз динаміки зайнятості населення України в галузях економіки за 1990-2001рр. показав, що чисельність громадян, залучених у суспільне виробництво знизилася з 25,4 млн. чол. до 20,9 млн.чол., або в 1,2 рази, а в сільському, лісовому, рибному господарстві їх кількість (без урахування осіб, працюючих в особистих селянських господарствах) зменшилася з 4,4 млн.чол. до 2,4 млн.чол., або 1,8 рази.

Різкі зміни в скороченні працюючих викликані останніми роками реформуванням сільськогосподарських підприємств та зменшенням обсягів виробництва сільськогосподарської продукції. За даними Статистичного щорічника України за 2001 рік [4], середньорічна кількість працівників сільськогосподарських підприємств України в 2001 році порівняно з 1995р. зменшилася на 43,9%.

Звільнилися в основному особи, які займали робочі місця (54,7% загальної їх кількості), місця, що не потребують професійної підготовки (23,2%) та службовці (22,1%). Дещо знизилася частка жінок (з 59,5% до 49,7%) та молоді (з 10,1% до 9,1%) в загальній кількості звільнених.

В новостворених організаційно-правових формах господарювання спостерігається тенденція скорочення потреби в робочій силі. Якщо порівняти загальний попит на працівників в 2001 році, він знизився порівняно з 1995 р. в 1,6 рази, в т.ч. на робочі місця в 2 рази.

Подібна тенденція спостерігається і в сільськогосподарських підприємствах з державною та колективною формами власності.

В державних сільськогосподарських підприємствах частка зайнятих зменшилася протягом 1999-2001рр. на 0,6, у колективних підприємствах — на 9,4%. У приватних підприємствах їх питома вага збільшилася на 10%.

Триває процес поступового переливу робочої сили з аграрного

сектору до інших сфер економічної діяльності.

За віковими групами найвища зайнятість спостерігається у віці 30-39 та 40-49 років і становить відповідно 78,2% і 79,9% загальної кількості осіб в сільській місцевості та 77,5% і 77,8% у містах. Зайнятість молоді (20-29 років) коливається в межах 66,6% для села та 62,6% для міста.

При прийнятті на роботу перевага надається особам з повною вищою, базовою вищою та професійно-технічною освітою, що зумовлює необхідність підвищення освітнього рівня сільської молоді.

Визначальним показником використання робочої сили є рівень безробіття населення.

Ринок праці України складається із тих, хто, будучи не зайнятим, шукає робоче місце, потім тих, хто хоча і має заняття, та не задовільняється своєю роботою і підшукує інше або додаткове робоче місце, і, зайнятих, але ризикуючих втратити робоче місце. Загалом вони формують пропозицію праці. Попит на працю виявляють власники робочих місць. Він складається із кількості вакансій і посад тих робітників, яким роботодавець шукає заміну.

Наведемо перелік категорій громадян, з яких формується ринок праці України: особи, що вперше шукають роботу; звільнених з роботи; жінок, які мають тривалу перерву в роботі; інвалідів III групи; військослужбовців, звільнених із Збройних Сил; біженців; вимушених переселенців; звільнених з місць позбавлення волі; лікувально-трудовах профілакторіїв та ін. Зауважимо, що ринок праці України характеризується активною участю в ньому осіб старшого віку та підлітків, а також появою нової соціальної групи — емігрантів, яка, на наш погляд, в майбутньому суттєво вплине на формування ринку праці. Останнім часом в Україні спостерігається постійне зниження числа зайнятого населення і, відповідно, збільшення числа безробітних. Так, в сільській місцевості протягом 1999-2001рр. рівень безробіття збільшився з 6,3% до 7,1%, або на 0,8%. Надзвичайно високий рівень безробіття сільського населення спостерігається в Тернопільській (15,4%), Чернівецькій (14%) та Кіровоградській областях (13,1%), найчужчий — у Волинській (0,9%), Миколаївській (3,0%), Черкаській областях [4].

Особливе місце ринку праці в суспільстві полягає в тому, що на нього впливають два фактори, перший — демографічний розвиток, другий — вартість і ціна робочої сили. Про це свідчить та демографічна ситуація, яка склалася зараз в Україні.

Депопуляція населення (смертність перевищує народжуваність) все більше охоплює всі регіони держави. Причина цього — економічна криза і як результат — низький рівень життя населення.

Основними причинами безробіття сільських жителів є в основному — незадовільні економічні умови, низький рівень і несвоечасна виплата заробітної плати (34,8%), звільнення за так званним власним бажанням (28,6%) та непрацевлаштованість після закінчення загальноосвітніх і вищих навчальних закладів (22,1%) [4].

На ринку праці України “чітко проявляється його жіноче й молодіжне обличчя, низька професійно-територіальна мобільність, і нерозвиненість його інфраструктури, різке скорочення вакансій і, зрештою, наявність гіпертрофованого тінього ринку праці” [3].

Найхарактернішою ознакою ринку праці в Україні був низький рівень безробіття. Для кількох поколінь наших громадян безробіття було абстрактним поняттям, яке асоціювалося з наслідком протиріч між працею і капіталом у західних країнах.

В наше життя безробіття увійшло з початком ринкових реформ. Більшість населення сприймало як тимчасове явище перші скорочення працівників на початку 90-х років. Однак, створення ринку робочої сили означає, що безробіття перетворюється на реальне соціальне явище.

Формування ринкового господарства обумовлює обов’язкову наявність резерву трудівників, тому, що ринок засобів виробництва та ринок капіталу неминуче створюють перевищення пропозиції робочої сили над попитом на неї. Безробіття є однією з форм, яких набуває процес резервування робочої сили з переходом до ринкових відносин.

В Україні має місце і приховане безробіття. Це спостерігається тоді, коли працівники деяких підприємств працюють 2-3 дні на тиждень, перебувають в безоплатних відпустках з ініціативи адміністрації або зайняті неповний робочий день.

Така деформація ринку праці за рахунок прихованого безробіття, що не відображується статистичними даними, несе в собі вже потенційну можливість обвального безробіття і може подолатися лише відродженням і зміцненням вітчизняного виробництва [2].

Із загальної кількості безробітних селян на кінець 2001 року 94,0% шукали роботу, 1,3% — намагались відкрити власну справу, решта — очікували відповіді. Середня тривалість пошуку місця роботи значно коливається по регіонах України. Для селян Кіровоградської, Тернопільської областей — 11 місяців, Івано-Франківської — 12 місяців, а у Київській, Запорізькій, Закарпатській областях пошук роботи працівника села триває майже півроку [1].

Найвищий рівень безробіття в Україні серед підлітків віком 15-19 років (25,2% для сільського та 40,1% для міського населення), а для осіб пенсійного віку відповідний показник в сільській місцевості складає 0,1%, в місті — 1,7% [1].

Крім того, в сільських населених пунктах найвищий рівень безробіття серед осіб, що мають професійно-технічну освіту (9,9%), а в містах — серед осіб з базовою загальною освітою — 20,7% [1].

Особливістю розвитку галузі агропромислового комплексу є сезонність виробництва продовольчої продукції. Для сільськогосподарського виробництва характерними є сезонність, циклічність, особливо в рослинництві, і тому навантаження праці в окремі періоди (весна — літо) значно підвищується, а в інші (осінь-зима) — знижується. Крім того, значна частина працездатного населення сільського господарства зайнята на ручних роботах (три чверті загальної чисельності зайнятих).

Для ринкових відносин характерним є встановлення ринкової ціни на робочу силу. В Україні робоча сила — одна з самих дешевих у світі. Оплата однієї години праці складає менше одного долара, коли в Німеччині — 38 доларів, Швейцарії — 30, Австрії — 22, Франції — 15 [2].

Крім того слід зазначити, що ціна робочої сили в сільському господарстві значно нижча, ніж в інших галузях народного госпо-

дарства. Це пояснюється меншою складністю сільськогосподарської праці, збереженням нееквівалентного обміну між містом і селом, промисловістю і сільським господарством.

Оплата праці в сільському господарстві повинна також відображати реальні витрати затрат праці і не бути нижчою від заробітної праці в промисловості.

Значна кількість безробітних, особливо молодь, з метою самозахисту шукають роботу далеко за межами села, при цьому спостерігається значна міграція населення. Переважна частина мігрантів, так звані нелегали, знаходяться вже тривалий час не лише поза межами села, а й поза межами України, практично втративши українське громадянство і статус українця.

В сільській місцевості відбувається поступове зниження кваліфікації трудових ресурсів на фоні ускладнень та професійної дезорієнтації селян, втрати стимулів до реалізації своїх особистих здібностей, що призводить до погіршення морально-психологічного стану сільських сімей. За оцінкою зарубіжних експертів, зростання безробіття лише на 1% спричиняє зростання смертності населення на 2%, збільшення самогубств — на 4,1%, вбивств — на 5,7% [1].

У зв'язку з вище викладеним, виникає невідкладна потреба у координації підходів до регулювання ринку робочої сили. А для цього потрібно покращити роботу Державних центрів зайнятості, наблизити пункти реєстрації безробітного населення до селян через делегування відповідних функцій безпосередньо органам місцевого самоврядування. Поки що ці центри діють неефективно. Зокрема, в 2001 році при офіційно зареєстрованій кількості безробітних 466,8 тис. чоловік, працевлаштовано в сільське господарство лише 78,8 тис.чоловік, або 16,7% [4].

Підсумовуючи дане дослідження, ми прийшли до висновку, що вивчення проблеми зайнятості сільського населення потрібно проводити з урахуванням регіональних, галузевих, природно-кліматичних, соціальних, організаційно-економічних та психологічних умов.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку — звернути увагу на питання міграції сільського населення та її вплив на

відтворення селянства, демографічні перспективи українського села, економічні важелі регулювання сільської зайнятості населення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку. Інформаційно – аналітичний збірник (Випуск 6) за редакцією П.Т.Саблука, М.Я.Дем'яненко, В.М.Скупого та інш. – К.: Інститут аграрної економіки УААН, 2003. – С.118, 119, 128.
2. Г.І.Купалова. Ринок робочої сили в аграрному секторі економіки України (теоретичні та практичні проблеми) – К.: Інститут аграрної економіки УААН, 1995. – С.12-13, с.29.
3. М.Білоблцький. Сучасний стан ринку праці та перспективи його розвитку // Україна: аспекти праці, 1997. – № 1 с.3.
4. Статистичний щорічник України за 2001 рік. Державний комітет статистики України. Відповідальний за випуск В.А.Головко, – К.: Техніка, 2002. – С.368, 372, 374, 378, 388.

УДК 339.9.012.23(430)

ДОСВІД НІМЕЧЧИНИ ЩОДО СТВОРЕННЯ СИСТЕМИ РИНКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Г.М.Рябенко, асистент

Миколаївський державний аграрний університет

Ринок овочевої продукції відрізняється від інших ринків певними особливостями. Він представлений широким асортиментом овочевих культур (понад 40 видів), які забезпечують насамперед фізіологічну потребу людей у харчуванні. Якість продукції та безпечність її споживання залежить не тільки від якості сировини і технології виробництва, а й від умов та строків зберігання та реалізації продукції. Виробництво великих обсягів сезонної продукції та продукції, що швидко псується, впливає на процес кооперації та інтеграції сфери виробництва, переробки та реалізації овочів.

В урожайні роки не завжди можна реалізувати у свіжому вигляді стандартні овочі, тому частина їх швидко втрачає якість і стає непридатною для споживання населенням. Найраціональніше

Вісник аграрної науки Причорномор'я, Випуск 2, т.1, 2004

свіжу продукцію, що не користується попитом на ринку, переробляти на місцях їх виробництва. У підвищенні економічної ефективності виробництва овочевої продукції значну роль відіграє удосконалення асортименту продукції.

Ринок овочів вимагає тісного взаємозв'язку з чинниками зовнішнього середовища, а тому виникає потреба у достовірній та повній інформації. Недосконала маркетингова інформаційна система призводить до повільного реагування на зміни кон'юктурних процесів ринку та потреб споживачів, що створює сприятливі умови для конкурентів, породжує розбалансування овочів за обсягом та асортиментом.

Необхідність створення такої системи вимагає вивчення передового досвіду розвинутих країн. Метою статті є вивчення передового досвіду розвинутих економічних країн. На нашу думку, заслуговує на увагу досвід Німеччини, де ефективно функціонує система інформації про ринок сільськогосподарської продукції та продовольства. Вона включає у себе: Центральний заклад з огляду кон'юктури ринку та динаміки цін на продукцію сільського господарства та харчової промисловості (ЦМП), органи статистики, сільськогосподарські палати, наукові інститути, різні союзи, приватні торгові компанії та інші організації.

Основною ланкою системи інформації про ринок є ЦМП. Основним завданням ЦМП є здійснення постійного нагляду за кон'юктурою ринків продукції сільського господарства та харчової промисловості. З 1950 року ЦМП розпочало свою роботу як заклад самопомоги німецькому сільському господарству. Законодавчою базою функціонування ЦМП є закон 1969 року про сприяння збуту сільськогосподарської продукції. З 1972 року ЦМП виконує роль відомства, яке забезпечує прозорість ринку сільськогосподарської продукції. Відповідно до закону був створений Фонд сприяння збуту сільськогосподарської продукції, кошти якого формуються за рахунок відрахувань від реалізації продукції [1].

Основна частина фонду (до 90%) направляється на розвиток маркетингу сільгосппродукції, функціонування системи контролю її якості, пояснювальну роботу серед населення і т.д. Решта коштів

перераховуються на розвиток ЦМП. Річний бюджет останнього складає майже 20 млн. євро, у тому числі близько 3 млн. євро — за рахунок надання ЦМП платних послуг; понад 17 млн. євро — за рахунок бюджету федеральних земель.

Акціонерами ЦМП є дев'ять союзів Німеччини: Німецький селянський союз, Німецьке сільськогосподарське товариство, Союз сільськогосподарських палат, Німецький союз Райфайзен, Німецька рада з лісного господарства, Центральний союз німецьких ремесленників, Федеральне об'єднання німецької харчової промисловості, Федеральний союз німецької роздрібної торгівлі продуктами харчування та Федеральний союз німецької гуртової та зовнішньої торгівлі.

ЦМП, центральний офіс якого розташований у Бонні, має філії, які безпосередньо зайняті збором інформації. Вони знаходяться у великих містах Німеччини: Берліні, Гамбурзі, Ганновері, Штутгарті; офіс зі складання оглядів по національному ринку розташовано у Мюнхені. Штат ЦМП налічує лише 119 співробітників, із них 86 працює у центральному офісі у Бонні та 33 — у філіях. Крім того, у ЦМП працюють позаштатні співробітники (в основному це домогосподарки), які працюють неповний день на контрактній основі та збирають дані про кон'юктуру цін на оптових ринках овочів Кельна, Дюссельдорфа, Франкфурта, Берліну, Лейпцигу.

Основними напрямками діяльності ЦМП є: збір, обробка та розповсюдження інформації про ринок; підготовка оглядів за кон'юктурою ринків сільгосппродукції, динаміки цін та обсягів продукції, яка реалізується; короткостроковий та довгостроковий прогноз стану ринків сільгосппродукції; підготовка аналітичних звітів про стан ринків інших країн світу; наукова експертиза.

Основними користувачами даних ЦМП є: сільськогосподарські товаровиробники та їх об'єднання, підприємства харчової промисловості, підприємства оптової та роздрібної торгівлі, великі кінцеві споживачі і тощо.

Цінові та аналітичні огляди готуються по ринках основних видів сільськогосподарської продукції: молока, худобі, зерновим,

овочам та фруктам і т.д. Процес збору даних за кожним видом продукції має свою специфіку.

Збір інформації про ціни на овочі та фрукти проводиться на великих оптових ринках Німеччини, на яких реалізується близько 40% плодоовочевої продукції (решта продукції поступає безпосередньо на великі підприємства торгівельної мережі або направляється за кордон). На дев'яти із них є бюро-філії ЦМГП, у яких працюють або штатні працівники, або залучені на контрактній основі. Ціни на оптових ринках достатньо точно відображають рівень цін, які склалися на овочеву продукцію у країні, а також тенденцію до їх зміни. Дані збираються більш ніж по 700 найменуваннях фруктів, овочів, зелених культур. Враховуючи сезонність їх виробництва, ціни на деякі з них реєструються лише декілька тижнів протягом року. Спеціалісти зі збору інформації заносять дані у комп'ютер і вони відразу надходять у ЦМГП [2].

Іншим важливим джерелом інформації про ціни на овочеву продукцію є союзи виробників плодоовочевої продукції (60 союзів), із якими у ЦМГП є домовленість про обмін даних. Збір споживчих цін у магазинах роздрібної торгівлі проводять репортери (домогосподарки), численність яких складає 1200 чоловік.

ЦМГП готує щоденні, щомісячні та щорічні звіти про ринок фруктів та овочів, які містять не тільки дані про ціни та аналіз стану ринків, а й прогноз їх розвитку.

Філії ЦМГП займаються, в основному, збором інформації по завданню центрального офісу у Бонні. Кожна має певну сферу діяльності. Так, філія ЦМГП у Берліні збирає дані про ціни у східних землях Німеччини, а також у країнах Східної Європи та Балтії — Румунії, Чехії, Польщі, Македонії, Хорватії, Литві, Латвії, Естонії.

Сільськогосподарські палати, наприклад, у землях Вестфалія-Ліппе, частково здійснюють збір інформації. Основними функціями палати є надання консультаційних послуг сільськогосподарським товаровиробникам у збуті сільгосппродукції, придбанні матеріально-технічних ресурсів, техніки, мінеральних добрив, засобів захисту рослин. Крім того вони здійснюють контроль за правильним веденням діяльності бірж, проводять додаткове навчання фермерів у

своїх технікумах, а також тісно співпрацюють з ЦМП в області ринкової інформації.

При цьому палата заключає угоду з ЦМП, де зазначається, яка інформація буде збиратися за його заказом і за його методикою. ЦМП бере на себе обов'язок оплатити сільськогосподарській палаті затрати по збору інформації. Інформація направляється у ЦМП, опубліковується у спеціальному сільськогосподарському бюллетені, надсилається факсом сільськогосподарським товаровиробникам, переробним та торговим організаціям, записується на автовідповідач, опубліковується у газетах, мережі Інтернет.

Наукові інститути, наприклад, Федеральний науковий заклад із сільського господарства у Брауншвейге, займається питаннями аналізу стану ринку найважливіших видів сільськогосподарської продукції, вивчає наслідки прийнятих рішень ЄС в області сільського господарства, прогнозує попит та пропозицію, вивчає кон'юктуру світових, європейських та внутрішніх цін. Цей інститут підпорядковується Міністерству сільського, лісового господарства та харчової промисловості Німеччини. Він фінансується за рахунок коштів федерального бюджету, а також за рахунок виконання робіт за замовленнями сторонніх організацій. На початку кожного року інститут отримує від федерального міністерства нову концепцію, відповідно до якої він розробляє прогнози та пропозиції [3].

Приватні торгові компанії один-два рази на місяць у власній пресі опубліковують інформацію про динаміку цін та прогнози їх зміни на ті види продукції, якими вони займаються

Міністерство сільського, лісового господарства та харчової промисловості акумулює дані із всіх джерел (ЦМП, органів статистики, сільськогосподарських палат, наукових інститутів і т.д.) та розробляє пропозиції з аграрної політики, які у подальшому направляються у представництво Німеччини при Європейському Союзі для розробки нових напрямлень втручання держав-членів цього союзу у сферу сільського господарства.

Враховуючи досвід Німеччини, необхідно створити в Україні систему ринкової інформації, яка охоплювала б всі адміністративні території і всі сегменти продовольчого ринку, дозволяла б отримати дані із різних джерел про динаміку цін, стан попиту та пропо-

зиції, прогноз розвитку ринку овочів та сільського господарства в цілому для різних суб'єктів ринку. Це дозволило б користувачам інформації своєчасно скорегувати свою виробничу та комерційну діяльність, реагувати на вимоги попиту та пропозиції на продовольчому ринку, реалізовувати овочеву продукцію за цінами, рівень яких не тільки відшкодував би витрати на виробництво та реалізацію, але і забезпечував би одержання прибутку, достатнього для ведення виробництва на розширеній основі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глазунова И.А. Система рыночной информации в агропромышленном комплексе Германии//Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий.- 2000. - №8. - С.53-55.

2. Мрачківська Н.К. Методологія формування ефективності інформаційної системи менеджменту//Вісник аграрної науки Причорномор'я. - 2001. - №5. - С.47-49.

3. Ручкін О.В., Рудь А.М. та ін. Формування ринку овочевої продукції в регіоні//Економіка АПК. - 1998. - №2. - С.61-64

УДК 371.388

ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ НА ФАКУЛЬТЕТІ ОБЛІКУ І АУДИТУ

Л.В.Синяєва, кандидат економічних наук, доцент

О.В.Воронянська

Таврійська державна агротехнічна академія

Складність економічної ситуації на сучасному етапі трансформації народного господарства України до ринкових відносин обумовлює нагальну потребу підвищення якості підготовки фахівців-фінансистів. Виступаючи головним етапом відтворення робочої сили, підвищення якості підготовки є необхідною умовою її ефективного використання. Сучасні умови ставлять складні задачі в напрямі удосконалення методики професійної підготовки кадрів, вимагають нової технології і відповідних методів її реалізації.

Матеріали статті є частиною досліджень науково-технічної

програми “Трансформування організаційно-економічних відносин до соціально орієнтованих умов АПК”, які виконуються в Таврійській державній агротехнічній академії (Рег. № 0102U000690).

Аналіз процесу розвитку вищої школи свідчить, що їх основою є різного роду нововведення в організацію навчального процесу, тобто інновації. Під інноваціями у вищій школі ми розуміємо проведення комплексу робіт, спрямованих на створення і освоєння таких методів в організації проведення навчального процесу, які суттєво відрізняються від існуючих і вперше використовуються в даній організації. Приміром, управлінські інформаційні системи, методи бухгалтерського обліку. Методи оцінки і підготовки кадрів, управління якістю їх підготовки, які вперше застосовані в діяльності установи, є інновацією.

Процес впровадження удосконалених методів підготовки фахівців складався поступово. Перш за все, нами була оцінена підготовленість колективу кафедри “Аналіз і фінанси” до впровадження нововведень в навчальний процес. Далі були розроблені програмні заходи, спрямовані на пошук і організацію робочих місць, збір інструкцій з діяльності банківських установ та інших нормативних документів, налагодження ефективної системи стосунків між викладачами кафедри і працівниками банківських установ міста, яка б сприяла обміну досвідом роботи. Зараз відбувається навчальний процес і контроль за ходом реалізації розробленої програми підготовки фінансистів. Зазначений процес названий нами внутріорганізаційною моделлю інноваційного процесу. Саме така модель, на наш погляд, притаманна навчальному закладу; вона складається з таких фаз:

- визначення потреби в інновації;
- збір інформації;
- попередній вибір інформації;
- прийняття рішення про впровадження;
- використання (інституціоналізація).

Що спонукало нас до застосування цієї моделі в навчальному процесі?

По-перше, за останні десятиріччя значно змінилася методика проведення лекцій, семінарів, практичних занять. В минулому залишається така усталена форма читання лекцій, як запис під диктовку основних моментів теми; актуальною стає проблема лекцій, яка вимагає від студента попереднього ознайомлення з темою і безпосереднього обговорення з лектором незрозумілих питань.

Звичною стала перевірка знань студентів за допомогою модульного контролю або виконання тестових завдань відкритого і закритого (альтернативного) типу, завдань на співставлення. Наш досвід свідчить, що студенти стали більш інформованими і їм нецікаві заняття, які проводяться за шкільною формою перевірки знань: “питання-відповідь”.

По-друге, останнім часом в суспільстві підвищуються вимоги до якості знань випускників, знань не тільки теоретичних, а й практичних. Після закінчення вищого навчального закладу випускник опиняється в зачарованому колі: на роботу запрошуються молодь, яка має практичний досвід роботи. А який практичний досвід роботи у вчорашнього студента? Виробничі практики, які має проходити студент, стали зараз неможливими: ніхто на підприємствах, в установах, особливо приватних, та й ЗАТ, ТОВ, ВАТ не хоче брати на себе відповідальність і додаткове навантаження з підготовки майбутнього фахівця. Дані про роботу підприємств, установ оголошуються комерційною таємницею, конфіденційними і молода людина не отримує практичних навичок роботи під час якої відбувається закріплення теоретичних знань.

Вищезазначене свідчить, що процес навчання конче необхідно пристосувати до складних умов сьогодення, які характеризуються дефіцитом інформації про роботу підприємств і підвищення вимог до підготовки спеціалістів.

Проведений аналіз кадрового складу працівників банківських установ м.Мелітополя свідчить, що фахівців з базовою освітою всього 35-40%. Тому підготовка спеціалістів-фінансистів є актуа-

льною і випускники академії зможуть знайти роботу за фахом і застосувати свої знання у повному обсязі.

Після обговорення ситуації ми дійшли висновку про необхідність проведення практики впродовж навчального семестру. Для цього створено декілька робочих місць працівників банківської установи і складені наскрізні задачі, вирішення яких дозволить майбутньому спеціалісту набути практичних навичок роботи.

Практика починається з опанування найпростішого робочого місця, касира банківської установи. Перш за все студент знайомиться з посадовою інструкцією і ретельно її вивчає, проводиться тестовий контроль на знання цієї інструкції. Далі відбувається ознайомлення з первісними документами і порядком їх проходження, а також вивчається правильне їх заповнення. Крім цього, студент вивчає інструкцію НБУ, на основі якої проводиться касове обслуговування клієнтів банку і порядок розрахунку готівки в касі, який застосовується в банківській установі.

Наступним місцем практики є робоче місце бухгалтера-операціоніста, який має знати свою посадову інструкцію, порядок проходження документів, план рахунків банку, вимоги до щоденної, щомісячної і щоквартальної звітності, інструкції НБУ щодо її ведення, порядок надання звітності, має уміти складати баланс і оформляти звіти у встановлені терміни. Під час опанування функцій бухгалтера-операціоніста студент заповнює первісні документи, вирішує практичні та тестові завдання.

Більш складним за своїми функціями є робоче місце працівника кредитного відділу банківської установи. Крім посадової інструкції і первісних документів, які використовуються в роботі, студент має добре вивчити порядок оформлення кредитів: це і певні документи, і вимоги, що пред'являються до позичальника (фізичної або юридичної особи), і порядок контролю за використанням кредитних ресурсів. Студент має добре знати інструкцію НБУ про надання кредитів в національній і іноземній валюті, порядок пред'явлення звітів по лінії банку і від

клієнтів, формування страхових резервів, а також порядок стягнення коштів при несвоечасних розрахунках по наданих кредитах. Майбутньому фахівцю необхідно уміти співставляти звітність за декілька періодів і робити висновки щодо надання кредиту або відмови у його наданні. На цьому робочому місці також відбувається ознайомлення і заповнення документів, проводяться розрахунки страхових резервів для зниження ризиків при наданні кредитів, розрахунок суми штрафів при несвоечасному поверненні кредиту.

При проходженні практики студенти одержують консультації провідних викладачів і співробітників банківської установи, яких запрошуюють на підведення поетапних підсумків.

Робота на таких робочих місцях з вирішенням наскрізної задачі підвищить, на наш погляд, рівень практичної підготовки студентів до роботи в установах і підприємствах, поліпшить якісний склад працівників банківських установ, а також підвищить конкурентоспроможність знань студентів на ринку праці.

УДК 332.14

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ В ПОРЕФОРМЕНИЙ ПЕРІОД

М.Г.Ступень, кандидат економічних наук, доцент

Р.Й.Гулько

Н.Р.Шпik

О.Г.Солтис

Львівський державний аграрний університет

Вступ. Розвиток сільських регіонів не може оминати проблем, пов'язаних з охороною довкілля в широкому його розумінні, оскільки збереження, попередження їх деградації є найважливішим викликом ХХІ століття. Уже недостатніми є технічна охорона

середовища або формування природних умов якості життя. Необхідним стає інтегрований цілісний підхід, яким є стабільний і зрівноважений розвиток, або екорозвиток. Ця концепція стосовно сільського господарства знайшла вираз у формулюванні засад “стабільного сільського господарства”.

Низький рівень соціально-економічного розвитку села супроводжується несприятливою демографічною ситуацією, яка набуває все більш загрозливого характеру через затяжну економічну кризу. Сільське середовище — це складна система різноманітних сфер (політичних, економічних, духовних тощо) діяльності, які мають безпосередній вплив на свідомість, поведінку, умови життя людей, характеризується низкою особливостей, обумовлених менш розвинутим рівнем продуктивних сил, ніж у містах, специфікою культурно-побутового і сімейного життя, нижчим рівнем розвитку соціальної інфраструктури [3].

Рівновага між системами — суспільною, економічною і природною — є особливо важливою в тих сферах людської діяльності, де вона безпосередньо стикається з природою, де форма цієї діяльності, її результати безпосередньо залежать від природи. Такою сферою діяльності є якраз сільське господарство, а областю прояву — сільські регіони. Оскільки Україна є країною аграрною в силу специфічної структури її виробничих ресурсів, зрівноважений розвиток сільських регіонів повинен стати самостійним окремим напрямком аграрної політики. Він повинен впливати головним чином із зміни підходу до природи — від її експлуатації до співпраці з нею. Йдеться про інтеграційний підхід, який націлений на елімінавання диспаритету між розвитком сільського господарства і природного середовища.

Населені пункти з їх значною площею землекористування, специфічним середовищем, територіями з різноманітним правовим статусом та цільовим використанням вимагають пошуку наукових методів планування землекористування, охорони земель з метою поліпшення умов праці, проживання та відпочинку людей та отримання більшої віддачі від використання кожної земельної ділянки [4].

Важливим напрямом розвитку сільських регіонів і населених пунктів є агротуризм. Як вид підприємницької позасільськогосподарської діяльності на селі агротуризм є додатковим (або навіть основним) джерелом доходу селянського господарства, що може дати додаткову можливість розвивати основний вид сільськогосподарської діяльності. Одночасно агротуризм вирішує проблему диверсифікації підприємництва в сільських регіонах і підвищення рівня зайнятості трудового потенціалу на селі. Крім того, він виконує величезну пізнавальну функцію і сприяє вихованню громадян України в дусі патріотизму, національної свідомості і бережливого ставлення до природи, розуміння суті сільського життя і праці в сільському господарстві [1].

Обговорення проблеми. Невід'ємною складовою частиною комплексного соціально-економічного розвитку села, одним із засобів вирішення багатьох сільських проблем, серед яких брак робочих місць, зростаючий надлишок робочої сили тощо, є сільський зелений туризм, який давно практикується в Україні.

Зелений туризм — це специфічна форма відпочинку на селі, коли проживання, харчування та обслуговування туристів забезпечує сільська родина.

Туристів найбільше цікавлять села, що лежать на морському узбережжі, неподалік річок та озер, у горах, поблизу джерел мінеральних вод, покладів лікувальних грязей. Відвідувачів приваблюють також ті місцевості, які пов'язані з визначними подіями, поширюється така форма сільського туризму, як релігійне паломництво до найвідоміших святинь (наприклад, у селах Зарваниці на Тернопільщині, Угневі — на Львівщині).

В Україні популярні такі різновиди сільського зеленого туризму, як агротуризм, відпочинковий та екотуризм — науково-пізнавальний.

Агротуризм — вид сільського зеленого туризму як пізнавального, так і відпочинкового характеру, пов'язаний з використанням селянських господарств або земель сільськогосподарських підприємств, які тимчасово не використовуються в аграрному вироб-

ництві [1].

Основними проблемами розвитку агротуризму в Україні на сьогодні є:

- відсутність широкої практики такого виду бізнесу;
- відсутність відповідної матеріально-технічної бази;
- відсутність кваліфікованих фахівців.

В Україні поки що в середньому за рік послугами сільських господарів, що займаються агротуризмом, користується всього близько 5,5 тис. міських жителів. Найпопулярніший агротуризм у сільській місцевості гірських районів і в приморській зоні.

Одним з головних призначень земельного фонду поселень є задоволення житлово-побутових, культурно-побутових та виробничих потреб населення. У цьому випадку земля відіграє роль просторового базису розміщення будівель і споруд та включає простір над ними і під ними. Частина забудованих земель та земель відпочинкового призначення в населених пунктах становить близько 29% території [4].

Населені пункти чинять певний антропогенний вплив на довкілля. Найбільше збитків природному середовищу завдають міста, дещо менше — сільські поселення. Всі вони є дуже специфічним середовищем проживання людей, оскільки тут поєднуються стаціонарні, зокрема промислові, побутові, сільськогосподарські, та мобільні джерела забруднення, У великих містах основними джерелами нанесення збитків природному середовищу є промислові підприємства і транспортні засоби, останні завдають 60-70% збитків. Для невеликих міст, і зокрема, сільських населених пунктів характерними джерелами забруднення вважаються тваринницькі комплекси, підприємства переробної ланки АПК, транспортні засоби та наслідки процесів сільськогосподарського використання земель з широким застосуванням пестицидів і хімічних добрив. Джерелом забруднення в населених пунктах є “неупорядковані” побутові відходи населення [4].

Найважливішими проблемами сільських регіонів в Україні залишаються:

- безробіття, що виникає через закриття нерентабельних закладів, які часто давали можливість утримання сільським родинам, або через закриття державних сільськогосподарських підприємств і колективних сільськогосподарських підприємств, які не відповідають вимогам ринкової економіки, не реструктуризувались;
- нестача капіталу, який може бути інвестований в якусь галузь діяльності у відчутних масштабах;
- анахронічна аграрна структура, яка підтримує приховане безробіття;
- погана суспільно-професійна структура, основу якої становлять сільськогосподарські працівники і населення, яке займається простою несільськогосподарською діяльністю;
- недорозвинута інфраструктура, яка найбільшою мірою є заохоченням до інвестування, визначає ефективність і рентабельність і свідчить про господарську (економічну) активність регіону;
- відсутність системи сучасних сільських інституцій: дієвої банківської системи, бюро працевлаштування, економічно-правового консультування, агенції регіонального розвитку та дорадчих інституцій;
- відсутність інституцій сільськогосподарського ринку, які б уможлилювали сучасне обслуговування процесів виробництва в сільському господарстві сприяли б економічній активізації сільських регіонів через залучення капіталу створення нових місць праці.

Висновки. Зрівноважений розвиток сільських регіонів потребує інтегрованого підходу, який спрямований на ліквідацію диспаритету між розвитком сільського господарства і навколишнього природного середовища, тобто актуальним стає збереження економічного розвитку.

Стабільний розвиток сільських регіонів пов'язаний з охороною природного середовища, збереженням агроекологічних ландшафтів.

Важливим напрямом розвитку сільських регіонів є підприємництво, зокрема: надомництво; праця в дрібних закладах місцевої

промисловості; кооперація з державними, приватними або кооперативними підприємствами, які займаються переробкою сільськогосподарської сировини; різного роду послуги — найчастіше роздрібна торгівля, побутові послуги.

В Україні сільський зелений туризм розширює можливості зайнятості сільського господаря не тільки у виробничій сфері, але й у сфері обслуговування, стимулює розвиток сфери послуг: транспортних, зв'язку, торгівлі, служби побуту, відпочинково-розважальних.

Великий соціально-економічний потенціал населених пунктів в умовах приватної власності і ринкового середовища зумовлює необхідність активного впливу землевпорядкування на забезпечення правового статусу землекористування, підвищення еколого-економічної ефективності використання земель, естетичної привабливості земельних ділянок, більшої їх віддачі, а відповідно, наповнення місцевих бюджетів та поліпшення умов проживання й відпочинку громадян.

Прогнозні та проектні напрями з охорони земель мають характеризуватися комплексністю у вивченні екосистем і в розробці пропозицій. Важливим землеохоронним і соціальним завданням є подальше збільшення постійних рекреаційних територій, як правило, за рахунок лісів та рекультивації непридатних земель для сільського господарства і сезонних (епізодичних) зон на приміських територіях з розвитком в них рекреаційної спеціалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ступень М.Г., Гулько Р.Й., Ступень Н.М. Функціональний розвиток сільських регіонів // Вісн. Львів. держагроун.-ту: Сер. Землевпорядкування і земельний кадастр. – 2003. – № 6. – С. 60-67.

2. Ступень М.Г. Використання земель населених пунктів. – Львів: Українські технології, 2000. – 359 с.

3. Прокопишак К., Яців С. Стабілізація домовідтворювальних процесів на селі // Вісн. Львів. держагроун.-ту: Сер. Економіка АПК. – 2001. – № 8. – 389- 395.

4. Флекей З.П., Флекей В.З. Населені пункти як об'єкти землевпорядкування // Вісн. Львів. держагроун.-ту: Сер. Землевпорядкування і земельний кадастр. – 2003. – № 6. – С. 114-121.

НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

О.В.Савчук, асистент

Білоцерківський державний аграрний університет

Перші форми електронної комерції, які з'явилися ще наприкінці 70-х, були складними системами обміну електронними даними у сфері торгівлі та виробництва. Вони були дорогі і доступні лише великим корпораціям. Поява Інтернету, зростання кількості його користувачів змінила ситуацію і дала новий напрямок розвитку підприємництва.

Застосування Інтернет-технологій в комерції стає ефективним, коли мережею користується не менше 5% населення. В Україні, за різними оцінками, можливості глобальної інформаційної мережі Інтернет активно використовують від 1,2 до 2 млн. користувачів, тобто від 2,5 до 4% населення. Темпи зростання кількості користувачів Уанету вже перевищують загальносвітові (40-45% в Україні і 30-35%, відповідно, — у світі) [5], що свідчить про перспективність електронного ринку та актуальність дослідження напрямків його розвитку.

Таким чином, в Україні формується критична маса громадян, яка використовує глобальну мережу в роботі і житті. За даними MMI Ukraine і Spylog-Україна, 79% потенційних користувачів мережі мають вищу освіту, 80% — роботу, 43% — вважають себе людьми заможними, відповідно до свого типу діяльності, 21% позиціонують себе як керівники, 55% — спеціалісти і 12% — службовці [6]. На цю аудиторію і розраховані дії тих підприємців, які приділяють особливу увагу роботі через глобальний інформаційний простір. Вони використовують мережу Інтернет як нове комунікаційне середовище, відмінне від традиційних засобів масової інформації. Його особливістю є багатонаправлена комунікаційна модель “багато до багатьох”, в якій кожен абонент мережі має можливість звертатися до інших абонентів та існує можливість

зворотнього зв'язку.

Деякі компанії виходять на ринок в мережі Інтернет щоб надати покупцям індивідуальні послуги чи запропонувати індивідуальні товари. Вони проводять масове індивідуальне обслуговування з використанням нових технологій масового виробництва для виготовлення товарів за індивідуальним замовленням. Це стає можливим тому, що мережа Інтернет, як ніяке інше середовище, дозволяє компаніям відстежувати реакції споживачів, автоматизувати замовлення та надавати відвідувачам великий вибір товарів та послуг. Масове індивідуальне виробництво дозволяє невеликим компаніям успішно вести конкурентну боротьбу з великими конкурентами. Крім того, організація бізнесу за допомогою інтернет-ресурсу дає змогу суттєво заощаджувати кошти, час і людські ресурси на створення онлайн-підприємства.

Все це сприяло зростанню кількості комерційних веб-сторінок. Якщо ми звернемося до статистики, яку пропонують обліково-пошукові системи, то побачимо, що серед сайтів майже десяти тисяч українських серверів комерційні посідають одне з перших місць. Вони створюють підприємству сучасний привабливий імідж, дають можливість оприлюднити важливі відомості про нього, його продукцію та послуги, про працівників. Електронна вітрина в World Wide Web дає будь-якій компанії можливість залучати клієнтів з усього світу. Однак наявність веб-сайту — це ще не електронний бізнес. Здійснення бізнесу електронним шляхом передбачає електронну торгівлю і матеріальними товарами, і інформаційними ресурсами, і охоплює всі етапи торгівлі: маркетинг, замовлення, оплату, післяпродажну підтримку. Аналіз сайтів показує, що сфера електронної торгівлі в Україні на сьогодні знаходиться на етапі розвитку. В Україні найбільш розповсюдженою є модель електронної комерції B2C (business-to-consumer) — електронна роздрібна торгівля між компаніями та кінцевими споживачами. Інтернет-магазини є типовими її представниками.

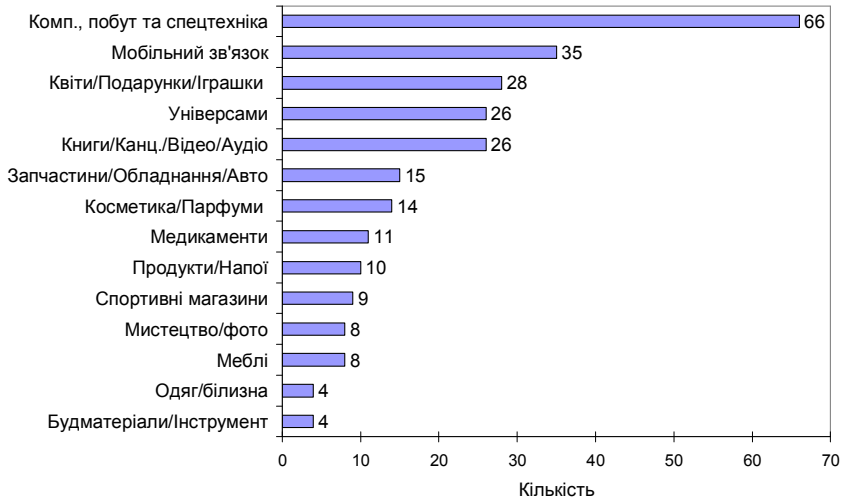

Рис. 1. Розподіл кількості електронних магазинів за типами товарів

Розглядаючи розподіл електронних магазинів за типами товарів, за даними на 1 березня 2004 р. (рис.1.), можна відмітити, що помітну частину в цьому списку займають програмні продукти і засоби комп'ютерної техніки, а також мобільні телефони та супутні товари для них, питома вага цих товарів складає 35%. Служба WWW, що найбільш використовується в електронних магазинах, ґрунтується на комп'ютерних технологіях, і для повнокровної роботи з комерційними Web-розділами необхідні сучасні програмні і технічні засоби, та й персонал вищевказаних магазинів найбільш підготовлений до їх створення та обслуговування.

Наступні за кількістю (10%) магазини, що торгують квітами, подарунками та іграшками. Зручність замовлення та доставки цих товарів приваблюють користувачів, що є хорошим стимулом для створення таких магазинів.

Традиційно популярним є створення магазинів, що торгують відео-аудіопродукцією (9%), яка відносно не дорога та універсамів (9%) [4].

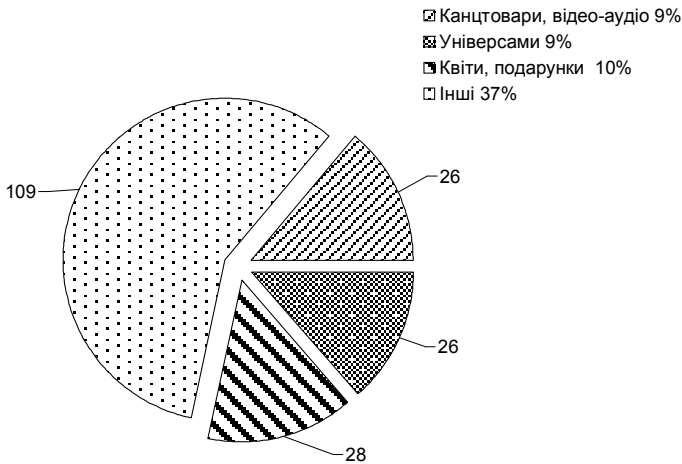

Рис. 2. Розподіл електронного ринку України за типами товарів

Виходячи з умов функціонування, магазини можна розділити на два основні типи. Магазини, які торгують недорогими та середньої вартості товарами, для забезпечення ефективності потребують великих об'ємів продажу і відповідно відвідувачів. Для цього типу потрібні великі асортименти товару. Все це призводить до більш складних технічних рішень, як в обладнанні, так і в програмному забезпеченні. Як видно з перегляду найбільш популярних універсамів (наприклад tid.com.ua, www.technomir.dn.ua, www.domotechnika.com) для подолання бар'єру значного рівня інвестицій та відносно довгого терміну окупності застосовується метод створення їх на базі вже існуючих звичайних універсальних магазинів.

Наступним типом є магазини, що торгують дорогими та ексклюзивними товарами. Товари представлені в порівняно невеликій кількості, не потребують дорогого програмного забезпечення. Низький рівень інвестицій та швидка окупність магазину є достатньою передумовою для їх створення.

Аналіз перших за популярністю двадцяти магазинів, за даними серверу www.topshops.com.ua показує, що найбільшим попитом користуються магазини, що орієнтовані на аудіо-відеотехніку та електроніку (рис.3).

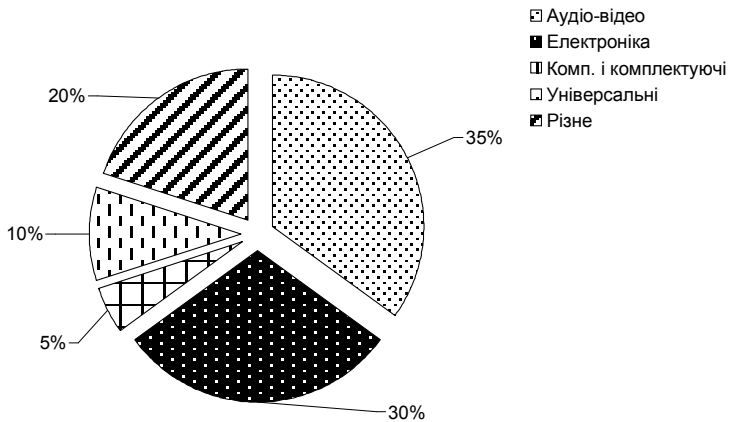

Рис. 3. Розподіл першої двадцятки магазинів за популярністю

За даними дослідницької компанії Net Effect Systems [2], приблизно шість відсотків відвідувачів вирішують зробити покупку в інтернет-магазині, але тільки третя частина з них успішно це робить. Інші відвідувачі через недостатню кількість інформації про товари чи послуги, бажанню “потримати товар в руках” не доводять процес покупки до кінця. Також треба прийняти до уваги, що Інтернет — це засіб, за допомогою якого люди не просто роблять покупки, а приймають рішення щодо покупки, це перш за все засіб доставки інформації, за допомогою якого можна повідомити, виправдати, переконати.

В той час, коли 38% підключених сімей фактично купляли товари або послуги через мережу, набагато більша їх кількість 57% вивчали товари й послуги в Інтернеті тільки

для того, щоб придбати цей товар в звичайному магазині. За даними провідних західних агентств, лише 10% користувачів повідомили, що користувалися мережею часто або кожний раз для покупки товарів чи послуг, в той час як 37% користувалися Інтернетом тільки для пошуку товарів, з тим щоб придбати їх пізніше [4].

В результаті проведеного дослідження можна зробити висновок, що електронний ринок в Україні розвивається швидкими темпами, про що свідчить відкриття і функціонування електронних магазинів, їхня кількість за даними пошуково-статистичних серверів досягає 252 [4]. Найбільш швидко розвиваються магазини орієнтовані на продаж комп'ютерів, мобільної техніки, програмного забезпечення, що обумовлено високим професіоналізмом персоналу в цій області. Покупці проявляють найбільшу активність в магазинах, які торгують аудіо-відео продукцією, книгами. Це свідчить про недостатню довіру покупців до електронних магазинів, вони не хочуть ризикувати і надають перевагу недорогим товарам, де ризик мінімальний. В той же час аналіз показує, що перед покупкою покупці вивчають пропозицію комп'ютерної та електронної техніки з метою придбання її в звичайному магазині.

ЛІТЕРАТУРА

1. Інтернет-магазин. Полный каталог интернет-магазинов Украины. <http://www.goods.uashopscom/>.
2. Інтернет как основа электронной коммерции. <http://www.e-comua.ukrbiz.net/publ/publ-1.htm>.
3. Л.Б.Самойленко. Застосування маркетингових інструментів в сфері електронної комерції. <http://www.dpg.com.ua/article01.html>.
4. Каталог магазинів. <http://www.shopping.com/ua>.
5. О.Шевчук. Мережа у якій ми живемо// Дзеркало тижня. – 2001. -№49. <http://www.zn.kiev.ua/ie/show/373/33221/>.
6. Україна. Украинская поисковая система. Бизнес. <http://meta-ukraine.com/topics.asp?t=387>.

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТВАРИННИЦТВА ТА ОСНОВНІ ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

*І.Н.Топіха, доктор економічних наук, професор
Миколаївський державний аграрний університет*

В Україні в роки незалежності галузі тваринництва і птахівництва знаходяться в кризовому стані, подальше її поглиблення та нові негативні тенденції призведуть до незворотного характеру.

Адже за цей період поголів'я великої рогатої худоби зменшилося більше як в 3 з лишнім рази, в тому числі корів — в 2 рази, свиней — в 2,2 рази, овець і кіз — в 10 разів, птиці — в 3,2 рази.

Зменшення поголів'я худоби та його деформована структура унеможливили нарощування як м'ясних ресурсів (забійного контингенту), так і розширене відтворення маточного стада. В результаті цього виробництво тваринницької продукції невпинно скорочується, а виробництво м'яса досягло критичної межі його споживання.

Аналогічна картина спостерігається і в Миколаївській області (табл.1).

Таблиця 1

**Споживання основних продуктів харчування
(на душу населення за рік, кг)**

Показники	Роки				
	1990	1995	2000	2001	2002
М'ясо та м'ясопродукти, включаючи субпродукти і жир-сирець	77,2	43,7	35,8	26,1	25,2
Молоко та молочні продукти	356,2	279,7	189,5	196,8	181,2
Яйця, шт.	260	179	118	153	180

Як видно із даних таблиці, практично всіх продуктів тваринного походження населенням нашої області споживається половину від медичинської норми харчування. Це негативно відбивається на здоров'ї людей і особливо дітей.

Чому так склалося? Стандартною відповіддю на це запитання є те, що виробляти продукцію тваринництва не вигідно, тому що

вона збиткова.

Але складається парадоксальна ситуація. Із 5 млрд. населення земної кулі більша половина в своєму меню має продукти тваринного походження і воно себе ними забезпечує. Україна, населення якої складає сто четверту частину мешканців планети, не може забезпечити ними в повній потребі, тому що тваринництво збиткове.

І не дивлячись на намагання Уряду стабілізувати стан тваринництва, йому поки що це не вдається. Поголів'я великої рогатої худоби за 2003 рік скоротилося на 11%, свиней — на 12,3%, овець і кіз — на 4,2%, птиці — на 2,4%.

На дотування виробництва продукції тваринництва з метою підтримки вітчизняного виробника та запобігання скорочення поголів'я худоби в бюджеті України на 2004 рік передбачено 250 млн. грн. (в попередньому році — 235 млн.грн.).

Проведений нами аналіз стану галузі та виробництва продукції тваринництва показав, що в усіх господарських формуваннях області галузь є збитковою (табл.2).

Таблиця 2

Продуктивність праці та собівартість продукції в с.-г. підприємствах організаційно-правовими формами господарювання в Миколаївській області, 2002 р.

Показники	Господарські товариства	Приватні підприємства	Виробничі кооперативи	Державні	Інші
Прямі витрати праці на 1 ц продукції, люд.-год.					
Молоко	15,8	15,8	14,1	11,5	7,6
М'ясо ВРХ	133	112,4	154,6	101,4	96,9
М'ясо свиней	155,7	114,5	235,3	61,5	58,3
М'ясо овець	257	203,8	-	-	-
Вовна	316,7	283,8	750	-	-
Виробнича собівартість ¹ ц, грн.					
Молоко	75,76	66,43	85,6	61,18	85,51
М'ясо ВРХ	801,71	751,51	999,21	477,87	650,5
М'ясо свиней	909,73	678,24	1381,06	563,22	938,26
М'ясо овець	543,5	674,47	-	-	-
Вовна	1365	1611	2000	-	-

Одночасно дані таблиці дають підставу робити висновок, що у формуваннях є значні резерви, навіть при нинішній економічній ситуації, зменшення витрат на виробництво одиниці продукції тваринництва в 2-3 рази та зниження її собівартості в 2 рази (табл.3).

Таблиця 3

Витрати кормів на виробництво одиниці продукції тваринництва в сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області, ц корм.од.

Показники	1990 р.	2000 р.	2001 р.	2002 р.
На виробництво молока	1,6	1,47	1,36	1,35
Для отримання приростів:				
великої рогатої худоби	15,31	14,15	13,5	17,27
свиней	12,04	20,45	16,26	13,94

В структурі матеріальних затрат, які входять в собівартість продукції тваринництва, на корми приходиться більше 70%. При цьому допускаються значні витрати їх на одиницю продукції.

Дані таблиці 3 свідчать, що перевитрати кормів на молоко складають 15-20%, для отримання приростів живої маси великої рогатої худоби – 60-80%, свиней – 100-150%. Це, перш за все, зумовлюється низькою якістю кормів, незбалансованістю раціонів годівлі.

Немаловажним фактором збитковості галузі тваринництва є низькі ціни на продукцію тваринництва (табл.4).

Таблиця 4

Середні ціни реалізації основних видів продукції тваринництва в с.-г. підприємствах Миколаївської області, грн. за 1 ц

Види продукції	2000 р.	2001 р.	2002 р.
Худоба та птиця (жива маса)	206,25	388,26	334,7
Молоко і молочні продукти	50,82	59,96	54,4
Вовна (фізична вага)	347,6	407,6	286,4

Співставляючи дані таблиць 2 і 4 видно, що ціни реалізації

настільки низькі, що не покривають виробничі затрати підприємств на виробництво продукції. До того ж, ці ціни мають тенденцію до зниження. Все це поглиблює кризу в тваринництві.

Одним з напрямів, який може сприяти підвищенню ефективності галузі, є цілеспрямована селекційна робота. В молочному скотарстві — це удосконалення існуючих і створення нових порід, адаптованих до умов України. Тут пріоритетними мають стати: підвищення продуктивності худоби, поглиблення спеціалізації худоби за характером одержуваної продукції, поліпшення оплати корму продукцією, продовження строку лактації. Доцільно також постійно удосконалювати технологію утримання худоби та отримання якісної продукції.

Вивчення досвіду розвитку галузі Канади показує, що тут середньорічний надій молока від корови становить більше 6000 кг.

По-перше, підвищення продуктивності молочного стада відбувається за рахунок багаторічної селекції корів. Нині 65% усіх корів включено до державної системи моніторингу продуктивності.

По-друге, худобу годують високоенергетичними кормами: влітку — травами, взимку — високоякісним сіном і комбікормами, в основі яких кукурудза становить 85%, соя — 15%. Витрати комбікормів — 300-350 г на 1 кг молока.

По-третє, залежно від фізіологічного стану, віку тощо, тварин на фермах розподіляють на групи, для кожної з яких встановлюють раціон, систему догляду та утримання, таким чином максимально пристосовуючи технологію виробництва до особливостей кожної групи тварин.

Досвід країн з розвинутим молочним господарством дає важливі та повчальні уроки для України. Вони полягають у наступному.

1. Держава повинна виступати регулятором розвитку молочного скотарства, ринку молока та молокопродуктів:
 - регулювати процес ціноутворення, що забезпечуватиме рівнозначний прибуток усім учасникам ринкових відносин;
 - встановлювати обсяги виробництва, необхідні для забез-

- печення раціонального споживання населення регіонів;
- стимулювати товаровиробників збільшувати чи зменшувати виробництво певних видів молокопродуктів;
 - дбати про забезпечення високого генетичного потенціалу тварин;
 - здійснювати різноманітні протекціоністські заходи, захищаючи товаровиробників від іноземних конкурентів.
2. Виникає необхідність утворення та функціонування на регіональних ринках молока та молокопродуктів кооперативних формувань, які б об'єднували та захищали інтереси виробників, переробників, заготівельників, держави.
 3. Сприяння створенню кооперативних, інтегрованих формувань з використанням взаємовідносин між виробниками та переробниками набутих світовою практикою господарювання.

Наші дослідження показали, що основними причинами низької інтенсивності ведення свинарства є технологічні проблеми: порушення вимог щодо відтворення, утримання й годівлі тварин та відсутність енергозберігаючих і ресурсозберігаючих технологій.

Розвиток галузі свинарства повинен базуватися на впровадженні комплексної механізації, створенні міцної кормової бази, розведенні високопродуктивного поголів'я свиней. Від раціонального використання продуктивного поголів'я залежить ефективність функціонування всіх інших засобів виробництва — виробничих приміщень і споруд, обладнання ферм, машин для кормовиробництва, кормів тощо.

Запорукою прибутковості галузі свинарства є ресурсозбереження.

Ресурсозбереження полягає не в механічному обмеженні раціонів свиней за кількістю, якістю та поживністю кормів, а навпаки, нормована годівля свиней відповідно до фізіологічного стану та рівня продуктивності, використання нетрадиційних кормів. Його значення зростає з урахуванням селекційного ресурсу вітчизняних та зарубіжних порід свиней, промислового схрещування та гібридизації.

Важливим важелем ресурсозбереження вважають підвищення

рівня інтенсивності використання свиноматок.

За умови стабілізації багатоплідність свиноматок на певному рівні та підвищення рівня їх використання з 1,1 до 2,0 опоросів, вихід поросят збільшується в 1,8 рази, а витрати кормів на утримання однієї холостої свиноматки, за даними Крятова О.В., скорочуються з 435 до 43 кормових одиниць.

З метою зниження амортизаційного тиску на вартісні показники продукції необхідно максимально використовувати виробничі приміщення та засоби механізації, підвищувати ефективність використання основних виробничих фондів (табл.5).

Таблиця 5

**Забезпеченість та ефективність використання основних
виробничих фондів у племінних господарствах
південного регіону**

Показники	Роки		
	2000	2001	2002
Фондозабезпеченість, тис. грн.	3,6	3,8	4,1
Фондоозброєність, тис. грн.	37,56	39,82	45,6
Фондовіддача, грн.	0,08	0,07	0,06
Фондомісткість, грн.	13,15	14,84	17,2

У відкритому акціонерному товаристві “Племзавод” “Степной” Каменко-Дніпровського району Запорізької області на одну свиноматку припадає в 3,5 рази більше вартості основних фондів господарства, ніж в господарствах Миколаївської області. Ефективність галузі досягається завдяки чіткій організації племінної роботи, повноцінній годівлі відповідно до фізіологічних вимог організму тварин, розробці рецептури комбікормів на основі комп’ютерних програм, дотримання технології утримання свиней, а також важелів стимулювання працівників. Це дозволяє отримувати середньодобові прирости на рівні 695 г при витратах кормів на 1 кг приросту живої маси — 5,2 кормової одиниці. Кожного року в господарстві виробляється більше 600 тонн свинини, в тому числі на одну голову — до 110 кг. Інтенсивне використання основних свиноматок дозволяє від однієї за рік одержувати до 2,1 тонн свинини.

Створення міцної кормової бази — початкова проблема.

Питома вага площ під кормовими культурами в господарствах Миколаївської області складає більше 30%, а використовуються ці землі неефективно. Мабуть, це є однією з головних причин того, що за 10 останніх років їх питома вага зменшилася більше, як на 10 пунктів.

В Миколаївській області основними зернофуражними культурами є ячмінь, горох і кукурудза, які займають 28,9% площі посіву. Валовий збір зернобобових культур зменшився за цей період на 40%. Урожайність ячменю складає 15,5 ц/га, гороху 8,5 ц/га, кукурудзи 22,3 ц/га. Це в 2-3 рази менше можливого області.

В структурі посівів зернових культур низька питома вага зернобобових, які мають високий вміст протеїну. В нинішній ситуації саме горох є основним компонентом в балансуванні поживності раціону тварин. Виробництво раціонбалансуючих добавок значно скоротилося, а їх ціна для підприємств, що ледве зводять, як кажуть, кінці з кінцями, є недоступною. Тому основний напрям балансування повноцінності раціонів та збільшення в них перетравного протеїну — це розширення посівів зернобобових (горох, соя, вікі) та люцерни з одночасним підвищенням урожайності.

Реформування в аграрному секторі вимагає обґрунтованого розміщення кормових культур та поліпшення природних пасовищ, вигонів, схилів балок та інших сільськогосподарських угідь, яких в регіоні майже біля 1,5 млн. га. Цей земельний ресурс мало задіяний у виробництві.

Незважаючи на значний агроекологічний потенціал, ці площі фактично занедбані, використовуються нераціонально і безсистемно в умовах великих антропогенних навантажень. Все це створило умови, за яких на кормових угіддях інтенсивно ідуть процеси деградації ґрунтів, постійно зменшується їх кормова продуктивність, змінюється структурний склад фітомаси, порушується стабільність екосистеми.

Розрахунки показують, що тільки проведенням недорогих агротехнічних заходів, їх продуктивність можна збільшити в 2-3 рази.

Особливе місце у вирішенні проблеми кормової бази відводиться виготовленню комбікормів, які повинні бути повноцінними, в необхідній кількості і доступні споживачам за ціною. Тут знову ж таки проблема сировини.

Отже здійснення окреслених шляхів є розв'язання проблем розвитку скотарства і свинарства в Україні.

УДК 338.432:330.322

ПОРІВНЯЛЬНА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ В АПК: ОСНОВНІ БАЗОВІ ПОЛОЖЕННЯ

***В.І.Топіха**, кандидат економічних наук
Миколаївський державний аграрний університет*

Нині в Україні практично закінчилися масштабні перетворення підприємств АПК. В нашій країні створено більш як 35 тис. акціонерних товариств, кількість власників акцій досягає близько 33 млн., загальний обсяг емісії цінних паперів складає майже 100 млрд. грн. Формується корпоративний сектор економіки, основу якого мають становити ефективно працюючі національні акціонерні товариства. Це є дуже важливим аспектом для залучення іноземних та приватних інвестицій в економіку України. Інвестиції в розвинених країнах складають до 40% бюджетів країн. Так як Україна тільки формує свій ринок продовольства, головним принципом якого є таким, коли усі ланки аграрно-промислового товарного ланцюга направляють у сферу оцінок кінцевого споживача, який і визначає міру успіху підприємства (об'єднання) на ринку.

Проблема інвестування АПК досліджується видатними вітчизняними вченими Саблуком П.Т., Дем'яненком М.Я., Могильним О.М., Мармуль Л.О., Харківським Д.Ф. та іншими. Метою нашого дослідження є вивчення основних базових положень, порівняльна оцінка ефективності інвестиційних проектів в АПК.

В результаті проведених досліджень встановлено, що інвестори на даному етапі на 80% вкладають кошти в термін не менше, як на один рік. Тому при такому терміні дії інвестицій мають свої складнощі.

Інвестиційні проекти в АПК, як для іноземного інвестора, так і для вітчизняного виробника, будуються на вартісній оцінці, тобто це є економічний результат, який проявляється у збільшенні виробництва та переробки продукції, що користується попитом, у поліпшенні її якості та конкурентоспроможності, економії усіх видів виробничих ресурсів, у збільшенні прибутку і зростанні продуктивності праці.

З'ясовуючи ефективність проектів, порівнюють корисний результат із затратами або ресурсами, що його забезпечили. З цієї точки зору показник чистого дисконтованого фінансового результату (доходу, вартості) (NPV), широко використований за кордоном, є показником ефекту, а коефіцієнт внутрішньої рентабельності проекту (IRR), модифікований коефіцієнт внутрішньої рентабельності проекту ($MIRR$), дисконтований термін окупності інвестицій, коефіцієнт рентабельності проекту слід відносити до показників ефективності [1].

У зарубіжній літературі показник чистої побічної вартості проекту реальних інвестицій NPV [2] має вигляд:

$$NPV = \sum_{t=0}^n C_t (1 + i)^{-t} ,$$

де C_t — грошовий потік наприкінці періоду t ;

i — вартість грошей у часі для даної фірми (норма дисконтування);

n — життєвий цикл інвестиційного проекту.

Так як інвестиційні проекти в АПК України мають термін часу 1 рік, доцільніше і зручніше використовувати формулу показника чистого поточного результату проекту реальних інвестицій, яка враховує вартісну оцінку супутніх соціальних та економічних результатів:

$$NPV = \sum_{t=0}^t (P_t + A_t + \mathcal{E}_t + H_t)(1 + i)^{-t} - K_{\Sigma} ,$$

де t – рік, результати і затрати якого проводяться до розрахункового;

P_t – прибуток від реалізації проекту в році t ;

A_t – амортизація в році t ;

\mathcal{E}_t – вартісна оцінка супутніх, соціальних, екологічних та економічних корисних результатів одержаних в році t ;

H_t – податок на прибуток у році t ;

i – норма дисконту в частках одиниці;

K_{Σ} – сумарні інвестиції на реалізацію проекту, приведені до початкового моменту часу.

Тут потрібно штучно запропонувати нульовий розрахунковий рік для обліку фактора часу, на нашу думку, тільки в тих випадках, коли почати реалізацію проекту планується в першій половині року. Коли ж цей початок планується на другу половину року, то як розрахунковий слід приймати перший рік, а не нульовий.

Інвестиційний проект може бути запроваджений, коли $NPV \geq 0$. Якщо $NPV=0$, то це означає, що проект забезпечить одержання тільки чистого нормального прибутку, який інвестор міг би здобути і в разі використання інвестиційних ресурсів для інших цілей.

Так, на думку Мелкумова А.С. (1997), оскільки IRR є відносним показником, і з його величини не можна судити про збільшення капіталу підприємства під час розгляду альтернативних проектів. На підтвердження слушності свого висновку він порівнює показники двох альтернативних проектів у вигляді таблиці.

Таблиця

Показники альтернативних проектів [3]

Проект	Розмір інвестицій (тис. руб.)	Грошовий потік по роках			IRR (%)	NPV за доходності 15% (тис. руб.)
		1	2	3		
А	795	450	570	650	45	455
В	1945	800	1100	1500	30	565

Виходячи з даних таблиці, Мелкумов А.С. стверджує, що, коли судити тільки з показника IRR, то слід обирати проект А. Поряд з тим приріст капіталу останній забезпечує в меншому розмірі, ніж проект В. Якщо підприємство має змогу реалізувати проект В без залучення позикових коштів, то він стає більш привабливим. Це потрібно робити на етапі планування інвестицій та інновацій, потрібен підбір найраціональніших варіантів, бо майже завжди існує декілька шляхів вирішення будь-якого завдання. Розрахунки порівняної ефективності дають змогу в кожному конкретному випадку обрати кращий варіант.

В інвестиційних проектах також треба правильно розрахувати порівняну ефективність інновацій усіх видів. При цьому треба додержуватися кількох основоположених принципів:

- 1) правильний вибір бази порівняння;
- 2) комплексна оцінка варіантів за економічними, соціальними й екологічними наслідками;
- 3) попереднє приведення варіантів до зіставного вигляду за обсягом продукції, її якістю, цінами, фактором часу;
- 4) визначення впливу нововведень на кінцеві, а не на проміжні результати виробництва;
- 5) врахування фактора ризику;
- 6) розгляд можливої кількості альтернативних варіантів.

Вимога зіставності варіантів інновацій щодо кола врахованих затрат і цін означає, що для кожного варіанта необхідно взяти до уваги всі змінні в розрахунку на одиницю продукції статті затрат. При цьому для всіх варіантів мають застосовуватись однакові ціни на матеріали, енергію, паливо, комплектуючі вироби, а також розцінки та тарифні ставки.

Дуже важливий аспект інвестиційних проектів — це приведення варіантів до зіставного вигляду за фактом часу. Якщо тривалість проектів перевищує 1 рік і вони відрізняються, по-перше, розподілом затрат та результатів за роками; по-друге, тривалістю циклу або окремих його етапів; по-третє, тривалістю розриву у часі між початком вкладень і початком одержання моменту часу в річному розрізі:

$$\alpha = (1 + E)^{t_p - t},$$

де E – прийнятий інвестором нормативний коефіцієнт приведення різночасових затрат і результатів;

t_p – рік, до якого приводять різночасові затрати і результати;

t – рік, затрати й результати якого приводять до розрахункового.

На вибір значення E впливають величина річного банківського проценту, річний термін інфляції, рівень ризику. Коли величини щорічних затрат і результатів розраховано в реальних цінах, то за основу нормативного коефіцієнта приймають величину річного банківського проценту. Якщо величини щорічних затрат і результатів виражено в номінальних цінах, за основу нормативного коефіцієнту слід прийняти значення номінального річного банківського проценту; останній за депозитами або кредитами перевищує реальний банківський процент на величину інфляційної премії (формула Р. Фішера):

$$B_p = \frac{B_n + U}{1 + U},$$

де B_p , B_n – відповідно, величини реального і номінального річного проценту;

U – річний темп інфляції. (Усі величини в частках одиниці).

Приведення різночасових затрат і результатів можна здійснювати не тільки в річному, а й помісячному розрізі. При такому підході формула має вигляд:

$$\alpha = (1 + E_m)^{M_p + M},$$

де E_m – нормативний місячний коефіцієнт приведення різночасових затрат і результатів;

M_p – місяць, до якого приводять різночасові затрати і результати;

M – місяць, затрати і результати якого приводять до розрахункового.

Значення E і E_m пов'язані в такому співвідношенні:

$$E_m = \sqrt[12]{1 + E} - 1. \quad (4)$$

Такі ϵ , на нашу думку, основні вимоги та положення, які повинні бути розраховані в інвестиційних проектах, що спрямовані в АПК.

ЛІТЕРАТУРА

1. Чертыкин Е.М. Финансовый анализ инвестиционных проектов. – М.: Депо, 2001. – С. 115.
2. Бирман Г., Шмидт С. Экономический анализ инвестиционных проектов. – М.: ЮНИТИ, 1997. – С. 94, 95.
3. Меркумов А.С. Экономическая оценка эффективности инвестиций и финансирование инвестиционных проектов. – М., 1997. – С. 79, 80.
4. Орлов П. Порівняльна оцінка ефективності капітальних вкладень // Економіка України. – 2004. – № 1. – С. 27.

УДК 681.3:339.138

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ В УКРАЇНІ

*М.І.Трофимчук, кандидат економічних наук, доцент
Білоцерківський державний аграрний університет*

Кількість доступних серверів та інформації наданої в Мережі Інтернет зростає дуже швидкими темпами [1]. Цей процес (рис.1.) обумовлений як зростаючим інтересом до Інтернету користувачів, зайнятих пошуком інформації, так і зростанням кількості і якості самої інформації. Залучення в мережу користувачів не просто благодійний процес, а значною мірою він заснований на комерційному інтересі.

З ростом комерційного використання мережі росте популярність поняття “електронна комерція”, яке звичайно використовується для процесу торгівлі через Інтернет. Покупець заходить на сайт продавця, вибирає товар, оплачує і одержує його обраним засобом доставки. Комерційні процеси в мережі Інтернет не обмежуються просто торгівлею, але і надають інформацію для здійснення комерційної діяльності.

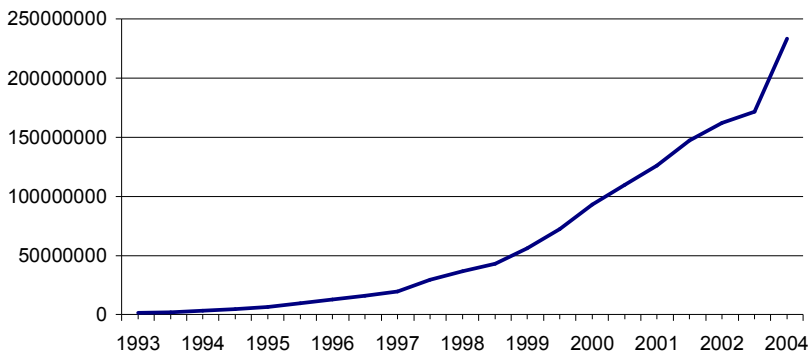

Рис. 1. Кількість хостів, представлених в DNS

В даний час найбільший обсяг торговельних операцій у Мережі здійснюється в сфері відносин business-to-business типовим прикладом яких в країнах з розвинутою економікою є взаємодія великих компаній з постачальниками. Інтернет-технології business-to-business розвиваються досить динамічно. Для України ця сфера відносин в силу різноманітних причин поки що є лише перспективною.

Інший сегмент електронної комерції business-to-consumer характеризує звичайну роздрібну торгівлю через Мережу, таку, як продаж книг і відеокасет на серверах Amazon.com, www.bambook.com та інших. Цей сегмент найбільш динамічно розвивається в Україні.

Такий сегмент, як consumer-to-business, поки ще тільки зароджується. Він реалізує переваги Інтернет в оперативному здійсненні угод. Наприклад, на сервері riceline.com потенційні пасажери повідомляють авіакомпаніям ціни, за якими вони могли б придбати квиток, а авіакомпанії можуть прийняти або відкинути ці пропозиції.

Сегмент consumer-to-consumer, який характеризує користувацькі аукціони-барахолки, такі як eBay.com. Він вже сьогодні достатньо популярний і широко представлений в Україні в тому,

або іншому вигляді (<http://www.fishhunter.kiev.ua/g09/barax.htm>) [2].

Розглянуті сегменти електронної комерції (Рис. 2) звичайно позначають для стислості як B2B, B2C, C2B, C2C .

	Продавець	Споживач
Продавець	B2B	B2C
Споживач	C2B	C2C

Рис. 2. Схема основних сегментів електронної комерції

Розвиток електронної комерції в Україні стримують недостатня готовність і присутність у країні засобів електронних платежів, поширеність кредитних карт серед населення, розвиненість банківської інфраструктури. Позитивним є достатньо великий обсяг Web-розробок серед місцевих компаній і достатньо швидкі темпи створення кур'єрських служб для доставки товарів. Велику роль відіграють невідрегульовані наявна законодавча база і закони, що визначають відносини між покупцем і продавцем.

Як наслідок, показник рейтингу України в світі знизився як відносно, так і абсолютно і складає 3,2 за десятибальною шкалою, а країна посідає 52 місце. Категорія, у яку потрапила Україна, описується як “країни, в яких присутні серйозні перешкоди для росту електронного бізнесу” [3].

За даними компанії TNS Interactive, найбільш консервативною з 37 країн, у яких проводилося дослідження, виявилася Україна. З чотирьох процентів жителів, які мають доступ у Мережу 1% є одночасно інтернет-покупцями. На відміну від більшості країн, де основною причиною відмовлення від покупок в електронних магазинах стали питання безпеки, для жителів України причиною, що змушує утримуватися від покупок в інтернет-магазинах стала — недовіра до онлайн-торговців [4].

Проведений аналіз показує, що бурхливий розвиток електронної комерції не обходить Україну. Українці мають достатній рівень освіти для участі в новому ринку. Але незахищеність покупців, відсутність загального онлайн-досвіду, незадовільний рівень телекомунікаційної інфраструктури, недостатність досту-

пних та надійних засобів швидкої доставки товарів заважають користуватись цим ринком пересічному громадянину.

ЛІТЕРАТУРА

1. Internet Domain Survey. <http://www.isc.org/ops/ds/reports/2004-01/>
2. The A to Z of B2B. <http://www.economist.com>, 2000
3. Александр Москалюк. Украина теряет привлекательность для электронного бизнеса //Компьютерное Обозрение. – 2001. – №27.
4. Украина не покупает в Интернете. В чем причина? <http://www.eplus.com.ua/eplus/index.php3>

УДК 637.1

ПРОБЛЕМИ ЕЛАСТИЧНОСТІ ПОПИТУ І ПРОПОЗИЦІЇ НА РИНКУ МОЛОЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ УКРАЇНИ

Н.М.Тошина, викладач

Кіровоградський інститут регіонального управління та економіки

Молочна галузь ніколи не нарікала на відсутність споживчого інтересу. Різноманітні вироби з молока — традиційно звичні для наших співвітчизників. Отож закономірно, що молокопереробна індустрія — один з найдинамічніших видів промисловості в Україні [2].

До недавнього часу на молочному ринку працювало дві стандартні стратегії планування виробництва. Перша полягала в тому, щоб виробляти молоко, сири, кисломолочну продукцію, сметану та масло, а побічні продукти повертати постачальникам сировини для використання в якості корму для худоби. Другий підхід — це спроба більш глибокої переробки молока, тобто максимального використання побічних продуктів із подальшим продажем сухого знежиреного молока та казеїну, в основному на експорт [3].

Дослідженням ринку молока та молочної продукції в Україні займаються такі економісти як Луценко І., Леонова Л., Ільчук Н. та інші.

В зв'язку із цим метою дослідження є уточнення та узагальнення попиту і пропозиції на ринку молока та молочної продукції України.

Основними методами дослідження є методи наукового пізнання (аналізу, синтезу) та економіко-математичних співставлень.

Виробництво молока є базою розвитку промисловості, яка виробляє широкий асортимент молочної продукції, серед якої переважають масло вершкове, незбирана молочна продукція та сир [1].

За статистичними даними, протягом 2001-2002рр. виробництво продукції з незбираного молока в перерахунку на молоко зросло на 20,4%, жирних сирів (включаючи бринзу) — на 23,8%, а тваринного масла — зменшилось на 46,2%. Проте треба відзначити позитивну тенденцію щодо підвищення ефективності функціонування молочної промисловості за червень 2002 — червень 2003р. (табл.1).

Таблиця 1

Виробництво молочної продукції за січень - червень 2003 року, %

Продукція	Вироблено за			Приріст (зниження) червня 2003р. до		Приріст (зниження) січня-червня 2003р. до січня-червня 2002р., %
	січень-червень 2003р.	червень 2003	в середньому за період січень-червень 2003р.	травня 2003р., %	червня 2002р., %	
Тваринне масло	59,7	15,7	9,95	24,7	-0,7	-7,6
Продукція з незбираного молока в перерахунку на молоко, тис.т	609	107	101,5	0,6	20,7	14,4
Сири жирні, включаючи бринзу, тис.т	79,7	16,6	13,2	6	28,5	33,5

Таким чином, тенденція зниження виробництва тваринного масла за період січень — червень 2002 року до січня — червня 2001 року в порівнянні з січнем — червнем 2003року до січня — червня 2002 року набуває менш інтенсивного характеру. Продукція з незбираного молока в перерахунку на молоко за аналізова-

ний період зменшилася на 6 тис.т, сири жирні, включаючи бринзу, збільшилося на 9,7 тис.т.

Але сучасний ринок молочної продукції досить насичений. Це певною мірою пов'язано із збільшенням інтересу споживачів до продуктів як традиційного раціону, так і до десертних. Товарна номенклатура досить широка і наближається до європейських стандартів.

Тому виробники приділяють увагу на створення нових видів молочних виробів, які мали б високу харчову та біологічну цінність, до того ж були порівняно недорогими.

Єдиний шлях зробити продукцію конкурентоздатною — підвищити її якість. З іншого боку, дуже важливим є визначення початкової якості сировини, що дає змогу товаровиробникові правильно визначити її ціну, а також ціну кінцевого продукту і заощадити значні кошти.

Українські виробники молочних продуктів прямують шляхом поступового вдосконалення методів контролю якості. До основних передумов виготовлення якісної продукції відносять:

- вхідний контроль сировини;
- суворе дотримання технологічних параметрів;
- якісна упаковка;
- дотримання умов зберігання й реалізації готової продукції.

Підвищений попит на молочні вироби зумовлений ще й їхньою корисністю. Природний вміст білка, кальцію, збагачення цінними добавками наближає ці вироби за поживністю до основних страв харчового раціону. Водночас подеколи вони можуть замінити й кондитерські ласощі. Тому молокопереробні підприємства охоче впроваджують нові технології, аби урізноманітнити асортимент молочної продукції.

Статистичні дані засвідчують, що з 6,5 мільярдів літрів молока, яке надійшло на переробку торік, 63 відсотки підприємства переробили на вершкове масло, казеїн та сухе молоко; з 19 відсотків — виготовлено сир; близько 11 — перероблено на кислomолочні продукти. І лише трохи більше чотирьох відсотків реалізо-

вано як незбирану продукцію, а з трьох виготовили морозиво [2].

Як зрозуміло, крім жирних продуктів — масла й сиру, котрі можна довго зберігати, значна частка належить кисломолочним виробам, які мають високоякісну консистенцію, стійку до різних несприятливих факторів і стабільну в процесі тривалого зберігання, зберігають свої початкові властивості протягом 14 діб, мають у своєму складі корисну мікрофлору, здатну залишатися “живою” і функціонально активною протягом усього терміну зберігання.

Споживання молока та молочних продуктів збільшується у відповідно до збільшення доходів споживача. Частка витрат на цільне молоко у споживчій корзині домашніх господарств становить 5%, на вершкове масло витрачають близько 3%; на йогурт — 1%; інші молокопродукти — від 5% до 6% .

Звісно, кожне підприємство прагне бути якомога привабливим для покупців. Отож, якщо до пошуку неповторних рецептур додати ще й розробку новітніх технологій, то асортимент смачних і поживних молочних виробів поповниться ще й оригінальними продуктами функціонального призначення [2].

Це є підтвердженням того, що молочна галузь в Україні переймає світовий досвід, який засвідчує, що збільшення товарообороту виробників молочної продукції досягається за рахунок розширення товарного асортименту та удосконалення упаковки.

Видозмінюючи, вдосконалюючи й пропагуючи свою продукцію, українські переробники молока надають споживачам право вибору. І покупці обирають кращих, тих, хто заслуговує на довіру.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ішук Я.В. Підсумки роботи промисловості України за I півріччя 2003р. // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – №9 (27). – С. 193.
2. Леонова Л. Малі, отже, неконкурентоспроможні // Харчова і переробна промисловість. – 2004. – №1. – С. 11.
3. Луценко И. Поворот молочных рек // Компаньон.- 2002. – №41. – С.39.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА СОЇ В АГРАРНИХ ФОРМУВАННЯХ ЧЕРКАЩИНИ

В.С.Уланчук, доктор економічних наук, професор

О.Г.Шайко, асистент

Уманський державний аграрний університет

Сою посідає перше місце у світових ресурсах виробництва олії, шроту та комбікормів. Вирощування сої у провідних країнах-виробниках характеризується високою економічною ефективністю. Наприклад, в США за рівнем рентабельності соя значно переважає інші польові культури, включаючи кукурудзу на зерно. В Бразилії кожний гектар посівів сої забезпечує доход, рівний доходу, який отримують з 2 га кукурудзи або 2,5 га пшениці [5].

Проблемам світових тенденцій розвитку виробництва та торгівлі соєю присвячені праці провідних вітчизняних вчених, зокрема Побережної А.А. [3,4], Бабича А.О. [1]. Для сільськогосподарських товаровиробників України соя є порівняно новою культурою, тому питання доцільності розширення посівів сої, економічної ефективності її виробництва залишається недостатньо вивченим. Оскільки за ринкових умов господарювання основним визначальним чинником розвитку певного напрямку є прибутковість виробництва, то розв'язання проблеми розширення виробництва сої в Україні зумовлює потребу у вивченні економічної ефективності розвитку даної галузі рослинництва, визначенні чинників, що її зумовлюють, та обґрунтуванні шляхів її підвищення. Необхідністю розв'язання поставленого завдання зумовлена актуальність теми та сутність досліджень.

В Україні виробництво сої в 2003 р. зросло в 2,1 рази порівняно із 1990 р. і досягло 189 тис. га [2]. Основними виробниками сої є сільськогосподарські підприємства Полтавської, Кіровоградської, Херсонської та Черкаської областей. Черкащина має сприятливі природнокліматичні умови для культивування цієї культури і входить до "соєвого поясу" України. Починаючи з 2001 р., на Черкащині зосереджується понад 10% посівів сої.

Протягом останніх років площі, зайняті під цією олійною культурою в регіоні, почали стрімко зростати: у 2003 р. порівняно з 1995 р. вони розширились більш, ніж у 26 разів. За цей період особливо чітко простежується зростання частки сої в структурі зібраних площ олійного клину, не зважаючи навіть на безпрецедентне розширення площ під соняшником, виробництво якого досягло максимального значення за останні 40 років (рис.1).

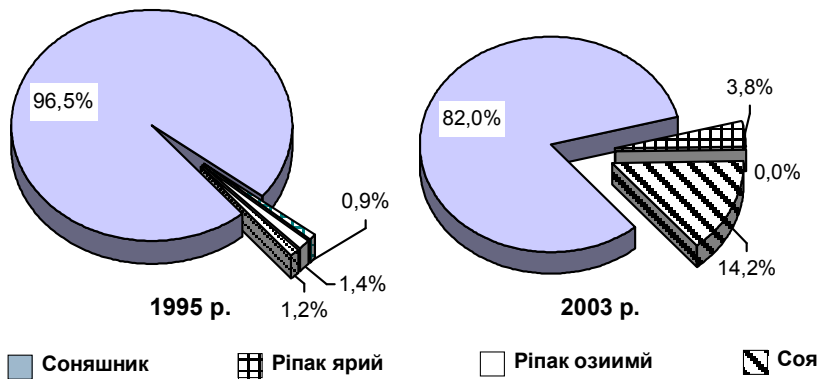

Рис. 1. Структура зібраних площ основних олійних культур в сільськогосподарських підприємствах Черкаської області

Якщо у 1995 р. під посіви сої було відведено лише 1,2% площ, зайнятих олійними культурами, то у 2003 р. на її частку припадало 14,2%. Таку тенденцію слід вважати позитивною, оскільки на відміну від соняшнику, що виснажує землю, соя збагачує ґрунт біологічним азотом і вважається гарним попередником майже для усіх сільськогосподарських культур.

Вирощування сої є прибутковою галуззю сільськогосподарського виробництва. За рахунок випереджаючого росту ціни порівняно з рівнем собівартості виробництво сої протягом досліджуваного періоду забезпечувало виробникам отримання прибутку. Зокрема, в 2002 р. сільськогосподарські товаровиробники області від реалізації насіння сої одержали на 1 га посіву 246,3

грн. прибутку при рівні рентабельності 55,4 %. (табл. 1). Фактором, що стримує реалізацію наявного потенціалу, є висока собівартість одиниці продукції, обумовлена екстенсивним характером виробництва. В 2002 р., завдяки зростанню урожайності, вперше відзначено зниження собівартості порівняно з рівнем попереднього року. Тому розвиток галузі на перспективу повинен передбачати суттєве підвищення рівня урожайності.

Таблиця 1

**Економічна ефективність виробництва насіння сої
сільськогосподарськими підприємствами Черкаської області***

Показники	1998 р.	1999 р.	2000 р.	2001р.	2002 р.
Урожайність, ц/га	12,0	15,1	12,6	9,9	11,4
Ціна реалізації 1 ц, грн.	39,5	66,1	78,4	97,6	98,0
Собівартість 1 ц, грн.	26,0	41,08	62,94	72,3	63,1
Прибуток в розрахунку на 1 ц реалізованої продукції, грн.	15,17	25,06	15,45	25,3	34,9
Товарність, %	15,3	7,4	40,8	52,4	61,9
Прибуток на 1 га площі, грн.	27,9	28,1	79,4	131,2	246,3
Рівень рентабельності, %	58,3	61,0	24,6	27,4	55,4

* 1998-2000 р. дані зведених річних звітів; 2001-2002 рр. дані вибіркового обстежень підприємств, проведених автором

В окремих підприємствах області за рахунок раціонального використання ресурсів були забезпечені високі показники ефективності галузі. Наприклад, у ВАТ ДГ “Золотоніське”, завдяки використанню елітного насінневого матеріалу, своєчасному та якісному виконанню всіх технологічних операцій, внесенню мінеральних добрив та дотриманню технології в 2002 р. на площі 50 га отримало по 23,6 ц/га. При цьому виробнича собівартість 1 ц становила 32,3 грн., що майже удвічі нижче, ніж в середньому по підприємствах області. Завдяки цьому рівень рентабельності вирощування сої в цьому підприємстві досягнув 271,8%.

Починаючи з 2000 р., товарність сої в Черкаській області має чітко виражену тенденцію до зростання, що зумовлено зростанням обсягів виробництва. Проте її рівень тривалий час був низьким

(до 2001р. не перевищував 50%), тому прибуток в розрахунку на 1 га посіву незначний.

Урожайність завжди справедливо вважалась основним натуральним показником ефективності вирощування будь-якої культури, що має вирішальний вплив на економічні показники виробництва. З метою обґрунтованого визначення впливу цього фактора на кінцеві результати господарювання нами проведено групування 70 підприємств – виробників сої Черкащини за рівнем урожайності (табл.2).

Таблиця 2

Вплив урожайності на економічну ефективність виробництва насіння сої сільськогосподарськими підприємствами Черкаської області, 2003 р.*

Показник	Група підприємств за урожайністю сої, ц/га			У середньому по сукупності
	до 7,4	7,4-13,5	більше 13,5	
Кількість підприємств	22	37	11	70
Урожайність, ц/га	5,8	10,6	17,1	10,7
Зібрана площа, га	88	98	138	101
Затрати на 1 га, грн.	661,9	698,7	1006,7	754,8
Затрати праці на 1 ц, люд.-год	0,7	1,2	0,7	1
Товарність, %	89,0	61,0	46,9	59,9
Собівартість 1 ц реалізованої продукції, грн.	108,5	78,7	66,9	81,5
Ціна реалізації 1 ц, грн.	91,2	91,4	88,1	90,5
Прибуток (збиток) на 1 га, грн.	-83,0	84,1	174,0	57,9
Рівень рентабельності, %	-6,0	10,3	36,4	6,4

*дані форм 29 с-г. та 50 с.-г., поданих в районні Управління сільського господарства

Результати групування свідчать, що підвищення урожайності сприяє покращенню всіх економічних показників галузі – зниженню собівартості одиниці продукції та трудомісткості її виробництва, зростанню розміру прибутку, як в розрахунку на 1ц насіння, так і на 1 га посіву сої, підвищенню рівня рентабельності виробництва. Так, сільськогосподарські підприємства 3 групи при середній урожайності насіння 17,1 ц/га мають значно нижчу собівартість його

виробництва, що і забезпечує їм вищу прибутковість галузі. Кожен гектар посіву приніс підприємствам цієї групи 174,0 грн. прибутку, в той час, коли в 1 групі – 83,0 грн. збитку. Результати групування також показують перевагу великотоварного виробництва та концентрації: із зростанням площі посіву зростає урожайність і відповідно покращуються показники економічної ефективності. Вдало використаний біокліматичний потенціал зони та відповідне ресурсне забезпечення гарантують високу рентабельність вирощування сої. Зокрема, в СТОВ АФ “Маяк” Золотоніського району на площі 390 га в несприятливих умовах 2003 р. отримано урожайність 19,3 ц/га при середній по області 10,6 ц/га, виробнича собівартість склала 38,0 грн., рівень рентабельності 97,2%.

Для виявлення впливу інших факторів на розмір прибутку на 1 га сої за даними вибіркової сукупності 70 підприємств Черкащини нами побудовано кореляційну модель з такими факторами:

y – прибуток з розрахунку на 1 га посіву сої, грн.;

x_1 – собівартість насіння, грн./ц;

x_2 – урожайність, ц/га;

x_3 – товарність, %.

Залежність отриманого прибутку від вказаних факторів в сільськогосподарських підприємствах описує рівняння регресії:

$$y = 329,35 - 3,79 x_1 + 3,06 x_2 + 0,73 x_3.$$

Коефіцієнт кореляції між результативною та факторними ознаками становив 0,75, що вказує на наявність тісного зв'язку. Коефіцієнти регресії свідчать, що із збільшенням собівартості на 1 грн./ц, прибуток на 1 га знижується на 3,79 грн. Підвищення урожайності позитивно впливає на результативну ознаку, забезпечуючи зростання прибутку на 3,06 грн. в розрахунку на 1 га. Вплив товарності незначний.

Таким чином, урожайність та собівартість є тими внутрішніми чинниками, що мають визначальний вплив на прибутковість ведення галузі. Тому стратегія сільськогосподарських товаровиробників повинна концентруватися на активному пошуку і мобілізації внутрішніх резервів підвищення урожайності та зниження собівартості одиниці продукції, насамперед за рахунок дотримання технології,

підбору сортового складу, використання досвіду кращих підприємств. Тільки комплексне розв'язання цих та інших проблем створять основу для підвищення урожайності, зниження собівартості та підвищення економічної ефективності виробництва насіння сої в регіоні. За цих умов вирощування сої стане перспективним напрямком аграрного виробництва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабич А.О. Соя для здоров'я і життя на планеті Земля. – К.: Аграрна наука, 1998. – 272 с.
2. Збір урожаю сільськогосподарських культур, плодів, ягід та винограду в Україні у 2003 р. / Державний комітет статистики. – К., 2004.
3. Подобедов А.В., В. И. Тарушкин. Мировое производство сои // <http://gras.orgol.ru/CARO/1999-11/06.html>
4. Побережна А.А. Світові білково-олійні ресурси і торгівля ними. За ред. П.Т. Саблука. -К.: Інститут аграрної економіки УААН, 2002. – 482 с.
5. Побережна А.А. Соя в землеробстві і економіці США. Під ред. П.Т. Саблука. -К.: ІАЕ УААН, 2000. -124 с.

УДК 338.43:332.72

РИНОК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ ТА ФОРМУВАННЯ АДАПТОВАНИХ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ФОРМ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Ю.Г.Фесіна, асистент

Луцький державний технічний університет

На сучасному етапі економічного розвитку села слід вживати заходи для забезпечення найширшого розуміння потреби подальшого розвитку організацій селян-землевласників і того внеску, який вони можуть зробити в поліпшення землекористування та загальних умов становлення та функціонування ринку сільськогосподарських земель. Вважаємо, що однією з цілей політики розвитку ринку сільськогосподарських земель повинно стати сприяння створенню та розвитку на добровільній основі сильних і незалежних організацій селян-власників землі, як ефективного засобу забезпечення функціо-

нування ринку сільськогосподарських земель, підвищення економічної родючості землі, а також соціально-економічного розвитку села.

Тому сьогодні слід акцентувати увагу не на безпосередньо формі власності, а на вмінні, здатності ефективно розпоряджатися цією власністю. Адже сама приватна чи колективна власність неспроможна вирішити питання росту віддачі аграрного виробництва. В свій час К.Краулі, голова представництва USAID в Україні, Молдові та Білорусі, зазначав: “В багатьох випадках причиною невдач розвитку приватного бізнесу в країнах з перехідною економікою була наївна віра міжнародних фінансових організацій у те, що приватизація вирішить усі проблеми” [4, С.15].

Оскільки в основі функціонування ринкового господарства закладено принцип ефективної економічної діяльності, то слід відзначити, що прямого зв'язку між формою власності та ефективністю господарювання немає. Однак зв'язок ефективності виробництва існує з організаційною формою господарювання. Остання базується на формі власності. Підтвердженням цьому є теза відомого шведського економіста К.Еклунда: “Ступінь ефективності виробництва окремих товарів або послуг навряд чи визначається безпосередньо відносинами власності” [7, С.166].

Сьогодні йде активний пошук раціональної, ефективної системи організації виробництва на базі існуючих форм власності. Зокрема, деякі російські вчені (Дунаєва Є.П., Рудакова І.Є. та інші) вважають, що для сільського господарства більш ефективна індивідуально-сімейна, дрібна, кооперативна форма використання власності [6]. Тобто така, яка базується на дрібній приватній власності на землю. В свій час М.Д.Кондратьєв вбачав у дрібних господарствах серйозних суб'єктів господарювання, що сприятимуть росту ефективності сільського господарства, а тому він виступав за розвиток кооперації у використанні знарядь праці та засобів виробництва при обробітку землі [2].

Однак дрібні господарства — з погляду О.А.Біттера, П.С.Березівського та В.С.Мельника — через надмірну роздробленість та неспроможність до впровадження досягнень науково-технічного прогресу, не можна віднести до перспективної форми господарювання [1].

На думку П.Т.Саблука та А.А.Фесини на сьогодні в світі кожен фермер прагне мати велике господарство, оскільки це запорука стабільності. В США, наприклад, основними виробниками продукції сільського господарства є великі ферми, а малі — мають любительський характер та по своїй суті є нетоварними [5].

Нинішній віце-прем'єр-міністр України з питань АПК І.Г.Кириленко вважає, що конкурентоспроможними є великотоварні сільськогосподарські підприємства. Оскільки вони спроможні швидше задіяти фактори інтенсифікації, забезпечити на їх базі нарощування обсягів виробництва продукції, підвищити її якість. При цьому зосередження виробництва повинно бути на більш родючих земельних площах [3].

Вважаємо, що на селі повинні бути сформовані такі організаційні форми господарювання, які найбільш повно дають змогу реалізувати селянам своє приватне право на землю. Селянин, реалізація його інтересів та потреб, поновлення його статусу господаря в прийнятті рішень виробничо-господарського та соціального характеру повинні стати головним аспектом формування ринку сільськогосподарських земель. Лише в цьому випадку вдасться досягти реалізації суті перетворень відносин власності — поєднання в одній особі працівника, господаря, власника. Тому сучасним аграрним формуванням слід сформувати таку систему економічних, організаційних, юридичних відносин, яка б забезпечувала результативність господарської діяльності. Перш за все це стосується сільськогосподарських кооперативів.

За сучасних економічних реалій на селі, збереження кооперативних підприємств, які нагадують колишні колективні господарства, стало доцільним за умов врахування консервативності селянських мас. Приватна власність на землю, як ознака ринкової економіки, дещо шокуючи та несподівано відобразилася на психологічних настроях селян. Особливо за умови відсутності належних умов для особистого становлення селян, як господарів. Тому кооперативи стали тим містком, що з'єднав селян із минулим. Однак сьогодні цю організаційну форму ведення аграрного бізнесу слід поступово трансформувати до ринкових реалій.

Сучасні сільськогосподарські кооперативи за логікою доцільно

перейменувати в асоціацію приватних власників землі та майна (АПВЗМ). Саме вона повинна розкрити переваги ринку, пріоритети приватної власності. А конкретно те, що заховано в потенціалі приватної власності та чого селянин ще не пізнав. Мається на увазі необхідність залучення селян до вирішення великого та різноманітного спектру виробничих завдань на підприємстві. Нові умови, що їх диктує ринок, саме потребують активного входження людини в свідоме та постійно здійснюване вдосконалення виробничого процесу. Сучасні власники землі повинні розуміти економічну інформацію, вміти її аналізувати та використовувати з користю для себе, з точки зору співвласника підприємства. Розуміння цього прямо вплине на розуміння селянином-власником своєї ролі у підвищенні ефективності функціонування підприємства.

Залучати власників-селян до управління підприємством пропонуємо через створення цільових комітетів, які повинні виконувати функцію координації економічних напрямків діяльності асоціації.

Зокрема, для координації виробничої діяльності, освоєння новітніх технологій, техніки слід створити комітет з виробничо-інноваційної діяльності. Питаннями облікової політики, нормування, планування, забезпечення асоціації насінням, матеріально-технічними ресурсами, добривами тощо, а також збутом продукції займатиметься комітет з комерційно-маркетингової діяльності. Координація питань із залучення інвестиційних ресурсів в АПВЗМ стане прерогативою комітету з питань інвестиційно-кредитної діяльності. Особливої уваги заслуговує координування механізму використання земельних та майнових паїв, що залучені до пайового фонду асоціації. Для цього пропонується створити комітети з моніторингу використання земельних та майнових паїв. З метою врегулювання внутрішніх конфліктних ситуацій, контролю за якістю трудових ресурсів, підбором кадрів пропонуємо створити комітет з внутрішніх комунікацій. Для синхронізації взаємозв'язків між членами асоціації та селянськими господарствами доцільно створити комітет з організаційної роботи із селянськими господарствами (СГ). Передбачається, що всі питання пов'язані з необхідністю забезпечення селянських господарств кормами, насінням, засобами захисту для рослин й тварин, племінною худобою, забез-

печення технікою, збутом продукції будуть вирішуватися через створений комітет завдяки спеціалізованим кооперативам асоціації. До участі в роботі комітету повинні залучатися власники, які одночасно є працівниками підприємства. Вони повинні залучатися до управління почергово, залежно від стажу роботи терміном на один рік. Від працівників-власників, які працюють до 5 років, до складу комітету повинен входити один працівник, від 6 до 10 років — два, від 11 до 15 — три, від 16 до 25 — чотири та понад 25 років — п'ять власників. Члени, що входять до складу комітетів, повинні відповідати певному критерію. Ми пропонуємо використати критерій **ОЯЗДО**, де **ОЯ** — особистості якості, **З** — знання, **Д** — досвід, **О** — освіта. Особисті якості членів комітету асоціації дають змогу ефективно взаємодіяти та співпрацювати з іншими членами комітетів на благо усіх учасників асоціації. Знання, досвід, освіта необхідні для виконання обов'язків, що їх передбачає діяльність в комітеті.

Комітети не є постійним місцем роботи їх членів. Вони в обов'язковому порядку в кінці календарного року повинні збиратися для розробки тактичних планів на наступний рік. Окрім того, пропонується обов'язковість зібрання комітетів в кінці кожного кварталу для підбиття підсумків та коректування подальших дій. Можливі скликання засідання комітетів у разі виникнення нестандартних ситуацій, що вимагають негайного вжиття певних заходів.

Найвищим органом управління АПВЗМ повинні стати збори членів асоціації — її пайовиків. На цих зборах асоційовані члени формують свій комітет уповноважених. Він необхідний для організації контролю за станом використання земельних та майнових паїв та рівнем повноти орендної плати за землю та майно. До складу комітету можуть входити представники трьох наступних категорій власників: пенсіонери, працівники соціальної сфери села, селяни, які не працюють в асоціації, але здали сюди свій пай в оренду, інші категорії власників. Їх представництво повинно формуватися залежно від частки паїв кожної категорії асоційованих власників у пайовому фонді АПВЗМ.

Питання забезпечення розвитку асоціації, сприяння оперативній діяльності структурних підрозділів АПВЗМ повинна здійснювати Координуюча рада. Вона також може брати до уваги

пропозиції та зауваження комітетів асоціації та виробляти певні рекомендації для зборів пайовиків. Головою ради на певний період часу може призначатися один з керівників діючих при асоціації організаційних підрозділів — кооперативів. До складу Координаційної ради АПВЗМ повинні входити керівники кооперативних підприємств асоціації, голови комітетів, головні спеціалісти.

Відмітимо, що за умови приватної власності на землю, поняття кооперативу набуває нового, більш змістовного наповнення. Кооперативи асоціації організуються за економічним напрямом діяльності. Зокрема це землеробський кооператив, тваринницький кооператив, машинно-транспортний кооператив, переробний кооператив та заготівельно-збутовий кооператив. Управління поточною діяльністю кооперативів здійснюється правлінням кооперативу, яке обирається його постійними членами з числа власників паїв та найманих працівників.

Вважаємо, що обов'язковими елементами організаційної структури асоціації повинні стати СГ та кредитна спілка. Перші слід включити до складу асоціації через те, що, як показує досвід минулих років, діяльність СГ досить тісно пов'язана з аграрними господарствами. Однак відмітимо, що серед числа СГ слід відібрати декілька найбільш забезпечених та перетворити їх в так звані "центри інноваційного господарювання" (ЦІГ). Це потрібно насамперед для інноваційного розвитку АПВЗМ, апробації наукових розробок на базі селянських господарств.

Паралельно із формуванням виробничо-обслуговуючих кооперативів в рамках асоціації необхідно створити фінансовий кооператив — кредитну спілку. Взаємне кредитування учасників спілки через залучення їх особистих заощаджень сприятиме вирішенню питань соціального та фінансового захисту селян.

Отже, в організаційно-управлінському відношенні АПВЗМ являє собою сукупність кооперативів основного, обслуговуючого, допоміжного підсобного характеру. Така форма організації господарювання на землі має за мету підвищити відповідальність кожного елемента асоціації, кожного власника за результати своєї роботи. Крім того це дає можливість розширити права трудового колективу щодо напрямів організації виробництва, реалізації про-

дукції, розподілу отриманого доходу. Таким чином, запропонований механізм організації господарської діяльності в аграрному секторі економіки сприятиме утвердженню засад розвитку ринку сільсько-господарських земель, можливості узгодження суспільних, колективних та індивідуальних інтересів, підвищенню економічної зацікавленості та відповідальності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біттер О.А., Березівський П.М., Мельник В.С. Ефективність сільськогосподарського виробництва і рівень життя сільського населення. – Львів: ЛДАУ, 1997. – 188 с.
2. Збарський В. Проблеми кооперування селянських господарств у працях М.Д. Кондратьєва // Бухгалтерія в сільському господарстві. – 2002. – № 10. – С. 24-27.
3. Кириленко І.Г. Про хід реформування та заходи щодо поліпшення ситуації на селі // Економіка АПК. – 2003. – № 1. – С.3-11.
4. Михайлов Ю. Блиск та злидні української аграрної реформи // Пропозиція. – 2001. – №2. – С. 15-16.
5. Саблук П.Т., Фесина А.А. Оренда в умовах економічної реформи. – К.: Знання, 1991. – 48 с.
6. Современный рынок: природа и развитие. / Под ред. Э.П. Дунаева, И.Е. Рудаковой. – М.: Изд-во МГУ, 1992. – 133 с.
7. Эклунд К. Эффективная экономика – шведская модель: Пер. со швед. – М.: Экономика, 1991. – 349 с.

УДК 334.73.01

КООПЕРУВАННЮ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ – ПОДАЛЬШИЙ РОЗВИТОК

*І.І. Червен, доктор економічних наук, професор
Миколаївський державний аграрний університет*

Кооперація селянських господарств в Україні до сих пір залишається однією з невирішених проблем. Тому ми поставили за мету з урахуванням накопиченого досвіду розкрити основні напрями її вирішення.

На початок 2003 р. в Україні було 43 тис. фермерських (селянських) господарств, у використанні яких знаходилось 3019

тис. га землі (або 7,2% сільгоспугідь країни). В Миколаївській області ці показники відповідно складають 4373 господарств і 184,5 тис. га. На 1 господарство в області приходиться 42,2 га земельних угідь.

Вказані середні розміри земельних площ на 1 господарство є нераціональними. На основі групувань 382 селянських господарств Миколаївської області за 2002р. отримано наступні результати: в господарствах з площею до 50 га рівень рентабельності складає 29,1%, 100-150 га — 30,3%, 151-200 га — 34,1%, 201-300 га — 37,6%. Найбільша ефективність досягається починаючи з 150-200 га на 1 господарство. Як показують дослідження, для зернових господарств оптимальна площа (при яких забезпечується ефективне використання машин) вища і складає 400 га і більше.

В сучасних економічних умовах без кооперації, інтеграції та спеціалізації не обійтись. Причому інтеграційні процеси повинні розвиватись як по горизонталі, так і по вертикалі.

Хоча сільськогосподарська кооперація існує практично у всіх розвинених країнах світу, але найбільшого поширення вона знайшла в Північній Європі, Нідерландах, Данії, Норвегії, Фінляндії, Швеції, де практично кожен фермер є членом двох чи більшого числа кооперативів.

Слід вказати, що в різних країнах світу має місце далеко неоднаковий набір типів кооперативів. Наприклад, у США залежності від виду послуг розрізняють наступні 3 типи кооперативів: збутові (по реалізації сільгосппродукції), постачальні (що займаються продажем фермерам засобів виробництва) та сервісні (які здійснюють страхування, кредитування, меліорацію тощо), але все ж значна частина кооперативів є багатофункціональними. У Франції найбільш розвиненими є постачальницько-збутові і переробні кооперативи. А також сервісні кооперативи — по штучному заплідненню тварин, житловому будівництву, меліорації, землеустрою, а також по спільному використанню сільськогосподарської техніки.

У Німеччині кооперації набула досить багато форм, але найбільш суттєву роль вона відіграє у кредитуванні фермерських

господарств, постачанні їм засобів виробництва, а також виробництві, збуті і переробці аграрної продукції.

Найбільш досконалою є структура кооперативів у країнах Північної Європи, де на основі поєднання практично всіх їх фермерів створено кооперативну форму агропромислової інтеграції. В них найбільш розвиненою сферою діяльності є збір, переробка і збут продукції. Друге місце за обсягом кооперативної діяльності посідає постачання фермерам засобів виробництва (за оптовими цінами). Крім вищевказаних, у Північній Європі одержали розвиток і маркетингові структури, які складаються з менеджерів, бухгалтерів, оподаткування, оцінки земель та майна, є посередниками при продажу-купівлі нерухомості.

Ми приєднуємося до думки А.П.Макаренка [1] стосовно того, що фермери повинні створювати перш за все наступні кооперативи:

- споживчі кооперативи, метою яких є загальне постачання, забезпечення їх учасників певними товарами та послугами. До них належать садівницькі, дачні та інші подібні кооперативи, а також ті, що сприяють забезпеченню фермерів нафтопродуктами, добривами, засобами захисту рослин тощо;
- кредитні, що формують грошовий фонд, кошти якого використовуються учасниками (в якості кредиту, який надається під низький процент) для їх потреб;
- збутові, предметом співпраці в яких є спільний збут, переробка і збут або зберігання продукції, виробленої членами кооперативу;
- трудові, де предметом співпраці є безпосередньо трудовий процес. Їх учасники спільно володіють засобами виробництва, беруть участь у виробничому процесі і володіють виробленою продукцією;
- виробничі сільськогосподарські, які є формою організації виробництва у вигляді добровільного об'єднання сільгосптоваровиробників для досягнення загальної господарської мети з обов'язковою трудовою участю в їх діяльності, тобто це — об'єднання виробників товарної продукції.

Створення фермерами кооперативів по переробці і продажу продукції, дозволяє підвищити їх ефективність в 1,5-2 рази [1]. Проте слід вказати, що при організації таких кооперативних формувань не повинно бути стихійності. Обов'язковою умовою є здійснення попереднього обґрунтування доцільності будівництва переробних підприємств, а також створення відповідної торгівельної мережі по продажу виробленої продукції. Встановлено, що при збуті продукції власними силами фермерів у них залишається 65-70% прибутку, тоді як при її збуті через посередників — лише 30%.

Слід вказати, що кооперування господарств для створення відповідних переробних підприємств набуло різні організаційні форми. В одних випадках на кошти господарств-пайовиків будуються заводи (цехи) по переробці овочів, плодів, молока, м'яса, виробництва комбікормів тощо, в інших міжгосподарські функції беруть на себе сільськогосподарські підприємства, які самостійно побудували переробні цехи. В інших випадках на базі колективних господарств та міжгосподарських переробних виробництв можуть організовуватись кооперативні формування вищого рівня — асоціації, холдинги, концерни тощо. Незалежно від форм кооперування в сфері переробки сільгосппродукції його метою є концентрація зусиль і організація виробництва, які забезпечують не тільки раціональне використання сировини і отримання певного виду готової продукції, а й підвищення економічної ефективності цієї чи іншої галузі в цілому.

В сучасних умовах насамперед доцільно створювати кооперативи по зберіганню та реалізації продукції.

Важким напрямом виробничої кооперації фермерів може стати їх об'єднання на базі провідного селянського господарства. Це дасть можливість довести площі землекористування до 2-3 тис.га і дотримуватись єдиної технології виробництва, ефективно використовувати ресурсний потенціал господарств.

Заслугує особливої уваги і створення кооперативу, до складу якого входять не тільки фермерські формування, а й і власники особистих господарств. До числа таких кооперативів належить,

наприклад, фермерське господарство “Сахалін” Сакського району Криму, яке майже щорічно отримує по 30-32 (а на окремих площах — і більше) центнерів зерна з 1 га. Загальна площа цього підприємства становить нині 1100 га. Свої земельні ділянки передали йому 100 пайовиків та 500 учителів, медиків, продавців, працівників сфери обслуговування та культури (яким виділено по 1 гектару під підсобні господарства). Кожний власник паїв у рахунок орендної плати у 2002 р. отримав по 1 тонні ячменю, 800 кілограмів пшениці, городину, крупи тощо, а “погектарники” — по 300 кілограмів зерна.

У господарстві працює трохи більш 10-ти чоловік, які отримують по 400-600 грн. заробітної плати на місяць. Воно порівняно непогано забезпечено сільськогосподарською технікою: має 6 тракторів ЮМЗ, один Т-150, один Т-75, два комбайни “Нива”, дві сівалки, різноманітний сільськогосподарський реманент. Крім того, у нього є власне зерносховище на 1200 квадратних метрів.

На відміну від більшості інших фермерів, у цьому господарстві вирощується цілий набір сільськогосподарських культур, серед яких — озима пшениця і озимий ячмінь, кормові культури (на прохання пайовиків, які мають визначену кількість тварин у дворі), ріпак, насіння цукрових буряків (за рекомендацією представників німецької фірми “КВС”) та ін.

Фермерам потрібна нова високопродуктивна техніка, причому, різноманітна, розрахована на весь цикл сільгоспробіт. На жаль, Україна поки що не налагодила її виробництво, що гальмує роботу фермерських господарств, у тому числі і тих, що працюють на основі кооперації. Тому необхідно створювати пункти прокату, спеціальні кооперативи по технічному обслуговуванню фермерів, машинно-технологічні станції та ін. Тільки комплексний підхід дозволить вирішити проблему сталого і ефективного розвитку селянських господарств.

Висновки: кооперація селянських (фермерських) господарств — об’єктивна необхідність; вона широко використовується фермерами багатьох країн з ринковою економікою; в першу чергу доцільно створювати кооперативи споживчі, кредитні, збутові, тру-

дові і виробничі; заслугоує на увагу кооперація фермерських господарств з власниками особистих господарств.

ЛІТЕРАТУРА

1. Макаренко А.П. Специализация и концентрация мелкотоварного предпринимательства в агропромышленном производстве //Економіка АПК.-2000.-№10.-С.26-32.

УДК 658.2:65.011.4(005)

ОСНОВНІ МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПОЛІПШЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МАТЕРІАЛЬНО-РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

***В.С.Шебанін**, доктор технічних наук, професор
Миколаївський державний аграрний університет*

Розвиток розширеного відтворення сільськогосподарського виробництва зумовлюється значною мірою рівнем забезпечення ефективного використання та оновлення виробничого потенціалу. Зважаючи на безпосередню участь у виробничій діяльності великої кількості різного видового складу засобів виробництва, їх органічну сутність, функціонально-технологічні завдання, терміни використання та способи оновлення, формування матеріально-ресурсного потенціалу виробничо-господарських структур або галузей потребує системного підходу. Тут забезпечується збалансоване поєднання всіх його складових. Організуючим початком безперервного здійснення цього важливого процесу має стати нормативна науково обґрунтована база визначення потреби та якісного складу кожного виду засобів виробництва, яка спрямовується на вирішення продовольчої проблеми, одержання передбачених обсягів конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції.

Нормативи основних і оборотних виробничих засобів за видовим складом можуть бути визначені на 1 га ріллі в рослинницьких галузях та на голову окремих видів худоби і птиці у тваринництві.

На їх основі розраховуються перспективні потреби продуктивної потужності та вартісні показники будівель і споруд для виробництва та зберігання сільськогосподарської продукції. Визначається також потреба в натуральному виразі та у вартісній формі на закладання нових багаторічних насаджень та їх реконструкцію.

Беручи до уваги перспективну потребу в тракторах та інших сільськогосподарських машинах і знаряддях з урахуванням їхньої потужності, необхідно обґрунтувати нормативи потреби всіх видів технічних засобів на 1 га посівної площі кожної культури. Визначення потреби названих та інших елементів виробничих засобів слід здійснювати з урахуванням положень існуючої методики розробки нормативів основних фондів.

Для планування потреби сільськогосподарського виробництва, його окремих галузей та виробничо-господарських структур матеріально-ресурсного потенціалу вихідними положеннями має стати забезпечення належного рівня виробництва конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції з урахуванням застосування сучасних ресурсозберігаючих технологій. Тут поряд з нормативним методом використовують й інші методи визначення потреби у виробничих ресурсах, зокрема екстраполяції, вибіркового обстеження, прямого розрахунку тощо [1].

Як вказувалося вище, формування, використання й оновлення матеріально-ресурсного потенціалу залежить від можливостей забезпечення цього процесу інвестиційними коштами. Джерелами інвестицій виробничо-правових структур є їх власні кошти, банківські кредити, бюджетні надходження, кошти зарубіжних інвесторів тощо. Безумовно, основним джерелом капітальних вкладень мають бути власні кошти, які виділяються з прибутку, одержаного від господарської діяльності, а також суми амортизаційних відрахувань від реалізації основних засобів, надходження від продажу акцій інвесторів та інші джерела.

У нинішніх умовах розвитку деструктивних процесів, що призвели до руйнування матеріально-технічної бази аграрного виробництва, різкого згортання інвестиційної діяльності та посилення обмежень можливостей нарощування капітальних вкладень, особ-

ливого значення набуває правильний вибір напрямів ефективного використання засобів виробництва, першочергового оновлення найбільш активних їх елементів. Це стосується насамперед сільськогосподарської техніки, зокрема поставки нових силових і робочих машин. При цьому важливо запобігти диспропорції у забезпеченні господарських формувань енергетичними засобами та сільськогосподарськими машинами [2]. Аналіз багаторічних даних щодо вартісного співвідношення силових і робочих машин, яке тривалий період спостерігається в аграрній сфері, показав, що воно характеризується як 1:1,5-1,6. Практика ж передових господарств і економічні розрахунки переконливо доводять, що це співвідношення має становити 1:2-2,5. Це дає змогу продуктивніше використовувати трактори та інші види силових машин у сільському господарстві.

Різке скорочення машинного парку, зокрема тракторів, зернозбиральних, кормозбиральних, картоплезбиральних та інших комбайнів, а також землеобробних, посівних та ряду інших технічних засобів, що призвело до зниження більш як удвічі технічного забезпечення сільськогосподарського виробництва, вимагає значного підвищення рівня використання кожної машини, організації роботи технічних засобів у напружені періоди у дві зміни. Тільки за рахунок скорочення простоїв з організаційних і технічних причин, максимального використання потужних тракторів, особливо за рахунок раціонального комплектування агрегатів, широкого застосування тракторного парку на транспортних роботах можна підвищити їх річний виробіток у середньому майже на чверть і разом з тим скоротити амортизаційні відрахування на одиницю роботи.

З метою підвищення ефективності використання технічних засобів важливо застосовувати стимулюючі госпрозрахункові методи організації роботи механізаторів у сільськогосподарських структурах. Особливого значення набуває широке застосування прогресивних методів технічного обслуговування тракторів та інших технічних засобів, що, як переконує практика, забезпечує збільшення середньодобового виробітку машин на 12-15%, а коефіцієнт їх технічної готовності підвищує на 6-10%. До того ж, тут

досягається зниження витрат коштів на ремонт і технічний догляд тракторів та інших сільськогосподарських машин. При дефіциті виробничих засобів важливо забезпечити постійне підтримання високого коефіцієнта технічної готовності машинно-тракторного парку за рахунок проведення якісних ремонтних робіт і технічних доглядів. Це пов'язано з необхідністю створення у системі сільськогосподарської машинобудівної індустрії потужної бази для виробництва запасних частин і агрегатів, що дасть змогу розширити технологічні обсяги механізованих робіт наявними технічними засобами.

Для поліпшення організації використання матеріально-ресурсного потенціалу, насамперед його основних видів, зокрема машинно-тракторного парку, необхідно визначити рівень його ефективності, користуючись при цьому системою вартісних і натуральних показників. Беручи до уваги, що виробничі засоби впливають на обсяги виробництва, розмір затрат праці та коштів на одиницю земельної площі й одиницю продукції, на її якість та величину доходів сільськогосподарських структур, їх економічну ефективність використання можна характеризувати даними про обсяги виробництва рослинницької і тваринницької продукції в натуральному виразі в розрахунку на площу земельних угідь і у вартісній формі на 1 грн. основних фондів. Важливим показником їх ефективності є рівень затрат праці на одиницю виробленої продукції в рослинницьких і тваринницьких галузях, або зворотний її показник — обсяг виробленої продукції на одну людино-годину та на одного середньорічного працівника.

Цими показниками вимірюють продуктивність праці, яка належить до головних вимірників ефективності суспільного виробництва.

Використовують також й інші показники ефективності виробничих засобів, зокрема собівартість продукції та грошово-матеріальних витрат на 1 грн. валової продукції, обсяг валового і чистого доходу на 1 га сільськогосподарських угідь, на 1 га орних земель, на 1 грн. основних виробничих фондів та ін. Названі показники тісно пов'язані і в сукупності характеризують результати взаємодії і впливу різних чинників на рівень економічної ефективності вико-

ристання основних виробничих засобів. На практиці при визначенні ефективності використання основних виробничих засобів здебільшого користуються тільки частиною їх, які належать до визначних, тобто головних показників, утворюючи відповідну систему натуральних і вартісних показників. До них відносять обсяг виробленої сільськогосподарської продукції в розрахунку на 1 га сільськогосподарських угідь і орних земель, її вихід на 100 або 1000 грн. вартості основних виробничих фондів. Цей показник характеризує фондівіддачу, хоч він і визначається за первинною балансовою, а не залишковою вартістю основних фондів. У виробничій діяльності при визначенні ефективності використання виробничих засобів особливе значення мають показники зниження собівартості продукції та підвищення продуктивності праці, зумовлені приростом основних фондів. Розрахунки виходу обсягів валового і чистого доходу на 1 га сільськогосподарських угідь і на 1 га орних земель, а також на 100 або 1000 грн. вартості основних виробничих фондів і оборотних коштів належать до числа основних показників визначення економічної ефективності використання матеріально-ресурсного потенціалу сільськогосподарського виробництва.

Слід відмітити, що для визначення економічної ефективності основних виробничих фондів необхідно зробити розрахунки, що характеризують їх з кількісної сторони, тобто визначити, яка вартість цих засобів припадає на 1 га сільськогосподарських угідь і на 1 середньорічного працівника. Цими показниками визначають відповідно фондооснащеність сільськогосподарського виробництва і фондоозброєність праці.

При аналізі ефективності використання основних виробничих фондів, зокрема технічного оснащення сільськогосподарських формувань, важливо встановити структуру технічних засобів, видовий склад машинно-тракторного парку, відповідність сільськогосподарських машин вимогам виробничої діяльності господарств, ефективність використання техніки у кожному організаційно-правовому формуванні. Пошуки шляхів підвищення ефективності використання тракторів, зернозбиральних комбайнів, інших сільськогосподарських машин належать до основних завдань аналізу виробничих засобів [1].

Тільки на основі поглибленого аналізу стану використання основних виробничих фондів, рівня фондооснащеності виробництва і фондоозброєності праці, технічного забезпечення й ефективності використання машинно-тракторного парку можна обґрунтовано вирішувати питання оновлення матеріально-ресурсного потенціалу кожної організаційно-правової виробничої структури. Важливість і складність вирішення цієї невідкладної проблеми на сучасному етапі переходу до ринкової економіки зумовлюється критичним рівнем зношення технічних засобів, недостатньою виробничою потужністю нинішньої мережі вітчизняних сільськогосподарських машинобудівних заводів забезпечити високі темпи нарощування випуску сучасних машин і знарядь для агропромислового комплексу, істотного фінансового обмеження сільськогосподарських товаровиробників щодо придбання тракторів, комбайнів та інших технічних засобів.

ЛИТЕРАТУРА

1. Підлісецький Г.М., Гарасим П.М., Герун М.І. та ін. Основні виробничі фонди сільського господарства: ефективність, оновлення, оцінка. - К.: Урожай, 1995.

2. Формування виробничого потенціалу та ринку засобів виробництва/ За ред. П.Т.Саблука, В.Г.Більського.-К.:Урожай, 1993.

УДК 339.13.017

ПРОДОВОЛЬЧИЙ КОМПЛЕКС І ПРОДОВОЛЬЧИЙ РИНОК: СТРУКТУРА, СКЛАДНИКИ, ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКИ

***О.В.Шебаніна**, кандидат фізико-математичних наук, доцент
Миколаївський державний аграрний університет*

Регіональний продовольчий комплекс, територіально поєднуючи в собі галузі виробництва та переробки сільськогосподарської продукції, забезпечує населення України третинною обсягу суспільного продукту. Ефективно функціонуючий продовольчий комплекс є найважливішим економічним і політичним завданням будь-якої держави. Пріоритетність цього питання не змінюється протягом багатьох десятиліть, тому що потреби населення в продовольстві

залишаються або незадоволеними в якісному або кількісному вимірі, або ж змінюються, змінюються й умови їх забезпечення.

В цілому регіональний продовольчий комплекс (РПК) можна визначити як систему розміщених на території регіону технологічно пов'язаних між собою галузей і виробництв, об'єднаних спільною метою задоволення потреб населення у продуктах харчування. Представляючи собою складну цілісну систему з великою кількістю складових елементів, функціонування кожного з яких взаємообумовлене, а повна узгодженість всіх елементів відображає функціонування системи в цілому, він характеризується складною та багатогранною структурою. При аналізі ПК регіонів найчастіше виділяють галузеву, функціональну та територіальну його структури [1].

Процеси між- та внутрігалузевого поділу праці в межах ПК, склад його основних галузей і кількісне співвідношення між ними та їх частинами характеризує галузева структура. У складі ПК прийнято виділяти великі блоки галузей — сфери. Різними дослідниками у рамках ПК розглядається різна (3-6) кількість сфер. На нашу думку, найбільш обґрунтованою є чотирисферна структура ПК, відповідно до якої виділяються:

- 1) сільське господарство (окрім виробництва непродовольчої сировини) та інші види діяльності з виробництва продовольчих ресурсів: рибне господарство, розлив мінеральних вод, використання продовольчих ресурсів лісу, сояна промисловість;
- 2) переробна промисловість;
- 3) виробнича інфраструктура (агросервіс) — комплекс галузей, що забезпечують зовнішні умови здійснення виробничого процесу: вантажний транспорт; оптова торгівля; електро-, газо- і водопостачання; холодильне, складське і тарне господарство; технічне та меліоративне обслуговування; зв'язок; інформаційне обслуговування; сфера ділових послуг (реклама, маркетингові послуги, оренда, лізинг); консультаційне обслуговування; інженерно-консультаційні та проектні послуги; сфера забезпечення тимчасових потреб у робочій

силі тощо;

4) торгівля продовольчими товарами.

У свою чергу, зазначені сфери (особливо I і II, які дають понад 90% валової продукції ПК) охоплюють велику кількість різноманітних галузей і підгалузей так чи інакше пов'язаних із виробництвом, переробкою та реалізацією продовольчої продукції.

Окрім прийнятого державною статистикою групування елементів галузевої структури (тобто, власне галузевої структури), існують й інші варіанти їх систематизації.

Якщо галузева структура регіонального ПК відображає склад основних галузей і кількісне співвідношення між ними, то функціональна — співвідношення і взаємозв'язок між різнопрофільними функціональними групами підприємств. Цей висновок свідчить про однорідну спрямованість та взаємодоповнюючий характер галузевої та функціональної структур, які відображають один аспект територіальної організації регіонального ПК — компонентний. Тому доцільно розглядати їх як єдину функціонально-галузеву структуру, елементами якої є окремий продовольчий підкомплекс (ППК) — сукупність виробничих процесів, які об'єднують всі етапи технологічної послідовності вирощування і комплексної промислової переробки певного виду сільськогосподарської сировини (чи заготівлю і переробку інших видів продовольчих ресурсів) у даному регіоні аж до отримання одного чи кількох видів готової продукції з використанням всіх необхідних для цього ресурсів [3].

Важливою складовою і, фактично, каркасом територіальної організації регіонального ПК, є його територіальна структура. Вона відображає внутрішню територіальну будову комплексу, динамічне співвідношення його територіальних підрозділів, характеризує просторові відношення між процесами отримання та промислової переробки продовольчої сировини, тобто розкриває особливості територіального розвитку ПК. Передаючи територіальні пропорції, що відображають співвідношення масштабів всього виробництва комплексу і виробництва окремих видів продуктів або їх взаємопов'язаних груп, як ланок територіального поділу праці, територіальна структура складається як його наслідок. Щодо скла-

дових територіальної структури ПК, то, як правило, доцільно виділяти з одного боку — регіональні, з іншого — зональні та ареальні її елементи [4].

Інколи, за аналогією з промисловим комплексом, виділяють такі елементи територіальної структури ПК, як продовольчий пункт, центр, вузол, підзона, зона, підрайон, район. Спираючись на теоретичні розробки по структурі агропромислового виробництва, територіальну структуру регіональних ПК розглядають як складне поєднання регіональних (ПК областей та адміністративних районів) та ареальних (зони продовольчої спеціалізації, приміські ПК) елементів, схилиючись до примату перших із них. Причина такого підходу полягає у вже згаданій нами їх перевазі, оскільки використання елементів ареального типу в якості суб'єктів державного регулювання, через відсутність єдиних органів управління їх розвитком, ускладнене.

У процесі аналізу територіальної організації регіональних ПК розглядається ще й організаційно-управлінська (організаційна) їх структура. Чітка в умовах планово-директивного регулювання господарського комплексу, вона, однак, втрачає свою цілісність за ринкової багатокладної економіки. Так, процеси роздержавлення, приватизації, розвитку орендних відносин в рамках ПК збільшують частку продовольчого сектору, який перебуває поза межами державного управління. Окрім того, традиційний підхід до структури регіональних ПК залишає поза їх складом особисті підсобні господарства населення, які вносять значний вклад у формування сучасного продовольчого ринку. Слід зазначити, що наслідком нових умов господарювання повинна стати і трансформація глибокої сутності поняття “управління”, заміна його на “сприяння” та “регулювання”, забезпечення розвитку і функціонування різних соціальних типів господарств та форм власності на засоби і результати праці залежно від їх інтенсивності, конкурентоздатності, пріоритетності в умовах тих чи інших регіонів.

Зазначимо, що функціонально-галузева та територіальна структура, підкреслюючи складний склад регіонального ПК, водночас є частковими проєкціями єдиної системи. Тому їх слід розглядати не

ізолювано — елементи територіальної структури неодмінно несуть в собі компонентні характеристики, галузева структура має зміст тільки стосовно певної територіальної одиниці.

На сучасному етапі розробка концепції продовольчої безпеки і першочергових напрямків насичення продовольчого ринку є невідкладним, як уже зазначалося, і першочерговим завданням розвитку продовольчого комплексу.

Функціонування ПК, як єдиної системи виробничо-переробної діяльності, може здійснюватися через сукупність обмінних операцій купівлі-продажу сільськогосподарської сировини та продуктів її переробки, тобто у формі продовольчого ринку. Отже, продовольчий ринок та його регіональні складники є формою функціонування продовольчого комплексу та його регіональних складників.

Розглядаючи продовольчий ринок з позиції виробництва та споживання відповідно до маркетингових властивостей окремих товарних груп та характеру процесів обміну, доцільно відмітити його великі складові частини, такі, як різні продуктові ринки (зерна, м'яса, молока, овочів та ін.).

Продовольчий ринок представлений такими товарами, які задовольняють передусім потребу людей у харчуванні. Якість продукції та безпечність її споживання залежить не тільки від якості сировини і технологій виробництва, а й від умов та строків зберігання і реалізації продукції. Кінцевий споживач прагне купувати свіжу, високоякісну, відсортовану продукцію протягом усього року, а виробництво сільськогосподарської продукції здійснюється сезонно, великою кількістю товаровиробників при значно меншій кількості оптових покупців [1].

У зв'язку з цим виникає необхідність ефективної ринкової системи збуту продукції. У країнах з ринковою економікою реалізація сільськогосподарської продукції складається з таких ланок:

- оптові поставки з ферм переробним підприємствам, торговельним комплексам чи посередникам;
- оптовий збут у роздрібну мережу сільськогосподарської продукції, яка споживається у натуральному вигляді;

- роздрібний продаж готових продуктів, безпосередньо споживачам — населенню;
- постачання підприємствам громадського харчування.

Законодавче визнання багатокладності в аграрній сфері визначило правову сферу, у якій функціонують колективні, індивідуальні (приватні) фермерські господарства і особисті підсобні господарства (ОПГ) споживчого, частково споживчого (змішаного) і товарного типу. Функціонування даних типів господарств, як основа створення конкурентного ринкового середовища, у виробництві продовольства зберігається на тривалу перспективу. При визначенні основного типу виробництва господарств, що насичують продовольчий ринок та формують майнове і виробниче середовище продовольчого комплексу, варто виходити з наступних критеріїв:

- визнання пріоритетності тих форм господарювання і рівня концентрації виробництва, що склалися в секторах товарного сільського господарства;
- створення рівних умов функціонування для всіх типів господарств, визнання їх об'єктами державного регулювання і керування;
- надання державної підтримки господарствам, що ведуть найбільш ефективну господарську діяльність, незалежно від форм власності і господарювання [33].

Стосовно реалій функціонування аграрної сфери дані критерії реалізуються в наступних організаційних аспектах:

- збереження великих товарних господарств, що спеціалізуються на вирощуванні зернових, технічних і кормових культур через наукоємність цих галузей, специфіки технології і засобів праці;
- орієнтація плодоовочівництва, картоплярства, садівництва на переважний розвиток у приватному секторі (фірми, ОПГ) на базі горизонтальної кооперації;
- відродження великого індустріального виробництва м'яса птиці, що забезпечує високу конверсію кормів, оборотність засобів і рентабельність виробництва на відміну від приватно-

го сектора;

- розвиток масового товарного виробництва м'ясо-молочної продукції на ОСОВІ фермерських господарств і ОПГ;
- створення ринку кормових ресурсів;
- підтримка і розвиток наукомістких інфраструктурних галузей, які забезпечують процеси відтворення (селекційні центри, репродуктивні господарства, розплідники) і надання їм статусу базових, а також підрозділів, що здійснюють науково-технічне обслуговування, ресурсне постачання, реалізацію продукції.

Означені пріоритети дозволили визначити коло завдань державного регулювання розвитку продовольчого комплексу в економічному, регіональному, структурному, технічному, екологічному і зовнішньоторговельному аспектах, а також форми і механізми державного регулювання. Відзначимо, що, вступаючи в сучасний, якісно новий етап суспільного розвитку, регіональний продовольчий комплекс не мав готової, пристосованої до національних умов і особливостей, теорії переведення та адаптації продовольчого комплексу до ринкових відносин. Така теорія поступово напрацьовується зусиллями теоретиків і практиків, працівників вищих державних структур та галузевих органів управління, органів місцевого самоврядування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Організаційно-економічні проблеми розвитку АПК. У 4-х частинах. Частина 4.14. Ціноутворення, інфраструктура аграрного ринку та виробничий потенціал в АПК/ За ред. П.Т.Саблука.-К.:ІАЕ УААН, 2001.-246с.
2. Соціально-економічна ситуація та шляхи подолання кризового стану в агропромисловому комплексі України.- К.: ІАЕ, 1999.-238с.
3. Борщевський П.П., Ушкаренко В.О., Чернюк Л.Г., Мармуль Л.О.Регіональні агропромислові комплекси України.-К.:Наукова думка, 1996.-263с.
4. Формування та функціонування ринку агропромислової продукції (практичний посібник) / За ред. П.Т.Саблука.-К.:ІАЕ, 2000.-555с.

ОБ'ЄКТИВНА ПОТРЕБА ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ОБСЛУГОВУЮЧОЇ КООПЕРАЦІЇ В МИКОЛАЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Т.П.Шаповал, асистент

Миколаївський державний аграрний університет

Аграрні виробники завжди відчувають проблеми, пов'язані із специфікою і особливостями сільського господарства, яке залежить від змінних кліматичних і ще більш нестабільних ринкових умов. Сьогодні кожному сільськогосподарському товаровиробнику самостійно розв'язувати ці проблеми дуже важко і незавжди доцільно. Світовий досвід засвідчує, що навіть ті аграрні виробники, які мають незначний економічний потенціал, об'єднуючись, здатні вирішити спільні проблеми. Тому дедалі більшого значення в ефективному господарюванні аграрних підприємств України набувають сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи, які є своєрідним киснем для виробників-індивідуалістів. Так, У. Кінг вважав, що кооператив ставить за мету надання людям можливості уникати незручностей і проблем, які в них виникають, коли вони діють поодиночі, а також досягти вигод, яких вони інакше б не мали [1]. Разом з тим поширення кооперативного руху перешкоджає ціла низка труднощів, пов'язаних як з сучасним станом аграрного сектору економіки країни, так і з психологією селянина. Дослідженням даного питання займалися такі видатні вчені як В.В.Зіновчук, О.В.Крисальний, М.Й.Малік, Л.В.Молдаван, П.Т.Саблук, та інші. В їх працях більш глибоко розглянуто питання теорії кооперативного руху, а також виробничих кооперативів.

В наших дослідженнях поставлено за мету вивчити функціонування обслуговуючих сільськогосподарських кооперативів Миколаївської області та довести необхідність їх подальшого розвитку.

Згідно із законом України "Про кооперацію" [2] "обслуговуючий кооператив — кооператив, який утворюється шляхом об'єд-

нання фізичних та юридичних осіб для надання послуг переважно членам кооперативу, а також іншим особам з метою впровадження їх господарської діяльності. Обслуговуючі кооперативи надають послуги іншим особам в обсягах, що не перевищують 20% загального обороту кооперативу”.

Виходячи з цього, за законом [2], метою кооперації є задоволення економічних, соціальних та інших потреб членів кооперативних організацій на основі поєднання їх особистих та колективних інтересів, поділу між ними ризиків, витрат і доходів, розвитку їх самоорганізації, самоуправління та самоконтролю.

Наші дослідження показали, що станом на 01.01.2004 року в Миколаївській області функціонувало 26 сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів. Більшість з них (65,4%) є багатофункціональними, тобто їхня діяльність проводиться в різних виробничих напрямках. Вони надають своїм членам послуги постачання, збуту, переробки продукції, різних видів сервісу, поєднуючи функції постачальницького, збутового та сервісного кооперативів.

За аналітичними даними нами було проведено групування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів за обсягом наданих послуг та чисельністю їх членів (табл.1).

Таблиця 1

Групування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів за обсягом наданих послуг та чисельністю їх членів (на 1.01.2004 р.)

Групи кооперативів за обсягом наданих послуг	Кількість кооперативів	Середня чисельність асоційованих членів	Середній обсяг послуг в грошовому виразі, тис.грн.
I - до 90	12	4	25,1
II - 91-180	7	21	121,8
III - більша 180	2	9	269,5

Дані таблиці 1 дають можливість встановити, що прямої залежності між обсягом наданих послуг та чисельністю членів господарства немає. Так, за проведеними розрахунками (на 01.01.2004р.) оптимальним є варіант з чисельністю членів кооперативу 9 чоловік, при цьому обсяг послуг в грошовому виразі в середньому становить

269,5 тис.грн. Але, як бачимо, питома вага таких сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів надто мала — 9,5%.

В області розроблено регіональну програму розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів на 2003-2004 роки, мета якої — активізувати подальший розвиток кооперативів і на цій основі підвищити ефективність сільськогосподарської діяльності. Але діє вона ще слабо. Так у 2003 році було створено лише два зазначених підприємства. 17 кооперативів з 26 були створені за період 1999-2001 років (табл. 2).

Реформування нової системи сервісного обслуговування сільськогосподарських підприємств, селянських і особистих селянських господарств на ринкових засадах сприяло б створенню сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів з використанням майна спільної власності колишніх членів колективних сільськогосподарських підприємств.

Основні дані про найбільші за чисельністю асоційованих членів обслуговуючі кооперативи районного рівня наведено в таблиці 2. Перші кроки в напрямку розвитку обслуговуючої кооперації на Миколаївщині зроблено — кооперативи створено. Але зупинятися на досягнутому не можна, оскільки чисельність досліджуваних підприємств недостатня для вирішення проблем аграрних товаровиробників і перелік послуг неповний та недосконалий. В ринкових умовах важливо не лише виробити продукцію, а й вигідно її реалізувати. Сільськогосподарські виробники повинні зрозуміти, що обслуговуюча кооперація покликана надати їм можливість отримувати прибутки не тільки від виробництва, а й від подальшого руху виробленої продукції, і об'єднуватися для реалізації в житті спільної мети.

На нашу думку, сила сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів у тому, що через них аграрні товаровиробники формують власні канали зв'язку з ринком і мають можливості завойовувати міцні позиції на ньому, задовольняючи потреби споживачів щодо кількості та якості продукції. Внаслідок концентрації в кооперативах функцій спільної переробки продукції та її збуту, спільної закупівлі та використання засобів виробництва їх члени — виробни-

ки сільськогосподарської продукції — отримують ту частину прибутку, яка при відсутності кооперативів потрапляє посередникам.

Таблиця 2

Основні дані про найбільші за чисельністю асоційованих членів сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи Миколаївської області станом на 01.01.2004 р.

№	Назва	Місцезнаходження	Дата створення	Кількість асоційованих членів	Вид діяльності	Основні напрями діяльності
1	СТОВ "Відродження"	смт Казанка	21.03.2001	91	багатофункціональний	переробка с.-г. продукції
2	Агрофірма "Південна зоря"	м.Баштанка	17.10.1996	33	переробний	переробка с.-г. продукції
3	Кооператив "Промінь"	Арбузинський район ст. Кавуни	20.01.1999	24	багатофункціональний	переробка зерна, реалізація борошна та
4	Кооператив "Злагода"	Арбузинський район с.Благодатне	18.05.2000	19	багатофункціональний	надання послуг по обробітку землі
5	ТОВ "Сила росту"	смт. Казанка	30.06.1999	15	заготівельно-збутовий	виращування і реалізація насіння, заготівля с.-г. продукції
6	Кооператив "Ветсервіс"	м.Снігурівка	28.02.2002	15	сервісний	ветеринарні послуги
7	ТОВ "Галактика"	Первомайський район с.Болеславчик	15.01.2001	10	багатофункціональний	забезпечення насінням с.-г. культур, мін. добривами, засобами захисту рослин, оренда техніки
8	Кооператив "Вікторія"	смт. Доманівка	16.11.1999	10	заготівельно-збутовий	переробка зерна, реалізація борошна та круп

Становлення і функціонування на початковому етапі агропромислових структур кооперативного типу дозволяє зробити попередню оцінку їхніх потенційних можливостей, а отже, визначити перспективи розвитку подібних формувань. Як основні позитивні риси необхідно виділити такі:

- корпорації можуть відіграти значну роль у стабілізації господарських зв'язків, що досягається за рахунок спрощення відносин між їхніми підрозділами;
- вони дозволяють, з одного боку, підвищити вплив переробних підприємств на розвиток сировинних зон, а з другого — скоротити вплив посередницьких структур та інститутів сфери обміну в цілому на товаровиробників;
- розвиток корпорацій дозволить швидше сформувати цивілізований аграрний ринок, оскільки його найважливіші інститути — біржі і торгові дома — зможуть повніше розкрити свої потенційні можливості лише за наявності великих виробничо-комерційних структур;
- розвиток корпорацій сприятиме легалізації тіньових капіталів. Подібного роду структури одержали поширення й досягли значної економічної міцності в епоху первісного нагромадження капіталу і не в останню чергу внаслідок відсутності відповідного законодавства.

Отже, обслуговуючі кооперативи повинні створюватися, діяти і розвиватися, оскільки вони є запорукою ефективного господарювання аграрних підприємств, тобто сталості розвитку вітчизняної економіки.

В результаті виконаних досліджень можна зробити такі висновки:

1. Розвиток сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів є нагальною потребою сьогодення, виходячи з оцінки їх потенційних можливостей та переваг порівняно з іншими формами господарювання.
2. Кооперативний рух в сільському господарстві Миколаївщини існує, але дії його обмежені.
3. Більшість кооперативів в сільському господарстві (65,4) в області є багатофункціональними.

4. За даними на 1.01.2004 р., оптимальним є варіант, коли чисельність членів кооперативу складає 9 чоловік, при цьому обсяг наданих ними послуг — 269,5 тис.грн. У перспективі необхідно зосередити увагу на розвитку саме таких кооперативів.
5. Для поживлення кооперативного руху в сільському господарстві необхідно підвищити освітній рівень та вирішити питання пільгового їх кредитування.

ЛІТЕРАТУРА

1. В.В.Зіновчук. Кооперативна ідея в сільському господарстві України і США. — К.: Логос, 1996. — 220с.
2. Закон України “Про кооперацію” від 10 липня 2003р.
3. В.В.Гончаренко, Н.А.Іванова та ін. Сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи. — К.: Урожай, 2001. — 288с.

УДК 631.115.75:334.012.65:(477.73)

УДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО- КОНСУЛЬТАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО БІЗНЕСУ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

І.О.Шаповалова, аспірант

Миколаївський державний аграрний університет

Багато власників підприємств не завжди достатньо знаються на аграрному виробництві, прогресивних технологіях, постачальниках матеріально-технічних ресурсів, ринках збуту продукції тощо. Тому важливе місце відводиться створенню та розвитку консультативних служб у сільському господарстві, які надаватимуть усіляку допомогу аграрним товаровиробникам.

Серед вітчизняних вчених, які досліджують цю проблему, слід відзначити Саблука П.Т., Месель-Веселяка В.А., Маліка М.Й., Воротіну Л.І., Кропивка М.Ф. та інших. Але ще багато питань цієї проблеми, пов'язаних з удосконаленням інформаційно-консуль-

таційного забезпечення в нових умовах господарювання малого підприємництва аграрного бізнесу, вимагають подальшого більш глибокого дослідження. Цим обґрунтовується актуальність теми дослідження.

Ми акцентуємо увагу на деяких питаннях зазначеної проблеми. Дослідження показали, що в даний період найбільша потреба населення з юридичних питань отримання земельних ділянок, формування громадських пасовищ, найбільш ефективного використання земельних та майнових паїв.

Потребує налагодження активне навчання власників підприємств малого бізнесу за місцем проживання. Ефективним методом навчання при цьому може стати організація демонстраційних моделей щодо застосування нових технологій у відгодівлі свиней, великої рогатої худоби, у вирощуванні овочів на базі особистих селянських та фермерських (селянських) господарств, плануванні та обліку їх господарської діяльності тощо.

Слід сказати, що концепція надання консультаційних послуг у сільському господарстві для України нова. Тому цінним є досвід розвитку консультаційних служб в країнах колишнього Радянського Союзу. На наш погляд, він цілком прийнятний і для України, оскільки вихідні передумови — юридичні, соціально-економічні і політичні — в цих країнах були дуже подібні.

Наприклад, в Росії необхідність створення консультаційної служби виникла в результаті активного процесу реорганізації великих сільськогосподарських підприємств.

Структурно консультаційна служба — це мережа районних консультаційних центрів, які координуються обласним сільським консультаційним центром. Кожен з районних центрів включає посади таких спеціалістів: агроном, зоотехнік, економіст, бухгалтер, юрист.

Сільські консультаційні центри надають своїм клієнтам різноманітні послуги:

- бізнес — планування;
- аналіз господарської діяльності;
- оцінка економічної ефективності виробництва;

- реалізація надлишків сільськогосподарської продукції;
- кормова база та племінна робота в тваринництві;
- складання сівозмін;
- юридичні консультації тощо.

Сільські консультаційні центри розвиваються та підтримують тісні творчі стосунки з багатьма науковими інститутами, племінними дослідницькими станціями.

В Естонії не існує єдиної уніфікованої організаційної структури надання консультаційних послуг. Спочатку консультаційні послуги надавалися через Спілку фермерів. У кожному регіональному відділі Спілки фермерів були співробітники, що працювали як консультанти з сільськогосподарських питань. На той момент консультаційні послуги повністю оплачувалися за рахунок держави, і консультанти були державними службовцями.

Нині вже розроблено системи реєстрації та атестації консультантів. Існують два етапи атестації консультантів. Перший етап — це обов'язкова атестація, яку повинні пройти нові консультанти, щоб зареєструватися. Другий етап — атестація, яку консультанти повинні проходити кожні три роки.

Існують консультанти двох ступенів:

- молодші консультанти (зі спеціалізацією в конкретній сфері діяльності);
- старші консультанти (зі спеціалізацією в більш ніж одній сфері діяльності).

Для зручності користування послугами та їх оплати нині введена додаткова форма контракту між клієнтами та консультантами. Завдяки їй фермери мають можливість вибрати будь-яку систему одержання послуг:

- на суму 200 дол. США на рік (85% вартості оплачується державою, 15% — фермером);
- на суму 400 дол. США на рік (50% фінансується державою, 50% — фермером).

Важливим моментом у даній ситуації є те, що фермери не одержують гроші готівкою, і тому не виникає проблеми їх нецільового використання.

Для того, щоб фермер зміг отримати консультації, а консультант — оплату за свою роботу, потрібно додержуватися такого порядку, коли фермер вибирає тип щорічного контракту, за яким збирається працювати. Потім підписується контракт між фермером та консультантом. Копії контракту направляються в Міністерство сільського господарства для розгляду і реєстрації.

Після виконання завдання консультант складає письмовий звіт про надані консультації; заповнює необхідні документи про надання консультаційних послуг та виставляє рахунок фермеру на частину вартості, яку той повинен оплатити.

Після цього копії усіх вищезазначених документів направляються в Міністерство сільського господарства для проходження контролю. Якщо документи приймаються, належна частина оплати за послуги перераховується на банківський рахунок консультанта.

Центр сільськогосподарських консультацій, який здійснює збір, обробку і передачу селянам інформації про розробки інститутів, про попит, пропозицію, ціни на сільськогосподарську продукцію діє і в Польщі.

У Франції створено Федерацію з навчання фермерів, яка займається наданням консультативних послуг з організації сільськогосподарського виробництва. Проводяться професійні стажування від 3 до 15 днів, програма яких визначається з урахуванням проблем окремого регіону. Плата за навчання становить 0,3% річного доходу фермера.

В Англії розвиток сільського господарства також забезпечує Консультаційний центр розвитку сільського господарства.

В складі Міністерства сільського господарства США теж існує спеціалізована служба збору і розповсюдження інформації "Екстеншн". Вона організує роботу створених при університетах штатів спеціалізованих інститутів інформаційно-сервісного обслуговування населення з питань раціонального ведення сільського господарства.

Крім консультаційних служб, в кожному сільському населено-

му пункті можна до штату сільської (селищної) ради ввести посаду консультанта-організатора з аграрних питань. В його службові обов'язки входить надання необхідних консультаційних послуг з аграрних питань, організація освітніх та демонстраційних заходів із залученням вузькопрофільних експертів-консультантів.

Власникам підприємств малого бізнесу доступ до передової інформації сільськогосподарського та економічного профілю дозволять одержати і сучасні способи розповсюдження інформації — це, головним чином, візуальні матеріали (книги, довідники, буклети), аудіо продукція та їх синтез в електронному варіанті (Інтернет).

Одним з важливих напрямків діяльності сільських консультаційних пунктів є демонстраційна діяльність. Вона ґрунтується на запровадженні нових технологій виробництва у рослинництві та тваринництві, нової техніки тощо. Цю діяльність доцільно проводити в господарствах, що мають невеликі ділянки або групи тварин, на яких апробують нові технології, внесення добрив, гербіцидів, утримання та годівлі тварин.

Демонстраційна діяльність вважається корисною, тому що такі експерименти дають можливість випробувати нові технології, не ризикуючи завдати шкоду (у разі невдачі) усій господарській діяльності. Крім того, позитивні результати демонстраційної діяльності є практичними прикладами ефективності нових технологій, що є більш вагомим доказом на користь їх застосування.

Найбільшим досягненням сучасного суспільства є електронна мережа поширення інформації з використанням електронно-обчислювальної техніки. Ця мережа дозволяє швидко, вчасно і повно отримувати необхідну інформацію. Тому ефективною буде організація при районних управліннях сільського господарства та продовольства пунктів колективного доступу до мережі інформаційного забезпечення з досвідченим оператором-консультантом та відповідною технікою. Фінансуватися такі пункти можуть частково з місцевих бюджетів та частково за рахунок надання платних послуг.

В такому пункті за допомогою кваліфікованих фахівців можна буде швидко і ґрунтовно провести маркетингові дослідження, об'єктивно оцінити стан власного виробництва у порівнянні з аналогічним, його конкурентоздатність та рентабельність.

Для підвищення ефективності інформаційно-консультаційного забезпечення діяльності господарств малого бізнесу в аграрному секторі потрібно раціонально організувати фінансування цієї системи, використовувати досягнення науково-технічного прогресу, застосовувати обчислювальну техніку та математичні методи. Фінансування інформаційно-консультаційного забезпечення може здійснюватися трьома шляхами:

1. Фінансування державою або місцевими органами самоврядування. Якщо за агротехнічні та ветеринарні послуги власники підприємств малого бізнесу згодні платити, то навчання та інформування цієї категорії господарств, на думку М.Ф.Кропивка, потрібно організувати в більшості випадків за державний кошт шляхом проведення публічних демонстрацій, лекцій, семінарів, спеціалізованих виставок-ярмарок, через друковані видання, радіо, телебачення тощо [2]. Отже, за цих умов, послуги надаватимуться безкоштовно;
2. Створення інформаційно-консультаційного кооперативу на основі госпрозрахунку;
3. Фінансування частково за рахунок бюджетних коштів, а частково — на госпрозрахунку, як у більшості розвинутих країн Заходу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку: Інформаційно-аналітичний збірник. Вип. 5 / За ред. П.Т. Саблука та ін. — К.: ІАЕУААН, 2002.-647 с.
2. Лубяная В.Н. Опыт работы информационно-консультационного центра для сельскохозяйственных производителей. // Экономика и управление, — 1998. -№2.-С. 20-21.
3. Янків М.Д. Агромаркетинг як складова ринкової трансформації АПК України// Економіка України.-2000.-№4.- С.55-59.

СТАН ПАРКУ ВАНТАЖНИХ АВТОМОБІЛІВ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

І.Г.Якименко, аспірант

Білоцерківський державний аграрний університет

З економічної точки зору сільське господарство доцільно розглядати як систему взаємопов'язаних галузей за участі допоміжних та обслуговуючих виробництв, без яких неможливий ефективний процес відтворення продукції. Наприклад, технологічні вимоги до вирощування врожаю потребують значного фондозабезпечення, де немале місце займає транспорт. Транспортні засоби підтримують безперервність і ритмічність складного виробничого процесу, забезпечуючи повноту і своєчасність доставки продукції. Проведення планового і прогнозованого комплексу технічно-обслуговуючих робіт передбачає безвідмовну роботу технічних засобів впродовж терміну їх використання. Фізичне і моральне старіння техніки потребує значних затрат для підтримання її у працездатному стані або ще більших витрат на придбання нової. Щорічне вибуття з виробничого циклу зношених вантажних автомобілів, тракторів, іншої техніки і знарядь при практичній відсутності їх поповнення катастрофічно наближає сільське господарство країни до незворотного процесу руйнації техніко-технологічної основи виробничого відтворення.

Метою даної роботи є виявлення певних закономірностей і причинно-наслідкових зв'язків шляхом проведення статистичного аналізу динаміки загальної кількості вантажних автомобілів та кількості справних у аграрних господарствах Київської області протягом 1995-2003 років.

Матеріали і методи досліджень. Теоретичною основою проведеного дослідження є наукові роботи вітчизняних вчених-економістів з питань організації та управління в сфері економіки [1,2]. В роботі використано методи збору та аналізу статистичної інформації господарської діяльності підприємств аграрного сектора Київської

області (дані були люб'язно предоставлені нам облстатуправлінням по Київській області). Аналізу піддавали рівень загальної кількості вантажних автомобілів та їх справної долі в агрогосподарствах Київської області протягом 1995-2003 рр. Статистичну обробку даних проведено з використанням аналітичних можливостей програми Microsoft Excel. При цьому на підставі графічної залежності змін аналізованих показників від часу визначено лінії трендів (лінії регресії) та розраховано рівняння лінійної регресії. Визначено коефіцієнти кореляції між аналізованими показниками.

Результати досліджень та обговорення. За даними облстатуправління по Київській області загальна кількість вантажних автомобілів у агрогосподарствах Київської області, має виражену тенденцію до зниження протягом аналізованого періоду. При цьому зменшується і кількість справного вантажного автотранспорту у вище названих господарствах. Так, загальна кількість їх у агрогосподарствах області протягом 1995-2003 рр. зменшилась на 37% і справних автомобілів знизилась на 44%. Найменш забезпеченими є Поліський, Іванківський та Бородянський райони, які підходять до критичної межі по забезпеченню вантажними автомобілями (табл.1). Коефіцієнт технічної готовності по області за аналізований період зменшився з 0,77 до 0,68. При цьому найбільш виражено цей показник впав у тих же районах області: Згурівському — з 0,72 до 0,49; Фастівському — з 0,74 до 0,52; Поліському — з 0,74 до 0,38; Іванківському — з 0,76 до 0,53; Бородянському — з 0,76 до 0,56. В таких районах як Рокитнянський та Ставищанський коефіцієнт технічної готовності в 2003 році по відношенню до 1995 року дещо підвищився, але це відбулося лише за рахунок зменшення більшої кількості несправних вантажівок господарств відносно працездатної їх частини.

Динаміка змін загальної кількості вантажних автомобілів та справної їх долі у агрогосподарствах області виявила виражену тенденцію зменшення обох цих показників протягом усього аналізованого періоду (рис.1).

Таблиця 1

**Забезпеченість вантажними автомобілями
аграрних підприємств по районах Київської області в 2003 р.
по відношенню до 1995 р., шт.**

Райони	1995 рік		2003 рік		2003 р. у % до 1995 р.	
	всього	справні	всього	справні	всього	справні
Білоцерківський	1221	994	865	673	71	68
Богуславський	496	362	390	252	77	70
Васильківський	963	748	807	591	84	79
Володарський	623	476	379	267	61	56
Згурівський	577	413	327	161	57	39
Кагарлицький	858	601	513	331	60	55
Миронівський	922	722	635	470	69	65
Обухівський	475	361	307	198	65	55
П.Хмельницький	958	736	663	428	69	58
Рокитнянський	574	430	404	310	70	72
Сквирський	754	597	426	310	56	52
Ставищанський	606	402	414	309	68	77
Таращанський	648	507	488	365	75	72
Тетіївський	850	684	664	487	78	71
Фастівський	682	502	325	169	48	34
Яготинський	632	476	425	272	67	57
Баришівський	922	738	619	422	67	57
Бориспільський	1063	819	455	273	43	33
Броварський	1274	1027	710	469	56	46
Вишгородський	597	506	330	259	55	51
К.Святошинський	698	540	538	376	77	70
Бородянський	414	316	238	134	57	42
Іванківський	575	435	223	118	39	27
Макарівський	775	573	442	280	57	49
Поліський	207	154	71	27	34	18
Всього по області	18364	14119	11658	7951	63	56

Лінії регресії (чорні прямі на графіках) для обох кривих засвідчують практично однакові темпи зниження цих показників. Про це свідчать близькі коефіцієнти регресії (a_1) для обох ліній (рівняння регресії показано на рис.1). Тісний зв'язок між зниженням загальної кількості автомобілів та їх справної частини у агрогосподарствах підтверджується і є близьким до одиниці коефі-

цієнтом кореляції ($r = 0,98$) між рівнем цих показників у динаміці. Звідси можна зробити висновок, що скорочення загальної кількості вантажних автомобілів в господарствах відбувається повністю за рахунок зменшення їх справної доли, в той час як парк несправної техніки в господарствах залишається незмінним. З цього витікає ще один невтішний висновок, що агрогосподарства практично не мають можливості для ремонту несправної техніки (або ця техніка вже не підлягає ремонту і “мертвим тягарем” лежить в господарствах).

При збереженні виявленої динаміки змін кількості справної техніки в агрогосподарствах області можна чітко прогнозувати її повне “зникнення” протягом найближчих десяти років, про що свідчить уявний перетин даної лінії регресії з віссю “x” (рис. 1).

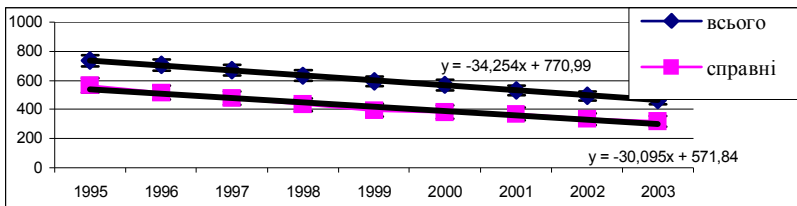

Рис. 1. Динаміка середньої кількості вантажних автомобілів на 1 район (усіх та справних) по агрогосподарствах Київської області (M + m): по осі y – кількість одиниць техніки

Вибірковий аналіз районів з максимальною, середньою та мінімальною кількістю вантажних автомобілів в агропідприємствах області не виявив суттєвих відмінностей між групами за динамікою змін як загальної кількості вантажівок, так і за їх справною долею. При цьому виявлена, як на нашу думку, навіть дещо парадоксальна тенденція, за якою кількість справної техніки у районах з її максимальною кількістю спадає швидше, ніж у інших. Про це свідчить, зокрема, максимальний від’ємний коефіцієнт регресії у рівнянні регресії, що описує спад цього показника саме в цій групі. Зміна рівня результативної ознаки цієї групи для всієї

кількості автотранспорту виражається рівнянням прямої :

$$y = - 44,245x + 1079,8$$

та для працездатної частини автомобілів:

$$y = - 41,183x + 827,84 ,$$

що підтверджує обернений зв'язок між результативними та факторними ознаками.

Для всіх вибірково сформованих груп районів незалежно від кількості наявної техніки прогноз щодо терміну її виходу зі строю однаково невтішний — найближчі десять років.

Виявлені нами тенденції змін стану парку вантажних автомобілів у агропідприємствах області збігаються з наведеними в літературі уявленнями. З початку 90-х років до останнього часу спостерігається чітка тенденція випереджуючих темпів зростання цін на технічні засоби й інші промислові вироби порівняно з цінами на сільськогосподарську продукцію. Останні контролюються державою, що призводить до все більшого зубожіння сільськогосподарських товаровиробників і зниження їх технічної забезпеченості [1]. Протягом останніх років у сільськогосподарських підприємствах України відбувається скорочення кількості вантажних автомобілів, що є “болючим” питанням. За даними Міністерства аграрної політики України, протягом 2000-2001 років їхня кількість зменшилася на 40 тис. одиниць, на початок 2002 року налічувалось 205 тис. вантажних автомобілів. Невисоким залишається коефіцієнт технічної готовності автомобільного парку, який стабілізувався на рівні 0,66. Погіршення технічного стану автомобільної техніки негативно впливає на її експлуатаційні якості (надійність, паливну економічність і безпеку руху). На відновлення роботоздатності транспортних засобів щорічно відволікаються значні трудові й матеріальні ресурси, які досягають 25-30% їх балансової вартості [2], але, як видно з аналізу, цього недостатньо.

Зменшення кількості та низький рівень готовності парку вантажних автомобілів агропідприємств України до роботи свідчить про їх зношеність, недостатність технічного обслуговування та несвоєчасне виконання ремонтних робіт, збільшення навантаження

на одиницю справної техніки, неможливість високоефективного виробництва сільськогосподарської продукції. Такий негативний стан технічного забезпечення аграрного сектора економіки потребує якнайшвидшого вирішення шляхом запровадження ефективного механізму державної підтримки аграрного виробника, підтримка та розвиток вітчизняного машинобудування, налагодження еквівалентного обміну між реалізованою сільськогосподарською продукцією та промисловими матеріально-технічними ресурсами, залучення інвестиційних ресурсів та позабюджетного фінансування, оптимізація діяльності системи лізингу, розширення можливості довгострокового кредитування, розвиток інфраструктури ринку потриманої техніки та відновлених агрегатів, вузлів, запчастин тощо. Для визначення ефективності та доступності підтримки необхідно сканування, моніторинг, прогнозування та оцінка середовища діяльності агропідприємства як на рівні держави, областей, районів та самого підприємства, також наукове обґрунтування доцільності заходів що до їх фінансового стану, розмірів площі виробничої діяльності, спеціалізації, фондозабезпеченості, рівня кваліфікації працівників тощо.

Висновки та перспективи досліджень

1. Виявлено стійке зменшення загальної кількості вантажних автомобілів та справної їх частини в агропідприємствах Київської області протягом 1995-2003 рр. При цьому зменшення загальної кількості вантажних автомобілів відбувається саме за рахунок справної їх частини. Коефіцієнт кореляції між цими показниками $r = 0,98$.
2. При збереженні виявленої динаміки зниження кількості справних вантажних автомобілів у агропідприємствах області повний вихід їх із ладу чітко прогнозується протягом найближчих 10 років.
3. Потрібна принципова зміна у відносинах держава-агровиробник: як у цільовому кредитуванні господарств безпосередньо державою, страхування ризику при кредитуванні, створення нормативно-законодавчих умов транспортної політики стосовно села, надання пільг сільськогосподарським

підприємствам при закупівлі техніки, паливно-мастильних матеріалів, запчастин тощо, обслуговуючим їх сервісним, консультативним службам.

4. Доцільність аналізу діяльності аграрних підприємств в оточуючому середовищі та науково обґрунтований підхід до вирішення проблем забезпечення технікою дозволить підвищити рентабельність сільськогосподарського виробництва та аграрного сектора економіки в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Матеріально-технічне забезпечення аграрного виробництва: тенденції і перспективи / Г.М. Підлесецький, Я.К. Білоусько, П.А. Денисенко, В.В. Коврига, В.О. Питулько // Економіка АПК. – 2000. – № 4. – С. 8-16.
2. Ситник В.П. Формування і реалізація державної політики розвитку матеріально-технічної бази АПК в Україні // Економіка АПК. – 2003. – № 2. – С. 19-28.

УДК 342.58

ЗАВДАННЯ ТА МЕТОДИ РОБОТИ ДОРАДЧИХ СЛУЖБ

В.Ф.Яровий, аспірант

Херсонський державний аграрний університет

Вступ. Радикальні зміни, що відбуваються в аграрній сфері, потребують кваліфікованих товаровиробників, здатних забезпечити високу продуктивність своїх підприємств, усталеність і прибутковість застосовуваних виробничих систем на основі досягнень науки і передового досвіду. Вони також повинні вміти користуватися накопиченою науковими установами інформацією, навчитися перекладати існуючі проблеми, самостійно приймати рішення з актуальних проблем господарської і підприємницької діяльності, оцінювати можливі наслідки прийнятих рішень.

Постановка задачі. Підготувати приватного підприємця-аграрника, що володіє цими знаннями, навичками й уміннями покликана дорадча служба (інформаційно-консультаційна служба – ІКС),

яка повинна являти собою частину системи сільськогосподарських знань, переданих сільським товаровиробникам через спеціальні освітні програми, консультування, інформаційне обслуговування, упровадження наукових розробок у виробництво. Така концепція припускає наявність тісних зв'язків між працівниками сільського господарства, освітою, науковими дослідженнями і впровадженням їх у виробництво.

Результат. Враховуючи вищесказане, одним з головних механізмів реформування АПК є розбудова ІКС. В основному, можна погодитися з ученими, точка зору яких узагальнена російськими дослідниками В.М.Баугіним і В.В.Лазовським, які стверджують, що "...з усіх заходів державного регулювання аграрного сектора консультаційна служба є найбільш дієвим, хоча і довгостроковим засобом стимулювання розвитку сільського господарства (збільшення сільськогосподарського виробництва при тих же ресурсах) і формування його конкурентоспроможності. Дослідження показали, що окупність інвестицій у консультаційну службу — одна з найвищих у ряду вкладень в аграрний сектор і набагато перевищує рівень 10-15%, що робить її привабливою для комерційних структур" [6]. Світовий банк у звіті за 1997 р. про всесвітній розвиток також визнає, що інвестиції в аграрну науку і консультаційну службу часто дають найбільш високу окупність, проти інших сфер у сільському господарстві [3].

ІКС створюється і функціонує в інтересах сільського товаровиробника з метою вирішення його проблем і працює на основі довіри і партнерства з ним. Вона допомагає вирішувати не тільки поточні його проблеми, але і прогнозує тенденції розвитку сільського господарства на перспективу і націлює аграрну науку на вирішення питань, що витікають із цих виробничих задач.

Основна мета ІКС полягає у сприянні розвитку аграрного виробництва і поліпшенні соціально-економічних умов життя на селі за рахунок формування системи інформаційної, консультаційної та науково-практичної підтримки як сільськогосподарських товаровиробників, так і інших суб'єктів інфраструктури.

Як відзначається в Концепції становлення і розвитку мережі

сільськогосподарських дорадчих служб в Україні [4], основними завданнями служб є:

- надання практичної допомоги сільськогосподарським товаровиробникам та сільському населенню в освоєнні методів прибуткового господарювання в умовах ринкової економіки;
- підвищення рівня знань і практичних навичок сільськогосподарських товаровиробників та сільського населення шляхом активного навчання, демонстраційних показів, надання інтегрованої інформації тощо;
- надання індивідуальних порад конкретним сільськогосподарським товаровиробникам та селянським господарствам з питань маркетингу, менеджменту, застосування сучасних технологій, а також маркетингова діяльність в інтересах розвитку регіону;
- орієнтація аграрної науки на проведення прикладних досліджень відповідно до потреб сільськогосподарських товаровиробників та сільського населення;
- сприяння органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування у реалізації державної аграрної політики;
- формування інформаційно-консультаційних ресурсів для забезпечення потреб сільських товаровиробників, переробників сільськогосподарської продукції, інших партнерів з агробізнесу усіх форм власності;
- сприяння інноваційно-інвестиційній діяльності підприємств АПК регіону і надання їм допомоги по плануванню господарської діяльності, розробці бізнес-планів, пошуку інновацій та інвесторів;
- сприяння в освоєнні сучасних технологій, нової техніки й інших інноваційних ресурсів;
- підготовка і перепідготовка спеціалістів для ІКС регіону.

Методи роботи сільськогосподарських дорадчих служб в Україні включають взаємодію з користувачами сільськогосподарських дорадчих послуг виключно на засадах консультування, навчання, переконання на добровільній основі, без застосування будь-яких дій примусового характеру (як то: адміністративний

вплив, розподіл матеріальних ресурсів, фінансів, інспектування, контроль тощо).

Виходячи з цього, ефективність функціонування ІКС визначається у процесі:

- збору, узагальнення, адаптації й поширення знань серед зацікавлених суб'єктів аграрного сектора економіки і соціальної інфраструктури села, його населення з усіх питань організації та ведення виробничої й невиробничої діяльності;
- надання послуг товаровиробникам, підприємствам переробки і торгівлі, іншим суб'єктам АПК, а також фізичним і юридичним особам щодо використання сучасних технологій виробництва, організації та управління, у тому числі у вирішенні проблем неплатоспроможності, бізнес-плануванні й маркетингу;
- здійснення дослідно-демонстраційної діяльності з пропаганди і поширення нових видів культур і технологій у сфері агропромислового виробництва.

Світова практика показує, що однією з ключових умов ефективного функціонування ІКС є стала державна підтримка. Держава проводить у життя свою аграрну політику, використовуючи можливості інфраструктури, і може взяти на себе значні витрати на період її становлення [2].

Слід зазначити, що функціонування інформаційно-консультаційної інфраструктури повинно фінансуватися за рахунок регіональних бюджетів і залучення позикових коштів, наприклад, Міжнародного банку реконструкції і розвитку, грантів міжнародних організацій, позабюджетних фондів. На загальнодержавному рівні, в основному, повинна здійснюватися інформаційно-методична підтримка, а також централізована підготовка кадрів для ІКС.

З іншого боку, закордонний досвід функціонування інформаційно-консультаційних служб показує, що платні послуги можуть стати одним із джерел додаткового фінансування ІКС [1].

Введення плати за надані послуги сприяє підвищенню якості виконаних робіт та відповідальності за них спеціалістів, прагненню останніх до навчання й підвищення кваліфікації з метою підтриман-

ня прибутку від своєї діяльності. Введення платних послуг орієнтує підрозділи ІКС на вирішення найбільш актуальних завдань сільських товаровиробників, а також забезпечує зворотний зв'язок фахівців із сільськими товаровиробниками, зміцнює довіру товаровиробників до фахівців ІКС. Крім того, стягування плати за консультаційні послуги дозволить чіткіше реагувати на зміни, які відбуваються на споживчому ринку, що регулюється за власними законами, правильніше відбиватиме значущість служби, виявлятиме орієнтири дальшого розвитку.

25 листопада 2003 року Верховна Рада України прийняла за основу проект Закону України “Про сільськогосподарську дорадчу діяльність” (Постанова ВР України № 1333-IV). Проект Закону визначає правові та організаційні засади сільськогосподарської дорадчої діяльності та регулює відносини у цій сфері.

Висновок. Створення і функціонування служби потребує підготовки висококваліфікованих кадрів спеціалістів і консультантів різного рівня, що володіють педагогічним досвідом, методами і засобами інформаційно-консультаційної служби, тобто спеціалістів, що поєднують у собі функції дослідника, консультанта і викладача.

Ефективна діяльність ІКС неможлива без добре розробленої системи підготовки і перепідготовки спеціалістів-консультантів різного рівня — державного, регіонального й особливо районного. На нашу думку, основною діючою ланкою ІКС повинні бути районні служби. Від досвіду і знань спеціалістів цієї ланки багато в чому залежатиме ефективність усєї служби.

Більш якісно виконувати ці функції ІКС зможуть за умови впровадження в практику роботи сучасних інформаційних технологій збору і розповсюдження економічної, ринкової і науково-технічної інформації, що базуються на використанні комп'ютерів і телекомунікаційного зв'язку. Тому перехід управлінців на використання сучасної комп'ютерної техніки та освоєння ними нових інформаційних технологій також є невід'ємною складовою удосконалення управління АПК.

Забезпечення клієнта інформацією є одним із основних завдань консультування. Консультаційні служби за кордоном зберігають інформацію і багато з них стали справжніми експертами по її збору та обробці. Деякі фірми почали створювати спеціалізовані банки даних, шукають нові шляхи роботи з інформацією і використовують її для надання клієнтам нових форм (видів) послуг. Україна тільки розпочала формувати свої інформаційні ресурси, які вивчають професійні бази даних. Засобом доступу до світових інформаційних ресурсів є комп'ютерна мережа Internet [5].

Таким чином, структура інформаційно-консультативних служб регіону виступає істотним елементом оптимізації виробничої інфраструктури сільськогосподарської спеціалізації на регіональному рівні. Особливості перехідного періоду зумовлюють визначальну роль держави у створенні й забезпеченні функціонування ІКС, що передбачає як часткове відшкодування витрат на надання платних консультаційних послуг виробникам сільськогосподарської продукції, так і фінансування суспільно корисних послуг у системі АПК регіону.

ЛІТЕРАТУРА

1. Agriculture: perspectives for advisory work in the context of the future evolution of agriculture [Сільське господарство: перспективи консультативної діяльності в контексті подальшої еволюції сільського господарства. Матеріали семінару, проведеного в Ірландському інституті у справах Європи (Брукс-траат, 1 3000 Лувен, Бельгія) 2-5 грудня 1986 р.
2. Ameur C. Agricultura1 extension. A step beyond the next step [Інформаційно-консультативна служба сільського господарства: крок за кроком]. – Washington (D.C.), 1994 – VIII.
3. World Bank (1997), The State in A Changing World. World Development Report/-NY: Oxford University Press, World 1997.
4. Концепція становлення і розвитку мережі сільськогосподарських дорадчих служб в Україні. Затверджена Наказом Мінагрополітики, УААН, НАУ № 114/36/165 від 25 квітня 2001 року.
5. Лиходедов Н.П., Товстых Л.Е, Информационные ресурсы для бизнеса. С.-Пб.: 000 ИПК "Бионт", 1998.-184 с.
6. Питання функціонування служб ринкової інформації і регулювання ринку сільськогосподарської продукції і продовольства: Матеріали міжнародної конференції "Ринкова інформація й аналіз". – Львів, 2000.

ЗМІСТ

<i>О.М.Гаркуша.</i> СУЧАСНИЙ СТАН І ПОДАЛЬШИЙ РОЗВИТОК ЗЕРНО-ВИРОБНИЦТВА НА МИКОЛАЇВЩИНІ	3
<i>В.Я.Амбросов.</i> ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛІЗАЦІЇ АГРОФОРМУВАНЬ	8
<i>Г.Ю.Аніщенко.</i> ФОРМУВАННЯ ПРИБУТКУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ ...	12
<i>Н.О.Аверчева.</i> ПТАХІВНИЦТВО ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ В ПЕРІОД ФОРМУВАННЯ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ	19
<i>Л.Я.Боборикіна, І.В.Гончаренко.</i> ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В РОБОТІ ПЛАНОВОЇ СЛУЖБИ ПІДПРИЄМСТВА	24
<i>А.Ф.Бурик, Н.О.Вернюк.</i> ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ВЗАЄМОВІДНОСИН МІЖ ПАРТНЕРАМИ ЦУКРОБУРЯКОВОГО ПІДКОМПЛЕКСУ РЕГІОНУ	27
<i>І.Д.Бурковський.</i> ОСНОВНІ ЗАХОДИ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ВИСОКОЕФЕКТИВНОГО ЗАСТОСУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ МАШИН	32
<i>И.Н.Буценко.</i> СОКРАЩЕНИЕ ПОТЕРЬ ОТ ДЕБИТОРСКОЙ ЗАДОЛЖЕННОСТИ В ХОЗЯЙСТВЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ	37
<i>Н.І.Біляк.</i> ЕКОНОМІЧНА ПРИРОДА ІНВЕСТИЦІЙ ТА ЇХ РОЛЬ У РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА	43
<i>Н.О.Безпалова.</i> ВИРОБНИЦТВО ЗЕРНА В ХЕРСОНСЬКІЙ ОБЛАСТІ ЯК ПОКАЗНИК ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РІПЛІ	48
<i>М.Д.Бабенко.</i> СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА КООПЕРАЦІЯ: СУТНІСТЬ, ЗНАЧЕННЯ, НЕОБХІДНІСТЬ ПОШИРЕННЯ ТА АКТИВІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ	54
<i>О.В.Вороновська.</i> ІНФОРМАЦІЙНА БАЗА ОБЛІКУ ПРИ ЕКОЛОГІЧНО БЕЗПЕЧНОМУ ВИРОБНИЦТВІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ	58
<i>О.М.Вишневецька.</i> ВДОСКОНАЛЕННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПЛЕМІННИХ ГОСПОДАРСТВ В ПІСЛЯРЕФОРМЕНИЙ ПЕРІОД	63
<i>Л.Л.Вакуленко.</i> ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДІВ ПЛАТЕЖУ І ФОРМ РОЗРАХУНКІВ ЗА ЕКСПОРТНО-ІМПОРТНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ	69
<i>Н.А.Васько.</i> ЗБУТ ПЛОДООВОЧЕВОЇ ПРОДУКЦІЇ: СТАН І ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЙОГО РОЗВИТКУ	75
<i>В.І.Губенко.</i> УКРАЇНА І СОТ: ОЦІНКА НАСЛІДКІВ ВСТУПУ	83
<i>Т.П.Гончарук.</i> ДІЯЛЬНІСТЬ ДОРАДЧИХ СЛУЖБ – УМОВА ПОЛІПШЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНО-	

ГО РОЗВИТКУ	88
<i>О.Т.Грехова.</i> СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ЕКСПОРТНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ ЗЕРНОВОЇ ГАЛУЗІ В РЕГІОНІ	93
<i>М.В.Гронська.</i> РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ КРЕДИТНИХ ВІДНОСИН У ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННІ	99
<i>Л.М.Діденко.</i> СТРАТЕГІЧНІ АСПЕКТИ ПОДОЛАННЯ ФРАГМЕНТАЦІЇ ГАЛУЗЕЙ АПК	104
<i>М.В.Дубініна.</i> ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ СУТНОСТІ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ	109
<i>О.О.Евтушевська.</i> МЕХАНІЗМ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ АПК НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ	113
<i>І.А.Жарук.</i> ПРОБЛЕМА ФАЛЬСИФІКАЦІЇ ВИН ТА ЇЇ ОСНОВНІ НАСЛІДКИ ...	118
<i>М.Г.Ігнатенко, В.О.Малєєв.</i> ДАЧНІ ГОСПОДАРСТВА ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ – ДОПОМІЖНИЙ РЕЗЕРВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ НАСЕЛЕННЯ ПРОДУКТАМИ ХАРЧУВАННЯ	124
<i>М.Ю.Коденська, І.І.Румик.</i> ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У ЦУКРОБУРЯКОВОМУ ВИРОБНИЦТВІ	129
<i>В.П.Клочан, Н.І.Костаневич.</i> ВІД ЧОГО ЗАЛЕЖИТЬ РІВЕНЬ ГОСПОДАРЮВАННЯ?	135
<i>С.М.Колотуха, І.А.Бержанір.</i> СТРАТЕГІЧНІ АСПЕКТИ РЕФОРМУВАННЯ КРЕДИТНИХ ВІДНОСИН В АГРАРНІЙ ГАЛУЗІ	142
<i>І.В.Кушнір.</i> СВІТОВИЙ ЗЕРНОВИЙ БАЛАНС	146
<i>Н.О.Калантай.</i> СТРАТЕГІЯ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ АГРОПІДПРИЄМСТВ НА ОСНОВІ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ	150
<i>Ю.С.Конопліна.</i> ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У МАРКЕТИНГУ АГРОПІДПРИЄМСТВ	154
<i>О.С.Корнієнко, С.В.Шевчук.</i> МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ВИТРАТ В СЕЛЯНСЬКИХ (ФЕРМЕРСЬКИХ) ГОСПОДАРСТВАХ	159
<i>І.Г.Крилова.</i> ЖІНКИ ТА МОЛОДЬ – СОЦІАЛЬНО ВРАЗЛИВІ КАТЕГОРІЇ НАСЕЛЕННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ НА РИНКУ ПРАЦІ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	165
<i>Г.П.Лактіонова.</i> РОЗВИТОК ВІДНОСИН ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ	170
<i>І.П.Липинець.</i> ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗРОШУВАНИХ СИСТЕМ В УМОВАХ ПРОВЕДЕННЯ ЗЕМЕЛЬНОЇ РЕФОРМИ	176
<i>Л.О.Мармуль, Т.В.Бондарь.</i> СТАН ТА ЗАБЕЗПЕЧЕНІСТЬ СІЛЬСЬКОЇ	

ПОСЕЛЕНСЬКОЇ МЕРЕЖІ ОСНОВНИМИ ОБ'ЄКТАМИ СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ	181
<i>А.Т.Мальцев, Н.О.Мішурова.</i> ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ ВИРОБНИЦТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ НА ОСНОВІ ЕКОНОМІКО–СТАТИСТИЧНИХ МОДЕЛЕЙ	186
<i>Я.М.Мартинишин.</i> ОРГАНІЗАЦІЙНО–АДМІНІСТРАТИВНИЙ МЕХАНІЗМ РЕМОНТНО–ТЕХНІЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ	195
<i>Л.П.Марчук.</i> ПРОБЛЕМИ ІНВЕСТУВАННЯ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА ..	202
<i>Б.А.Мельник, І.О.Третяк.</i> ФОРМУВАННЯ ФРАНЧАЙЗИНГОВОЇ ТОРГОВОЇ МЕРЕЖІ У ПТАХОПРОДУКТОВОМУ ПІДКОМПЛЕКСІ	207
<i>І.О.Мельник.</i> ПОГЛИБЛЕННЯ ІНТЕГРАЦІЇ В МОЛОКОПРОДУКТОВОМУ ПІДКОМПЛЕКСІ	212
<i>С.А.Нестеренко.</i> РОЗВИТОК НОВИХ ФОРМ ГОСПОДАРЮВАННЯ	216
<i>О.В.Ніколюк.</i> ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ РОЗПОДІЛУ ПРИБУТКУ ВИНОГРАДАРСЬКО-ВИНОРОБНОГО ПІДКОМПЛЕКСУ АПК	220
<i>В.М.Онегіна.</i> ОСОБЛИВОСТІ ЦІНОВОГО МЕХАНІЗМУ АПК В УМОВАХ РИНКОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ	225
<i>Т.Г.Олійник.</i> РИНОК МОЛОКА ТА НЕОБХІДНІСТЬ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН ІНТЕГРАЦІЇ В ГОСПОДАРСТВАХ БЕРЕЗАНСЬКОГО РАЙОНУ	231
<i>Ю.А.Полтавський, О.М.Супрун.</i> ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ГОСПОДАРЮВАННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ У ФОРМІ ТОВАРИСТВ З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ	236
<i>Н.В.Петруня.</i> ФІНАНСОВІ ІНВЕСТИЦІЇ ВИНОРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ	241
<i>С.І.Поперечний, Л.В.Одинак.</i> ОРГАНІЗАЦІЯ РИНКУ ВЕТЕРИНАРНИХ ПОСЛУГ	247
<i>Н.В.Потриваєва.</i> ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН НА МИКОЛАЇВЩИНІ	252
<i>Т.В.Решитько.</i> ПРОБЛЕМИ ЗАЙНЯТОСТІ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ ...	257
<i>Г.М.Рябенко.</i> ДОСВІД НІМЕЧЧИНИ ЩОДО СТВОРЕННЯ СИСТЕМИ РИНКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ	264
<i>Л.В.Синяєва, О.В.Воронянська.</i> ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ НА ФАКУЛЬТЕТІ ОБЛІКУ І АУДИТУ	269
<i>М.Г.Ступень, Р.Й.Гулько, Н.Р.Шпик, О.Г.Солтис.</i> КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ В ПОРЕФОРМЕНИЙ ПЕРІОД ..	273

<i>О.В.Савчук.</i> НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОГО РИНКУ В УКРАЇНІ ...	278
<i>І.Н.Топіха.</i> ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ТВАРИННИЦТВА ТА ОСНОВНІ ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ	284
<i>В.І.Топіха.</i> ПОРІВНЯЛЬНА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ В АПК: ОСНОВНІ БАЗОВІ ПОЛОЖЕННЯ	291
<i>М.І.Трофимчук.</i> АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ В УКРАЇНІ ...	296
<i>Н.М.Тошина.</i> ПРОБЛЕМИ ЕЛАСТИЧНОСТІ ПОПИТУ І ПРОПОЗИЦІЇ НА РИНКУ МОЛОЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ УКРАЇНИ	299
<i>В.С.Уланчук, О.Г.Шайко.</i> ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА СОЇ В АГРАРНИХ ФОРМУВАННЯХ ЧЕРКАЩИНИ	303
<i>Ю.Г.Фесіна.</i> РИНОК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ ТА ФОРМУВАННЯ АДАПТОВАНИХ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ФОРМ ГОСПОДАРЮВАННЯ	308
<i>І.І.Червен.</i> КООПЕРУВАННЮ СЕЛЯНСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ – ПОДАЛЬШИЙ РОЗВИТОК	314
<i>В.С.Шебанін.</i> ОСНОВНІ МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПОЛІПШЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ТА ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МАТЕРІАЛЬНО–РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	319
<i>О.В.Шебаніна.</i> ПРОДОВОЛЬЧИЙ КОМПЛЕКС І ПРОДОВОЛЬЧИЙ РИНОК: СТРУКТУРА, СКЛАДНИКИ, ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКИ	324
<i>Т.П.Шаповал.</i> ОБ'ЄКТИВНА ПОТРЕБА ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ОБСЛУГОВУЮЧОЇ КООПЕРАЦІЇ В МИКОЛАЇВСЬКІЙ ОБЛАСТІ	331
<i>І.О.Шаповалова.</i> УДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО–КОНСУЛЬТАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО БІЗНЕСУ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ	336
<i>І.Г.Якименко.</i> СТАН ПАРКУ ВАНТАЖНИХ АВТОМОБІЛІВ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ	342
<i>В.Ф.Яровий.</i> ЗАВДАННЯ ТА МЕТОДИ РОБОТИ ДОРАДЧИХ СЛУЖБ	348

ПАМ'ЯТКА ДЛЯ АВТОРІВ СТАТЕЙ

До збірника приймаються статті проблемно-постановчого (теоретичного) і експериментального та методичного характеру, в яких висвітлюються результати наукових досліджень із статистичною обробкою даних, що мають теоретичне і практичне значення, є актуальними для сільського господарства і раніше не публікувалися.

Перелік документів, які подаються до редакції:

Автори подають до редакції такі матеріали:

1. Стаття (УДК — обов'язково).
2. Анотація та ключові слова (українською, російською та англійською мовами).
3. Дискета з текстами статті та анотацій, файлами рисунків.
4. Рецензія на статтю.

1. Стаття повинна бути побудована в логічній послідовності, без повторень, з чіткими формулюваннями, без граматичних помилок, насичена фактичним матеріалом, містити огляд літератури (актуальність та постанову задачі), методика досліджень, результати досліджень, висновки і список літератури.

Стаття подається українською мовою, обсягом не більше 0,3 обліково-видавничого аркуша. Кожна сторінка друкується на одному боці стандартного паперового аркуша (210×297 мм, формат А4), через інтервал 1,5, при цьому ліве поле — 30 мм, праве — 10 мм, верхнє — 20 мм, нижнє — 20 мм. Рукопис статті подається у двох примірниках: на дискеті і віддрукований, підписаний авторами.

2. Дискета — на дискеті має бути чотири текстових файла, один з текстом статті, називається прізвищем автора, інші — з анотаціями (Ann_u, Ann_r, Ann_e).

Текст статті має бути набраний в редакторі Microsoft Word, версія 6.0, 7.0, 8.0; шрифт Times New Roman Суг, 14 pt; ЗАГОВОК СТАТТІ — великими літерами, виключка по центру. Цитати в тексті повинні супроводжуватись повним і точним посиланням на джерело, яке подається у списку літератури. Список літератури подавати за алфавітом, пронумерованим списком у кінці статті із зазначенням у тексті посилань на цитовану роботу цифрами у квадратних дужках. Бібліографічний список оформити за ДОСТ 7.1.-84. Іноземні прізвища в тексті даються на мові оригіналу.

НАПРИКЛАД:

УДК 631.43.234

АНАЛІЗ ЗЕРНОВИРОБНИЦТВА В РЕГІОНІ

А.М.Іванов, к.т.н, доцент, Миколаївський державний аграрний університет

* Стаття *

ЛІТЕРАТУРА

1. Т.А.Бойко Економічне регулювання сфери відтворення робочої сили. / РВПС України НАН України.-К., 1997.- 152с.

2. **Таблиці** — мають бути набрані в програмі Microsoft Word '95, 97, 2000 або MS Excel; шрифт — Times New Roman Cyr, 14 pt; об'ємлення, виключка по центру. Таблиці повинні мати заголовки, а якщо їх більше однієї, нумерувати арабськими цифрами.

Таблиця 1

Характеристика продуктів

Якість	Товарність	Тварини	Години
34	36	28	41
32	46	39	24

3. **Формули** — повинні бути написані в програмі Equation Editor 3.0. (цей редактор є внутрішнім редактором формул у Microsoft Word); змінні математичні величини в тексті відповідно до формул — похилими літерами.

4. **Малюнки** — потрібно виконувати у редакторі Microsoft Word '95, версія 6.0 або 7.0 за допомогою функції “Створити малюнок”, а не виконувати малюнок поверх тексту! Малюнок має бути розташований по центру, шириною — не більше 11 см. У випадку складних креслень виконувати їх у редакторі Corel Draw версії не нижче 5.0, або у одному з форматів — РСХ, ВМР, JPEG, WMF. Фотографії — повинні бути відскановані і внесені на цю ж дискету в окремий файл під назвою Photo у одному з форматів — РСХ, ВМР, JPEG. У самому ж тексті повинно бути вказане місце для Фото.

5. **Графіки** — зроблені в програмі MS Excel, як малюнки.

На кожен формулу, таблицю, малюнок, графік потрібно робити в тексті посилання.

Вісник аграрної науки Причорномор'я
Спеціальний випуск 2(26) том 1 - 2004 р.

Технічний редактор: О.М.Кушнарєва.
Комп'ютерна верстка: К.Є.Яновський,
І.Р.Василишин.

Підписано до друку 22.06.2004. Формат 60 x 84 ¹/₁₆.

Папір друк. Друк офсетний. Ум.друк.арк. 22,5.

Тираж 300 прим. Зак. № . Ціна договірна.

Надруковано у видавничому відділі
Миколаївського державного аграрного університету
54010, м.Миколаїв, вул.Паризької комуні, 9